

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ

รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์
ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ
ในประเทศไทย ปี 2567

POVERTY & INEQUALITY REPORT 2024

คำนำ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ดำเนินการติดตามสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งปัญหาและโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมที่สำคัญทั้งในระดับประเทศและโลก เพื่อสร้างความตระหนักรู้แก่สาธารณะ และนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายและมาตรการพัฒนาประเทศที่เหมาะสม โดยได้จัดทำและเผยแพร่รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยเป็นประจำทุกปี เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการติดตามและนำเสนอสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ การดำเนินโครงการและมาตรการสำคัญของภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ช่องว่างการดำเนินนโยบาย ตลอดจนข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศ

รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2567 ได้นำเสนอสถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่สำคัญ โดยครอบคลุมสถานการณ์ความยากจนในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด ความรุนแรงของความยากจน ลักษณะทางประชากรและสถานภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจน ความสัมพันธ์ระหว่างคนจนกับการศึกษา การเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ และบริการพื้นฐาน ขณะที่สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำสะท้อนให้เห็นผ่านด้านรายจ่าย การศึกษา บริการสาธารณสุข การเข้าถึงสวัสดิการ การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้ ยังได้รวบรวมและนำเสนอผลการดำเนินงานของโครงการและมาตรการที่สำคัญของภาครัฐในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศ รวมทั้งการชี้ให้เห็นถึงช่องว่างการดำเนินงาน และข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ รายงานฉบับนี้ได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการประมวลผลเส้นความยากจน (Poverty Line) ตัวชี้วัดความยากจน และตัวชี้วัดความเหลื่อมล้ำจึงขอขอบคุณหน่วยงานต่าง ๆ ไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

สำนักงานฯ ได้เผยแพร่รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2567 ผ่านทางเว็บไซต์ของสำนักงานฯ (<http://www.nesdc.go.th>) เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และประชาชนที่สนใจ นำไปใช้ประโยชน์ตามความเหมาะสม รวมทั้งเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยสู่สาธารณชนต่อไป

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กันยายน 2568

สารบัญ

บทที่	บทสรุปผู้บริหาร	ก
01	สถานการณ์ความยากจน ของประเทศไทย ปี 2567	1
02	สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ ของประเทศไทย ปี 2567	23
03	นโยบายและช่องว่างการดำเนินนโยบาย การแก้ไขปัญหาคความยากจน และความเหลื่อมล้ำ	50
04	บทสรุปและข้อเสนอแนะ เชิงนโยบาย	77

เอกสารอ้างอิง

83

ภาคผนวก ก ตารางสถิติ
(Statistical Tables)

90

ภาคผนวก ข
การจัดทำเส้นความยากจน

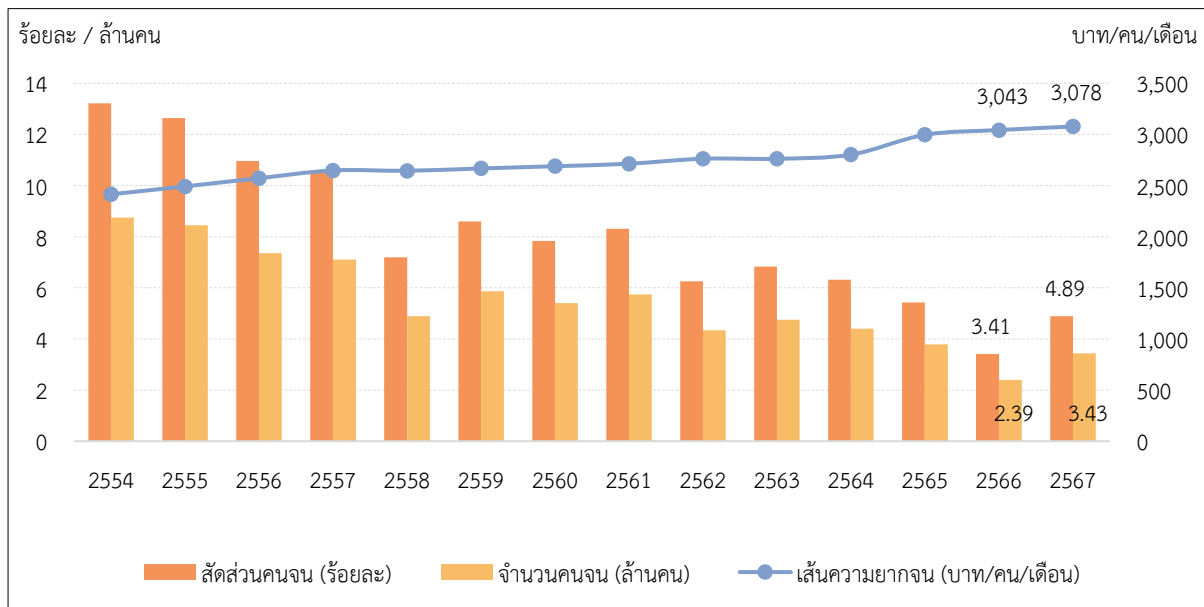
107

บทสรุปผู้บริหาร

สถานการณ์ความยากจน

สถานการณ์ความยากจนของไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ในปี 2567 พบว่าจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นเป็น 3.43 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.89 ของประชากรทั้งประเทศ เพิ่มขึ้นจากปี 2566 ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 3.41 และเส้นความยากจนปรับตัวสูงขึ้นมาอยู่ที่ 3,078 บาทต่อคน ต่อเดือน สถานการณ์นี้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะพลวัตของความยากจนที่ประชาชนสามารถเปลี่ยนสถานะระหว่าง “จน” และ “ไม่จน” ได้ตามปัจจัยเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม หรือผลกระทบจากภัยธรรมชาติ ทั้งนี้ แม้ว่าการเพิ่มขึ้นของคนจนในปีนี้อาจเป็นเพียงภาวะชั่วคราวแต่ถือเป็นสัญญาณที่ควรเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะแรงงานในภาคเกษตรที่มีจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.49 ของคนจนทั้งหมด สะท้อนถึงความเปราะบางเชิงโครงสร้างของภาคเกษตรที่ต้องพึ่งพารายได้จากการผลิต ซึ่งมีความผันผวนสูง ตามสภาพอากาศและราคาสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรจำนวนมากยังคงตกอยู่ใน ภาวะยากจนเมื่อเศรษฐกิจภาคเกษตรเผชิญกับภาวะชะลอตัว สถานการณ์ดังกล่าวยังเห็นได้ชัดในกลุ่ม คนเปราะบางต่อความยากจนที่มีจำนวนคนจนเพิ่มสูงขึ้นในทุกระดับความรุนแรง โดยกลุ่ม “คนจนมาก” เพิ่มขึ้น เป็น 8.79 แสนคน และกลุ่ม “คนจนน้อย” เพิ่มขึ้นเป็น 2.55 ล้านคน นอกจากนี้ ประชากรนอกเขตเทศบาล เผชิญกับภาวะยากจนสูงกว่าประชากรในเขตเทศบาลอย่างชัดเจน และภาคใต้มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ที่ประสบปัญหาความยากจนเรื้อรังอย่างต่อเนื่อง

เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ปี 2554 – 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

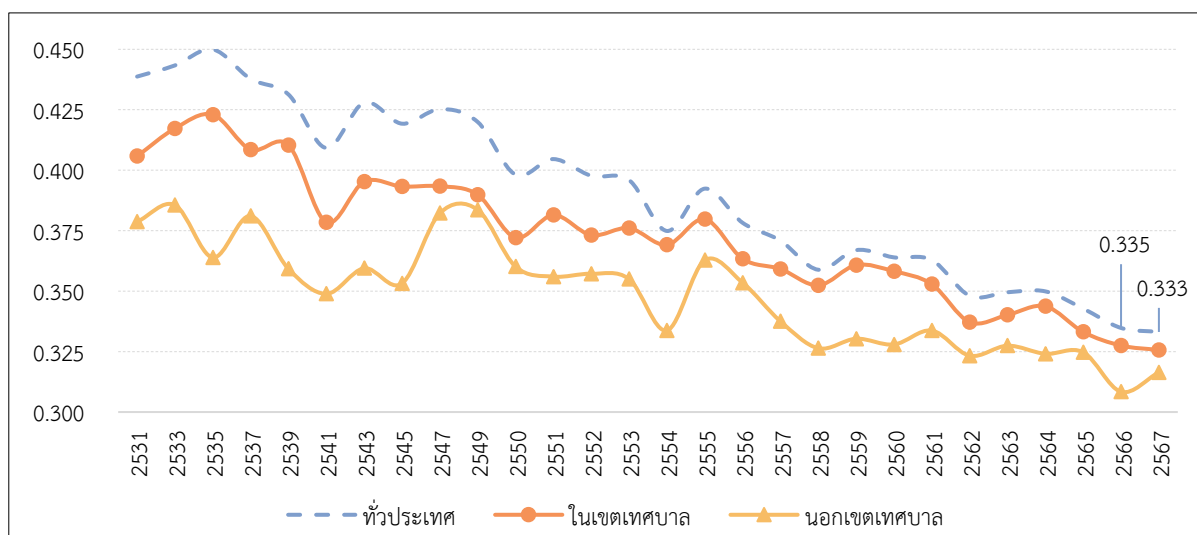
ครัวเรือนที่อยู่ในภาวะยากจนต้องแบกรับภาระในการดูแลสมาชิกในครัวเรือนในอัตราที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ยากจน โดยในปี 2567 อัตราการพึ่งพิงของครัวเรือนยากจนอยู่ที่ร้อยละ 103.69 ในขณะที่ครัวเรือนไม่ยากจนมีอัตราพึ่งพิงร้อยละ 60.06 ภาระดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อศักยภาพของกำลังแรงงานในครัวเรือนยากจน เนื่องจากสมาชิกในวัยแรงงานจำเป็นต้องแบ่งเวลาจากการทำงานเพื่อดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ทำให้โอกาสในการสร้างรายได้ลดน้อยลง และอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนโดยรวม **สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามขนาดของครัวเรือน**ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economically Inactive) ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนลดลง ส่งผลให้ครัวเรือนต้องเผชิญกับความท้าทายในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการขั้นพื้นฐานในการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนทุกคน นอกจากนี้ **ประชากรที่มีระดับการศึกษาต่ำมีปัญหาความยากจนมากที่สุด** โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 14.21 แต่เมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มลดลง โดยกลุ่มที่มีระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป มีสัดส่วนคนจนต่ำกว่าร้อยละ 3.00 สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีบทบาทสำคัญต่อการลดความยากจน

คนจนในประเทศไทยเกือบทั้งหมดสามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล ในปี 2567 สัดส่วนคนจนที่ได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 97.49 ของคนจนทั่วประเทศ โดยสิทธิที่คนจนเข้าถึงมากที่สุด คือ สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ครอบคลุมถึงร้อยละ 89.00 รองลงมาเป็นสิทธิอื่น ๆ อาทิ สิทธิประกันอุบัติเหตุนักเรียน สิทธิประกันสุขภาพเอกชน และสวัสดิการที่จัดโดยนายจ้าง รวมแล้วคิดเป็นร้อยละ 7.89 โดยกลุ่มผู้ได้รับสิทธิในหมวดนี้ ส่วนใหญ่เกือบ 9 ใน 10 เป็นวัยเรียน อายุ 3-21 ปี ขณะเดียวกัน **สัดส่วนผู้สูงอายุยากจนที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น** จากร้อยละ 94.19 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 97.01 ในปี 2567 เป็นสัญญาณเชิงบวกที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการค้นหา ติดตาม และขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุที่ยังไม่ได้รับสิทธิ นอกจากนี้ **สัดส่วนคนพิการยากจนที่ได้รับเบี้ยความพิการเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก** จากร้อยละ 73.85 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 87.45 ในปี 2567 ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการปรับปรุงกระบวนการขึ้นทะเบียนและการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้พิการที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นนี้ยังสะท้อนถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ประชากรกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะผู้พิการจำเป็นต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากภาครัฐเพิ่มขึ้น สำหรับการเข้าถึงบริการพื้นฐานมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า โดยครัวเรือนยากจนที่ไม่สามารถเข้าถึงน้ำประปา โทรศัพท์เคลื่อนที่ (สมาร์ทโฟน) และสัญญาณอินเทอร์เน็ต มีสัดส่วนร้อยละ 18.98 ร้อยละ 20.46 และร้อยละ 25.18 ตามลำดับ

สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ

ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายของไทยยังคงอยู่ในระดับทรงตัว โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายลดลงเล็กน้อยจาก 0.335 ในปี 2566 มาอยู่ที่ 0.333 ในปี 2567 และประชากรกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำมีส่วนแบ่งการใช้จ่ายรวมเพิ่มขึ้น แต่การใช้จ่ายของกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เน้นไปที่สินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเป็นหลัก โดยกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำสุดร้อยละ 20 (Decile 1 และ 2) ใช้จ่ายเงินประมาณครึ่งหนึ่งของรายจ่ายทั้งหมดไปกับอาหารและเครื่องดื่ม ในขณะที่กลุ่มที่มีรายจ่ายสูงสุดร้อยละ 10 (Decile 10) มีแนวโน้มใช้จ่ายเงินไปกับสินค้าและบริการอื่นที่ไม่ใช่ปัจจัยพื้นฐาน เช่น การครอบครองและบำรุงรักษายานพาหนะ เทคโนโลยีการสื่อสาร การท่องเที่ยว บริการสุขภาพเอกชนที่สะดวกรวดเร็ว และการศึกษาขั้นสูง ความแตกต่างของรูปแบบการใช้จ่ายระหว่างกลุ่มประชากร สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ดี

ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่าย จำแนกตามเขตการปกครอง ปี 2531 – 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษามีแนวโน้มดีขึ้นเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมา สะท้อนจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ โดยระดับประถมศึกษายังคงเป็นช่วงชั้นที่มีอัตราการเข้าเรียนสูงที่สุด จากนั้นแนวโน้มลดลงต่อเนื่องตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น แต่ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษาระหว่างกลุ่มเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข แม้ว่าช่องว่างอัตราการเข้าเรียนสุทธิตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายถึงระดับอุดมศึกษาต่ำกว่ากลุ่มเศรษฐกิจสูงที่สุดอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้ ครัวเรือนที่มีเศรษฐานะสูงที่สุดมีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐานะต่ำสุดถึง 8.16 เท่า ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษามีความเชื่อมโยงกับสังกัดโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และเศรษฐานะของครัวเรือน โดยกลุ่มโรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ หรือโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ รวมถึงนักเรียนจากครัวเรือนที่มีเศรษฐานะดีกว่ามีคะแนนการทดสอบ O-NET ที่ดีกว่านักเรียนจากครัวเรือนที่มีเศรษฐานะต่ำกว่าอย่างชัดเจน แม้ว่าปัจจุบันการสอบ O-NET จะเปลี่ยนจากภาคบังคับเป็นภาคสมัครใจก็ตาม

ประเทศไทยได้บรรลุความครอบคลุมในการเข้าถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพในระดับสูง โดยในปี 2567 ประชากรไทยกว่าร้อยละ 99.73 ได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าของระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ยังคงมีความเหลื่อมล้ำในการกระจายตัวของบุคลากรทางการแพทย์และเครื่องมือที่ทันสมัยระหว่างภูมิภาค โดยกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่มีสัดส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงสวัสดิการและบริการภาครัฐ พบว่า (1) เด็กแรกเกิดในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุดร้อยละ 40 (Bottom 40) ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น อยู่ที่สัดส่วนร้อยละ 65.65 สูงกว่ากลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานปานกลาง (Middle 50) และเศรษฐกิจฐานสูง (Top 10) (ซึ่งมิใช่กลุ่มเป้าหมายหลัก แต่ยังคงได้รับเงินอุดหนุน) (2) สัดส่วนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุด (Decile 1) มีสัดส่วนการเข้าถึงสิทธิสูงถึงร้อยละ 97.21 ขณะที่ผู้สูงอายุที่มีเศรษฐกิจฐานดีกว่ามีแนวโน้มจะไม่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ (3) สัดส่วนคนพิการที่ได้รับเบี้ยความพิการโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 81.38 อย่างไรก็ดี ยังคงปรากฏความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มรายจ่าย โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานสูงสุด (Decile 10) ซึ่งแม้จะมีสัดส่วนผู้ได้รับสิทธิเพิ่มขึ้น แต่ยังคงต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มรายจ่ายอื่น และ (4) ประชาชนที่มีรายได้น้อยได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายของกองทุนยุติธรรมลดลง แม้จำนวนผู้ยื่นคำขอจะเพิ่มขึ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในกระบวนการพิจารณาคำขอ

การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของไทยมีความก้าวหน้าอย่างมาก โดยเฉพาะบริการไฟฟ้าและโทรศัพท์เคลื่อนที่ ความสำเร็จในการขยายระบบไฟฟ้าให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ทำให้การเข้าถึงบริการไฟฟ้าของประชากรทุกระดับเศรษฐกิจมีความเท่าเทียมกันสูง โดยกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำที่สุด (Decile 1) สามารถเข้าถึงบริการไฟฟ้าได้ถึงร้อยละ 99.57 ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานสูงสุด (Decile 10) ที่มีอัตราการเข้าถึงอยู่ที่ร้อยละ 100.00 ขณะที่การเข้าถึงบริการน้ำประปาภายในบ้าน และการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ยังคงมีความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานแตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำมีอัตราการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวต่ำกว่ากลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานดีกว่าอย่างเห็นได้ชัด

ช่องว่างการดำเนินนโยบายและข้อเสนอแนะการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยสะท้อนถึงความเปราะบางเชิงโครงสร้างในหลายมิติ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาในระยะยาว โดยเฉพาะความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจน นโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาและการขับเคลื่อนนโยบายในระดับพื้นที่บรรลุผล ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาในแต่ละมิติอย่างรอบด้าน รวมถึงการเสริมสร้างความมั่นคงทางรายได้หลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเพียงพอ การกระจายความเจริญอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาว โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำคัญ ดังนี้

- 1) **การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการที่มีการใช้งบประมาณสูงอย่างต่อเนื่อง** หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลโครงการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยครอบคลุมทั้งระยะสั้น (เช่น การเข้าถึงบริการและความพึงพอใจของประชาชน) ระยะกลาง (เช่น ผลลัพธ์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือสถานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มเป้าหมาย) และระยะยาว (เช่น การยกระดับคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำ และความยั่งยืนของมาตรการ) ผลจากการประเมินดังกล่าวจะทำให้ภาครัฐมี “หลักฐานเชิงประจักษ์” ในการกำหนดทิศทางนโยบายที่เหมาะสม สามารถปรับปรุงหรือยุติโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และโยกย้ายทรัพยากรไปยังโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วนหรือให้ผลตอบแทนทางสังคมสูงกว่า อีกทั้งช่วยสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นจากสาธารณชนต่อการใช้งบประมาณภาครัฐ และทำให้การใช้ทรัพยากรของรัฐมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 2) **การเร่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางประชาชนให้สามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลประชาชนของแต่ละหน่วยงานเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ** ระบบฐานข้อมูลกลางประชาชนที่ครบวงจรและมีเอกภาพจะช่วยแก้ปัญหาการจัดเก็บข้อมูลแยกตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน โดยต้องมีการกำหนดมาตรฐานการจัดเก็บและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และสร้างกลไกกำกับดูแลที่ชัดเจนเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างรัดกุม การดำเนินงานดังกล่าวจะช่วยให้ภาครัฐประเมินความต้องการของประชาชนได้ตรงจุด สนับสนุนการจัดสวัสดิการและพัฒนาทุนมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนของงบประมาณ และการลงทะเบียนหลายรอบเพื่อเข้าถึงโครงการที่หลากหลาย ตลอดจนสามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงของประชาชนในแต่ละช่วงชีวิต เพื่อให้บริการภาครัฐสอดคล้องกับความจำเป็นของทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม
- 3) **การลงทุนในโครงสร้างที่จำเป็นต่อการยกระดับศักยภาพเกษตรกรอย่างยั่งยืน** มาตรการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรควรเน้นการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยดำเนินมาตรการหลายด้านร่วมกัน อาทิ (1) การให้เงินช่วยเหลือเกษตรกรโดยกำหนดเงื่อนไข ให้เข้าร่วมอบรมเสริมทักษะหรือปรับโครงสร้างการผลิต (2) การส่งเสริมช่องทางการตลาดที่เหมาะสมเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง โดยสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรสามารถเข้าถึงความรู้ด้านการบริหารจัดการตลาด และส่งเสริมแพลตฟอร์มสำหรับการซื้อขายสินค้าเกษตรโดยตรงจากเกษตรกรสู่ผู้บริโภค (3) การส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร เพื่อช่วยยกระดับศักยภาพของเกษตรกร โดยอาจสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำหรือการอุดหนุนแบบร่วมจ่ายให้กับเกษตรกรรายย่อย และ (4) การปฏิรูปที่ดินและลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการน้ำอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความมั่นคงในการผลิตและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

4) การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

การยกระดับเครื่องมือพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว ควรให้ความสำคัญกับ (1) การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลทางการศึกษาที่สะท้อนศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งความรู้ตามหลักสูตร การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และ (2) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงผลการประเมินกับข้อมูลนักเรียนและสถานศึกษาในระดับบุคคล เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายบุคคลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนนำข้อมูลดังกล่าวไปสนับสนุนการวางแผนและปรับปรุงการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การขยายผลการจัดการศึกษาในรูปแบบเรียนรู้ควบคู่สร้างรายได้ (Learn to Earn) เป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนเด็กและเยาวชนที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยลดความเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนากลไกธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศและมีเอกภาพ เพื่อรองรับการเทียบโอนผลการเรียนรู้จากหลายแหล่ง ทั้งจากการศึกษาในระบบ การถ่ายโอนระหว่างสถานศึกษา และจากประสบการณ์ทำงานจริง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมโครงการฝึกอาชีพเชิงวิชาชีพ (Apprenticeship) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ควบคู่กับการทำงานระยะยาวภายใต้การดูแลของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะทางที่มุ่งสร้างบุคลากรที่มีฝีมือ และเชี่ยวชาญในสายงานใดสายงานหนึ่งจนสามารถประกอบอาชีพได้จริง ซึ่งแตกต่างจากการฝึกงาน (Internship) ที่ส่วนใหญ่มีระยะสั้น และเน้นเพียงการเปิดโลกทัศน์และเพิ่มประสบการณ์มากกว่าการสร้างเส้นทางวิชาชีพที่มั่นคง

5) **การพัฒนาศักยภาพของสถานพยาบาลตามแนวทางการจัดระบบบริการสุขภาพแบบใหม่ที่เป็นลักษณะ S-A-P (Standard, Academy, Premium)** การจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขควรดำเนินการตามแนวทางการจัดระบบบริการสุขภาพแบบ S-A-P ที่เน้นบทบาทและศักยภาพของหน่วยบริการ โดย S (Standard) หมายถึง หน่วยบริการมาตรฐาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยบริการระดับชุมชนและโรงพยาบาลทั่วไป A (Academy) หมายถึง หน่วยบริการด้านการผลิตบุคลากรทางการแพทย์ การเรียนการสอน และงานวิชาการทางการแพทย์ และ P (Premium) หมายถึง หน่วยบริการระดับสูง ที่เทียบเท่ากับโรงเรียนแพทย์ และมีศักยภาพในการรักษาโรคขั้นสูง แนวทางนี้จะช่วยให้การกระจายทรัพยากรสอดคล้องกับศักยภาพของหน่วยบริการแต่ละประเภทและครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการลงทุนในรูปแบบรัฐร่วมเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) อย่างจริงจัง อาทิ การจัดจ้างให้เอกชนเข้ามาลงทุนและได้รับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานจากโรงพยาบาลหรือหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาระบบและอุปกรณ์ทางการแพทย์ อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดบริการสุขภาพ เช่น การสนับสนุนสถานที่รองรับส่งผู้ป่วย บุคลากร หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพระบบสาธารณสุข และลดความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายทรัพยากรทางการแพทย์

6) **การพัฒนากลไกเชิงระบบที่มุ่งลดต้นทุนแฝงในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม** ภาครัฐควรพัฒนากลไกและมาตรการเชิงระบบที่ช่วยลดต้นทุนแฝงหรืออุปสรรคที่ประชาชนต้องเผชิญในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาในการดำเนินการ และความซับซ้อนของขั้นตอน โดยสามารถดำเนินการมาตรการหลายด้านควบคู่กันไป อาทิ (1) การพัฒนาช่องทางการสื่อสารและการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิและกระบวนการยุติธรรมขั้นพื้นฐานแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านสื่อที่หลากหลาย อาทิ วิทยุ

โทรทัศน์ และสื่อดิจิทัล ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลัง (Empower) ให้ประชาชนสามารถปกป้องสิทธิของตนเอง และ (2) การยกระดับระบบการช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพของทนายความช่วยเหลือ และการปรับปรุงกลไกการจัดสรรทนายความ ให้สอดคล้องกับประเภทคดีที่ทนายมีความเชี่ยวชาญ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม

สถานการณ์ความยากจน ของประเทศไทย ปี 2567

กว่า 3 ทศวรรษที่ผ่านมา สถานการณ์ความยากจนมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

▲ จำนวนคนจน

3.43 ล้านคน

สัดส่วนคนจน 4.89% ของประชากรทั้งประเทศ
คนจนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตร

▲ เส้นความยากจน

3,078 บาท/คน/เดือน

▲ ครัวเรือนยากจน

1.03 ล้านครัวเรือน

คิดเป็น 3.68% ของครัวเรือนทั้งหมด
พื้นที่นอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนครัวเรือนยากจน
สูงกว่าพื้นที่เขตเทศบาล

▲ อัตราการพึ่งพิงของครัวเรือนยากจน

103.69%

วัยแรงงาน 1 คน ในครัวเรือนยากจน
ดูแลเด็ก/ผู้สูงอายุ เจลี่ย 1.04 คน

▲ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยครัวเรือนยากจน

7,938 บาท/เดือน

51.30% ค่าอาหารและเครื่องดื่ม
16.86% ค่าที่อยู่อาศัย
13.16% ค่าเดินทางและการสื่อสาร

▼ หนี้สินของครัวเรือนยากจน

39.10% ของครัวเรือน
ยากจนทั้งหมด

55.08% หนี้เพื่อการอุปโภคบริโภค

แม่ฮ่องสอน

สัดส่วนคนจน

ภาคเหนือ **5.75%**

ภาคอีสาน **6.56%**

ภาคใต้ **9.43%**

ปัตตานี

*ภาคอีสานมีจำนวนคนจนมากกว่าภาคใต้
เพราะประชากรรวมมากกว่า

**แม่ฮ่องสอนและปัตตานี มีปัญหาความยากจนเรื้อรัง
ยาวนานกว่า 15 ปี

สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ ของประเทศไทย ปี 2567

ความเหลื่อมล้ำระหว่างกลุ่ม Decile 10 / Decile 1

ค่าสัมประสิทธิ์
ความไม่เสมอภาค
ด้านรายจ่าย ▼ **0.333**

การเข้าถึงหลักประกันสุขภาพ

▲ **99.73 %**

อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร

กรุงเทพฯ **1 : 428**

ภาคอีสาน **1 : 2,497**

สัดส่วนการเข้าถึงสวัสดิการ

▲ **65.65 %**

Bottom 40 ได้รับเงินอุดหนุน
เพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด

▲ **88.61 %**

ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ
เฉลี่ยทั่วประเทศ

▲ **81.38 %**

ได้รับเบี้ยความพิการ
เฉลี่ยทั่วประเทศ

บทที่ 01 | สถานการณ์ความยากจน ของประเทศไทย ปี 2567

1.1	เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน สัดส่วนครัวเรือนยากจน	2
1.2	ความยากจนตามระดับความรุนแรง	4
1.3	ความยากจนระดับเขตการปกครอง ภาค และจังหวัด	5
1.4	ลักษณะทางประชากรของครัวเรือนยากจน และคนจน	12
1.5	สถานภาพทางเศรษฐกิจและการทำงานของคนจน	14
1.6	คนจนกับการศึกษา	16
1.7	คนจนกับการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ	19
1.8	คนจนกับการเข้าถึงบริการพื้นฐาน	21

บทที่ 1

สถานการณ์ความยากจนของประเทศไทย ปี 2567

สถานการณ์ความยากจนของประเทศไทยเป็นการนำเสนอภาพรวมของปัญหาความยากจนในประเทศไทย โดยใช้ “เส้นความยากจน” เป็นเครื่องมือหลักในการวิเคราะห์ สาเหตุสำคัญของบทนี้ประกอบด้วย การติดตามการเปลี่ยนแปลงของจำนวนประชากรยากจนในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด การจำแนกกลุ่มคนจนตามระดับความรุนแรงของความยากจน การวิเคราะห์ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนยากจน รวมถึงสถานะการประกอบอาชีพ และโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ยังครอบคลุมถึงการเข้าถึงบริการด้านการศึกษา สวัสดิการจากภาครัฐ และบริการพื้นฐานอื่น ๆ เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพรวมของปัญหาความยากจนอย่างรอบด้าน

1.1 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน สัดส่วนครัวเรือนยากจน

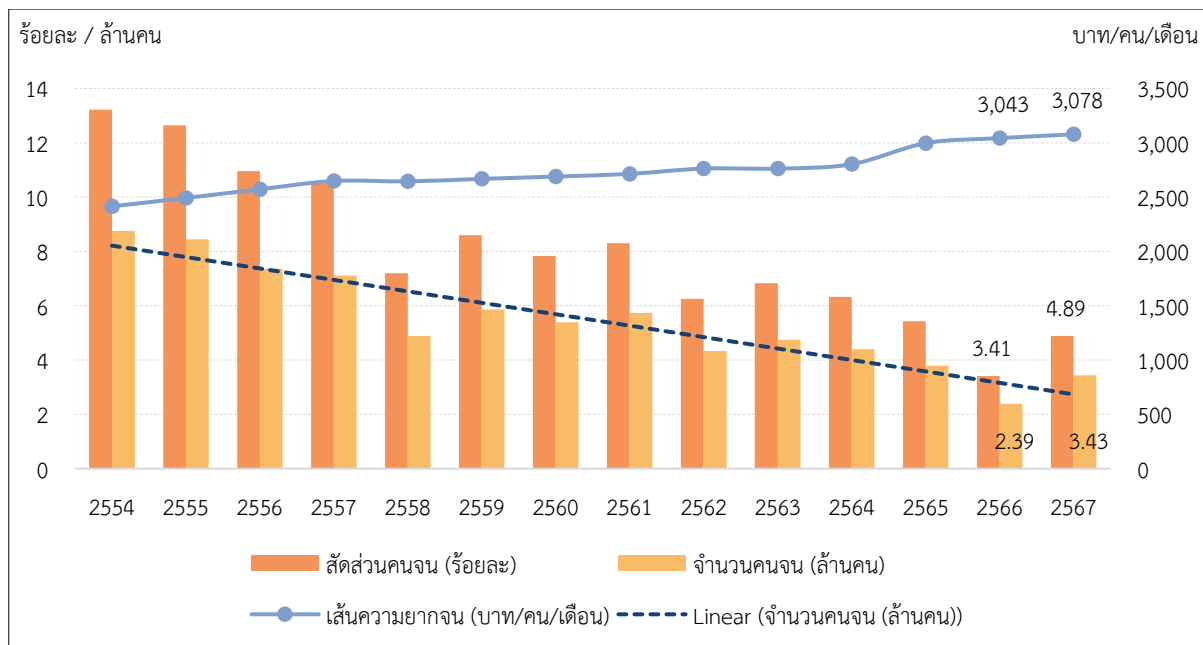
ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา สถานการณ์ความยากจนของประเทศไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในปี 2567 พบว่าจำนวนคนจนเพิ่มขึ้นเป็น 3.43 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.89 ของประชากรทั้งประเทศ เพิ่มขึ้นจากปี 2566 ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 3.41 และเส้นความยากจนปรับตัวสูงขึ้น¹ มาอยู่ที่ 3,078 บาทต่อคนต่อเดือน โดยคนจนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตร คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 45.49 สะท้อนถึงความเปราะบางของภาคส่วนนี้ โดยเฉพาะเมื่อเศรษฐกิจภาคเกษตรเผชิญกับภาวะชะลอตัว²

แม้สัดส่วนคนจนในปีนี้จะเพิ่มขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับปีก่อนหน้า แต่หากพิจารณาในภาพรวมระยะยาว จะพบว่าแนวโน้มความยากจนของประเทศไทยยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการเพิ่มขึ้น/ลดลงในระยะสั้นสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเชิงพลวัตของความยากจน ที่ประชาชนสามารถเปลี่ยนสถานะระหว่าง “จน” และ “ไม่จน” ได้ตามปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ อาทิ ภาวะเศรษฐกิจโดยรวม การเข้า(ไม่)ถึงสวัสดิการของรัฐ ตลอดจนเหตุการณ์เฉพาะหน้า เช่น ภัยธรรมชาติ หรือความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร ดังนั้น แม้การเพิ่มขึ้นของจำนวนคนจนในปีนี้อาจเป็นเพียงภาวะชั่วคราวในช่วงเปลี่ยนผ่าน แต่ก็ถือเป็นสัญญาณที่ควรเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด พร้อมกันนี้ ยังเป็นโอกาสสำคัญที่ภาครัฐควรใช้ในการทบทวน ปรับปรุง และยกระดับมาตรการการคุ้มครองทางสังคมและการช่วยเหลือกลุ่มเปราะบางให้มีความครอบคลุม เข้าถึงได้จริง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินนโยบายบรรเทาความยากจนของประเทศไทยสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

¹ เป็นเครื่องมือสำหรับใช้วัดภาวะความยากจน โดยคำนวณจากค่าใช้จ่ายสำหรับอาหาร (Food) และสินค้าบริการอื่นที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food) ที่ปัจเจกบุคคลจำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน (ดูภาคผนวก)

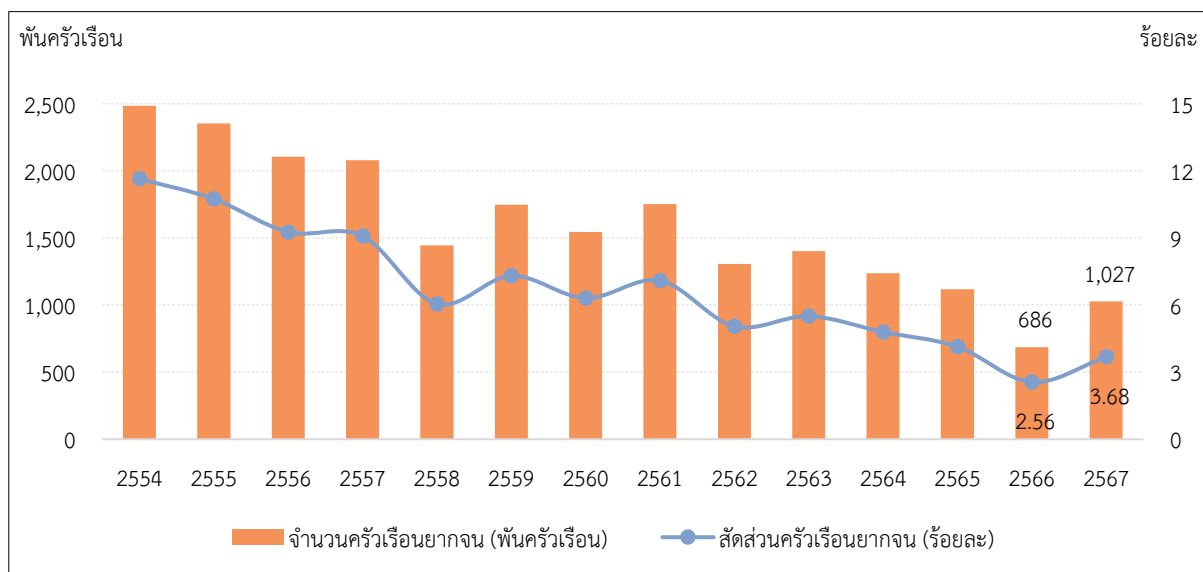
² สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568, 17 กุมภาพันธ์). ภาวะเศรษฐกิจไทย ไตรมาสที่สี่ ทั้งปี 2567 และแนวโน้มปี 2568. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=16140

ภาพที่ 1.1 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ปี 2554 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ภาพที่ 1.2 สัดส่วนครัวเรือนยากจน และจำนวนครัวเรือนยากจน ปี 2554 - 2567

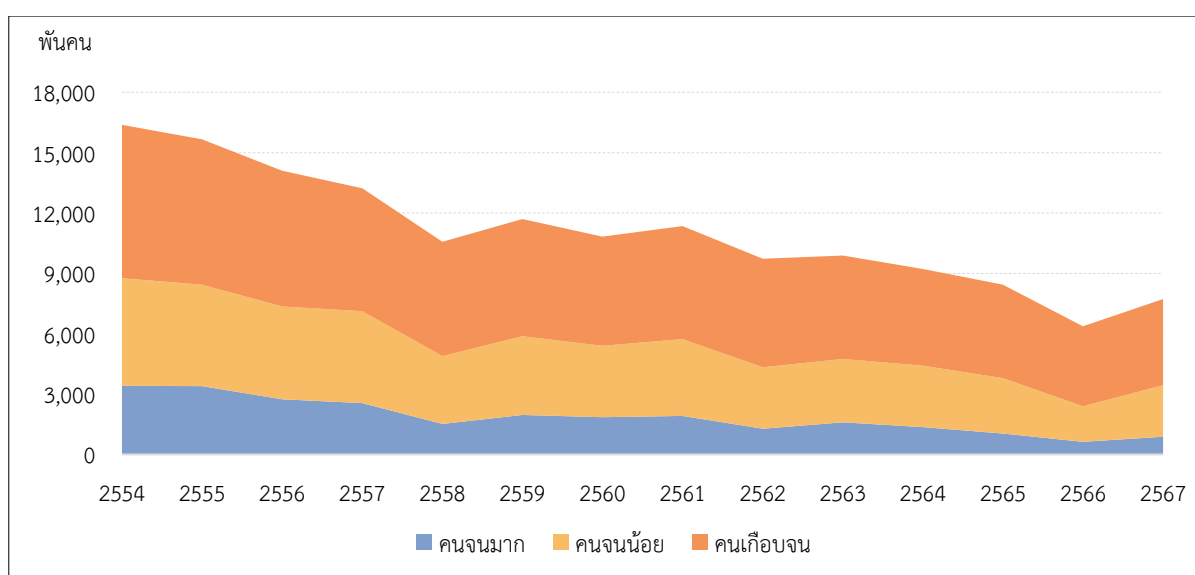
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หากพิจารณาในระดับครัวเรือน พบว่า ในปี 2567 ประเทศไทยมีครัวเรือนยากจนประมาณ 1.03 ล้านครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 3.68 ของครัวเรือนทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากประมาณ 6.86 แสนครัวเรือน ในปี 2566 โดยในพื้นที่นอกเขตเทศบาลมีสัดส่วนครัวเรือนยากจนสูงกว่าในพื้นที่เขตเทศบาลถึง 1.79 เท่า

1.2 ความยากจนตามระดับความรุนแรง

จำนวนคนจนในทุกระดับเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อน โดยกลุ่มคนจนมาก³ หรือกลุ่มที่เผชิญกับความยากจนขั้นรุนแรง เพิ่มขึ้นจาก 6.28 แสนคน (หรือร้อยละ 0.90 ของประชากรทั้งหมด) ในปี 2566 เป็น 8.79 แสนคน (ร้อยละ 1.25) ในปี 2567 กลุ่มคนจนน้อย⁴ เพิ่มขึ้นจาก 1.76 ล้านคน (ร้อยละ 2.52) ในปี 2566 เป็น 2.55 ล้านคน (ร้อยละ 3.64) ในปี 2567 และกลุ่มคนเกือบจน⁵ หรือกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่จะตกอยู่ในภาวะยากจน เพิ่มขึ้นจาก 3.97 ล้านคน (ร้อยละ 5.67) ในปี 2566 เป็น 4.29 ล้านคน (ร้อยละ 6.10) ในปี 2567 สถานการณ์นี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบการดูแลกลุ่มเปราะบางให้ครอบคลุมทุกระดับของความยากจน ท่ามกลางปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1.3 จำนวนคนจน จำแนกตามระดับความรุนแรง ปี 2554 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ช่องว่างความยากจนและระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจนเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อน โดยช่องว่างความยากจน⁶ เพิ่มขึ้นจาก 0.39 ในปี 2566 เป็น 0.68 ในปี 2567 สะท้อนว่าคนจนในปีนี้มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนมากกว่าปีที่ผ่านมา ในขณะที่ระดับความรุนแรงของปัญหาความยากจน⁷ ซึ่งสะท้อนถึงความยากลำบากในการดำรงชีพของคนจน ก็เพิ่มขึ้นจาก 0.08 เป็น 0.15 ในช่วงเวลาเดียวกัน

³ คนจนมาก คือ คนที่มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนเกินกว่าร้อยละ 20

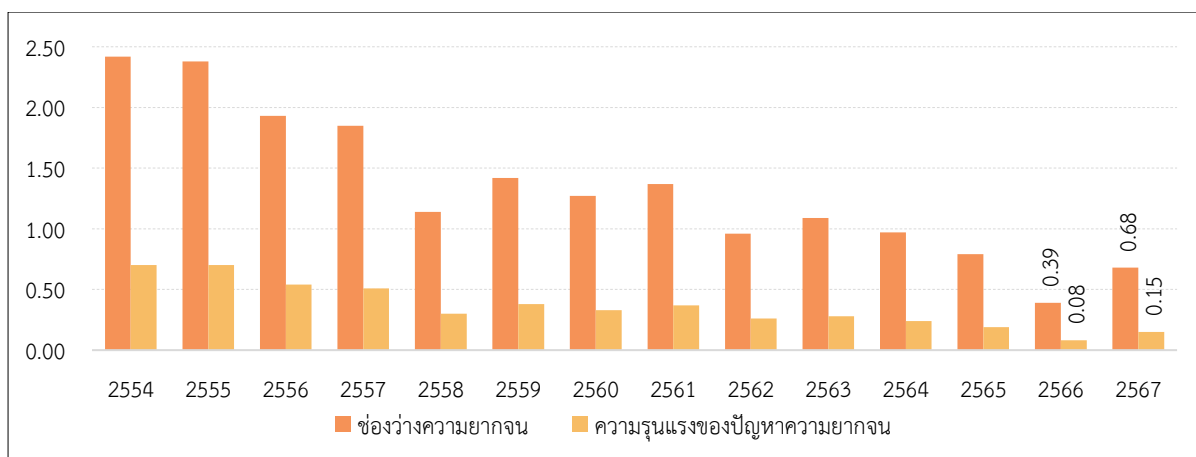
⁴ คนจนน้อย คือ คนที่มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

⁵ คนเกือบจน คือ คนที่มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

⁶ ช่องว่างความยากจน (Poverty Gap Ratio) คือ ค่าเฉลี่ยความแตกต่างระหว่างเส้นความยากจนกับรายจ่ายต่อคนต่อเดือนของคนจน

⁷ ความรุนแรงของปัญหาความยากจน (Poverty Severity Ratio) คือ ค่าเฉลี่ยความแตกต่างกำลังสองระหว่างเส้นความยากจนกับรายจ่ายต่อคนต่อเดือนของคนจน ใช้ในการวัดความรุนแรงของปัญหาความยากจนว่ามีมากน้อยเพียงใด หากตัวชี้วัดนี้มีค่าสูง ความรุนแรงของความยากจนก็จะมากตามไปด้วย

ภาพที่ 1.4 ช่องว่างความยากจน และความรุนแรงของปัญหาความยากจน ปี 2554 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

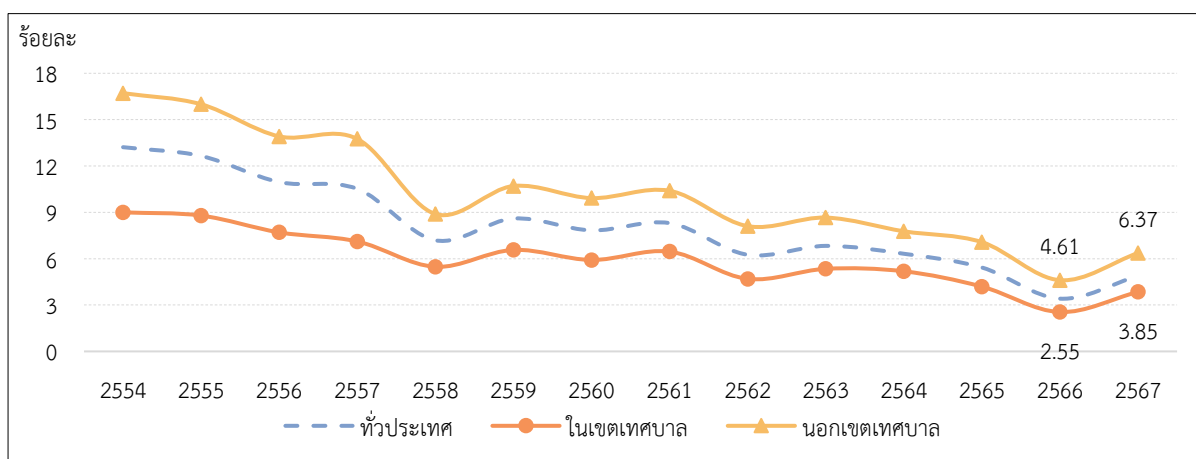
1.3 ความยากจนระดับเขตการปกครอง ภาค และจังหวัด

1.3.1 สัดส่วนคนจนจำแนกตามเขตการปกครอง

ประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลยังคงประสบปัญหาความยากจนในสัดส่วนที่สูงกว่าประชากรในเขตเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญ โดยในปี 2567 สัดส่วนคนจนนอกเขตเทศบาลอยู่ที่ร้อยละ 6.37 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 4.61 ในปี 2566 ขณะที่สัดส่วนคนจนในเขตเทศบาลอยู่ที่ร้อยละ 3.85 เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2.55 ในช่วงเวลาเดียวกัน แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับภาพรวมของประเทศที่พบว่าสัดส่วนคนจนมีการปรับตัวเพิ่มขึ้น

สาเหตุสำคัญที่ทำให้สัดส่วนคนจนในพื้นที่นอกเขตเทศบาลสูงกว่าพื้นที่ในเขตเทศบาล คือ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ยังพึ่งพาเกษตรกรรมเป็นหลัก มากกว่าพื้นที่ในเขตเทศบาลถึง 1.84 เท่า โดยในปี 2567 ภาคเกษตรมีการขยายตัวในระดับต่ำ ส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร ทำให้หลายครัวเรือนมีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคลดลงจนต่ำกว่าเส้นความยากจน นอกจากนี้ ประชากรในพื้นที่นอกเขตเทศบาลยังเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสาธารณะและโอกาสทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้ระดับความยากจนในพื้นที่เหล่านี้ยังคงสูงกว่าพื้นที่ในเขตเทศบาลอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 1.5 สัดส่วนคนจน จำแนกตามเขตการปกครอง ปี 2554 - 2567

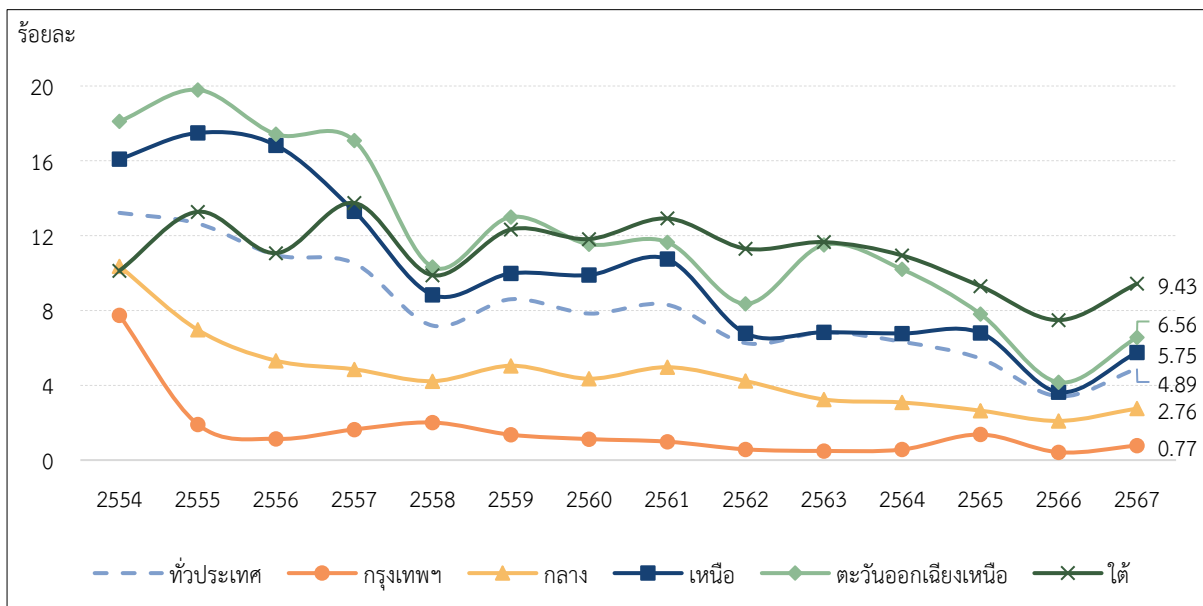

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.3.2 สัดส่วนคนจนจำแนกรายภาค

ในปี 2567 ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ ยังคงเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนประชากรยากจนสูงสุดของประเทศ โดยมีสัดส่วนคนจนอยู่ที่ร้อยละ 9.43 ร้อยละ 6.56 และร้อยละ 5.75 ตามลำดับ ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อสถานการณ์ดังกล่าว ได้แก่ ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละพื้นที่ รวมถึงผลกระทบอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ กล่าวคือ ภาคใต้ยังคงเผชิญกับสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดน ซึ่งแม้จะมีแนวโน้มคลี่คลายลงบ้างแล้ว แต่ยังคงส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นในการลงทุน ประกอบกับการเกิดอุทกภัยในหลายพื้นที่ ในขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือประสบกับปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่เกษตรกรรมเป็นวงกว้าง ท่วมกลางภาวะค่าครองชีพที่สูง รายได้ที่ไม่แน่นอน และการฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวยังไม่เต็มที่ และภาคเหนือได้รับผลกระทบจากอุทกภัยครั้งใหญ่ในรอบหลายทศวรรษ ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและโครงสร้างพื้นฐานในวงกว้าง ทั้งนี้ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางเชิงพื้นที่ที่ยังคงต้องการการแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

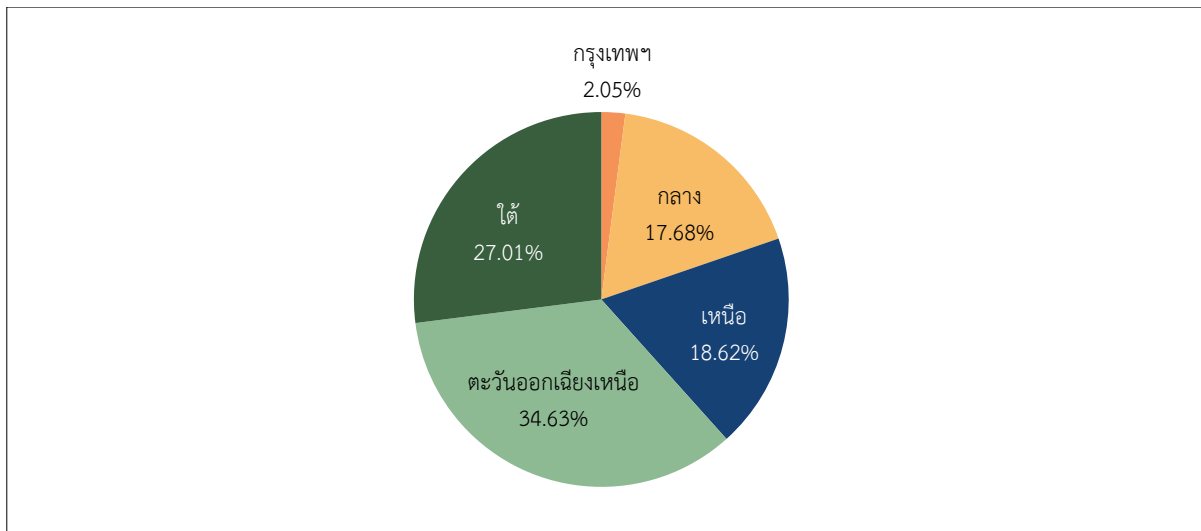
ภาพที่ 1.6 สัดส่วนคนจน จำแนกรายภาค ปี 2554 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

เมื่อพิจารณาจากจำนวนคนจนพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนคนจนสูงสุด ที่ประมาณ 1.19 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 34.63 ของคนจนทั้งประเทศ รองลงมาคือภาคใต้ 9.27 แสนคน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.01 ถึงแม้ว่าภาคใต้จะเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดในภูมิภาค แต่ในเชิงจำนวนสัมบูรณ์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังคงมีจำนวนคนจนมากกว่าภาคใต้ เนื่องจากมีจำนวนประชากรรวมมากกว่า

ภาพที่ 1.7 โครงสร้างคนจน จำแนกรายภาค ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

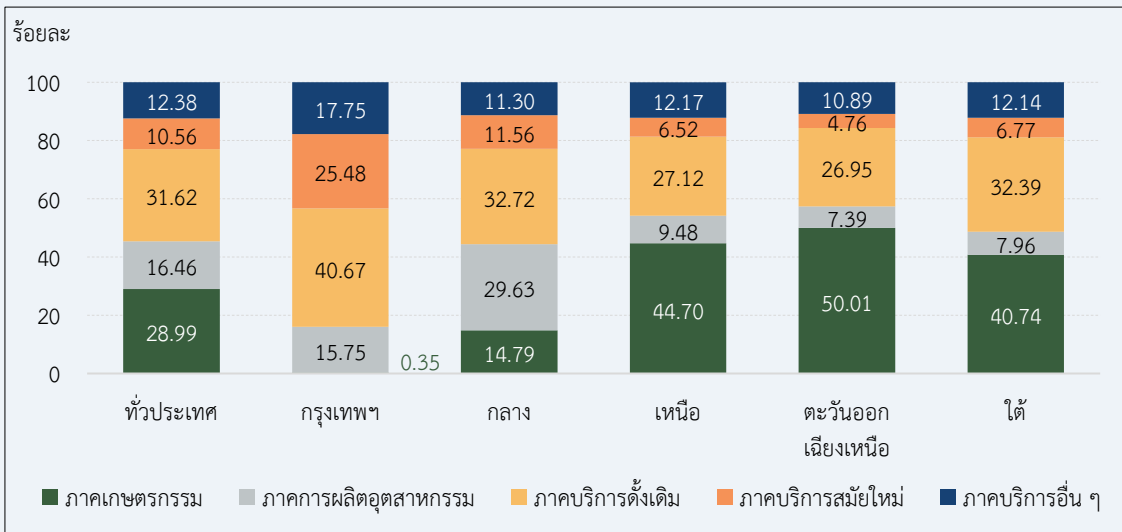
โครงสร้างที่แตกต่าง: รากฐานความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาคของไทย

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในช่วงที่ผ่านมา ส่งผลให้เกิดความแตกต่างเชิงโครงสร้างระหว่างภูมิภาคอย่างมีนัยสำคัญ ความไม่สมดุลนี้สะท้อนชัดทั้งในมิติเศรษฐกิจและมิติสังคม และได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพและการเติบโตของประเทศไทยในระยะยาว

ในมิติเศรษฐกิจ พบว่า ความเจริญยังคงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพมหานครและภาคกลาง โดยกรุงเทพฯ มีแรงงานถึงร้อยละ 25.48 อยู่ในภาคบริการสมัยใหม่ ซึ่งครอบคลุมสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและบริการขั้นสูง อาทิ การขนส่ง การสื่อสาร การเงิน และการแพทย์ ขณะที่ภาคกลางทำหน้าที่เป็นฐานการผลิตอุตสาหกรรมหลักของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่โครงการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษตะวันออก (Eastern Economic Corridor: EEC) ความเข้มแข็งของกลไกเศรษฐกิจในทั้งสองพื้นที่ได้ดึงดูดเงินลงทุนและแรงงานจำนวนมาก สร้างความได้เปรียบเชิงโครงสร้างเหนือภูมิภาคอื่น

ในทางตรงกันข้าม แม้ว่าจะมีการพัฒนาระเบียงเศรษฐกิจพิเศษในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ แต่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ยังคงมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีแรงงานในภาคเกษตรมากกว่าครึ่งหนึ่งของแรงงานทั้งภูมิภาค การพึ่งพาเกษตรกรรมในระดับสูงเช่นนี้ได้ส่งผลให้ครัวเรือนในพื้นที่มีความเปราะบางทางเศรษฐกิจ และมีความเสี่ยงต่อความยากจนมากกว่าภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อต้องเผชิญกับปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น ภัยธรรมชาติ หรือความผันผวนของราคาผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อรายได้และความมั่นคงในชีวิตของครัวเรือน ทั้งนี้ ผลกระทบจากภัยธรรมชาติมิได้จำกัดเฉพาะภาคเกษตรกรรมเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อเนื่องไปสู่อุตสาหกรรมแปรรูปทางการเกษตรและภาคบริการที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางตรงและทางอ้อมในระบบเศรษฐกิจโดยรวม

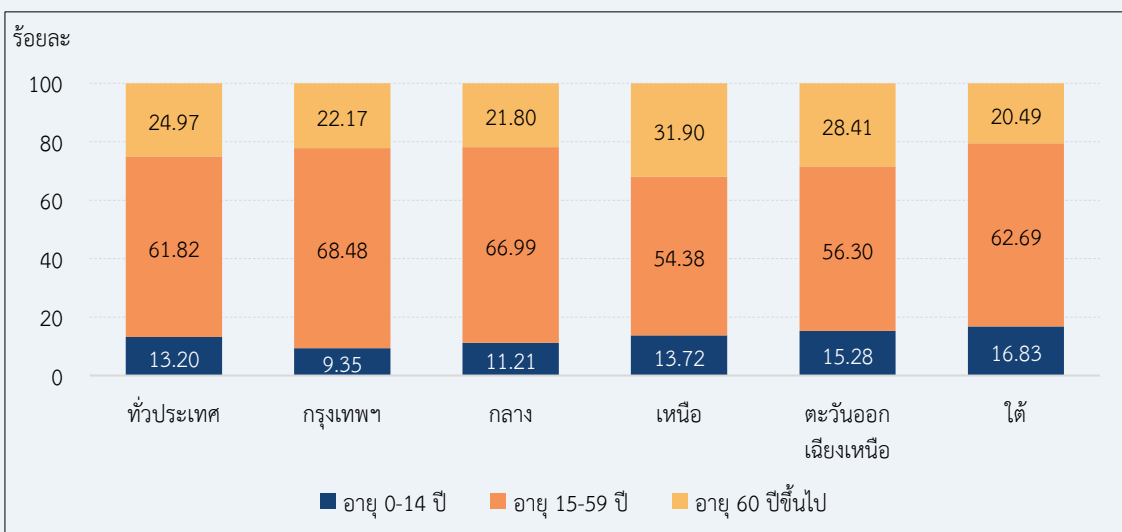
โครงสร้างแรงงานรายภาค จำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ในมิติสังคม พบว่า ภาคเหนือมีสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป สูงถึงร้อยละ 31.90 และภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ร้อยละ 28.41 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยทั้งประเทศที่ร้อยละ 24.97 สถานการณ์ดังกล่าวอาจนำไปสู่ความท้าทายด้านกำลังแรงงาน และเพิ่มภาระด้านการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว ในทางกลับกัน กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศ มีสัดส่วนประชากรวัยแรงงานสูงที่สุด สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในการดึงดูดแรงงานจากภูมิภาคต่าง ๆ ให้เข้ามาทำงานและอยู่อาศัย ขณะที่ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนประชากรวัยเด็กสูงที่สุดในประเทศ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านทุนมนุษย์ในระยะยาว ซึ่งจะเกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม หากมีการลงทุนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในการศึกษาและการพัฒนาทักษะ เพื่อเตรียมเยาวชนให้พร้อมเป็นแรงงานคุณภาพในอนาคต

โครงสร้างประชากรรายภาค ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

นโยบายการพัฒนาประเทศในลักษณะเหมารวม (One-Size-Fits-All) จึงไม่อาจตอบสนองต่อความท้าทายและบริบทเฉพาะของแต่ละภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกต่อไป แนวทางการพัฒนาต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ที่คำนึงถึงศักยภาพและข้อจำกัดเฉพาะของแต่ละพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการกระจายฐานเศรษฐกิจสู่ภูมิภาคเกษตรกรรม การพัฒนาระบบรองรับสังคมสูงวัยในภาคเหนือ และการลงทุนในทุนมนุษย์ในภูมิภาคที่มีสัดส่วนประชากรวัยเด็กสูง เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ และส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่สมดุลและยั่งยืนในทุกภูมิภาคของประเทศ

1.3.3 สัดส่วนคนจนจำแนกรายจังหวัด

จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดเป็น 10 อันดับแรก ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ยะลา ปัตตานี นราธิวาส อุบลราชธานี สระแก้ว พัทลุง ศรีสะเกษ เชียงราย และตาก โดยแม่ฮ่องสอนและปัตตานีอยู่ใน 5 อันดับแรกของจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุดต่อเนื่องกันอย่างน้อย 15 ปี สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความยากจนเรื้อรังในจังหวัดดังกล่าว นอกจากนี้ หากพิจารณาจาก 10 จังหวัดแรกที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุดในปี 2567 จะพบว่า 5 ใน 10 จังหวัด ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และตาก มักติดอยู่ใน 10 อันดับแรกของจังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงสุดในปีอื่น ๆ ด้วย กล่าวคือ มีแนวโน้มเผชิญกับปัญหาความยากจนเรื้อรัง

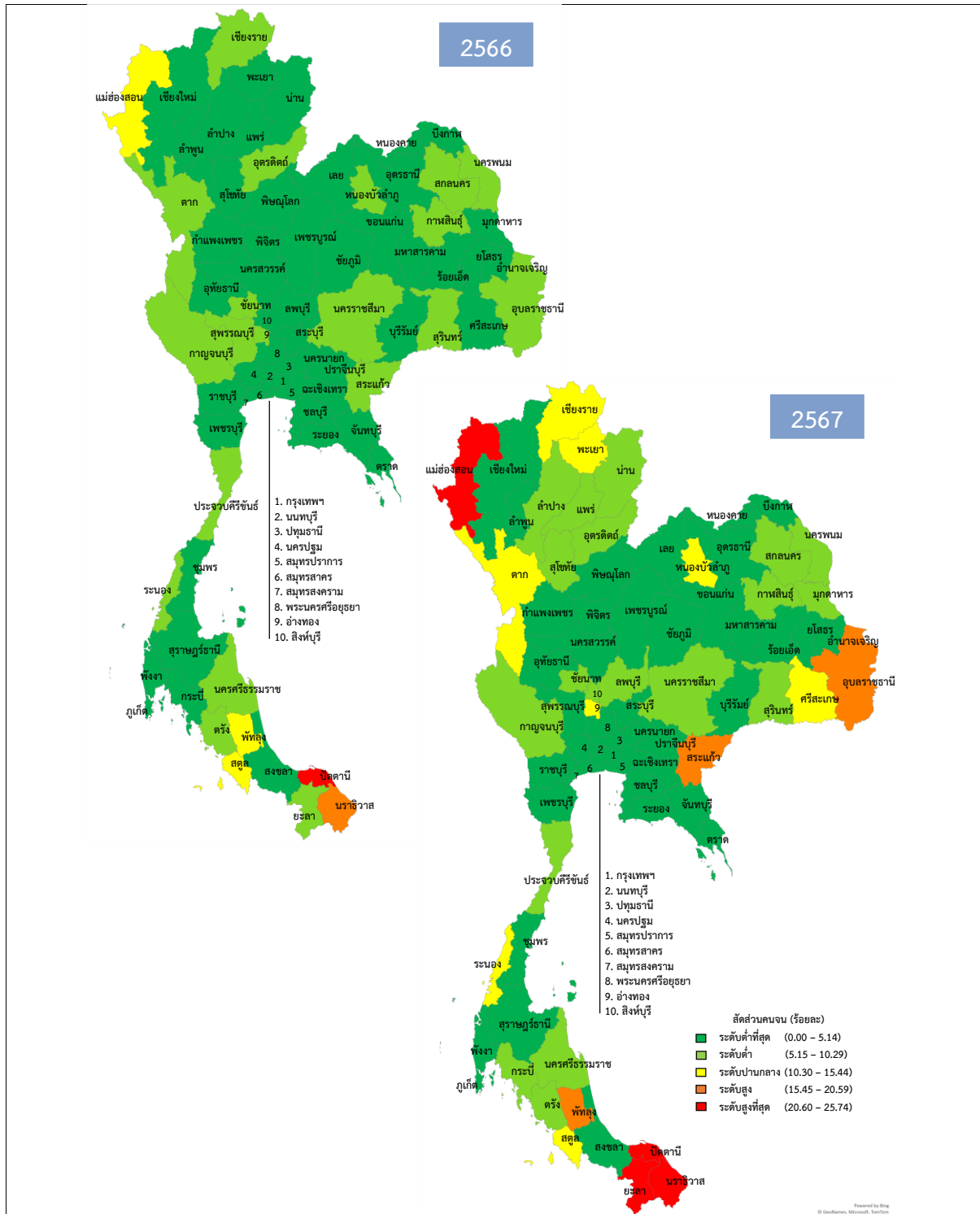
ตารางที่ 1.1 รายชื่อจังหวัดที่ติดอันดับ 10 จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุด (ร้อยละ) หรือมีความยากจนหนาแน่นที่สุด ปี 2553 - 2567

ปี พ.ศ.	อันดับ 1	อันดับ 2	อันดับ 3	อันดับ 4	อันดับ 5	อันดับ 6	อันดับ 7	อันดับ 8	อันดับ 9	อันดับ 10
2567	แม่ฮ่องสอน 25.69	ยะลา 25.41	ปัตตานี 25.39	นราธิวาส 21.17	อุบลราชธานี 20.34	สระแก้ว 16.00	พัทลุง 15.74	ศรีสะเกษ 14.08	เชียงราย 13.69	ตาก 13.37
2566	ปัตตานี 23.36	นราธิวาส 19.12	แม่ฮ่องสอน 12.49	พัทลุง 12.06	สตูล 10.80	หนองบัวลำภู 9.61	ตาก 9.60	ประจวบคีรีขันธ์ 9.49	ยะลา 9.01	ตรัง 8.70
2565	แม่ฮ่องสอน 24.64	ปัตตานี 24.23	ตาก 21.73	นราธิวาส 19.25	กาฬสินธุ์ 18.26	หนองบัวลำภู 18.16	ยะลา 17.16	ศรีสะเกษ 16.03	ชัยนาท 15.26	ระนอง 14.57
2564	ปัตตานี 30.85	กาฬสินธุ์ 25.20	แม่ฮ่องสอน 24.59	นครราชสีมา 21.01	ระนอง 19.90	ยะลา 19.25	นราธิวาส 18.69	พะเยา 18.13	หนองบัวลำภู 18.12	ศรีสะเกษ 18.10
2563	ปัตตานี 44.20	แม่ฮ่องสอน 28.59	นราธิวาส 24.99	กาฬสินธุ์ 23.14	ระนอง 21.94	นครราชสีมา 21.20	นครพนม 19.65	ตาก 18.65	ยะลา 17.39	ศรีสะเกษ 16.72
2562	ปัตตานี 29.86	นราธิวาส 25.76	แม่ฮ่องสอน 24.53	ตาก 21.25	กาฬสินธุ์ 19.86	พัทลุง 18.96	สระแก้ว 18.74	ชัยนาท 17.89	อ่างทอง 17.32	ระนอง 16.88
2561	แม่ฮ่องสอน 46.54	ปัตตานี 33.22	ตาก 29.60	กาฬสินธุ์ 28.60	พัทลุง 26.98	นราธิวาส 26.74	ชัยนาท 26.12	ยะลา 21.52	บุรีรัมย์ 21.03	ระนอง 20.75
2560	ปัตตานี 34.55	นราธิวาส 34.48	แม่ฮ่องสอน 33.01	กาฬสินธุ์ 32.87	นครพนม 29.47	ตาก 27.16	ชัยนาท 26.21	บุรีรัมย์ 20.99	พัทลุง 20.30	สระแก้ว 19.00
2559	แม่ฮ่องสอน 38.61	นราธิวาส 37.44	ปัตตานี 36.21	กาฬสินธุ์ 31.68	นครพนม 30.60	ชัยนาท 28.34	ตาก 27.45	บุรีรัมย์ 24.32	อำนาจเจริญ 24.00	น่าน 23.53
2558	ปัตตานี 35.01	แม่ฮ่องสอน 31.88	ตาก 24.60	บุรีรัมย์ 23.34	น่าน 21.71	ยะลา 20.91	ชัยนาท 19.64	นราธิวาส 19.55	กาญจนบุรี 17.79	กาฬสินธุ์ 17.66
2557	แม่ฮ่องสอน 45.74	นราธิวาส 45.20	กาฬสินธุ์ 42.80	ปัตตานี 39.20	บุรีรัมย์ 39.13	ตาก 36.59	ยะลา 32.39	น่าน 29.29	เชียงราย 26.68	นครพนม 25.05
2556	แม่ฮ่องสอน 65.34	ปัตตานี 37.95	นราธิวาส 35.30	ตาก 34.06	นครพนม 31.51	กาฬสินธุ์ 30.84	มุกดาหาร 29.52	หนองบัวลำภู 27.38	บุรีรัมย์ 25.45	อุบลราชธานี 24.25
2555	แม่ฮ่องสอน 62.95	ปัตตานี 46.80	นราธิวาส 42.73	กาฬสินธุ์ 39.97	ศรีสะเกษ 36.18	ตาก 35.93	นครพนม 34.93	สกลนคร 34.25	บุรีรัมย์ 31.61	มุกดาหาร 30.63
2554	แม่ฮ่องสอน 58.85	ตาก 43.50	ศรีสะเกษ 35.89	บุรีรัมย์ 33.67	ปัตตานี 33.39	ยโสธร 32.45	กาญจนบุรี 32.19	นครพนม 32.11	ราชบุรี 30.10	กาฬสินธุ์ 28.55
2553	แม่ฮ่องสอน 70.39	ศรีสะเกษ 55.79	ปัตตานี 54.26	กาฬสินธุ์ 51.64	นครพนม 46.41	ตาก 45.87	สระแก้ว 40.70	นราธิวาส 35.24	บุรีรัมย์ 32.82	อุดรดิต์ 30.69

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ภาพรวมสถานการณ์ความยากจนในระดับจังหวัดแสดงอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า โดยส่วนใหญ่มีสัดส่วนคนจนเพิ่มขึ้น มีเพียง 15 จังหวัด ที่มีสัดส่วนคนจนลดลงจากปี 2566 ได้แก่ ประจวบคีรีขันธ์ สุพรรณบุรี ตราด พังงา สุราษฎร์ธานี กำแพงเพชร นครราชสีมา เพชรบุรี จันทบุรี เพชรบูรณ์ อุตรดิตถ์ กาญจนบุรี อุตรดิตถ์ พิจิตร และยโสธร

ภาพที่ 1.8 สัดส่วนคนจน จำแนกรายจังหวัด ปี 2566 และ ปี 2567

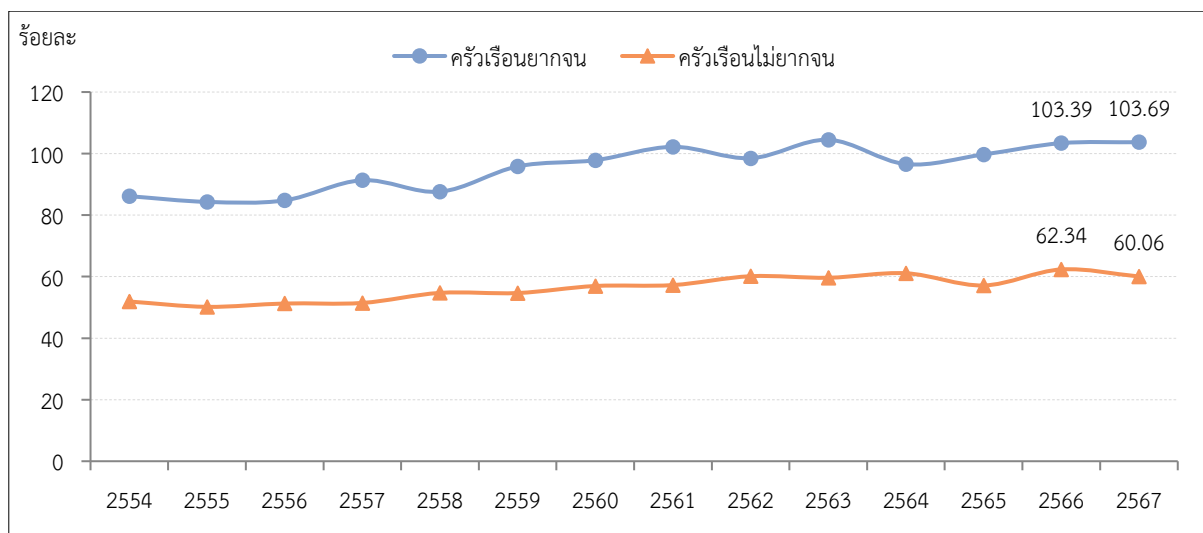
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.4 ลักษณะทางประชากรของครัวเรือนยากจน และคนจน

ครัวเรือนที่อยู่ในภาวะยากจนต้องแบกรับภาระในการดูแลสมาชิกในครัวเรือนในอัตราที่สูงกว่าครัวเรือนที่ไม่ยากจน โดยข้อมูลในปี 2567 พบว่า อัตราการพึ่งพิง⁸ ของครัวเรือนยากจนอยู่ที่ร้อยละ 103.69 หมายความว่า วัยแรงงาน 1 คน ในครัวเรือนยากจน ต้องรับภาระในการดูแลเด็กและผู้สูงอายุรวมกันโดยเฉลี่ย 1.04 คน ขณะที่วัยแรงงาน 1 คน ในครัวเรือนไม่ยากจน รับภาระในการดูแลเด็กและผู้สูงอายุเพียง 0.60 คน แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ภาระดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบต่อศักยภาพของกำลังแรงงานในครัวเรือนยากจน เนื่องจากสมาชิกในวัยแรงงานจำเป็นต้องแบ่งเวลาจากการประกอบอาชีพมาให้การดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ส่งผลให้โอกาสในการหารายได้ลดลง อีกทั้งยังอาจกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครัวเรือนโดยรวม เนื่องจากต้องจัดสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดไปใช้ในการดูแลสมาชิกที่ไม่สามารถหารายได้เองได้ ดังนั้น การลดภาระการดูแลสมาชิกในครัวเรือนยากจน เช่น การส่งเสริมบริการดูแลเด็กและผู้สูงอายุในชุมชน และการสนับสนุนการจ้างงานที่มีความยืดหยุ่น จึงเป็นมาตรการสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ และยกระดับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนยากจน

ภาพที่ 1.9 อัตราการพึ่งพิงของครัวเรือนยากจน ปี 2554 - 2567

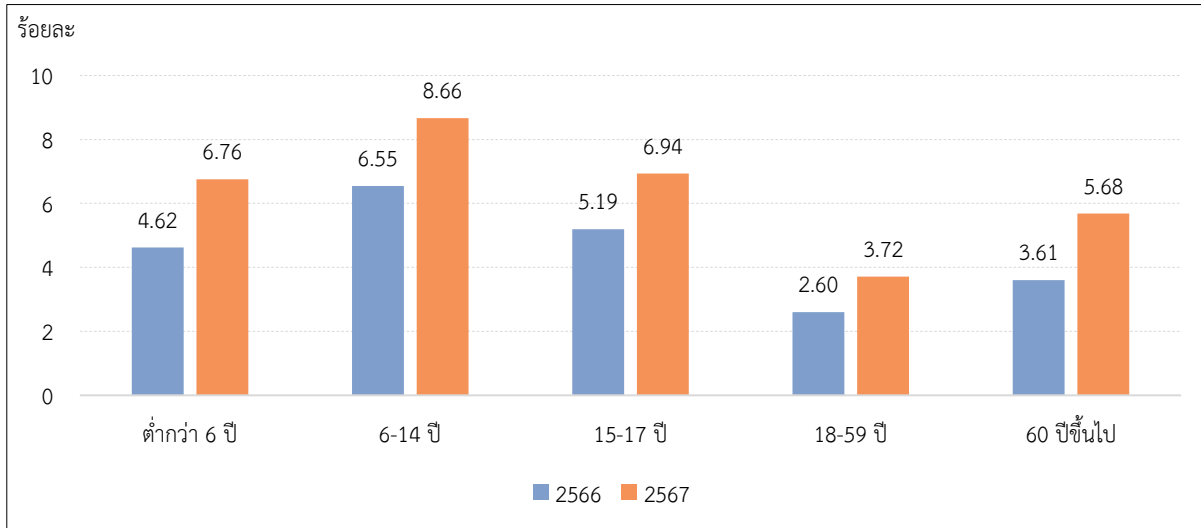
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

สัดส่วนประชากรที่อยู่ในภาวะยากจนเพิ่มขึ้นจากปีก่อนหน้าในทุกช่วงอายุ กลุ่มเด็กอายุ 6-14 ปี ยังคงมีสัดส่วนคนจนสูงที่สุด ในขณะที่กลุ่มวัยแรงงานอายุ 18-59 ปี มีสัดส่วนคนจนต่ำที่สุด ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างจำนวนเด็กในครัวเรือนกับปัญหาความยากจน กล่าวคือ ครัวเรือนที่มีเด็กมักต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายสูงกว่า โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาและสุขภาพ และเมื่อเด็กโตขึ้น ภาระค่าใช้จ่ายด้านการศึกษายิ่งเพิ่มขึ้น เช่น ค่าเดินทางไปโรงเรียน ค่าเครื่องแบบนักเรียน และค่าอุปกรณ์การเรียน

⁸ อัตราการพึ่งพิง (Dependency Ratio) หมายถึง อัตราส่วนของประชากรที่อยู่ในกลุ่มอายุนอกวัยแรงงานต่อประชากรในวัยแรงงาน โดยมีข้อสมมติว่า ประชากรที่อยู่ในกลุ่มอายุนอกวัยแรงงานนั้นต้องพึ่งพิงทางเศรษฐกิจ

ทั้งนี้ ข้อมูลปี 2567 พบว่า สัดส่วนครัวเรือนยากจนที่มีเด็กอยู่ที่ร้อยละ 7.06 สูงกว่าสัดส่วนครัวเรือนยากจนที่ไม่มีเด็ก ซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 2.64 ถึงเกือบ 3 เท่า

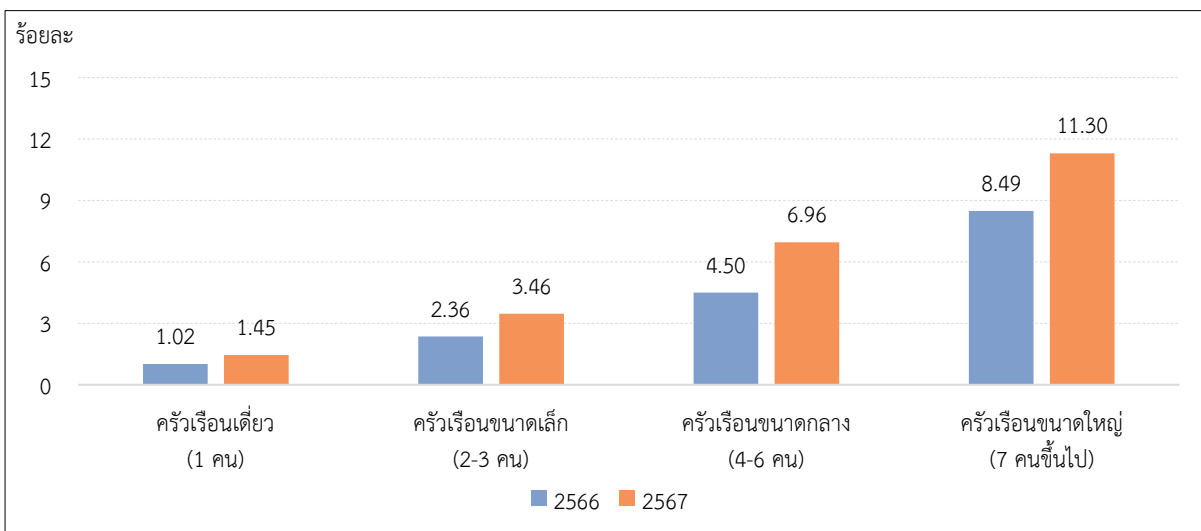
ภาพที่ 1.10 สัดส่วนคนจน จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี 2566 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

สัดส่วนคนจนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตามขนาดของครัวเรือน ในปี 2567 ครัวเรือนขนาดใหญ่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุด (ร้อยละ 11.30) รองลงมาคือครัวเรือนขนาดกลาง ครัวเรือนขนาดเล็ก และครัวเรือนที่มีสมาชิกเพียงคนเดียว ตามลำดับ ซึ่งมีความเป็นไปได้ว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่ไม่ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจ (Economically Inactive) ทำให้รายได้เฉลี่ยต่อคนของครัวเรือนลดลง ส่งผลให้ครัวเรือนต้องเผชิญกับความท้าทายในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อให้เพียงพอกับความต้องการขั้นพื้นฐานในการบริโภคของสมาชิกในครัวเรือนทุกคน และเพิ่มความเสี่ยงต่อการตกอยู่ในภาวะยากจน

ภาพที่ 1.11 สัดส่วนคนจน จำแนกตามขนาดของครัวเรือน ปี 2566 - 2567

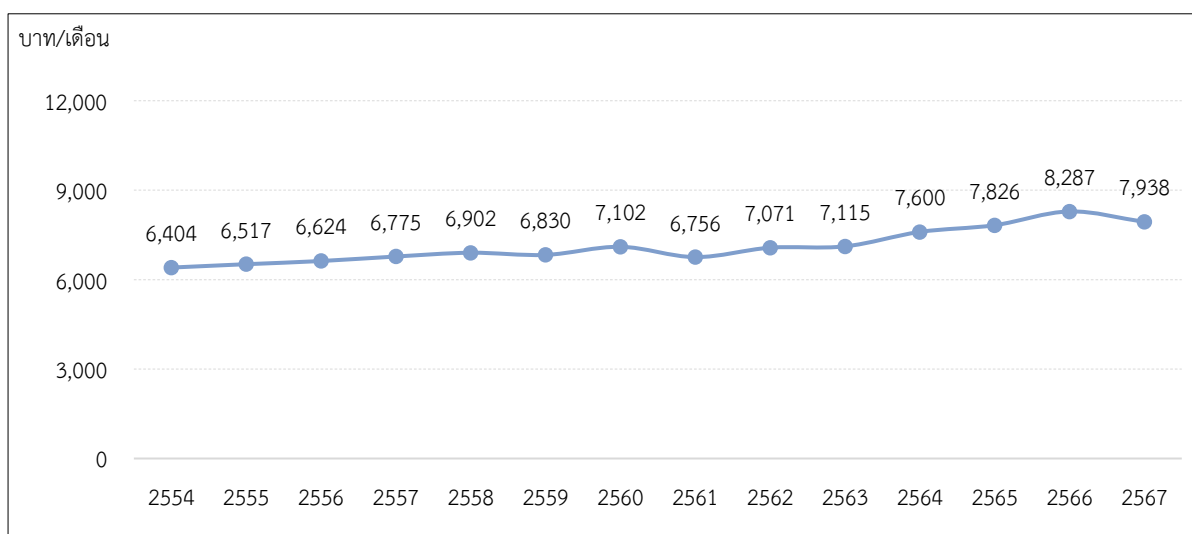

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.5 สถานภาพทางเศรษฐกิจและการทำงานของคนจน

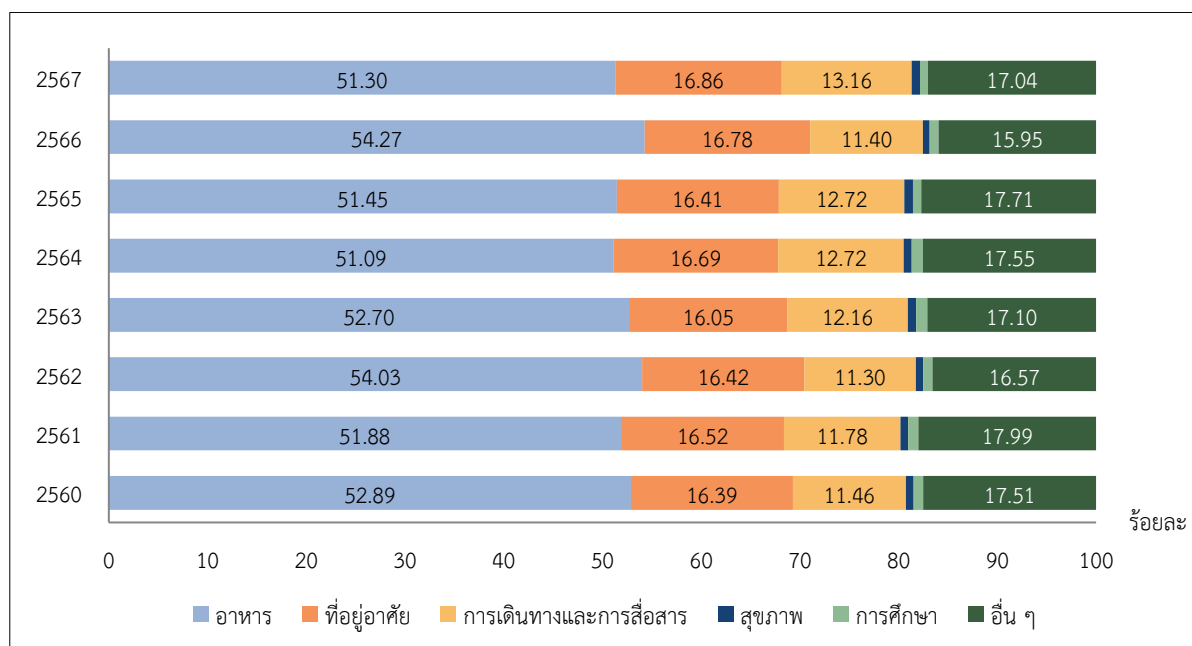
ครัวเรือนยากจนมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 7,938 บาท คิดเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่ 2,375 บาท โดยส่วนใหญ่เป็นค่าอาหารและเครื่องดื่ม (ร้อยละ 51.30) รองลงมาคือค่าใช้จ่ายด้านที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 16.86) และค่าเดินทางและการสื่อสาร (ร้อยละ 13.16) แม้ว่าสัดส่วนค่าใช้จ่ายในแต่ละประเภทอาจเปลี่ยนแปลงไปบ้างตามบริบททางเศรษฐกิจ แต่โครงสร้างค่าใช้จ่ายหลักยังคงสอดคล้องกับอดีต ซึ่งสะท้อนถึงวิถีชีวิตของครัวเรือนยากจนที่เน้นความจำเป็นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย และการเดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือเข้าถึงบริการจำเป็น ตลอดจนการสื่อสารเพื่อรับข้อมูลข่าวสารและโอกาสทางเศรษฐกิจ

ภาพที่ 1.12 รายจ่ายโดยเฉลี่ยของครัวเรือนยากจน ปี 2554 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ภาพที่ 1.13 โครงสร้างค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนยากจน ปี 2560 - 2567

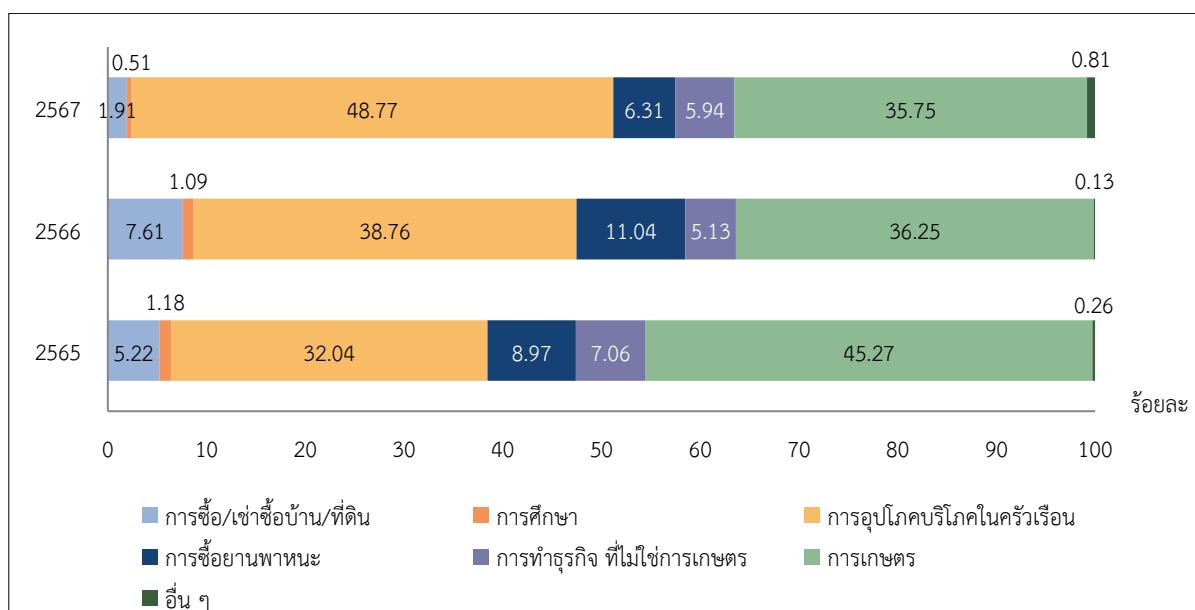

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

สถานการณ์หนี้สินของครัวเรือนยากจนในปี 2567 ยังคงมีความท้าทายที่น่าเป็นห่วง โดยสัดส่วนครัวเรือนยากจนที่มีหนี้สินยังคงอยู่ในระดับสูงใกล้เคียงกับปีที่ผ่านมา คือร้อยละ 39.10 ของครัวเรือนยากจนทั้งหมด แม้ว่าจะลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 39.73 ในปีก่อนหน้า แต่เมื่อพิจารณาพร้อมกับจำนวนครัวเรือนยากจนที่เพิ่มขึ้น จึงทำให้จำนวนครัวเรือนยากจนที่มีหนี้สินเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

เมื่อวิเคราะห์โครงสร้างค่าใช้จ่ายเพื่อการชำระหนี้ตามวัตถุประสงค์การกู้ยืมของครัวเรือนยากจน พบว่าภาระหนี้ส่วนใหญ่เกิดจากการกู้ยืมเพื่อการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน (ร้อยละ 48.77) รวมถึงการซื้อสินค้าและบริการในลักษณะผ่อนชำระ ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านรายได้ที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายจำเป็นในชีวิตประจำวัน ทำให้ครัวเรือนยากจนต้องพึ่งพาเงินกู้เพื่อการดำรงชีพ นอกจากนี้ ยังมีสัดส่วนสำคัญของการชำระหนี้ที่เกิดจากการกู้ยืมเพื่อการเกษตร (ร้อยละ 35.75) ซึ่งสะท้อนถึงความพยายามของเกษตรกรยากจนในการลงทุนเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร แต่กลับเผชิญกับความเสี่ยงจากผลผลิตที่ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ดังนั้น แม้จะมีสัญญาณบวก แต่การแก้ไขปัญหาหนี้สินของครัวเรือนยากจนจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ โดยครอบคลุมทั้งการเพิ่มรายได้ การขยายการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นธรรม และการสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากให้มีความมั่นคง เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการพึ่งพาตนเองของครัวเรือนยากจนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ภาพที่ 1.14 โครงสร้างค่าใช้จ่ายเพื่อการชำระหนี้ของครัวเรือนยากจน
จำแนกตามวัตถุประสงค์การกู้ยืม ปี 2565 - 2567

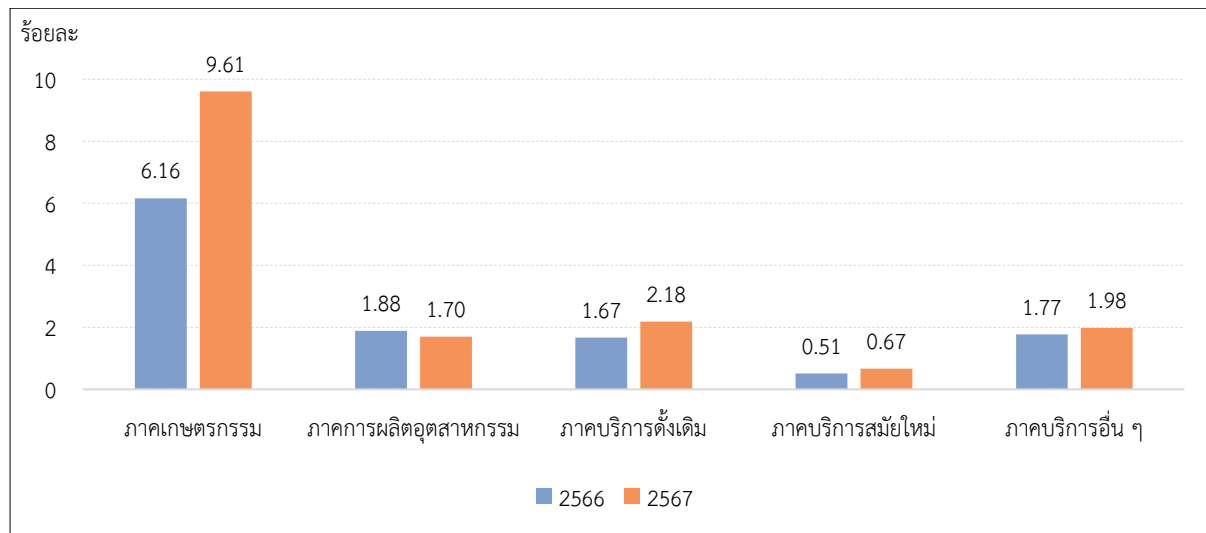
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ในปี 2567 สถานการณ์ความยากจนของแรงงานเพิ่มขึ้นในเกือบทุกสาขาเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรมที่มีสัดส่วนแรงงานยากจนสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 9.61 ของแรงงานภาคเกษตรกรรมทั้งหมด เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 6.16 ในปี 2566 สะท้อนถึงความเปราะบางของภาคเกษตรกรรมที่ได้รับผลกระทบจากปัจจัยสำคัญ ได้แก่ ต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่เร็วกว่าราคาผลผลิต ส่งผลให้เกษตรกรประสบภาวะขาดทุนอย่างต่อเนื่อง ความเสี่ยงจากความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศ ความผันผวนของราคาสินค้าเกษตร รวมถึงข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี นวัตกรรม และแหล่งเงินทุน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการยกระดับประสิทธิภาพ

การผลิตและการเพิ่มรายได้ของเกษตรกร สถานการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับรายงานของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร⁹ ที่ระบุว่า เศรษฐกิจการเกษตรในปี 2567 หดตัวร้อยละ 1.1 เมื่อเทียบกับปี 2566

แม้แต่ภาคบริการสมัยใหม่ ซึ่งครอบคลุมสาขาอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและบริการขั้นสูง เช่น การขนส่ง การสื่อสาร การเงิน และการแพทย์ ที่มีสัดส่วนแรงงานยากจนต่ำที่สุดเพียงร้อยละ 0.67 ก็ยังพบว่าการเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 0.51 ในปีที่ผ่านมา

ภาพที่ 1.15 สัดส่วนผู้มีงานทำที่ยากจน จำแนกตามสาขาเศรษฐกิจ ปี 2566 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : (1) ภาคการผลิตอุตสาหกรรม ได้แก่ สาขาการทำเหมืองแร่และเหมืองหิน การผลิต ไฟฟ้า ก๊าซ ไอน้ำ และระบบปรับอากาศ และ การจัดหา น้ำ การจัดการและการบำบัดน้ำเสีย

(2) ภาคบริการดั้งเดิม ได้แก่ สาขาการก่อสร้าง การขายส่ง การขายปลีก การซ่อมแซมยานยนต์/จักรยานยนต์ และของใช้ส่วนบุคคล/ของใช้ในครัวเรือน และกิจกรรมโรงแรมและบริการด้านอาหาร

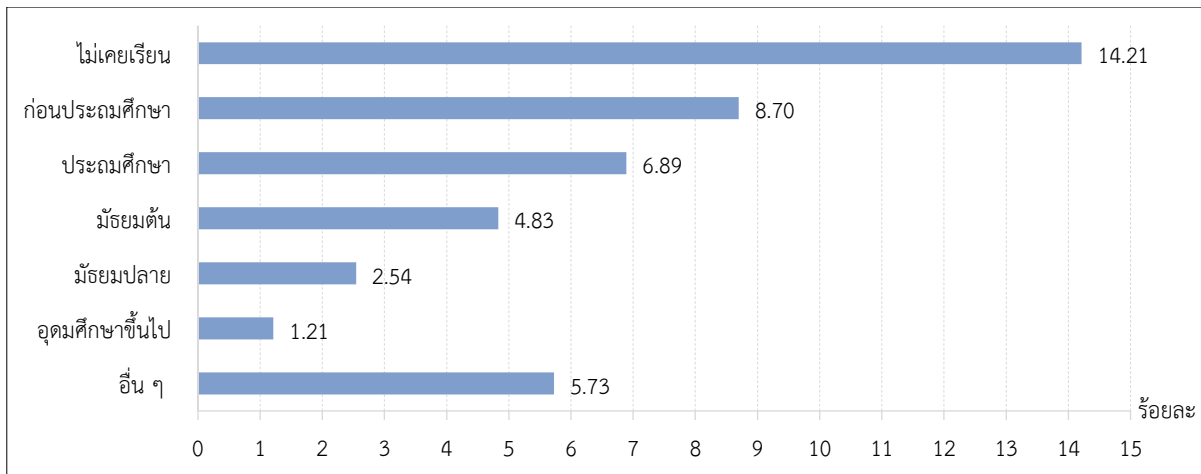
(3) ภาคบริการอื่น ๆ รวมถึง กิจกรรมการบริหารและการบริการสนับสนุน การบริหารราชการ การป้องกันประเทศ และการประกันสังคมภาคบังคับ การศึกษา และกิจกรรมการจ้างงานในครัวเรือนส่วนบุคคล

1.6 คนจนกับการศึกษา

ประชากรที่มีระดับการศึกษาต่ำเป็นกลุ่มที่เผชิญกับปัญหาความยากจนมากที่สุด จากการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรอายุ 6 ปีขึ้นไป จำแนกตามระดับการศึกษาในปี 2567 พบว่า กลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุด คิดเป็นร้อยละ 14.21 รองลงมาคือกลุ่มที่ได้รับการศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา ซึ่งมีสัดส่วนคนจนร้อยละ 8.70 กลุ่มที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 6.89 และร้อยละ 4.83 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป มีสัดส่วนคนจนต่ำกว่าร้อยละ 3.00 ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระดับการศึกษาที่สูงขึ้นมีบทบาทสำคัญต่อการลดความยากจน

⁹ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2567, ธันวาคม). ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี 2567 และแนวโน้มปี 2568. <https://oae.go.th/uploads/files/2025/05/20/ec881e31cfee4501.pdf>

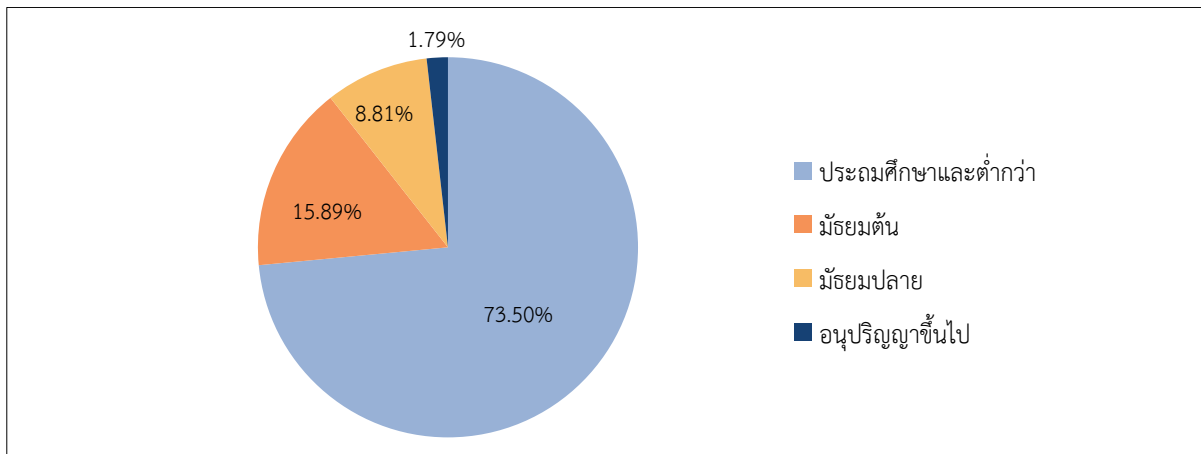
ภาพที่ 1.16 สัดส่วนคนจน (อายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป) จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

เมื่อพิจารณาโครงสร้างคนจนตามระดับการศึกษาสูงสุด พบว่า คนจนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 73.50) ได้รับการศึกษาสูงสุดในระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และรองลงมาเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 15.89)

ภาพที่ 1.17 โครงสร้างคนจน (อายุตั้งแต่ 6 ปีขึ้นไป) จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2567

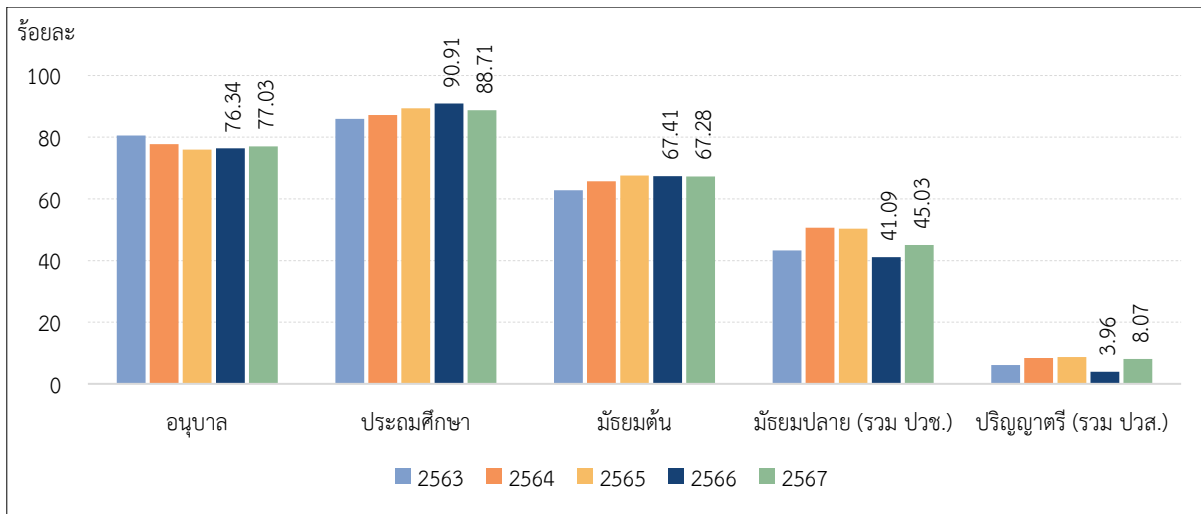

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า รวมถึงการศึกษาอื่นและไม่ทราบ

แม้ว่าประเทศไทยจะดำเนินมาตรการอย่างต่อเนื่องในการส่งเสริมและขยายโอกาสทางการศึกษาให้ครอบคลุมและทั่วถึง แต่เด็กและเยาวชนจากครัวเรือนยากจนยังคงประสบปัญหาในการเข้าถึงการศึกษา **ระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ** ในปี 2567 พบว่า มีเด็กวัยเรียน (อายุ 3-21 ปี) จากครัวเรือนยากจนประมาณ 9.67 แสนคน เพิ่มขึ้นจาก 7.53 แสนคนในปี 2566 ซึ่งเป็นผลมาจากจำนวนครัวเรือนยากจนที่เพิ่มขึ้น โดยในระดับประถมศึกษา เด็กจากครัวเรือนยากจนมีอัตราการเข้าเรียนสุทธิอยู่ที่ร้อยละ 88.71 อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อัตราการเข้าเรียนลดลงเหลือร้อยละ 67.28 และยิ่งลดต่ำลงในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายเหลือร้อยละ 45.03 สำหรับระดับอุดมศึกษา อัตราการเข้าเรียนสุทธิของเด็กกลุ่มนี้ลดลงอย่างชัดเจน เหลือเพียงร้อยละ 8.07 ซึ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างโอกาสในการศึกษากับสถานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ภาพที่ 1.18 อัตราการเข้าเรียนสุทธิของเด็กยากจน ปี 2563 - 2567

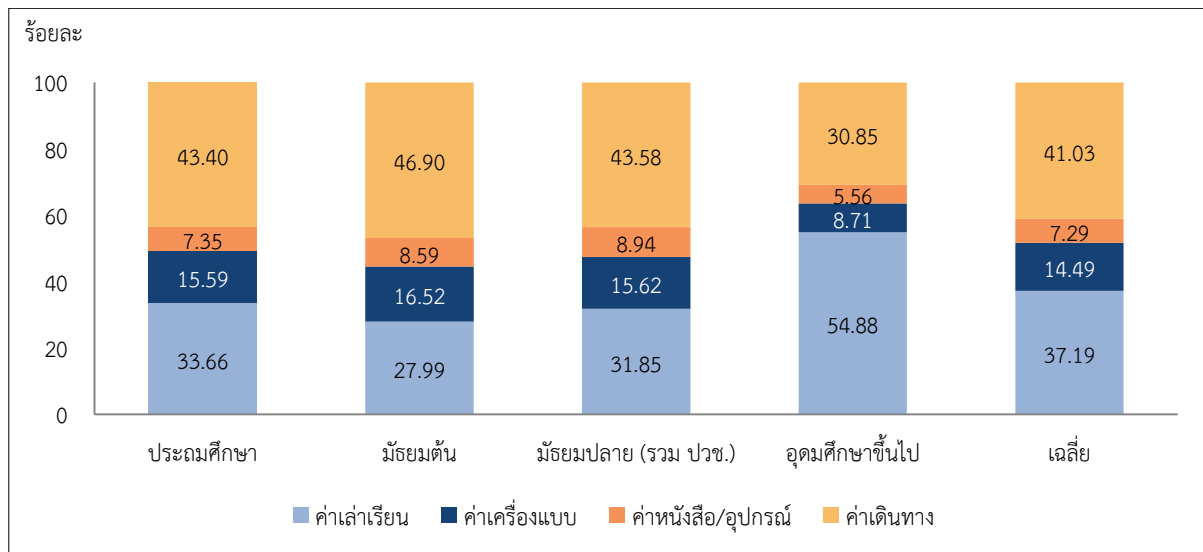
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ค่าเดินทางไปเรียนยังคงเป็นภาระหลักของนักเรียนยากจน ผลการวิเคราะห์โครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของนักเรียนจากครัวเรือนยากจนพบว่า ประมาณร้อยละ 41.03 ของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมดเป็นค่าเดินทาง ซึ่งนับเป็นสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่สูงที่สุด โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งแต่ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น ไปจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย (รวมถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ) ซึ่งค่าเดินทางคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 43.40 ร้อยละ 46.90 และร้อยละ 43.58 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดในแต่ละระดับตามลำดับ ค่าใช้จ่ายที่รองลงมาได้แก่ ค่าเล่าเรียน ค่าเครื่องแบบ และค่าอุปกรณ์การเรียน สาเหตุสำคัญที่ทำให้ค่าเดินทางของนักเรียนยากจนสูงมากเกิดจากการที่สถานศึกษากระจายตัวไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและห่างไกล อีกทั้งยังขาดระบบขนส่งสาธารณะที่สะดวกและมีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม

สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา โครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษามีลักษณะแตกต่างจากระดับการศึกษาอื่นอย่างชัดเจน กล่าวคือ ค่าเล่าเรียนมีสัดส่วนสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 54.88 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด ซึ่งเป็นผลมาจากความซับซ้อนของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนที่ต้องใช้ทรัพยากรคุณภาพสูง ตลอดจนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมการเรียนรู้ที่ทันสมัย ทั้งนี้ แม้ว่าค่าเดินทางจะมีสัดส่วนลดลงในระดับอุดมศึกษา แต่ยังคงถือเป็นภาระสำคัญ

เมื่อเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมา พบว่า ค่าใช้จ่ายด้านการเดินทางของนักเรียนยากจนมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น สะท้อนถึงปัญหาโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมและระบบขนส่งสาธารณะที่ยังไม่เอื้อต่อการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียม ปัญหานี้จึงสมควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อไม่ให้ค่าเดินทางกลายเป็นอุปสรรคต่อโอกาสทางการศึกษาของเด็กและเยาวชนจากครอบครัวยากจน

ภาพที่ 1.19 โครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่ต้องจ่ายเอง (Out-of-Pocket) ของเด็กยากจน
จำแนกตามระดับการศึกษา ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.7 คนจนกับการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ

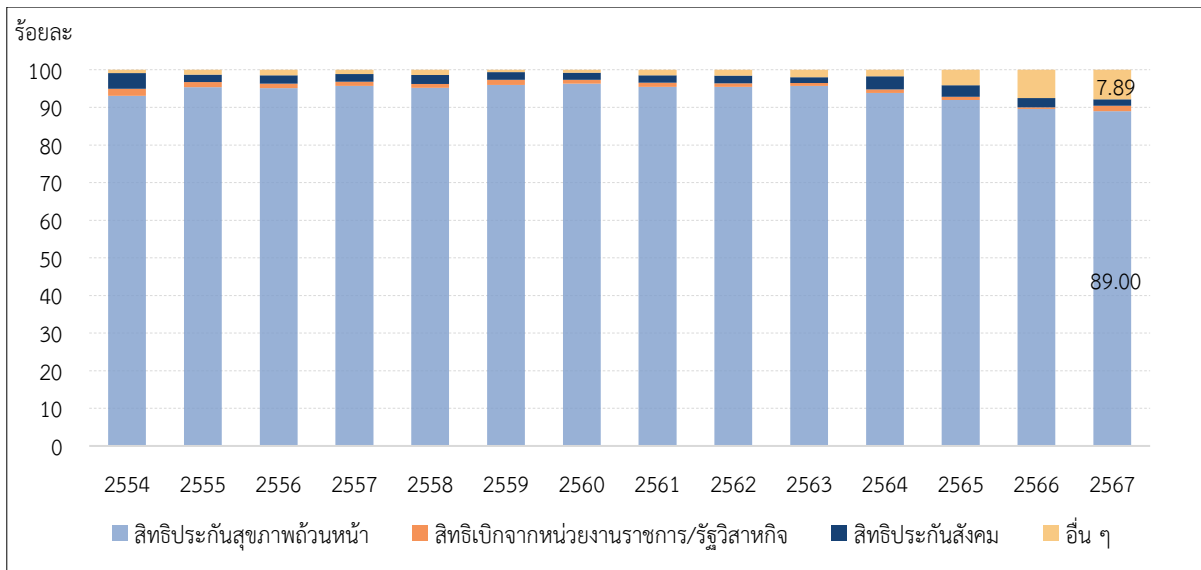
สวัสดิการภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้คนจนหลุดพ้นจากวงจรความยากจนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยทำหน้าที่บรรเทาภาระค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ อาทิ สิทธิการรักษาพยาบาลช่วยให้คนจนเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่มีคุณภาพโดยไม่ต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและเบี้ยความพิการช่วยให้ผู้สูงอายุและคนพิการที่ยากจนดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่างมีความสุขตามควรแก่อัตภาพ โดยไม่ต้องพักอยู่ในสถานสงเคราะห์ของรัฐ แม้ว่าการให้เงินช่วยเหลือดังกล่าวอาจดูเหมือนเป็นการสงเคราะห์ในระยะสั้น แต่ในบางกรณียังคงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างโอกาสให้คนจนสามารถมีทรัพยากรเหลือเฟือเพียงพอที่จะนำไปใช้ยกระดับคุณภาพชีวิตของตนเองและครอบครัวในระยะยาว เช่น การจัดหาอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสม การใช้เป็นค่าเดินทางไปพบแพทย์ หรือค่าเดินทางไปโรงเรียนของบุตรหลาน ซึ่งล้วนส่งเสริมโอกาสและความมั่นคงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

1.7.1 สิทธิการรักษาพยาบาล

คนจนในประเทศไทยเกือบทั้งหมดสามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาล ในปี 2567 สัดส่วนคนจนที่ได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง คิดเป็นร้อยละ 97.49 ของคนจนทั้งประเทศ โดยสิทธิที่คนจนเข้าถึงมากที่สุด คือ สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า (บัตรทอง) ครอบคลุมถึงร้อยละ 89.00 รองลงมาเป็นสิทธิอื่น ๆ อาทิ สิทธิประกันอุบัติเหตุคนเรียน สิทธิประกันสุขภาพเอกชน และสวัสดิการที่จัดโดยนายจ้าง ซึ่งรวมกันคิดเป็นร้อยละ 7.89 โดยกลุ่มผู้ได้รับสิทธิในหมวดนี้ ส่วนใหญ่เกือบ 9 ใน 10 เป็นวัยเรียน อายุ 3-21 ปี

การที่คนจนสามารถเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลได้ในอัตราสูง เป็นผลมาจากนโยบายด้านสาธารณสุขของภาครัฐที่มุ่งเน้นการขยายความครอบคลุมของหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า อย่างไรก็ตาม ยังมีคนจนส่วนน้อยที่ไม่ได้รับสิทธิการรักษาพยาบาล ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดหลายประการ เช่น การไม่มีเอกสารแสดงตน การย้ายถิ่นทำให้ข้อมูลไม่ตรงกับระบบทะเบียนราษฎร หรือการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิของตนเองก็มี

ภาพที่ 1.20 โครงสร้างการเข้าถึงสิทธิการรักษาพยาบาลของคนจน ปี 2554 - 2567

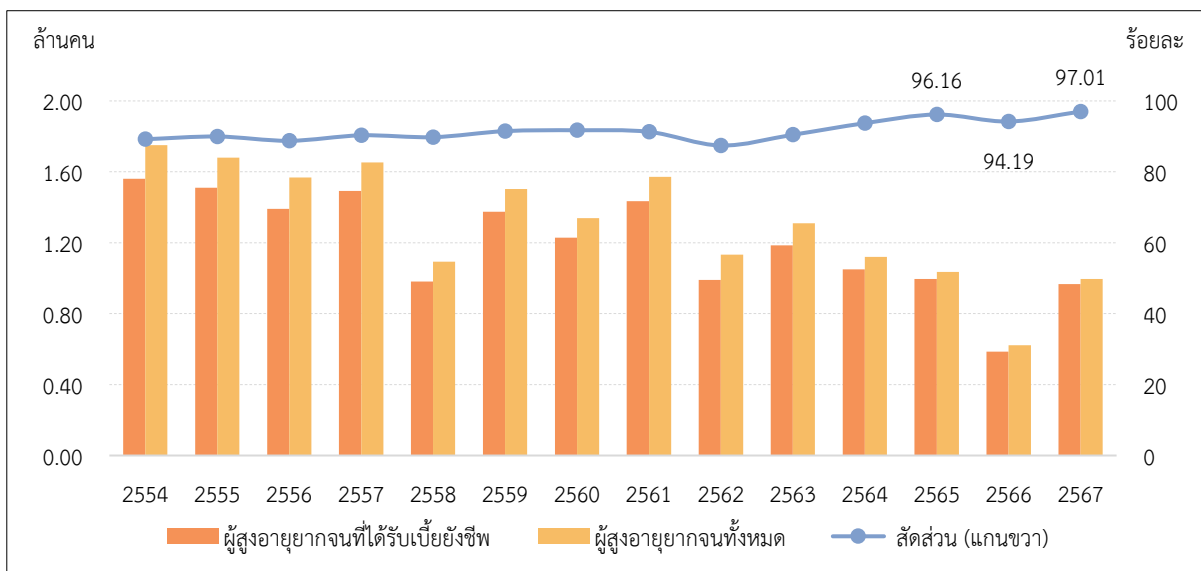

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.7.2 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

สัดส่วนผู้สูงอายุยากจนที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น จากร้อยละ 94.19 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 97.01 ในปี 2567 อันเป็นสัญญาณเชิงบวกที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการค้นหา ติดตาม และขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุที่ยังไม่ได้รับสิทธิ

ภาพที่ 1.21 ผู้สูงอายุยากจนที่ได้รับเบี้ยยังชีพ ปี 2554 - 2567

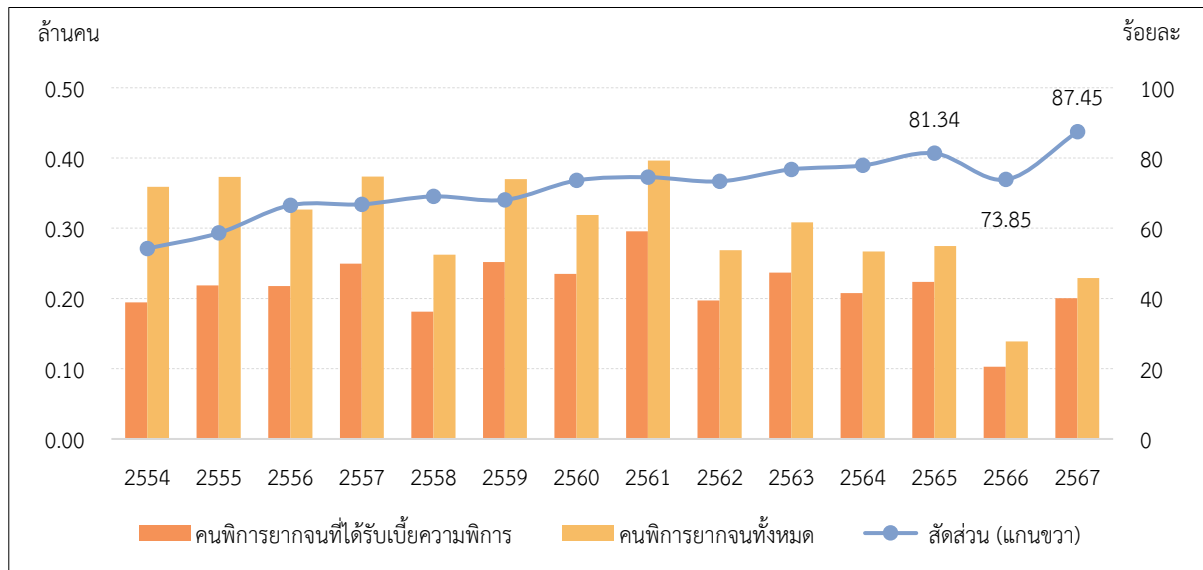

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.7.3 เบี้ยความพิการ

สัดส่วนคนพิการยากจนที่ได้รับเบี้ยความพิการเพิ่มขึ้นค่อนข้างมาก จากร้อยละ 73.85 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 87.45 ในปี 2567 ซึ่งส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการปรับปรุงกระบวนการขึ้นทะเบียนและการตรวจสอบคุณสมบัติของคนพิการที่มีประสิทธิภาพและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขึ้นนี้ยังสะท้อนถึงภาวะเศรษฐกิจและสังคมที่ทำให้ประชากรกลุ่มเปราะบาง โดยเฉพาะคนพิการ จำเป็นต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากภาครัฐเพิ่มขึ้น

ภาพที่ 1.22 คนพิการยากจนที่ได้รับเบี้ยความพิการ ปี 2554 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

1.8 คนจนกับการเข้าถึงบริการพื้นฐาน

โครงสร้างพื้นฐาน อาทิ ไฟฟ้า น้ำประปา และสัญญาณอินเทอร์เน็ต มิได้เป็นเพียงสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน หากแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทในการยกระดับคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าถึงไฟฟ้าช่วยให้ประชาชนมีแสงสว่างเพื่อการศึกษาในเวลากลางคืน และขยายโอกาสในการประกอบอาชีพที่เคยถูกจำกัดด้วยความมืด น้ำประปาที่สะอาดและเพียงพอ ช่วยลดความเสี่ยงจากโรคที่เกิดจากน้ำไม่สะอาด และเสริมสร้างสุขอนามัยที่ดี ขณะที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตถือเป็นกลไกสำคัญที่เปิดประตูให้ประชาชนสามารถเชื่อมต่อกับโลกภายนอก เข้าถึงข้อมูล ความรู้ และทักษะใหม่ ๆ ตลอดจนเปิดโอกาสในการหางาน และประกอบธุรกิจขนาดย่อม ซึ่งล้วนส่งผลต่อการลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน และสร้างรายได้ที่มั่นคง

การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของครัวเรือนยากจนมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า โดยในปี 2567 ครัวเรือนยากจนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงน้ำประปา โทรศัพท์เคลื่อนที่ (สมาร์ทโฟน) และสัญญาณอินเทอร์เน็ต มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 18.98 ร้อยละ 20.46 และร้อยละ 25.18 ตามลำดับ ซึ่งลดลงจากปี 2566 ที่ร้อยละ 19.02 ร้อยละ 25.03 และร้อยละ 31.18 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ผลการเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนยากจนในเขตเทศบาลยังคงเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานได้ดีกว่าครัวเรือนยากจนนอกเขตเทศบาล สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานระหว่างพื้นที่อย่างชัดเจน ดังนั้น ภาครัฐจึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาและขยายโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ห่างไกลอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะการขยายเครือข่าย

อินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนในทุกพื้นที่สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข การศึกษา และโอกาสทางเศรษฐกิจได้อย่างเท่าเทียม

ตารางที่ 1.2 สัดส่วนการเข้าถึงบริการพื้นฐานของครัวเรือนยากจน จำแนกตามเขตการปกครอง ปี 2567

หน่วย : ร้อยละ

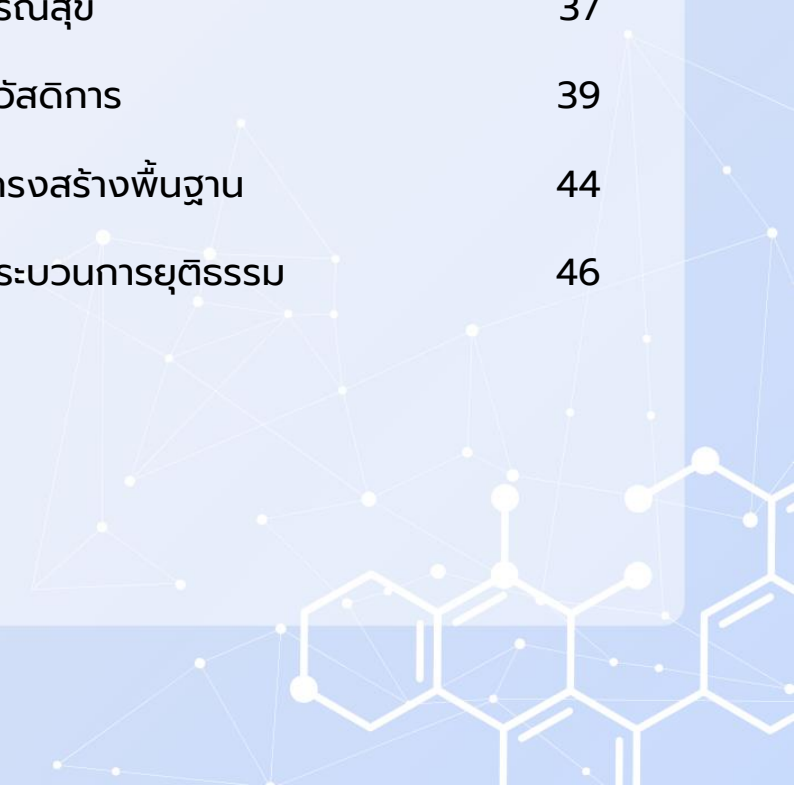
	ครัวเรือนยากจน			ครัวเรือนไม่ยากจน		
	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม
ไฟฟ้าภายในบ้าน	99.11	99.39	99.26	99.99	99.92	99.97
น้ำประปา	88.08	74.62	81.02	95.88	87.58	92.77
โทรศัพท์เคลื่อนที่ (ปุ่มกด)	18.38	17.73	18.04	6.62	12.26	8.74
โทรศัพท์เคลื่อนที่ (สมาร์ทโฟน)	81.07	78.16	79.54	96.19	92.16	94.68
คอมพิวเตอร์	0.33	0.68	0.51	19.62	10.50	16.20
อินเทอร์เน็ต	75.57	74.14	74.82	94.78	89.68	92.86

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

บทที่ 02 | สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำ ของประเทศไทย ปี 2567

2.1	ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่าย	24
2.2	ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา	29
2.3	ความเหลื่อมล้ำด้านบริการสาธารณสุข	37
2.4	ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงสวัสดิการ	39
2.5	ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน	44
2.6	ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม	46

บทที่ 2

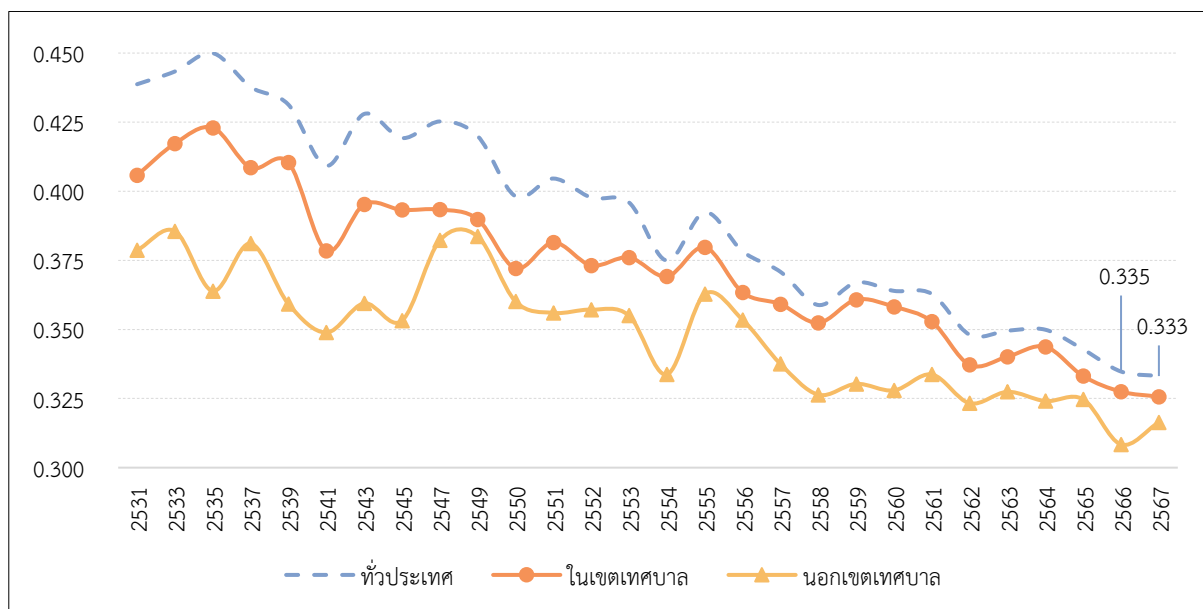
สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำของประเทศไทย ปี 2567

ความเหลื่อมล้ำยังคงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศไทยในระยะยาว แม้ในช่วงกว่า 30 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยจะสามารถลดสัดส่วนคนจนได้ในระดับหนึ่ง แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในหลายด้านยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความก้าวหน้าโดยรวมของประเทศ รายงานบทนี้มุ่งนำเสนอภาพรวมของสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย โดยครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ รายจ่าย การศึกษา การเข้าถึงหลักประกันสุขภาพ สวัสดิการสังคม บริการพื้นฐาน และกระบวนการยุติธรรม ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยสนับสนุนการกำหนดนโยบายและมาตรการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำอย่างมีประสิทธิภาพในระยะต่อไป

2.1 ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่าย

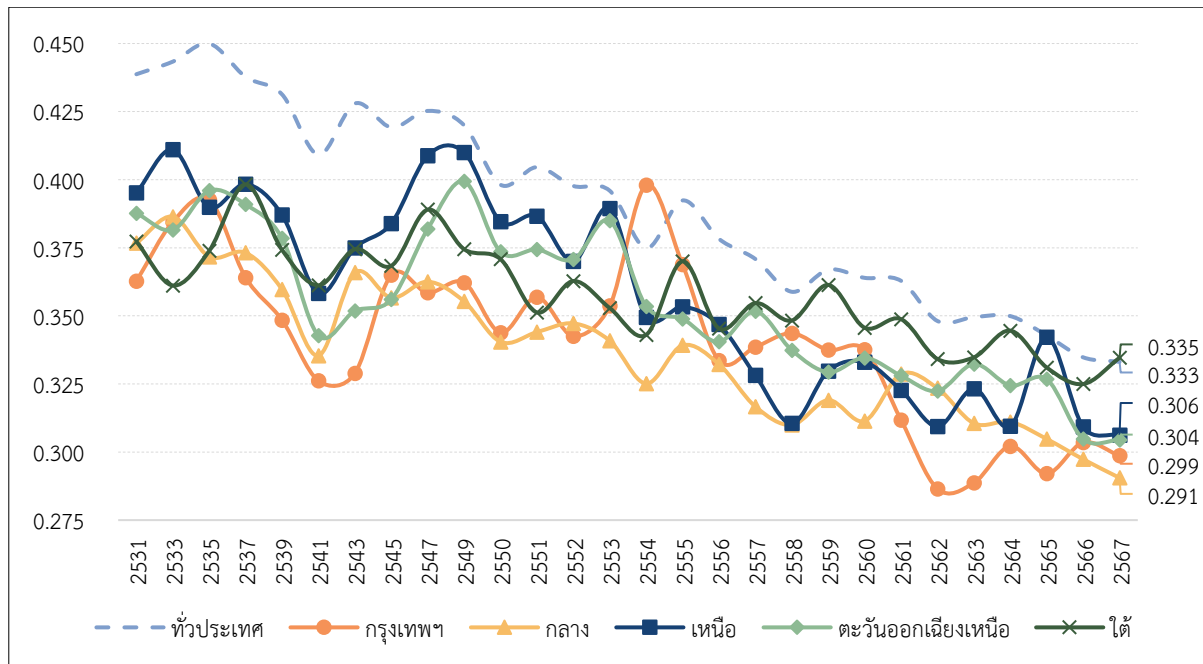
สถานการณ์ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายของประเทศไทยยังคงอยู่ในระดับทรงตัว โดยค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายลดลงเล็กน้อยจาก 0.335 ในปี 2566 มาอยู่ที่ 0.333 ในปี 2567 เมื่อพิจารณาจำแนกตามเขตการปกครอง พบว่า ในเขตเทศบาลมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายลดลงเล็กน้อย ขณะที่นอกเขตเทศบาลมีแนวโน้มความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ ในเขตเทศบาลยังคงมีระดับความรุนแรงสูงกว่านอกเขตเทศบาล และเมื่อพิจารณาในระดับภูมิภาค พบว่า กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ และภาคกลางมีความเหลื่อมล้ำลดลง ขณะที่ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเหลื่อมล้ำเพิ่มขึ้น โดยภาคใต้ยังคงเป็นภูมิภาคที่มีความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายสูงที่สุด อย่างไรก็ตาม ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายของประเทศสูงกว่าของรายภาคสะท้อนถึงความแตกต่างระหว่างภาคในระดับที่มีนัยสำคัญ

ภาพที่ 2.1 ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่าย จำแนกตามเขตการปกครอง ปี 2531 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

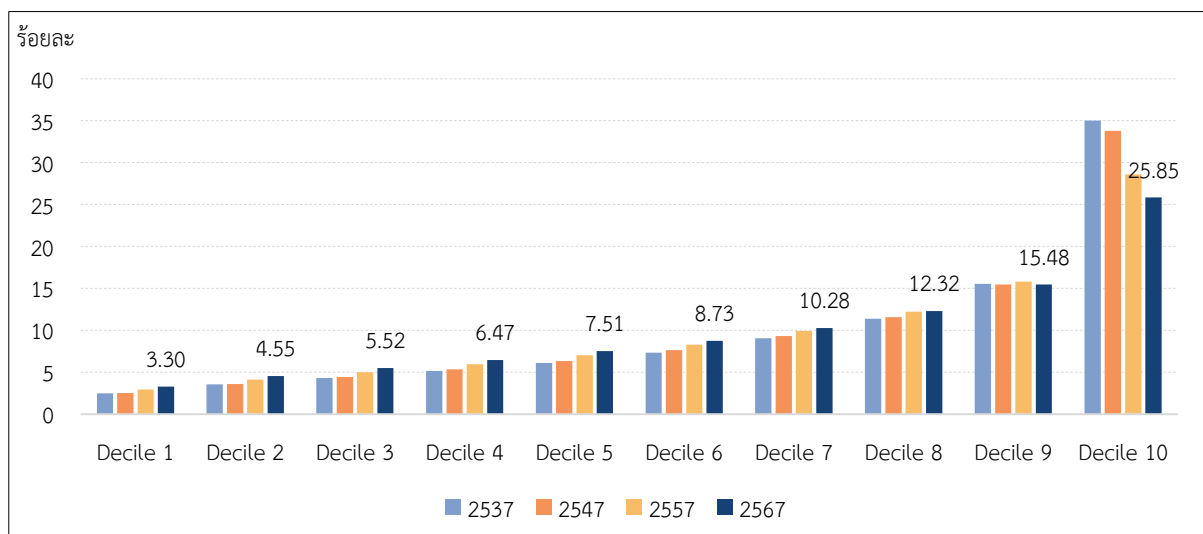
ภาพที่ 2.2 ความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่าย จำแนกรายภาค ปี 2531 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมา ส่วนแบ่งรายจ่ายของประชากรจำแนกตามระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค มีทิศทางที่ดีขึ้น โดยส่วนแบ่งรายจ่ายของกลุ่มที่มีรายจ่ายสูงสุด (Decile 10) มีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ส่วนแบ่งรายจ่ายของกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำ (Decile 1 - 8) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสถานการณ์จะบ่งชี้ถึงพัฒนาการที่ดีขึ้น แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการใช้จ่ายยังคงมีอยู่ โดยกลุ่มที่มีรายจ่ายสูงสุดยังคงครองส่วนแบ่งการใช้จ่ายถึงร้อยละ 25.85 ซึ่งถือว่าสูงมาก เมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำสุดร้อยละ 10 (Decile 1) ที่มีส่วนแบ่งรายจ่ายเพียงร้อยละ 3.30 หรือคิดเป็นความแตกต่างถึง 7.83 เท่า

ภาพที่ 2.3 ส่วนแบ่งรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชากร จำแนกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2537 - 2567

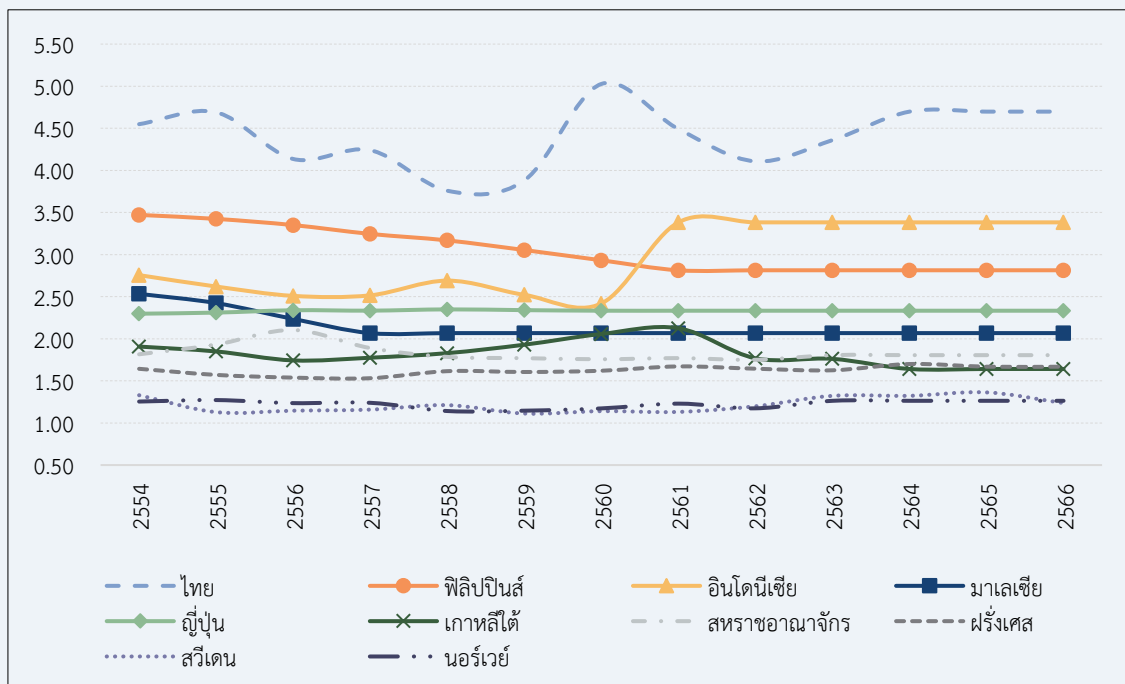

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ถอดรหัสความเหลื่อมล้ำไทย : อยู่ตรงไหนบนแผนที่โลก?

ข้อมูลจาก World Inequality Database ในช่วงปี 2554 - 2566 สะท้อนให้เห็นความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสองมิติหลัก ได้แก่ (1) อัตราส่วนรายได้ของประชากรกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 10 (Top 10) ต่อกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 50 (Bottom 50) และ (2) ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) ด้านรายได้ ที่คำนวณจากข้อมูลรายได้ประชาชาติ¹⁰ โดยประเทศไทยมีอัตราส่วนรายได้เฉลี่ยในช่วงเวลาดังกล่าวอยู่ที่ 4.41 เท่า และมีค่า Gini เฉลี่ย 0.626 ซึ่งใกล้เคียงกับค่า Gini จากการประยุกต์ใช้ฐานข้อมูลภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในการวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำของไทยในปี 2564 ที่ 0.612¹¹ ตัวเลขเหล่านี้สะท้อนว่า ประเทศไทยมีระดับความเหลื่อมล้ำอยู่ในเกณฑ์สูงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมใกล้เคียงกัน และยิ่งแตกต่างอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว

อัตราส่วนรายได้ของประชากรกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 10 ต่อกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 50 ปี 2554 - 2566

ที่มา : World Inequality Database. <https://wid.world/data/>

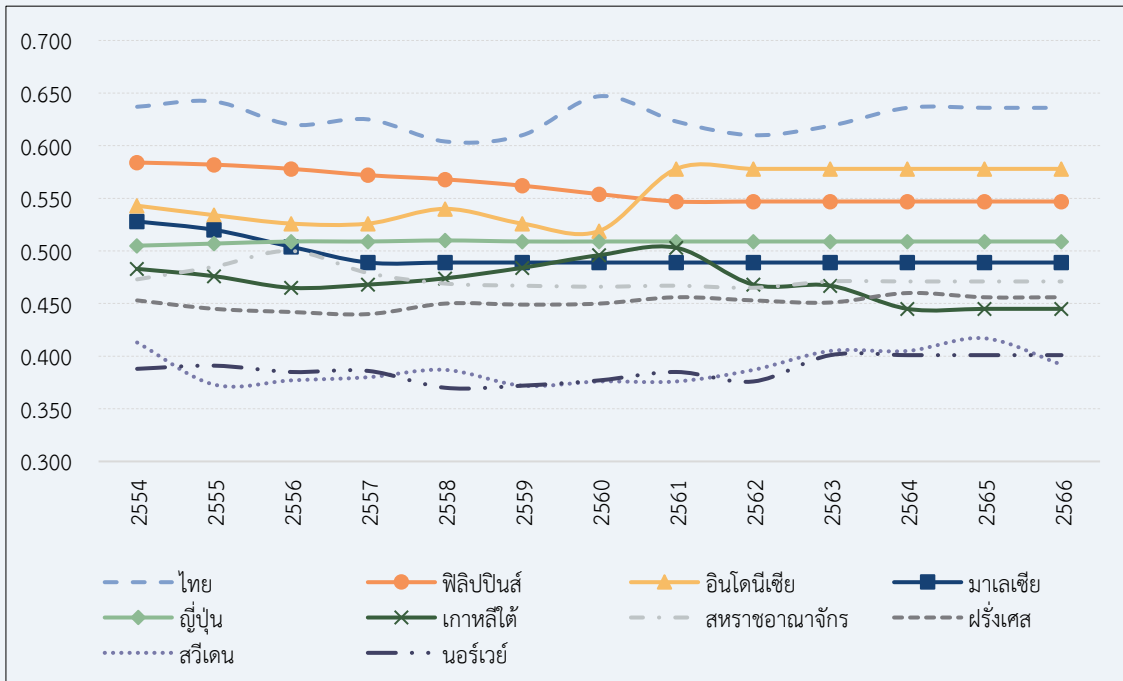
เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีอัตราส่วนรายได้ของ Top 10 ต่อ Bottom 50 อยู่ที่ 4.19 เท่า และมีค่า Gini เฉลี่ย 0.617 จะพบว่า ประเทศไทยมีความเหลื่อมล้ำสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภูมิภาค รวมถึงสูงกว่าประเทศเพื่อนบ้านที่มีบริบทใกล้เคียง เช่น ฟิลิปปินส์และ

¹⁰ ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ของประเทศไทย โดยทั่วไปคำนวณจากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ขณะที่ข้อมูลจาก World Inequality Database ใช้วิธีการคำนวณตามแนวคิด Distributional National Accounts (DINA) ซึ่งมีหลักการและวิธีการรวบรวมข้อมูลที่แตกต่างออกไป ทำให้ค่าที่ได้ อาจมีความคลาดเคลื่อนหรือมีนัยทางสถิติแตกต่างกัน

¹¹ สศช. (2567). รายงานประจำปี 2567. https://www.nesdc.go.th/ebook/NESDCReport67/NESDC_2567.html

อินโดนีเซีย ซึ่งมีรายได้ต่อหัวต่ำกว่าไทย แต่กลับมีความเหลื่อมล้ำต่ำกว่า โดยมีอัตราส่วนรายได้เพียง 3.04 และ 2.95 เท่า และมีค่า Gini เฉลี่ย 0.560 และ 0.553 ตามลำดับ ในขณะที่มาเลเซีย ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูงกว่าไทย กลับมีอัตราส่วนและค่า Gini เพียง 2.14 เท่า และ 0.495 ซึ่งแสดงถึงโครงสร้างการกระจายรายได้ที่สมดุลกว่าของมาเลเซีย

ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายได้ ปี 2554 - 2566

ที่มา : World Inequality Database. <https://wid.world/data/>

หากเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว ความแตกต่างยิ่งชัดเจน โดยกลุ่มประเทศนอร์ดิก เช่น นอร์เวย์ และสวีเดน มีความเหลื่อมล้ำต่ำที่สุด โดยมีอัตราส่วนรายได้ของ Top 10 ต่อ Bottom 50 เฉลี่ยเพียง 1.22 เท่า และมีค่า Gini เพียง 0.387 และ 0.389 ตามลำดับ ซึ่งเป็นผลจากระบบรัฐสวัสดิการที่ครอบคลุมและโครงสร้างภาษีก้าวหน้าช่วยกระจายรายได้อย่างทั่วถึง

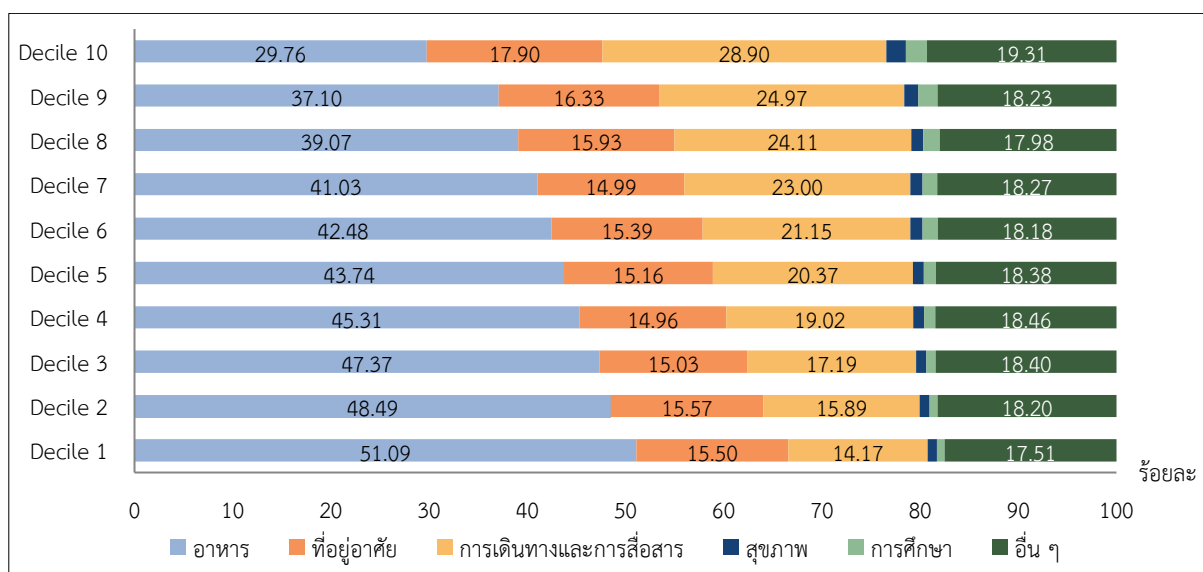
สำหรับกลุ่มประเทศยุโรปตะวันตก เช่น ฝรั่งเศส และสหราชอาณาจักร พบว่า มีความเหลื่อมล้ำสูงกว่ากลุ่มประเทศนอร์ดิก โดยมีอัตราส่วนรายได้ของ Top 10 ต่อ Bottom 50 เฉลี่ย 1.61 และ 1.83 เท่า และมีค่า Gini อยู่ที่ 0.451 และ 0.473 ตามลำดับ ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวสะท้อนโครงสร้างเศรษฐกิจที่พึ่งพาตลาดเสรีเป็นหลัก ถึงแม้จะมีระบบสวัสดิการสังคมและโครงสร้างภาษีก้าวหน้า แต่ก็ยังไม่เข้มข้นเท่ากลุ่มนอร์ดิก ทำให้ช่องว่างทางรายได้ยังคงอยู่ในระดับสูง แม้จะมีการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ใกล้เคียงกัน

ขณะที่กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออก เช่น เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น แม้มีรายได้เฉลี่ยต่อหัวสูง แต่ก็ยังคงเผชิญความเหลื่อมล้ำมากกว่ากลุ่มประเทศนอร์ดิกและยุโรปตะวันตก โดยมีอัตราส่วนรายได้ของกลุ่ม Top 10 ต่อ Bottom 50 อยู่ที่ 1.82 และ 2.33 เท่า และมีค่า Gini เฉลี่ย 0.471 และ 0.508 ตามลำดับ ปัจจัยสำคัญมาจากการพึ่งพาเศรษฐกิจภาคเอกชนมากกว่าระบบสวัสดิการสังคม ทำให้ความเหลื่อมล้ำยังคงอยู่ในระดับสูง แม้ทั้งสองประเทศจะมีเศรษฐกิจที่ก้าวหน้าแล้วก็ตาม

ความแตกต่างเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า แม้ประเทศไทยจะอยู่ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางระดับบน แต่ยังเผชิญกับความเหลื่อมล้ำในระดับที่สูงกว่าทั้งประเทศเพื่อนบ้านและประเทศพัฒนาแล้วหลายเท่า การแก้ไขปัญหาจึงต้องดำเนินควบคู่ไปกับการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการพัฒนา ระบบภาษีให้ครอบคลุมฐานความมั่งคั่งและทรัพย์สิน การทำให้กิจกรรมทางเศรษฐกิจจากระบบ กลายเป็นทางการ และการลงทุนเพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจผ่านการศึกษาและการจ้างงานที่มี คุณภาพ ซึ่งตอบสนองทั้งมิติของรายได้ ความมั่นคงในอาชีพ และคุณภาพชีวิตของแรงงาน การศึกษาแนวทางจากประเทศในกลุ่มนอร์ดิก ซึ่งสามารถรักษาความเหลื่อมล้ำให้อยู่ในระดับต่ำโดยไม่กระทบต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ อาจเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ไทยพัฒนานโยบายที่ตอบโจทย์ มากขึ้น เพื่อสร้างระบบเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างยั่งยืนและครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร

แม้ว่าประชากรกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำจะมีส่วนแบ่งการใช้จ่ายรวมเพิ่มขึ้น แต่การใช้จ่ายของกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่ยังคงเน้นไปที่สินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตเป็นหลัก หากพิจารณาโครงสร้างการใช้จ่ายตาม ระดับรายจ่าย จะพบว่า กลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำสุดร้อยละ 20 (Decile 1 และ 2) ใช้จ่ายเงินประมาณครึ่งหนึ่งของรายจ่ายทั้งหมดไปกับอาหารและเครื่องดื่ม ในขณะที่กลุ่มที่มีรายจ่ายสูงสุดร้อยละ 10 (Decile 10) มีแนวโน้มใช้จ่ายเงินไปกับสินค้าและบริการอื่นที่ไม่ใช่ปัจจัยพื้นฐาน เช่น การครอบครองและบำรุงรักษา ยานพาหนะ เทคโนโลยีการสื่อสาร การท่องเที่ยว บริการสุขภาพเอกชนที่สะดวกรวดเร็ว และการศึกษาขั้นสูง ความแตกต่างของรูปแบบการใช้จ่ายระหว่างกลุ่มประชากร สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึง คุณภาพชีวิตที่ดี โดยกลุ่มที่มีรายจ่ายในระดับต่ำมักเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงระบบขนส่งสาธารณะที่มี ประสิทธิภาพ บริการสาธารณสุขที่ทันทั่วถึง และโอกาสทางการศึกษา ซึ่งข้อจำกัดเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพ และโอกาสในการก้าวหน้าทางอาชีพในระยะยาว ขณะที่กลุ่มที่มีรายจ่ายสูงมีความสามารถในการเข้าถึงบริการ ต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกสบายมากกว่า ส่งผลให้มีโอกาสในการพัฒนาดตนเอง และยกระดับคุณภาพชีวิตได้อย่าง ต่อเนื่อง

ภาพที่ 2.4 โครงสร้างค่าใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค จำแนกเป็น 10 กลุ่ม ตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2567

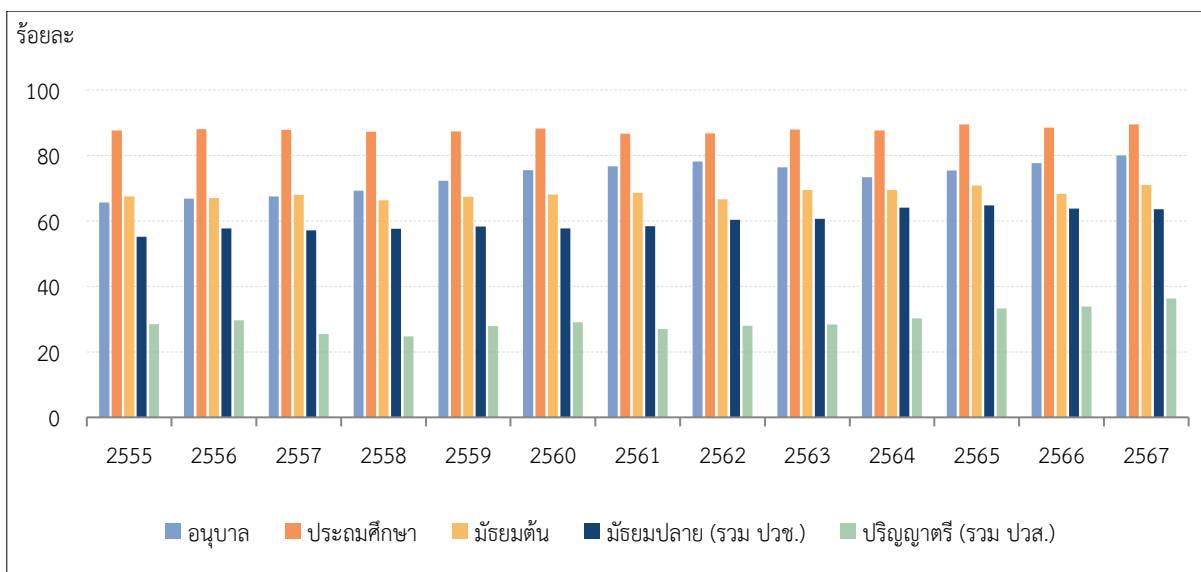
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

2.2 ความเหลื่อมล้ำด้านการศึกษา

2.2.1 ภาพรวมของการเข้าถึงการศึกษา

ในปี 2567 การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาของประเทศไทยมีแนวโน้มดีขึ้นเล็กน้อยจากปีที่ผ่านมา สะท้อนจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ¹² (Net Enrolment Rate: NER) ที่ปรับตัวเพิ่มขึ้นในเกือบทุกระดับการศึกษา ยกเว้นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ลดลงเล็กน้อย ระดับประถมศึกษายังคงเป็นช่วงชั้นที่มีอัตราการเข้าเรียนสูงที่สุด จากนั้นแนวโน้มอัตราการเข้าเรียนจะลดลงเรื่อย ๆ ตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยในปี 2567 อัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอยู่ที่ร้อยละ 71.01 และระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอยู่ที่ร้อยละ 63.59 สะท้อนให้เห็นถึงความท้าทายของความต่อเนื่องของการเรียนในช่วงวัยสำคัญ

ภาพที่ 2.5 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ จำแนกตามระดับชั้น ปี 2555 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : (1) อัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับอนุบาล = จำนวนนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาอายุ 3-5 ปี คูณ 100หารด้วยจำนวนประชากรอายุ 3-5 ปี

(2) อัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับประถมศึกษา = จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาอายุ 6-11 ปี คูณ 100หารด้วยจำนวนประชากรอายุ 6-11 ปี

(3) อัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับมัธยมต้น = จำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอายุ 12-14 ปี คูณ 100หารด้วยจำนวนประชากรอายุ 12-14 ปี

(4) อัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับมัธยมปลาย = จำนวนนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอายุ 15-17 ปี คูณ 100หารด้วยจำนวนประชากรอายุ 15-17 ปี

(5) อัตราการเข้าเรียนสุทธิระดับปริญญาตรี = จำนวนนักเรียนระดับปริญญาตรีและประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงอายุ 18-21 ปี คูณ 100หารด้วยจำนวนประชากรอายุ 18-21 ปี

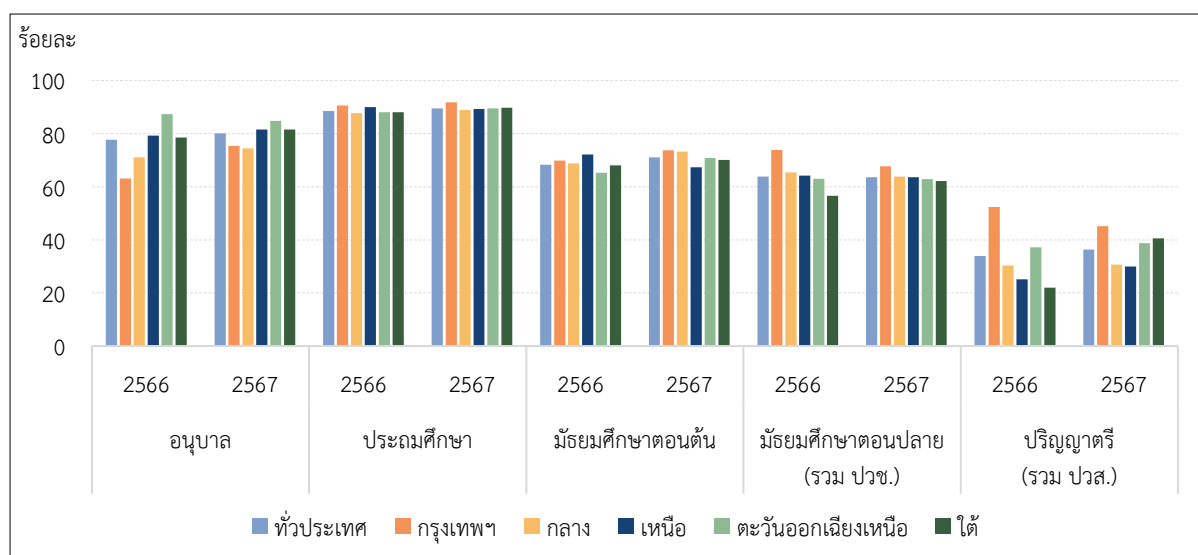
¹² อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) หมายถึง อัตราส่วนระหว่างจำนวนนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับการศึกษาตามช่วงอายุระดับการศึกษา กับจำนวนประชากรตามช่วงอายุระดับการศึกษา โดยปรับฐานให้เป็น 100

อย่างไรก็ดี ประเทศไทยมีความก้าวหน้าอย่างชัดเจนในระดับอุดมศึกษา โดยระดับปริญญาตรีมีอัตราการเข้าเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี 2562 และในปี 2567 ได้แตะระดับสูงสุดในรอบ 16 ปี ถือเป็นสัญญาณเชิงบวกในด้านการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับสูง ทั้งนี้ แม้ภาพรวมของการเข้าถึงการศึกษาจะมีพัฒนาการในทางที่ดี แต่การหลุดออกจากระบบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษายังคงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ระบบการศึกษาของไทยสามารถส่งเสริมโอกาสทางการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ครอบคลุม และเท่าเทียมในทุกช่วงวัย

2.2.2 ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาระหว่างภูมิภาค

การเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในประเทศไทยยังคงมีความเหลื่อมล้ำระหว่างภูมิภาค โดยเฉพาะในระดับก่อนประถมศึกษาและอุดมศึกษา แม้ว่าในระดับประถมศึกษา ความแตกต่างระหว่างภูมิภาคจะอยู่ในระดับต่ำ แต่กลับเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น โดยกรุงเทพมหานครมีอัตราการเข้าเรียนสูงกว่าภูมิภาคอื่นอย่างชัดเจน ในขณะที่ภาคใต้มีอัตราการเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต่ำที่สุด และภาคเหนือมีอัตราการเข้าเรียนระดับอุดมศึกษาต่ำที่สุด

ภาพที่ 2.6 อัตราการเข้าเรียนสุทธิในแต่ละระดับชั้น จำแนกภูมิภาค ปี 2566 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

สำหรับระดับก่อนประถมศึกษา ภาคกลางและกรุงเทพมหานครมีอัตราการเข้าเรียนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ โดยเฉพาะภาคกลางซึ่งต่ำที่สุดในประเทศ ทั้งนี้ อาจอธิบายได้จาก 2 ปัจจัยหลัก คือ (1) ข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งอาจยังไม่เพียงพอ หรือไม่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ กล่าวคือ ผู้ปกครองอาจขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หรือเวลาให้บริการของศูนย์ฯ ไม่เอื้อต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตและการทำงานของผู้ปกครอง และ (2) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและพฤติกรรมของผู้ปกครองรุ่นใหม่ ซึ่งมีแนวโน้มให้ความสำคัญกับการดูแลบุตรหลานด้วยตนเองมากขึ้น ประกอบกับการระบาดของโควิด-19 ทำให้หลายครอบครัวปรับเปลี่ยนมาใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่บ้าน (Home School) มากขึ้น¹³ โดยสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญในการเปิดช่องทางให้ผู้ปกครองเข้าถึง

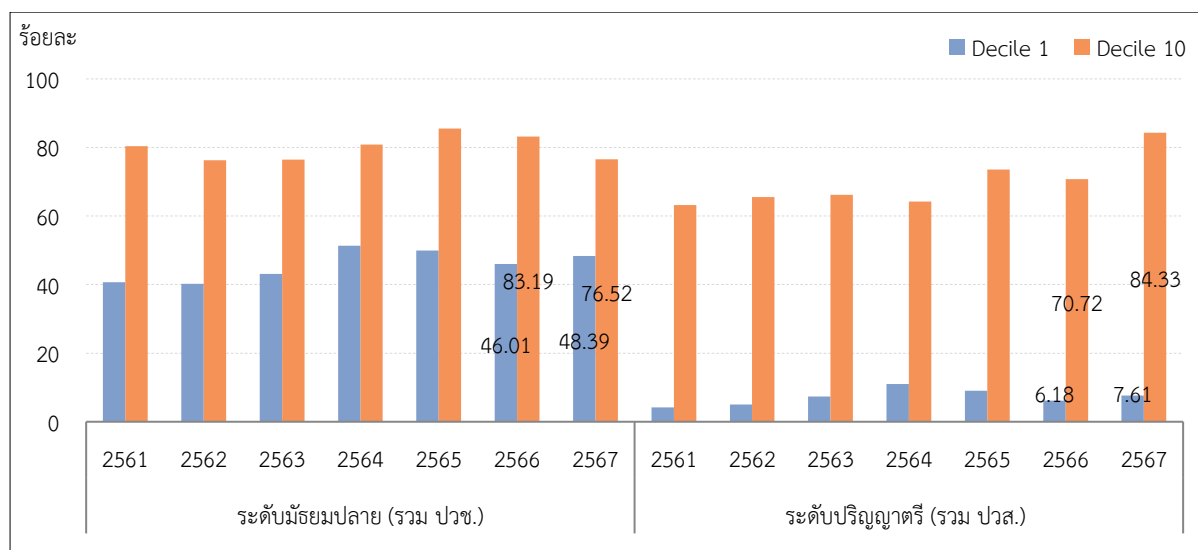
¹³ The Active. (2566, 9 มกราคม). สถานการณ์ศึกษาฯ เผย 10 ปีที่ผ่านมา พบ ‘บ้านเรียน’ เพิ่มขึ้นกว่า 20 %. <http://theactive.thaipbs.or.th/news/learning-education-20230109>

ข้อมูลด้านการศึกษาทางเลือก และสามารถออกแบบกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้สอดคล้องกับบริบทของครอบครัวได้ดียิ่งขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะมิติเชิงพื้นที่ หากยังเชื่อมโยงกับปัจจัยเชิงโครงสร้าง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น นโยบายและกลไกสนับสนุนการศึกษาจึงควรมีความยืดหยุ่น สามารถรองรับความหลากหลายของครอบครัวและผู้เรียนได้อย่างทั่วถึง เพื่อสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาอย่างแท้จริงตั้งแต่ช่วงปฐมวัย อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทุนมนุษย์ในระยะยาว

2.2.3 ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจฐาน

ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษาระหว่างกลุ่มเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข สำหรับระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (รวมถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ) พบว่า ในปี 2567 อัตราการเข้าเรียนสุทธิเฉลี่ยของเด็กในทุกกลุ่มเศรษฐกิจปรับตัวลดลงเล็กน้อยจากปีก่อนหน้า อย่างไรก็ตาม กลุ่มเด็กที่มีเศรษฐกิจฐานสูงสุด (Decile 10) มีอัตราการเข้าเรียนลดลงอย่างชัดเจน ในขณะที่กลุ่มเด็กที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุด (Decile 1) มีอัตราการเข้าเรียนเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ช่องว่างระหว่างสองกลุ่มลดลงจาก 1.81 เท่า เหลือ 1.58 เท่า และสำหรับระดับอุดมศึกษา ภาพรวมอัตราการเข้าเรียนสุทธิของเด็กในทุกกลุ่มเศรษฐกิจมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น และช่องว่างระหว่างกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานสูงสุดกับกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุดลดลงเล็กน้อยจาก 11.44 เท่า เหลือ 11.08 เท่า แม้จะเป็นพัฒนาการในเชิงบวก แต่ช่องว่างดังกล่าวยังอยู่ในระดับที่สูงและน่าเป็นห่วง โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาว่าอัตราการเข้าเรียนของเด็กในกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานสูงสุดปรับตัวเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงกว่ากลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุดอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโอกาสในการเข้าสู่การศึกษาระดับสูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาตนเอง การเข้าสู่ตลาดแรงงานที่มีคุณภาพ และความสามารถในการสร้างรายได้ในระยะยาว ซึ่งจะนำไปสู่การส่งต่อความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมระหว่างรุ่นอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 2.7 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับปริญญาตรี
จำแนกตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2561 - 2567

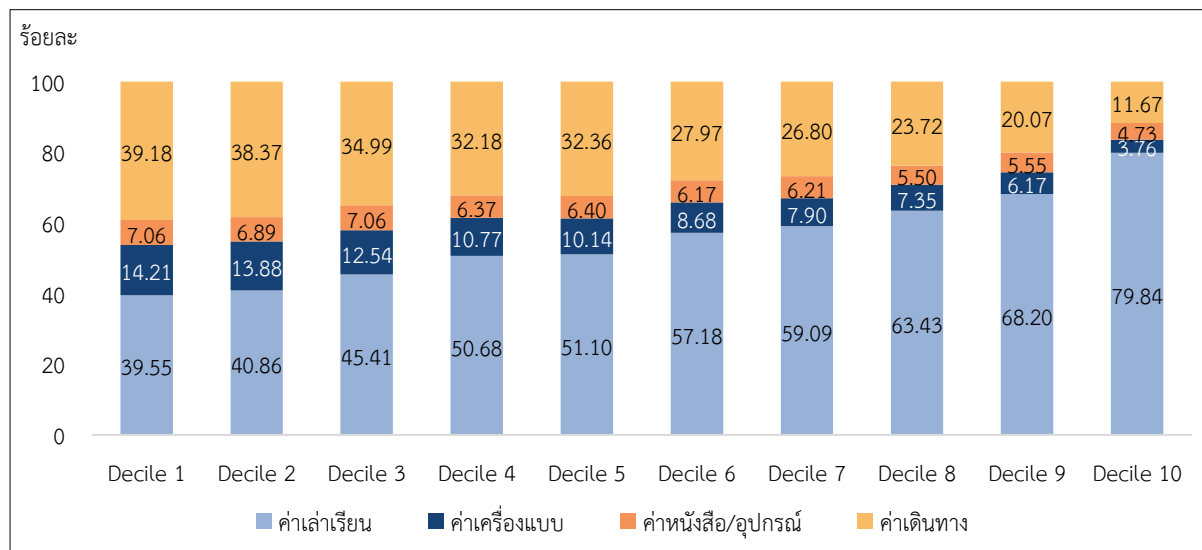
ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

2.2.4 โครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเด็กจำแนกตามระดับเศรษฐฐานะ

เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่ครัวเรือนรับผิดชอบจะพบความแตกต่างอย่างชัดเจนตามระดับเศรษฐฐานะ โดยกลุ่มครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะสูงสุด (Decile 10) มีค่าใช้จ่ายเพื่อการศึกษาของบุตรหลานเฉลี่ย 55,858 บาทต่อคน สูงกว่ากลุ่มครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะต่ำสุด (Decile 1) ที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพียง 6,846 บาทต่อคน ถึง 8.16 เท่า สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ เด็กจากครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะต่ำมักเผชิญข้อจำกัดในการเลือกสถานศึกษา และไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมเสริมทักษะหรือกิจกรรมพัฒนาศักยภาพที่มีค่าใช้จ่ายสูงได้ เนื่องจากความสามารถในการจ่ายต่ำกว่า ขณะที่เด็กจากครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะสูงกว่าย่อมมีโอกาสเข้าศึกษาในสถานศึกษาที่มีชื่อเสียง เข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการได้อย่างหลากหลาย ส่งผลให้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จทางการศึกษาสูงกว่า และสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้มากกว่า ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสและรายได้ในระยะยาว

นอกจากนี้ ครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะสูงกว่ามีแนวโน้มการใช้จ่ายค่าเล่าเรียนในสัดส่วนที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มครัวเรือนที่มีเศรษฐฐานะสูงสุดใช้จ่ายค่าเล่าเรียนคิดเป็นร้อยละ 79.84 ของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาทั้งหมด ในขณะที่กลุ่มครัวเรือนที่มีฐานะต่ำ (Decile 1-3) มีสัดส่วนการใช้จ่ายค่าเล่าเรียนต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และยังคงแบกรับภาระค่าใช้จ่ายด้านการเดินทางเพื่อการศึกษาในสัดส่วนที่สูงกว่า แม้รัฐจะสนับสนุนงบประมาณผ่านโครงการเรียนฟรี 15 ปี ซึ่งช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายพื้นฐานของครัวเรือนได้บางส่วน แต่ยังไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่มที่ช่วยยกระดับคุณภาพและผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

ภาพที่ 2.8 โครงสร้างค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาของเด็ก จำแนกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

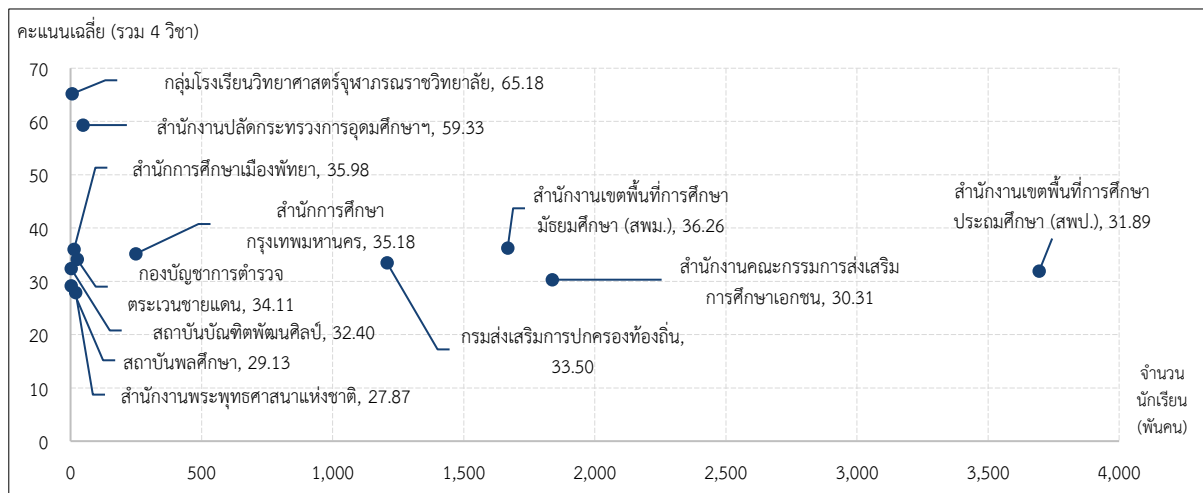
2.2.5 ความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา

ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปี 2567 สะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในประเทศไทยอย่างชัดเจน โดยผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้มีความแตกต่างกันไปตามสังกัดของ

สถานศึกษา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 กลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีความโดดเด่นด้านวิทยาศาสตร์ มีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดในวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาไทย และมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าค่ามาตรฐานที่ 50 คะแนน ในทุกรายวิชา รองลงมาคือกลุ่มโรงเรียนในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (หรือกลุ่มโรงเรียนสาธิต) ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าค่ามาตรฐานในวิชาภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษมีคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทุกกลุ่มโรงเรียน สถานศึกษาทั้งสองสังกัดดังกล่าวมีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นโรงเรียนที่มีระบบการคัดเลือกนักเรียนที่มีความสามารถสูงเข้าสู่ระบบการเรียน ส่งผลให้ผลการทดสอบโดยรวมสูงกว่าโรงเรียนสังกัดอื่น แม้จะมีสัดส่วนนักเรียนรวมกันไม่ถึงร้อยละ 1 ของนักเรียนทั้งประเทศก็ตาม

ในทางตรงกันข้าม กลุ่มโรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ มีคะแนนเฉลี่ยรวมต่ำกว่าค่ามาตรฐาน โดยเฉพาะโรงเรียนในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และสถาบันพลศึกษา ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยรวมทุกวิชาต่ำที่สุด ทั้งนี้คุณภาพการศึกษาของโรงเรียนแต่ละสังกัดได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัย อาทิ งบประมาณที่ได้รับ ความพร้อมของครูผู้สอน และสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ ซึ่งความแตกต่างในการเข้าถึงปัจจัยสนับสนุนเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากนี้ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ถือเป็นอีกกลุ่มที่ควรให้ความสำคัญ เนื่องจากมีนักเรียนเป็นจำนวนมาก จึงมีความท้าทายในการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง

ภาพที่ 2.9 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำแนกตามสังกัดโรงเรียน ปี 2567

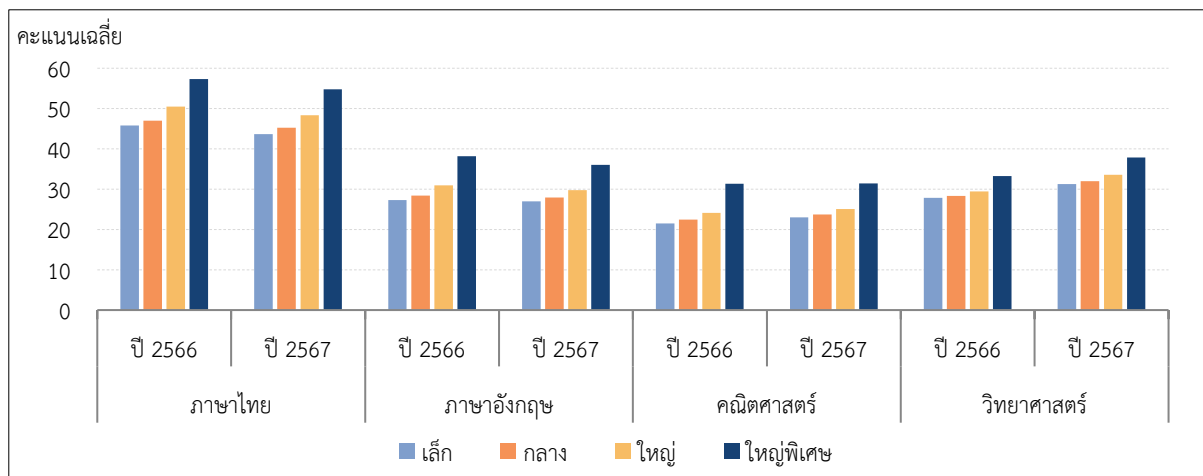
ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

นอกจากนี้ ผลการทดสอบ O-NET สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษาที่สัมพันธ์กับขนาดของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยโรงเรียนขนาดใหญ่พิเศษมีผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้เฉลี่ยสูงสุดในทุกวิชา ทั้งในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 6 รองลงมาตามลำดับ คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ความเหลื่อมล้ำนี้มีรากฐานมาจากระบบการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาที่ยึดตามขนาดของโรงเรียนเป็นหลัก ส่งผลให้โรงเรียนขนาดใหญ่มีความได้เปรียบในการเข้าถึงบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณ และสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ขณะที่โรงเรียนขนาดเล็กต้องเผชิญกับข้อจำกัดในการจัดหาครู อุปกรณ์การเรียน และสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน ยิ่งไปกว่านั้น การใช้ระบบการจัดสรรงบประมาณแบบรายหัว (Per Capita Funding) ยิ่งตอกย้ำปัญหานี้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

ที่ว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีต้นทุนต่อหัวสูงกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถใช้ประโยชน์จากการประหยัดจากขนาด (Economies of Scale) ได้อย่างเต็มที่

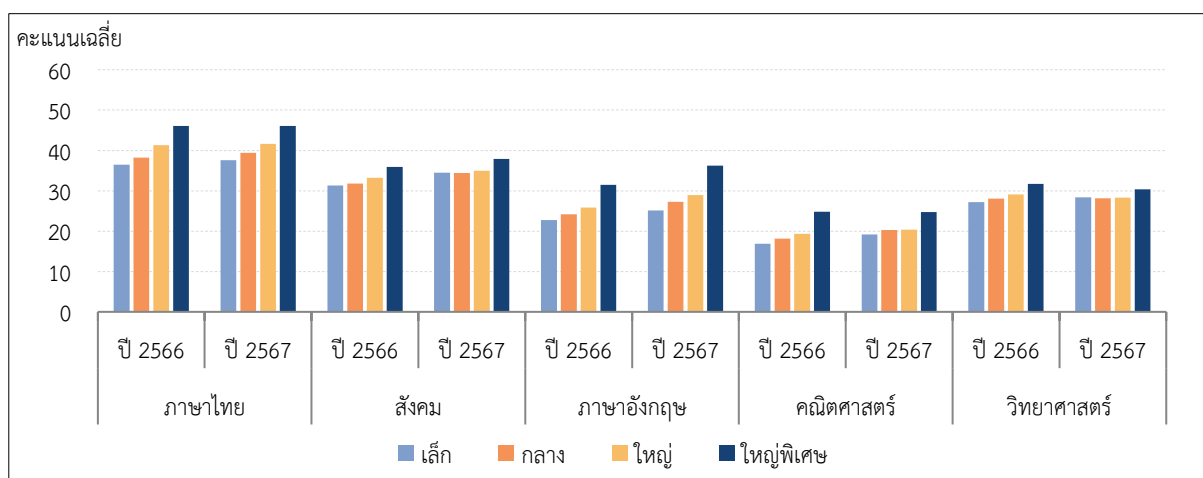
สถานการณ์นี้สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่ฝังรากลึกในนโยบายการจัดการทรัพยากร ซึ่งยังขาดความยืดหยุ่นและไม่คำนึงถึงความแตกต่างของบริบทพื้นที่และความจำเป็นเฉพาะของแต่ละโรงเรียนได้อย่างแท้จริง จึงควรมีการปรับเปลี่ยนแนวทางการจัดการทรัพยากรจากระบบที่ยึดตามจำนวนนักเรียน ไปสู่ระบบที่ให้ความสำคัญกับความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียน (Needs-Based Allocation) พร้อมจัดตั้งกลไกสนับสนุนเพิ่มเติมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกล เพื่อชดเชยข้อเสียเปรียบด้านขนาดและภูมิศาสตร์ อีกทั้งควรส่งเสริมการรวมกลุ่มโรงเรียน (School Clustering) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากรร่วมกัน อันจะนำไปสู่การขยายโอกาสและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้กับผู้เรียนในทุกพื้นที่ได้อย่างเป็นธรรม

ภาพที่ 2.10 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำแนกตามขนาดของโรงเรียน ปี 2566 - 2567

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ภาพที่ 2.11 ผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินขั้นพื้นฐาน (O-NET) ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำแนกตามขนาดโรงเรียน ปี 2566 - 2567

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ภาวะสุญญากาศในการวัดผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ทางการศึกษาของประเทศไทย

ระบบการศึกษาที่มีคุณภาพจำเป็นต้องมีกลไกการวัดและประเมินผลที่มีมาตรฐาน ชัดเจน และน่าเชื่อถือ เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนา ปรับปรุง และกำกับดูแลคุณภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ในช่วงที่ผ่านมา ประเทศไทยใช้เครื่องมือหลักในการประเมินผลทางการศึกษา 2 ประเภท ได้แก่ (1) การทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test: O-NET) ซึ่งเป็นการประเมินผลที่ครอบคลุมนักเรียนทุกคนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 และ (2) โครงการประเมินสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment: PISA) ซึ่งเป็นการประเมินโดยการสุ่มตัวอย่างกลุ่มนักเรียนอายุ 15 ปี เพื่อเปรียบเทียบสมรรถนะของผู้เรียนในประเทศไทยกับมาตรฐานสากล

ตารางเปรียบเทียบการประเมินผลการศึกษาระหว่าง O-NET และ PISA

	O-NET	PISA
ชื่อเต็ม	การทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมขั้นพื้นฐาน (Ordinary National Educational Test)	โครงการประเมินสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐานสากล (Programme for International Student Assessment)
หน่วยงานผู้จัด	สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ สทศ.	องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD)
กลุ่มเป้าหมาย	นักเรียนชั้น ป.6, ม.3, และ ม.6	นักเรียนอายุ 15 ปี (ไม่จำกัดระดับชั้น)
วิชาที่สอบ	ภาษาไทย, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์, ภาษาอังกฤษ, สังคมศึกษา ฯลฯ	การอ่าน, คณิตศาสตร์, วิทยาศาสตร์ (ในบริบทชีวิตจริง)
เนื้อหาข้อสอบ	ยึดตามโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาไทย	สร้างข้อสอบจากสถานการณ์จริงที่เป็นสากล
รูปแบบข้อสอบ	เน้นข้อสอบปรนัย ตรวจวัดความรู้ตรงตัว (บางระดับมีอัตนัย)	ผสมผสานระหว่างปรนัยและอัตนัย เน้นการประยุกต์ใช้สถานการณ์เชิงซับซ้อน วัดทักษะการคิดวิเคราะห์
ความถี่การจัดสอบ	ทุกปี	ทุก 3 ปี ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 ทุก 4 ปี หลังจากปี ค.ศ. 2025 ¹⁴
วัตถุประสงค์หลัก	วัดผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง	วัดความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตจริง

¹⁴ สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2565, 3 พฤศจิกายน). จากการประเมิน PISA 2022 เตรียมพร้อมก้าวสู่การประเมิน PISA 2025. <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-20/>

อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงสถานะของ O-NET ในปี พ.ศ. 2564 จากการสอบภาคบังคับไปสู่การสอบแบบสมัครใจ ส่งผลให้จำนวนผู้เข้าสอบลดลงอย่างมีนัยสำคัญ และทำให้ข้อมูลที่ได้รับขาดความครอบคลุม ไม่สามารถสะท้อนภาพรวมของคุณภาพการศึกษาในระดับประเทศได้อย่างแม่นยำ ขณะเดียวกัน PISA แม้จะเป็นเครื่องมือที่มีมาตรฐานระดับนานาชาติ แต่ก็มีข้อจำกัดในด้านความถี่ของการจัดสอบและความไม่ครอบคลุมประชากรทั้งหมด จึงไม่สามารถใช้แทนที่ O-NET ได้อย่างสมบูรณ์

สถานการณ์ดังกล่าวนำไปสู่ภาวะสูญญากาศของข้อมูล ในการประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระดับชาติ ซึ่งส่งผลกระทบในหลายมิติ อาทิ (1) ด้านการกำหนดนโยบาย ผู้กำหนดนโยบายขาดข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เชื่อถือได้และทันสมัยในการวิเคราะห์ปัญหาทางการศึกษา เช่น การประเมินผลกระทบจากภาวะการเรียนรู้ถดถอย (Learning Loss) การระบุกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน หรือการวัดประสิทธิผลของนโยบายที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ทำให้การจัดสรรทรัพยากรและการออกแบบมาตรการแทรกแซงอาจไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงและไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (2) ด้านการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูสอนขาดข้อมูลอ้างอิงจากมาตรฐานระดับชาติ (National Benchmark) ที่สามารถนำมาใช้ประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับภาพรวมของประเทศ ทำให้ขาดแนวทางที่ชัดเจนในการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนอย่างตรงจุดและเป็นระบบ และ (3) ด้านการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษา การติดตามและแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างนักเรียนที่มีภูมิหลังทางเศรษฐกิจ สังคม หรือภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน รวมถึงระหว่างโรงเรียนต่างสังกัดหรือต่างขนาดกัน เป็นไปได้ยากขึ้น เนื่องจากขาดข้อมูลเชิงเปรียบเทียบที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งเสี่ยงต่อการทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทวีความรุนแรงขึ้นโดยไม่มีการรับรู้หรือแก้ไขอย่างทัน่วงที

ด้วยเหตุนี้ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาเครื่องมือประเมินผลรูปแบบใหม่ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว โดยเครื่องมือดังกล่าวควรมีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (1) ความครอบคลุมและแรงจูงใจในการเข้าร่วม โดยออกแบบให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของทุกโรงเรียน และไม่สร้างแรงกดดันแก่ครูและนักเรียน กล่าวคือ เน้นการใช้ผลเพื่อการวางแผนและพัฒนากระบวนการศึกษา มากกว่าการตัดสินผลการเรียนรายบุคคลหรือประสิทธิภาพของสถานศึกษาโดยตรง (2) ความสมดุลในการวัดองค์ความรู้ตามหลักสูตรร่วมกับสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ 21 อาทิ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยี เพื่อสะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของผู้เรียนในบริบทการใช้ชีวิตจริง มากกว่าการท่องจำเนื้อหาเพื่อตอบคำถามแบบเดิม และ (3) ระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกับข้อมูลรายบุคคลและบริบทของสถานศึกษา เช่น สังกัดโรงเรียน ขนาดโรงเรียนที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกและติดตามพัฒนาการการเรียนรู้ในระยะยาว (Longitudinal Tracking) ซึ่งจะเป็พื้นฐานข้อมูลสำคัญต่อการวางแผนและกำหนดนโยบายอย่างแม่นยำและเป็นธรรม ทั้งนี้ การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลแบบใหม่ดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะเติมเต็มช่องว่างของข้อมูลที่สำคัญในการกำกับทิศทางการศึกษา แต่ยังเป็นการปรับระบบให้สอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาทางการศึกษาระดับสากลที่เน้น “การวัดผลเพื่อพัฒนา” มากกว่า “การวัดผลเพื่อคัดเลือก” ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพระบบการศึกษาไทยอย่างยั่งยืนและแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ

2.3 ความเหลื่อมล้ำด้านบริการสาธารณสุข

2.3.1 ความครอบคลุมในการเข้าถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพ

ประเทศไทยได้บรรลุความครอบคลุมในการเข้าถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพในระดับสูง โดยในปี 2567 ประชากรไทยกว่าร้อยละ 99.73 ได้รับสิทธิในการเข้าถึงบริการสุขภาพขั้นพื้นฐาน¹⁵ สะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าของระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ อย่างไรก็ตาม ยังมีประชากรกลุ่มน้อยที่ยังไม่ได้ลงทะเบียนสิทธิ หรืออยู่ในกลุ่มที่ต้องมีการยืนยันสิทธิเพิ่มเติม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในทะเบียนบ้านหรือคนไทยที่อาศัยอยู่ในต่างประเทศ

สิทธิหลักประกันสุขภาพในประเทศไทยมีความหลากหลาย โดยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือสิทธิบัตรทอง เป็นสิทธิที่ประชากรเข้าถึงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 70.23 (2) สิทธิประกันสังคม ร้อยละ 19.19 (3) สิทธิข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ/ข้าราชการการเมือง ร้อยละ 8.08 (4) สิทธิสวัสดิการพนักงานส่วนท้องถิ่น ร้อยละ 1.03 และ (5) สิทธิอื่น ๆ ซึ่งรวมถึง สิทธิคนพิการ สิทธิครูเอกชน และสิทธิของบุคคลที่มีปัญหาสถานะสิทธิ (ยังไม่สามารถพิสูจน์สัญชาติได้) ร้อยละ 1.20

2.3.2 ความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพของบริการสาธารณสุข

ข้อมูลจากรายงานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสุข ประจำปี 2567¹⁶ สะท้อนให้เห็นว่า ความเหลื่อมล้ำในการกระจายตัวของบุคลากรทางการแพทย์และเครื่องมือทางการแพทย์ระหว่างภูมิภาคยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญ โดยกรุงเทพมหานคร และเมืองใหญ่ ได้แก่ ภูเก็ต เชียงใหม่ สมุทรสาคร พิษณุโลก ขอนแก่น ชลบุรี สงขลา นนทบุรี และนครปฐม มีอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ภูมิภาคอื่น ๆ โดยเฉพาะภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยอย่างมาก หมายความว่า แพทย์ 1 คนต้องดูแลประชากรจำนวนมาก

ตารางที่ 2.1 อัตราส่วนบุคลากรทางการแพทย์ 1 คน ต่อประชากร จำแนกตามประเภท ปี 2567

ภูมิภาค	แพทย์	ทันตแพทย์	เภสัชกร	พยาบาลวิชาชีพ
กรุงเทพมหานคร	1 : 428	1 : 4,163	1 : 1,560	1 : 128
กลาง	1 : 1,656	1 : 7,741	1 : 3,694	1 : 350
เหนือ	1 : 1,633	1 : 6,586	1 : 3,981	1 : 357
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1 : 2,497	1 : 10,277	1 : 5,428	1 : 434
ใต้	1 : 1,831	1 : 7,993	1 : 4,334	1 : 360
เฉลี่ยทั่วประเทศ	1 : 1,487	1 : 7,626	1 : 3,798	1 : 327

ที่มา : รายงานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

¹⁵ สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2568). ผลการดำเนินงานการสร้างระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 12 เดือน (1 ตุลาคม 2566 – 30 กันยายน 2567) ปีงบประมาณ 2567. <https://www.nhso.go.th/th/report-quarter/55086-12-1/file>

¹⁶ กระทรวงสาธารณสุข. (2568). รายงานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสุข ประจำปี 2567. <https://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2025/07/Report-Health-Resource-2024.pdf>

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับค่าสัมประสิทธิ์การแปรผัน (Coefficient of Variation: CV) ของอัตราส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรระหว่างจังหวัดในปี 2567 โดยพบว่าค่า CV ของแพทย์ ทันตแพทย์ และเภสัชกรต่อประชากรอยู่ที่ 0.39, 0.28 และ 0.26 ตามลำดับ ซึ่งแสดงถึงการกระจุกตัวของบุคลากรในบางพื้นที่ ขณะที่ค่า CV ของพยาบาลวิชาชีพอยู่ที่ 0.23 บ่งชี้ถึงการกระจายตัวที่ทั่วถึงมากกว่า

ตารางที่ 2.2 ค่าสัมประสิทธิ์การแปรผัน (Coefficient of Variation: CV)¹⁷
ของอัตราส่วนบุคลากรทางการแพทย์ 1 คนต่อประชากร ระหว่างจังหวัด ปี 2563 - 2567

	ปี 2563	ปี 2564	ปี 2565	ปี 2566	ปี 2567
CV ของอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร	0.40	0.39	0.38	0.38	0.39
CV ของอัตราส่วนทันตแพทย์ต่อประชากร	0.29	0.27	0.28	0.27	0.28
CV ของอัตราส่วนเภสัชกรต่อประชากร	0.28	0.25	0.25	0.25	0.26
CV ของอัตราส่วนพยาบาลวิชาชีพต่อประชากร	0.25	0.24	0.24	0.23	0.23

ที่มา : รายงานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ประมวลผลโดย สศช.

นอกจากบุคลากรทางการแพทย์แล้ว เครื่องมือวินิจฉัยที่ทันสมัย เช่น เครื่องเอกซเรย์คอมพิวเตอร์ (CT Scan) เครื่องตรวจอวัยวะด้วยสนามแม่เหล็กไฟฟ้า (MRI) และเครื่องอัลตราซาวด์ ยังคงกระจุกตัวในเมืองใหญ่ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่ชนบทหรือห่างไกลขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการตรวจที่มีความแม่นยำและรวดเร็ว ความเหลื่อมล้ำเช่นนี้สะท้อนปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบสาธารณสุขไทยที่ยังไม่สามารถกระจายทรัพยากรด้านเทคโนโลยีและบริการอย่างเท่าเทียม การเดินทางไกลเพื่อรับบริการทางการแพทย์ไม่เพียงสร้างภาระค่าใช้จ่าย แต่ยังเพิ่มความเสี่ยงต่อการไม่ได้รับการรักษาในเวลาที่เหมาะสม โดยเฉพาะโรคที่ต้องการการวินิจฉัยที่รวดเร็ว เช่น โรคหัวใจ หรือมะเร็ง ความล่าช้าในการตรวจและรักษาอาจทำให้ผู้ป่วยเสียโอกาสในการฟื้นตัวและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ตารางที่ 2.3 อัตราส่วนครุภัณฑ์ทางการแพทย์ที่สำคัญต่อประชากร ปี 2567

ภูมิภาค	CT Scan	MRI	เครื่องอัลตราซาวด์	เครื่องล้างไต	รพพยาบาล
กรุงเทพมหานคร	1 : 27,358	1 : 50,114	1 : 2,816	1 : 2,933	1 : 8,649
กลาง	1 : 75,304	1 : 296,023	1 : 8,868	1 : 5,750	1 : 10,901
เหนือ	1 : 85,123	1 : 265,268	1 : 8,424	1 : 5,650	1 : 8,583
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1 : 135,083	1 : 514,600	1 : 9,701	1 : 8,029	1 : 11,539
ใต้	1 : 95,517	1 : 262,671	1 : 11,476	1 : 9,871	1 : 10,323

ที่มา : รายงานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

¹⁷ ค่าสัมประสิทธิ์การแปรผัน (Coefficient of Variation) เป็นอีกดัชนีหนึ่งที่นิยมใช้วัดความเหลื่อมล้ำ นอกเหนือจากค่าสัมประสิทธิ์จินี (Gini Coefficient) โดยอิงค่าความแปรปรวน (Variance) ว่าเป็นกึ่งเท่าของค่าเฉลี่ย (Mean Value)

ปัญหานี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการลงทุนกระจายเครื่องมือและเทคโนโลยีทางการแพทย์สู่โรงพยาบาลระดับอำเภอหรือชุมชน รวมถึงการพัฒนาแพทย์ทางไกล (Telemedicine) เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงการวินิจฉัยและคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญโดยไม่ต้องเดินทางไกล การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการแพทย์จึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มจำนวนเครื่องมือ แต่ต้องมองถึงการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและการเชื่อมโยงบริการระหว่างเมืองและชนบทให้มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

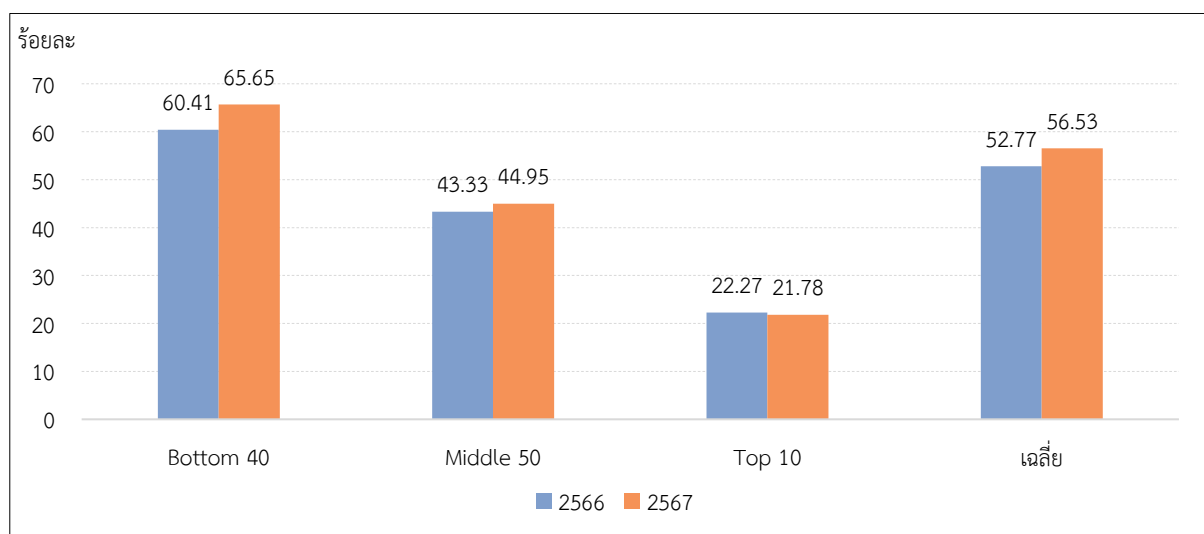
2.4 ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงสวัสดิการ

สวัสดิการสังคมที่รัฐจัดสรรให้แก่ประชาชนนับเป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมความเสมอภาคและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเปราะบาง เช่น เด็กแรกเกิด ผู้สูงอายุ และคนพิการ สวัสดิการสังคม อาทิ เงินอุดหนุนเด็กแรกเกิด เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเบี้ยความพิการ ไม่เพียงช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่ยังช่วยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

2.4.1 เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด

ในปี 2567 สัดส่วนเด็กแรกเกิดในครัวเรือนที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุดร้อยละ 40 (Bottom 40) ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด ได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 60.41 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 65.65 ขณะที่กลุ่มเศรษฐกิจฐานปานกลาง (Middle 50) ได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 43.33 เป็นร้อยละ 44.95 และกลุ่มเศรษฐกิจฐานสูงสุด (Top 10) ซึ่งมีใช้กลุ่มเป้าหมายหลักยังได้รับเงินอุดหนุน แม้จะลดลงเล็กน้อยจากร้อยละ 22.27 เป็นร้อยละ 21.78 สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบคัดกรองที่ยังไม่สามารถระบุกลุ่มเป้าหมายได้อย่างแม่นยำและครอบคลุม จึงจำเป็นต้องเร่งพัฒนาและบูรณาการระบบฐานข้อมูลให้มีความทันสมัย และเสริมสร้างกลไกการคัดกรองให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อลดปัญหาการตกหล่นของผู้มีสิทธิ ให้โครงการสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นของครัวเรือนรายได้น้อยได้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 2.12 สัดส่วนเด็ก 0-6 ปี ที่ได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด
จำแนกตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2566 - 2567

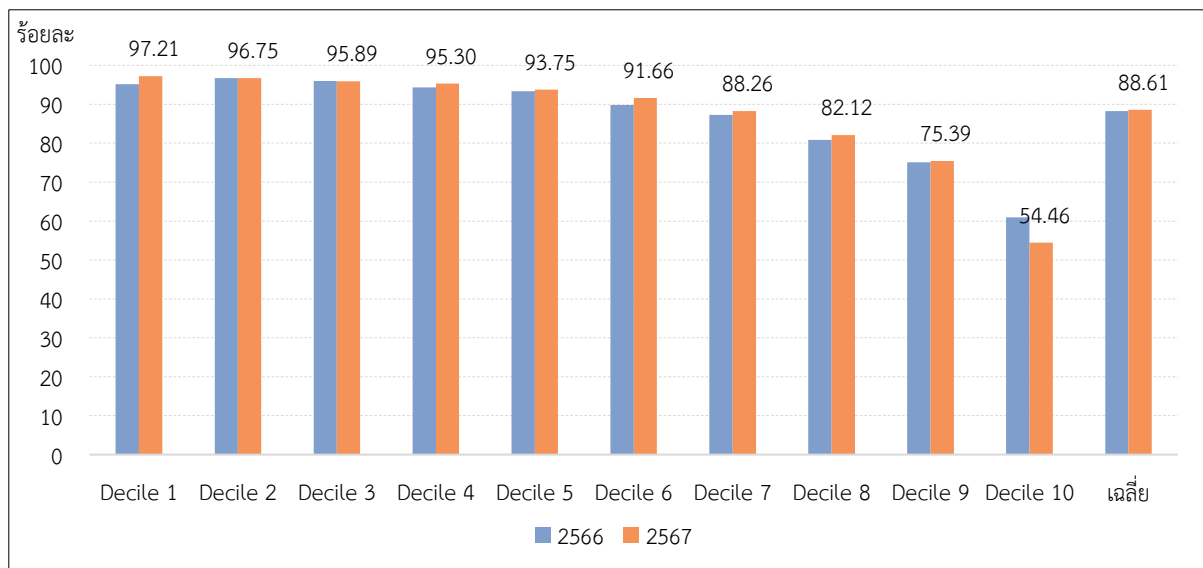

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

2.4.2 เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

ในปี 2567 สัดส่วนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีเศรษฐกิจฐานะต่ำสุด (Decile 1) มีสัดส่วนการเข้าถึงสิทธิสูงถึงร้อยละ 97.21 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ และเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า ผู้สูงอายุที่มีเศรษฐกิจฐานะดีกว่ามีแนวโน้มจะไม่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งเป็นไปได้ว่า ผู้สูงอายุกลุ่มนี้อาจเลือกไม่ขอรับสิทธิโดยสมัครใจ เนื่องจากจำนวนเงินที่ได้รับไม่คุ้มค่ากับการเสียเวลาในการดำเนินการลงทะเบียนเพื่อขอรับสิทธิ โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นความยากจนของประเทศไทยในปี 2567 ที่ 3,078 บาทต่อคนต่อเดือน และเส้นความยากจนระหว่างประเทศสำหรับประเทศรายได้ปานกลางระดับบน ที่ประมาณ 8.30 ดอลลาร์สหรัฐต่อคนต่อวัน¹⁸ หรือคิดเป็น 7,090 บาทต่อคนต่อเดือน¹⁹ จะเห็นได้ว่า อัตราเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุในปัจจุบันยังอยู่ในระดับต่ำ และอาจไม่มีแรงจูงใจเพียงพอสำหรับผู้สูงอายุบางกลุ่มในการเข้าถึงสิทธิดังกล่าว

ภาพที่ 2.13 สัดส่วนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ จำแนกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2566 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

¹⁸ World Bank. (2022, 14 September). Fact sheet: An adjustment to global poverty lines. <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines#13>

¹⁹ ที่อัตราแลกเปลี่ยน 34.50 บาทต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ

การขยายอายุเกษียณ: โจทย์ที่ซับซ้อนกว่าตัวเลข สู่ความเป็นธรรมของแรงงาน

ในช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด²⁰ ข้อเสนอเชิงนโยบาย เรื่อง “การขยายอายุเกษียณ” ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อบรรเทาภาระงบประมาณ บำนาญ รักษาเสถียรภาพทางการคลัง และเพิ่มประสิทธิภาพกำลังแรงงานในระยะยาว อย่างไรก็ตาม หากมองผ่านเลนส์ของความเป็นธรรม การใช้เพียง “ตัวเลข” ทางเศรษฐกิจหรือประชากรศาสตร์ โดยไม่คำนึงถึงบริบทเชิงโครงสร้างของแรงงานแต่ละกลุ่ม อาจเป็นการตอกย้ำความเหลื่อมล้ำที่มีอยู่เดิม ในสังคมไทยให้ยิ่งรากลึกยิ่งขึ้น

ข้อเสนอการขยายอายุเกษียณมักตั้งอยู่บนข้อสมมติว่า “แรงงานทุกคนมีสภาพการทำงานและสุขภาพที่ใกล้เคียงกัน” ทั้งที่ในความเป็นจริง แรงงานในสังคมไทยมีความหลากหลาย ทั้งสภาพการทำงาน และเงื่อนไขการจ้างงาน แรงงานในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และก่อสร้าง มักเริ่มทำงานตั้งแต่อายุยังน้อย ต้องทำงานที่ใช้แรงกายอย่างหนัก ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เสี่ยงอันตราย และบั่นทอนสุขภาพร่างกายอย่างต่อเนื่อง ในทางตรงกันข้าม คนที่ทำงานในสำนักงานมักมีสภาพการทำงานที่ปลอดภัยกว่า มีเวลาพักผ่อนเพียงพอ และมีโอกาสมากกว่าในการเข้าถึงบริการสุขภาพเอกชนที่สะดวกรวดเร็ว ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อ “อายุคาดเฉลี่ยของการมีสุขภาพดี” (Healthy Life Expectancy: HALE) ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนคุณภาพชีวิตในช่วงวัยสูงอายุได้ดีกว่า “อายุคาดเฉลี่ย” (Life Expectancy) โดยแรงงานที่ทำงานหนักมักมี HALE สั้นกว่าอย่างมีนัยสำคัญ การบังคับให้ทุกคนต้องขยายเวลาทำงานออกไปจนอายุ 63 หรือ 65 ปี เท่ากัน จึงไม่ต่างอะไรกับการลงโทษคนที่ร่างกายเสื่อมถอยไปก่อนแล้ว ให้ต้องทำงานในสภาพที่ไร้ซึ่งสุขภาวะที่ดี

การใช้แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ของนักวิชาการ (Technocrats) บางกลุ่ม เช่น “การรักษาเสถียรภาพทางการคลัง” เพื่อสนับสนุนและสร้างความชอบธรรม (Legitimacy) ให้กับนโยบายขยายอายุเกษียณ เป็นตัวอย่างที่นักสังคมวิทยา ปีแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) อธิบายว่า เป็นการใช้องภาษาที่เสมือนเป็นกลางและปราศจากอคติ²¹ แต่แท้จริงแล้วกลับช่วยให้มุมมองของนักวิชาการได้รับการยอมรับว่าถูกต้องและน่าเชื่อถือในสังคม ขณะเดียวกัน วลี “คนไทยมีอายุยืนขึ้น” แม้จะฟังดูเป็นข้อเท็จจริงเชิงบวก แต่กลับบดบังปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง และทำให้ข้อเท็จจริงที่ว่าแรงงานจำนวนมากมีสภาพร่างกายไม่พร้อมทำงานต่อเมื่ออายุ 60 ปี กลายเป็นสิ่งที่ถูกมองข้าม

ถึงแม้ว่าตามทฤษฎี “ตลาดเสรี” (Free Market) ตลาดแรงงานควรจะสะท้อนความเสี่ยงและความยากลำบากของงานผ่านค่าตอบแทนที่สูงขึ้น แต่ในทางปฏิบัติ แรงงานจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำ มักไม่ได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เนื่องจากขาดโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อเส้นทางอาชีพและรายได้ในอนาคต ส่งผลให้ต้องทำงานที่ใช้แรงงานหนักและมีความเสี่ยงสูง การกำหนดอายุเกษียณแบบเดียวกันโดยไม่คำนึงถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง จึงอาจส่งผลกระทบเชิงลบต่อกลุ่มเปราะบาง และยิ่งซ้ำเติมความเหลื่อมล้ำในสังคม

²⁰ การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย ฉบับปรับปรุงใหม่ ปี 2562 ระบุว่า ประเทศไทยจะกลายเป็น “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” (Super Aged Society) ในปี พ.ศ. 2576 เมื่อประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด

²¹ Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.

รายงานการศึกษาขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organisation for Economic Co-operation and Development: OECD)²² จำแนกประเทศสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 38 ประเทศ ออกเป็น 4 กลุ่ม ตามแนวทางการกำหนดสิทธิประโยชน์พิเศษด้านบำนาญสำหรับผู้ประกอบอาชีพเสี่ยงอันตราย หรือใช้แรงกายหนัก ภายใต้ระบบบำนาญภาคบังคับหรือกึ่งบังคับ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประเทศที่ให้สิทธิพิเศษกับงานหลายประเภท โดยมีระบบรองรับชัดเจน มีทั้งหมด 15 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย เบลเยียม ชิลี โคลอมเบีย เอสโตเนีย ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส กรีซ อิตาลี นอร์เวย์ โปแลนด์ สโลวาเกีย สโลวีเนีย สเปน และตุรกี โดยแต่ละประเทศมีแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน บางประเทศ เช่น เบลเยียม เอสโตเนีย นอร์เวย์ สโลวีเนีย สเปน และตุรกี อนุญาตให้แรงงานในหลายสาขาอาชีพมีสิทธิเกษียณอายุก่อนกำหนดโดยไม่จำเป็นต้องพิจารณาจากลักษณะเฉพาะของงาน ขณะที่อีกหลายประเทศ อาทิ ออสเตรีย โคลอมเบีย กรีซ อิตาลี และโปแลนด์ ใช้เกณฑ์พิจารณาจากลักษณะทางกายภาพของงาน เช่น การทำงานในอุณหภูมิสุดขีด ท่าทางที่ต้องใช้ระหว่างทำงาน ความกดอากาศ การทำงานใต้ดิน การทำงานกะกลางคืน หรืออัตราการใช้พลังงานของร่างกาย ในกรณีของประเทศฝรั่งเศส มีการให้สิทธิเกษียณอายุก่อนกำหนดสำหรับเจ้าหน้าที่รัฐที่ปฏิบัติงานในสายอาชีพที่จัดว่า “เสี่ยงภัย” เช่น ตำรวจ นักผจญเพลิง เจ้าหน้าที่ซ่อมบำรุงท่อระบายน้ำใต้ดิน และผู้ดูแลผู้ป่วย และสำหรับลูกจ้างภาคเอกชนที่ทำงานในสภาพแวดล้อมที่เสี่ยงอันตรายตามเกณฑ์ที่กำหนด จะได้รับคะแนนสะสมในบัญชี Compte Professionnel de Prévention ซึ่งสามารถนำไปใช้ขอเกษียณอายุก่อนกำหนด ขอเข้ารับการพัฒนาทักษะใหม่เพื่อเปลี่ยนสายอาชีพไปทำงานที่ปลอดภัยกว่า หรือขอลดชั่วโมงการทำงานโดยยังคงได้รับค่าจ้างเต็มเวลา ทั้งนี้ บางประเทศใช้ระบบการพิจารณารายกรณี เช่น ชิลีมีคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญ (Comisión Ergonómica Nacional) ทำหน้าที่พิจารณาคำร้องของนายจ้างและลูกจ้างโดยอ้างอิงจากลักษณะของงาน และฟินแลนด์ให้ลูกจ้างยื่นคำร้องพร้อมคำรับรองจากนายจ้าง และแนบหลักฐานทางการแพทย์ที่แสดงว่ามีความสามารถในการทำงานลดลง เพื่อประกอบ การพิจารณาขอรับสิทธิเกษียณอายุก่อนกำหนด

กลุ่มที่ 2 ประเทศที่ให้สิทธิเลือกเกษียณอายุก่อนกำหนด โดยจำกัดเฉพาะบางกลุ่มอาชีพที่มีความเสี่ยงสูง เช่น คนงานเหมือง ลูกเรือประมง ผู้ควบคุมการจราจรทางอากาศ นักบิน หรือนักบัลเลต์ มี 8 ประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐเช็ก เยอรมนี ฮังการี ญี่ปุ่น เกาหลี ลัตเวีย นิวซีแลนด์ และโปรตุเกส

กลุ่มที่ 3 ประเทศที่ให้สิทธิเกษียณอายุก่อนกำหนด โดยจำกัดเฉพาะอาชีพด้านความมั่นคงและความปลอดภัยสาธารณะ เช่น ตำรวจ นักผจญเพลิง และทหาร ประกอบด้วย 4 ประเทศ ได้แก่ แคนาดา ไอร์แลนด์ อิสราเอล และสหรัฐอเมริกา

กลุ่มที่ 4 ประเทศที่ไม่มีการให้สิทธิเกษียณอายุก่อนกำหนด มีทั้งหมด 11 ประเทศ ได้แก่ ออสเตรีย คอสตาริกา เดนมาร์ก ไชล์แลนด์ ลิทัวเนีย ลักเซมเบิร์ก เม็กซิโก เนเธอร์แลนด์ สวีเดน สวิตเซอร์แลนด์ และสหราชอาณาจักร

²² OECD. (2023). *Pensions at a glance 2023: Retirement income systems in OECD and G20 countries*. https://www.oecd.org/en/publications/2023/12/pensions-at-a-glance-2023_4757bf20.html

กรณีเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า นโยบายเกษียณอายุที่กำหนดต้องยอมรับความจริงเชิงโครงสร้าง แทนที่จะยึดติดกับตัวเลขเพียงอย่างเดียว การทบทวนอายุเกษียณของไทย ซึ่งปัจจุบันข้าราชการเกษียณที่ 60 ปี และผู้ประกันตน ม.33 สามารถเริ่มรับบำนาญได้ที่อายุ 55 ปี จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างรอบคอบ โดยมีหัวใจสำคัญ คือ ความเป็นธรรม ทั้งนี้ มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

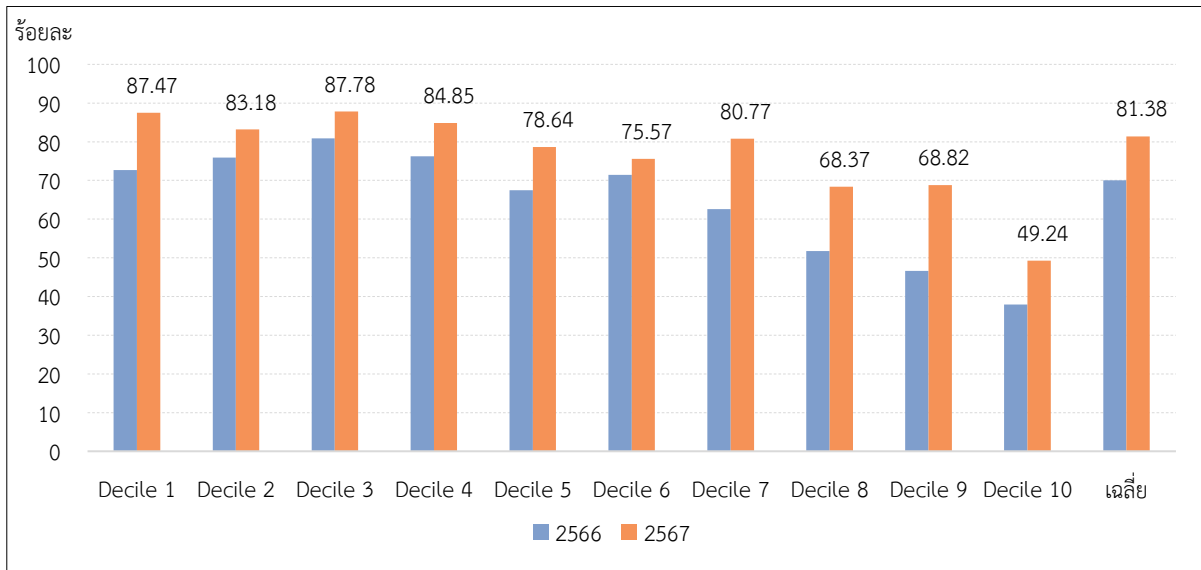
(1) **ออกแบบอายุเกษียณที่ยืดหยุ่นตามลักษณะงาน** เปิดโอกาสให้แรงงานที่ทำงานในสภาพแวดล้อมที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพสูง อาทิ อุณหภูมิสูงจัด การทำงานโดยใช้ท่าทางซ้ำ ๆ เป็นเวลานาน การทำงานใต้ดิน หรือการทำงานกะกลางคืน สามารถเลือกเกษียณอายุได้เร็วขึ้น โดยมีเงื่อนไขการคำนวณบำนาญที่เป็นธรรม และไม่เป็นการลงโทษผู้ที่ทำงานหนักมาทั้งชีวิต

(2) **ปรับปรุงโครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ** โดยกำหนดอัตราเงินบำนาญขั้นต่ำที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้หรือมีรายได้น้อย และไม่ได้อยู่ในระบบบำนาญใด ๆ ขณะที่ผู้สูงอายุที่ได้รับบำนาญจากแหล่งอื่น เช่น กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ หรือกองทุนประกันสังคม ก็ควรได้รับเบี้ยยังชีพในอัตราที่ลดหลั่นลงตามระดับรายได้ ซึ่งจะช่วยให้ทรัพยากรของรัฐถูกจัดสรรไปยังผู้ที่มีความเปราะบางมากที่สุดอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความมั่นคงในวัยชรา ระหว่างแรงงานในระบบกับแรงงานนอกระบบที่มักขาดการคุ้มครองด้านรายได้หลังเกษียณ

2.4.3 เบี้ยความพิการ

ในปี 2567 สัดส่วนคนพิการที่ได้รับเบี้ยความพิการโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 81.38 จากเดิมร้อยละ 70.01 ในปี 2566 สะท้อนถึงพัฒนาการด้านการเข้าถึงสวัสดิการสังคมที่มีแนวโน้มดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังคงปรากฏความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสิทธิอย่างมีนัยสำคัญระหว่างกลุ่มรายจ่าย โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะสูงสุด (Decile 10) ซึ่งแม้จะมีสัดส่วนผู้ได้รับสิทธิเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 37.97 เป็นร้อยละ 49.24 แต่ยังคงต่ำที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มรายจ่ายอื่น ความแตกต่างดังกล่าวอาจสะท้อนถึงการไม่ประสงค์ลงทะเบียนรับสิทธิของคนพิการกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะดี เนื่องจากมองว่าอัตราเบี้ยความพิการในปัจจุบันไม่คุ้มค่ากับต้นทุนด้านเวลาและความยุ่งยากของกระบวนการลงทะเบียน สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนานโยบายที่รองรับกับบริบทที่หลากหลาย ทั้งด้านการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสิทธิ การสื่อสารเชิงรุกที่ครอบคลุมทุกกลุ่มรายได้ รวมถึงการทบทวนอัตราเบี้ยความพิการให้สอดคล้องกับต้นทุนชีวิตของคนพิการภายใต้สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน

ภาพที่ 2.14 สัดส่วนคนพิการที่ได้รับเบี้ยความพิการ จำแนกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2566 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

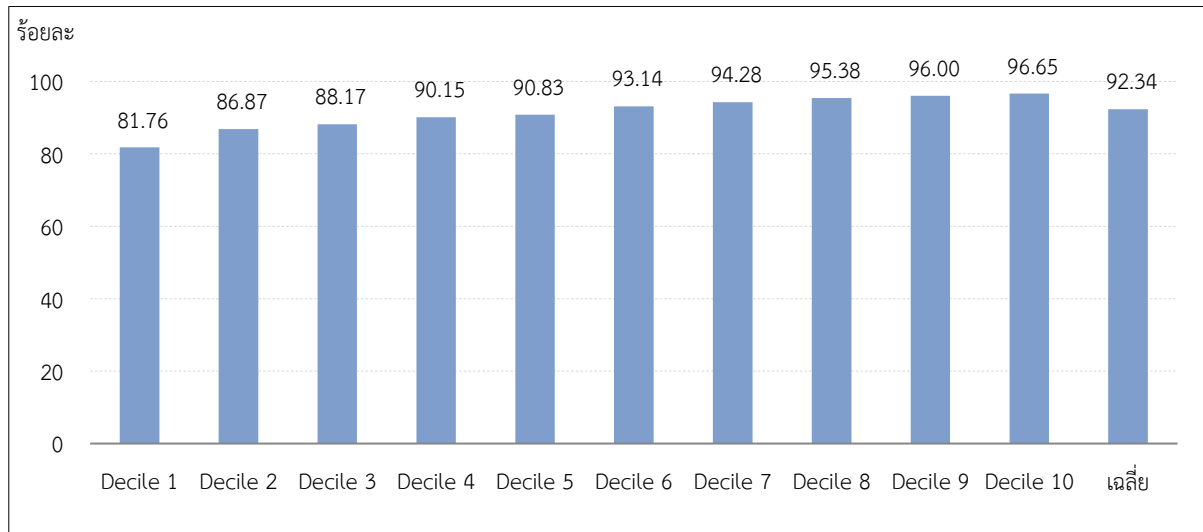
2.5 ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐาน

ประเทศไทยมีความก้าวหน้าอย่างมากในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่า ยังคงมีความเหลื่อมล้ำอยู่ในบางมิติ ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการดำเนินนโยบายให้เท่าทันกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลาย

การเข้าถึงบริการไฟฟ้าในประเทศไทยมีความครอบคลุมในระดับที่ใกล้เคียงสมบูรณ์ โดยกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะต่ำสุด (Decile 1) เข้าถึงบริการไฟฟ้าได้ถึงร้อยละ 99.57 ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะสูงสุด (Decile 10) ที่มีอัตราการเข้าถึงอยู่ที่ร้อยละ 100.00 ความสำเร็จนี้สะท้อนถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านไฟฟ้าที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างแท้จริง

การเข้าถึงน้ำประปาภายในบ้านยังคงมีความเหลื่อมล้ำอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะต่ำ มีอัตราการเข้าถึงน้ำประปาดำกว่ากลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะสูงกว่าอย่างเห็นได้ชัด สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นเพราะกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานะต่ำมักอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลและมีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ ทำให้ต้องพึ่งพาแหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำบาดาล หรือน้ำฝน เป็นต้น นอกจากนี้ คุณภาพน้ำประปาในหลายพื้นที่ยังไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นด้านสุขภาพและความปลอดภัยได้เพียงพอ ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนไม่เลือกใช้น้ำประปาเป็นแหล่งน้ำหลัก

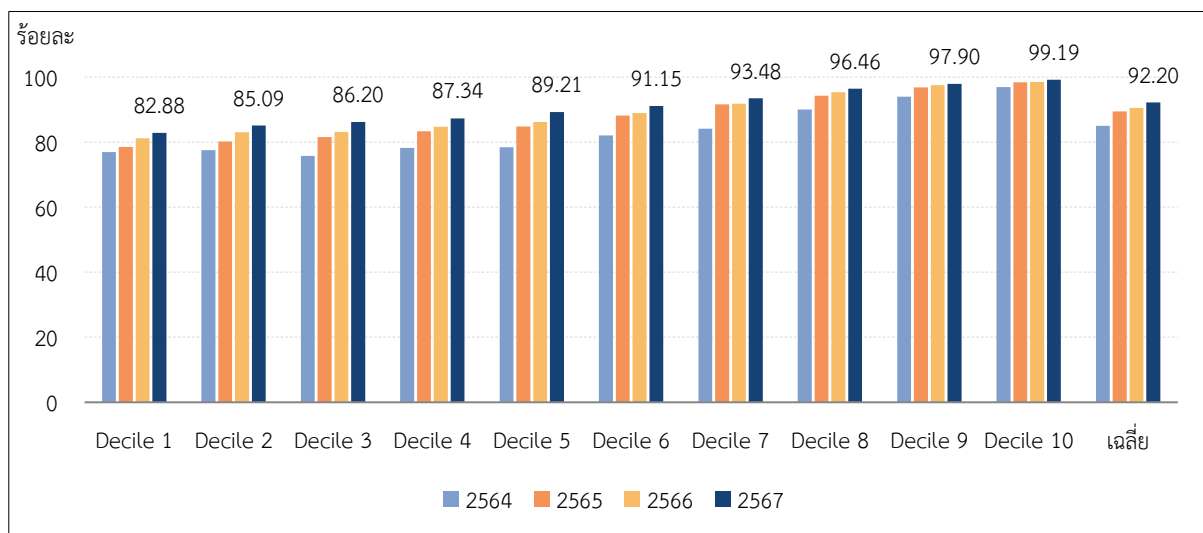
ภาพที่ 2.15 สัดส่วนประชากรที่เข้าถึงบริการน้ำประปาภายในบ้าน จำแนกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

การเข้าถึงโทรศัพท์เคลื่อนที่ในประเทศไทยอยู่ในระดับที่ครอบคลุมอย่างมาก แม้กระทั่งประชากรในกลุ่มที่มีเศรษฐกิจฐานต่ำสุด (Decile 1) ก็ยังสามารถเข้าถึงได้ในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 93.02 ความแพร่หลายดังกล่าวมีสาเหตุสำคัญจากราคาของสมาร์ทโฟนที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับฟังก์ชันการใช้งานที่หลากหลาย และสอดคล้องกับวิถีชีวิตยุคดิจิทัล ส่งผลให้โทรศัพท์เคลื่อนที่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ทุกคนต้องมี ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มรายจ่ายใดก็ตาม

ภาพที่ 2.16 สัดส่วนประชากรที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ต จำแนกเป็น 10 กลุ่มตามระดับรายจ่าย (Decile by Expenditure) ปี 2564 - 2567

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

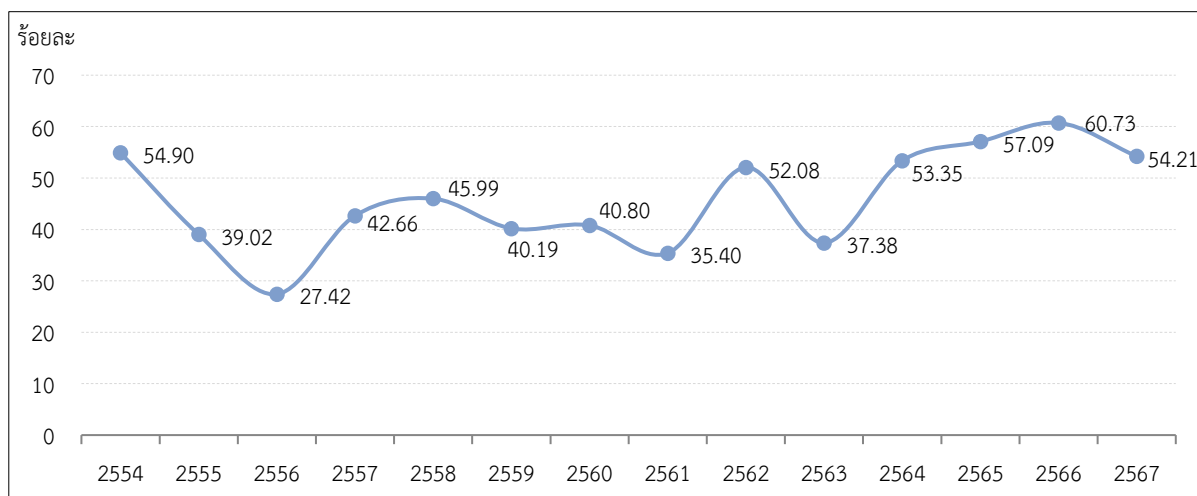
แม้แนวโน้มการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกกลุ่มเศรษฐกิจ แต่อุปสรรคด้านความเหลื่อมล้ำยังคงเด่นชัด โดยเฉพาะระหว่างกลุ่มที่มีเศรษฐกิจต่ำสุด (Decile 1) กับกลุ่มที่มีเศรษฐกิจสูงสุด (Decile 10) ซึ่งมีช่องว่างของการเข้าถึงอยู่ในระดับที่มีนัยสำคัญ ต้นทุนในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตถือเป็นปัจจัยหลักที่สร้างข้อจำกัด เนื่องจากกลุ่มที่มีเศรษฐกิจต่ำจะต้องแบกรับภาระค่าใช้จ่ายในสัดส่วนที่สูงกว่า ทำให้การใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศยังคงไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร

2.6 ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

การส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมถือเป็นภารกิจสำคัญของภาครัฐ ซึ่งกองทุนยุติธรรมทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการลดข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจและบรรเทาความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี เช่น ค่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมศาล และค่าใช้จ่ายอื่นที่เกี่ยวข้อง (2) การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ในชั้นสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ และชั้นศาล หรือการควบคุมตัวกรณีอื่น (3) การช่วยเหลือผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ได้รับผลกระทบจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน อาทิ ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ ค่าขาดรายได้ รวมถึงเงินช่วยเหลืออื่นตามความเหมาะสม และ (4) การสนับสนุนโครงการให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน เพื่อส่งเสริมความรู้เท่าทันสิทธิและกลไกทางกฎหมาย

ในปีงบประมาณ 2567 พบว่า มีผู้ยื่นคำขอรับความช่วยเหลือจากกองทุนยุติธรรม จำนวน 4,735 ราย โดยมีสัดส่วนการอนุมัติให้ความช่วยเหลือ ทั้งในลักษณะบางส่วนและทั้งหมด รวมร้อยละ 54.21 ลดลงจากปีงบประมาณ 2566 ที่ร้อยละ 60.73 โดยประเภทคำขอที่ได้รับการอนุมัติมากที่สุด คือ การสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี รองลงมาคือ การขอลปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งนี้ แม้จำนวนผู้ยื่นคำขอจะเพิ่มขึ้น แต่สัดส่วนของผู้ที่ได้รับการอนุมัติยังคงอยู่เพียงครึ่งหนึ่งของคำร้องทั้งหมด ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดในกระบวนการพิจารณาคำขอ โดยเฉพาะจากหลักเกณฑ์ที่เข้มงวดและการใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจนำไปสู่ความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงความช่วยเหลือทางกฎหมายของประชาชน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องปรับปรุงแนวทางการพิจารณาคำขอให้มีมาตรฐานกลางที่ชัดเจนทั่วประเทศ และลดการใช้ดุลยพินิจที่ไม่จำเป็น เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างแท้จริงและเท่าเทียม

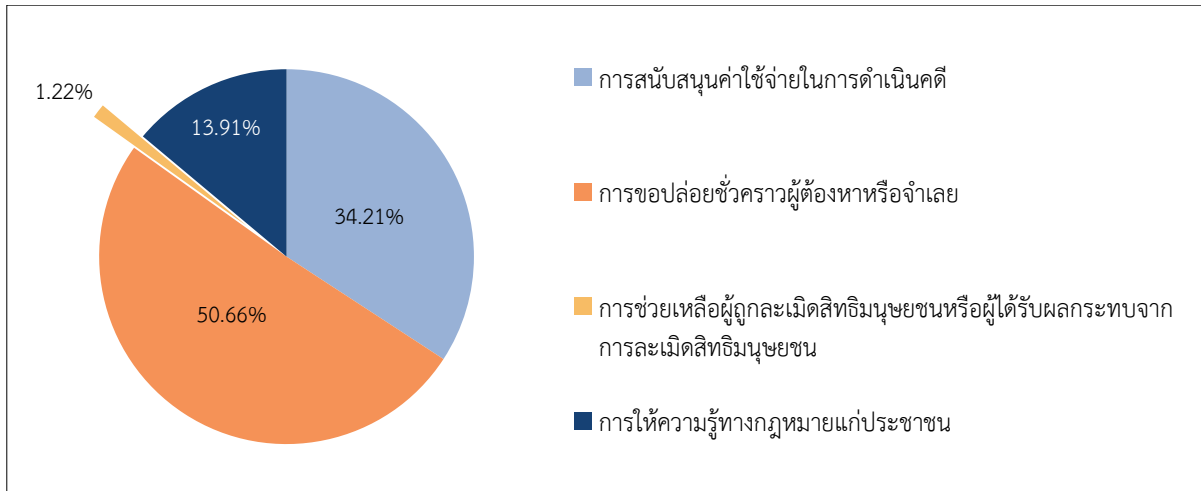
ภาพที่ 2.17 สัดส่วนการอนุมัติให้ความช่วยเหลือของกองทุนยุติธรรม ปี 2554 - 2567

ที่มา : สำนักงานกองทุนยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรม. (2568). รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 กองทุนยุติธรรม. https://ifo.moj.go.th/files/files_download/20250328159945934.pdf

เมื่อพิจารณาข้อมูลการใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรม พบว่า ในปีงบประมาณ 2567 มีค่าใช้จ่ายรวมอยู่ที่ 125.01 ล้านบาท ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ถูกนำไปใช้ในการขอล้อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย คิดเป็นร้อยละ 50.66 รองลงมาคือ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี และการให้ความรู้ทางกฎหมาย อยู่ที่ร้อยละ 34.21 และร้อยละ 13.91 ตามลำดับ

ภาพที่ 2.18 สัดส่วนการใช้จ่ายของกองทุนยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

ที่มา : สำนักงานกองทุนยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรม. (2568). รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 กองทุนยุติธรรม. https://ifo.moj.go.th/files/files_download/20250328159945934.pdf

การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (Mediation) เป็นหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ที่ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม โดยสามารถนำมาใช้ได้หลายระดับของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ ชั้นพิจารณาคดีของศาล ไปจนถึงชั้นบังคับคดี ทั้งนี้ กระบวนการไกล่เกลี่ยในชั้นบังคับคดี จะเกิดขึ้นในคดีแพ่งและคดีที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ซึ่งมีการบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้หรือปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยกรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม ได้จัดให้มีการไกล่เกลี่ยในชั้นบังคับคดีเพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าหนี้และลูกหนี้สามารถเจรจาและผ่อนผันการชำระหนี้ อันเป็นการส่งเสริมการแก้ไขปัญหาหนี้สินและความขัดแย้งทางแพ่งของประชาชนอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทั้งหนี้สถาบันการเงิน หนี้สินเชื่อส่วนบุคคล หนี้บัตรเครดิต หนี้เช่าซื้อรถยนต์และรถจักรยานยนต์ รวมถึงหนี้ของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยในปี 2566 มีเรื่องเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชั้นบังคับคดีจำนวนทั้งสิ้น 38,543 เรื่อง และสามารถไกล่เกลี่ยสำเร็จได้ถึง 37,352 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 96.91 ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิภาพของกลไกการไกล่เกลี่ยเพื่อคลี่คลายข้อพิพาททางแพ่ง และบรรเทาภาระทางเศรษฐกิจของประชาชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

เงาสะท้อนความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมยุคดิจิทัล: เมื่ออาชญากรรมออนไลน์ไม่ใช่เพียงเรื่องของเทคโนโลยี

ความก้าวหน้าทางดิจิทัลได้นำพาสังคมไทยเข้าสู่ยุคใหม่ที่การใช้งานอินเทอร์เน็ตกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ทั้งในการสื่อสาร การทำธุรกรรม และการประกอบธุรกิจ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวแม้จะนำมาซึ่งความสะดวกสบายและโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดภัยคุกคามรูปแบบใหม่ นั่นคือ “อาชญากรรมออนไลน์” ซึ่งสร้างความเสียหายทั้งในมิติของทรัพย์สินและสภาพจิตใจของผู้เสียหาย หากพิจารณาอย่างลึกซึ้งจะพบว่า ปัญหาที่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน แต่สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของไทย

รูปแบบของอาชญากรรมออนไลน์ในปัจจุบันมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการหลอกลวงให้ลงทุน การซื้อขายสินค้าที่ไม่ตรงตามจริง หรือการขโมยข้อมูลส่วนบุคคลเพื่อนำไปใช้ในทางมิชอบ ข้อมูลของศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมออนไลน์²³ (Anti Online Scam Operation Center: AOC) ในช่วงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2566 ถึง 31 ตุลาคม 2567 พบว่า ช่องทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายมากที่สุด ได้แก่ เว็บไซต์ ซึ่งสร้างความเสียหายถึง 1,148 ล้านบาท จาก 16,510 คดี รองลงมาคือ Call Center มูลค่าความเสียหาย 945 ล้านบาท จาก 22,299 คดี และ Facebook ซึ่งสร้างความเสียหาย 718 ล้านบาท จาก 26,804 คดี ตัวเลขเหล่านี้มิได้เป็นเพียงสถิติ แต่คือเงินเก็บทั้งชีวิตของใครบางคน คืออนาคตทางการศึกษาของบุตรหลาน และคือความมั่นคงในชีวิตที่สูญสลายลงในชั่วพริบตา

ทั้งนี้ รายงานประจำปี 2567 ของศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ (ศขอ.) ภายใต้สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.)²⁴ ระบุว่า จำนวนเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับอาชญากรรมออนไลน์อยู่ที่ 35,358 เรื่อง ลดลงร้อยละ 21.76 จากปี 2566 ซึ่งมีจำนวน 45,190 เรื่อง อย่างไรก็ตาม ปัญหาหลักยังคงวนเวียนอยู่กับการหลอกลวงรูปแบบเดิม ๆ ซึ่งมักพุ่งเป้าไปยังกลุ่มที่มีความเปราะบางหรือขาดความรู้เท่าทันทางเทคโนโลยี โดยปัญหาที่ถูกร้องเรียนมากที่สุด คือ การซื้อขายสินค้าออนไลน์ เช่น ได้รับสินค้าที่ไม่ตรงตามโฆษณา หรือไม่ได้รับสินค้าเลย จำนวน 15,050 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 42.56 รองลงมาคือ เว็บไซต์ผิดกฎหมาย เช่น เว็บไซต์พนัน เว็บไซต์แอบอ้างหรือปลอมแปลงตัวตนเพื่อหลอกลวงซื้อขายสินค้า จำนวน 11,371 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 32.16 และการหลอกลวงให้ลงทุนหรือทำงานออนไลน์ จำนวน 1,564 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 4.42

การจัดตั้งศูนย์ AOC และการเปิดสายด่วน 1441 เป็นมาตรการเชิงรุกของภาครัฐในการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมออนไลน์ โดยให้บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) 24 ชั่วโมง ซึ่งสามารถดำเนินการอายัดบัญชีมาได้ภายในเวลาเฉลี่ยเพียง 10 นาที อันเป็นการยับยั้งความเสียหาย

²³ กรมประชาสัมพันธ์. (2567, 15 พฤศจิกายน). ดีอี โชว์ผลงานปราบโจรออนไลน์ 1 ปี เปิดศูนย์ AOC 1441 รับบัญชีต้องสงสัย 340,000 เคส - ความเสียหาย 1.9 หมื่นล้านบาท ปราบปรามจริงจังจนสถิติลดลง. <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/Id/39/iid/340072>

²⁴ สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2568, 6 กุมภาพันธ์). ETDA โชว์สถิติร้องเรียนปัญหาออนไลน์ ปี 67 กว่า 3.5 หมื่นเคส ชี้ “หลอกลวงซื้อขายออนไลน์ – เว็บผิดกฎหมาย” ยังครองแชมป์ แรงกดดัน ‘กฎหมาย DPS-สร้างเกราะคุ้มกัน’ ดันคนไทย ทันภัยออนไลน์. https://www.etda.or.th/th/pr-news/etda_stat_online_fraud.aspx

เบื้องต้นได้อย่างทั่วถึงที่ และช่วยลดภาระของประชาชนในการประสานงานกับธนาคารด้วยตนเอง สถิติการแจ้งความคดีออนไลน์ที่ลดลงอย่างมีนัยสำคัญในช่วงปลายปี 2567 ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยหลายพันคดีต่อเดือน สะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของมาตรการดังกล่าวในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงบริการนี้เป็นเพียง “ก้าวแรก” ในกระบวนการยุติธรรมที่ยังคงเต็มไปด้วยอุปสรรคซึ่งซ่อนอยู่ภายใต้ระบบที่ซับซ้อนและไม่เท่าเทียม

ปัญหาสำคัญที่ยังคงซ่อนอยู่ในกระบวนการยุติธรรมดิจิทัล คือ ต้นทุนในการเข้าถึงความเป็นธรรม ซึ่งแตกต่างกันไปตามเศรษฐกิจฐานะและความสามารถของประชาชนแต่ละกลุ่ม ดังจะเห็นได้จากประเด็นต่อไปนี้

(1) **ความเหลื่อมล้ำด้านข้อมูล** ไม่ใช่ทุกคนที่ทราบถึงการมีอยู่ของสายด่วน 1441 หรือเข้าใจขั้นตอนการดำเนินการ กลุ่มผู้สูงอายุ ประชากรในพื้นที่ห่างไกล หรือผู้ที่มีระดับการศึกษาไม่สูง มักมีแนวโน้มจะตกเป็นเหยื่อได้ง่าย และมักเลือกที่จะปล่อยผ่าน เพราะรู้สึกว่ายุ่งยากและซับซ้อนเกินกว่าจะต่อสู้

(2) **ภาระการพิสูจน์ที่ตกอยู่กับผู้เสียหาย** ถึงแม้ว่าจะสามารถอายัดบัญชีได้อย่างรวดเร็ว แต่การดำเนินคดีในชั้นต่อไปยังต้องอาศัยหลักฐานจากผู้เสียหาย ซึ่งต้องใช้ทั้งเวลา ความรู้ และทรัพยากรจำนวนมาก สำหรับประชาชนที่หาเช้ากินค่ำ การต้องลงงานเพื่อไปให้การกับตำรวจ หรือเพื่อติดตามความคืบหน้าของคดี ถือเป็นภาระที่เกินกว่ากำลังจะรับได้

(3) **ความเสียหายเล็กน้อยที่ไม่ถูกรับรวม** คดีที่มีมูลค่าความเสียหายไม่มาก เช่น หลักร้อยหรือหลักพันบาท มักไม่ได้รับความสนใจในระบบกระบวนการยุติธรรม แม้จะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้เสียหายบางราย การดำเนินคดีที่ใช้ต้นทุนสูงเมื่อเทียบกับผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ ทำให้เหยื่อต้องจำใจยอมรับความสูญเสีย

(4) **การเยียวยาที่ยังมาไม่ถึง** การอายัดบัญชีเป็นเพียง “การหยุดยั้ง” ความเสียหายในเบื้องต้น แต่ไม่ใช่ “การเยียวยา” อย่างแท้จริง การขอคืนทรัพย์สินยังต้องผ่านกระบวนการฟ้องร้องทางแพ่งที่ซับซ้อน ใช้ระยะเวลานาน และมีค่าใช้จ่ายสูง โดยหลายกรณีต้องอาศัยความช่วยเหลือจากทนายความ ส่งผลให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยเข้าไม่ถึงกระบวนการดังกล่าว และจำต้องยุติความคาดหวังไว้เพียงแค่การเห็นผู้กระทำผิดถูกดำเนินคดีทางอาญา โดยไม่สามารถกู้คืนทรัพย์สินที่สูญเสียไปได้

อาชญากรรมออนไลน์เป็นบททดสอบสำคัญของกระบวนการยุติธรรมไทย การมีอยู่ของศูนย์ AOC และความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นความก้าวหน้าในการสร้างกลไกป้องกันที่มีประสิทธิภาพ แต่หากต้องการยกระดับจาก “การป้องกัน” ไปสู่ “การสร้างหลักประกันแห่งความยุติธรรม” ที่ครอบคลุมทุกกลุ่มประชาชนอย่างแท้จริง ภาครัฐจำเป็นต้องลดต้นทุนแฝงในการเข้าถึงความยุติธรรม โดยให้ความรู้ทางกฎหมาย/กระบวนการยุติธรรม สร้างช่องทางการให้คำปรึกษาทางกฎหมายที่เข้าถึงง่าย พัฒนาระบบติดตามคดีออนไลน์ที่มีความโปร่งใสและเป็นมิตรกับผู้ใช้งาน ตลอดจนปรับปรุงกลไกการเยียวยาความเสียหายสำหรับคดีเล็กน้อย ให้สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องใช้ต้นทุนสูง เพื่อให้มั่นใจว่าในยุคที่สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจากแรงขับเคลื่อนของเทคโนโลยีดิจิทัล จะไม่มีใครถูกทิ้งไว้ข้างหลัง และความยุติธรรมจะไม่ใช้สิทธิพิเศษสำหรับคนบางกลุ่มอีกต่อไป

บทที่ 03

นโยบายและช่องว่าง การดำเนินนโยบาย การแก้ไขปัญหามลพิษ และความเหลื่อมล้ำ

3.1	การใช้จ่ายงบประมาณและโครงการ/มาตรการ ภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ	51
3.2	นโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหามลพิษ และความเหลื่อมล้ำที่สำคัญ ปี 2567	55
3.3	กรณีศึกษาจากต่างประเทศ	70
3.4	ช่องว่างการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหามลพิษ และความเหลื่อมล้ำ	74

บทที่ 3

นโยบายและช่องว่างการดำเนินนโยบาย การแก้ไขปัญหาคาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในช่วงปีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ บทนี้จึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์การดำเนินนโยบายของภาครัฐผ่านกลไกเชิงสถาบันและการขับเคลื่อนโครงการต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญกับการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการแก้ไขปัญหาคาความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ที่จะนำไปสู่สังคมที่เท่าเทียมและเป็นธรรมยิ่งขึ้น

เนื้อหาของบทนี้เริ่มต้นจากการศึกษาแนวทางการจัดสรรงบประมาณและการดำเนินโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐ เพื่อทำความเข้าใจถึงการจําลัดบความสำคัญของนโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ จากนั้นจะวิเคราะห์นโยบายและมาตรการสำคัญในปิงบประมาณ พ.ศ. 2567 โดยเน้นการติดตามและประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในเชิงประจักษ์ นอกจากนี้ ยังได้รวบรวมบทเรียนจากต่างประเทศเกี่ยวกับแนวทางในการแก้ไขปัญหาคาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและยกระดับแนวนโยบายของประเทศไทยให้มีความครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และในส่วนท้ายของบท จะเป็น การวิเคราะห์ช่องว่างและอุปสรรคในการดำเนินนโยบายการแก้ไขปัญหาคาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ เพื่อ นำไปสู่การออกแบบข้อเสนอเชิงนโยบายที่ตรงประเด็นและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

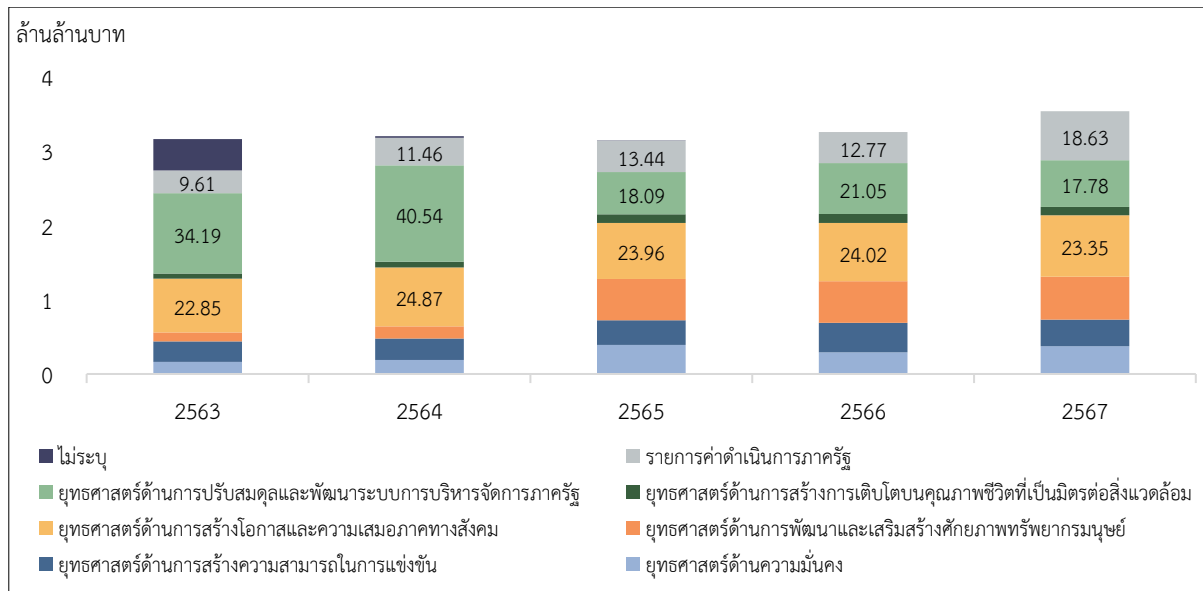
3.1 การใช้จํายงบประมาณและโครงการ/มาตรการภายใต้ยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ

การใช้จํายงบประมาณเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายที่สำคัญสำหรับภาครัฐในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยในปิงบประมาณ พ.ศ. 2567 รัฐบาลได้กำหนดนโยบายงบประมาณแบบขาดดุล เพื่อกระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในทุกมิติ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการของภาครัฐ อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมุ่งเสริมสร้างศักยภาพในการจัดบริการสาธารณะ การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ และการใช้งบประมาณในระดับพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

ในปิงบประมาณ พ.ศ. 2567 รัฐบาลจัดสรรงบประมาณรายจํายรวมทั้งสิ้น 3.60 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 19.58 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ โดยมีการเบิกจํายรวม 3.54 ล้านล้านบาท ซึ่งยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมได้รับการจัดสรรงบประมาณสูงสุด คิดเป็นมูลค่า 827,041 ล้านบาท หรือร้อยละ 23.35 ของงบประมาณทั้งหมด อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลจะให้ความสำคัญกับการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า งบประมาณส่วนใหญ่ภายใต้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวถูกใช้ไปกับรายจํายประจำและโครงการต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดสรรเงินอุดหนุนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เงินอุดหนุนกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลข้าราชการ ลูกจ้าง และพนักงานของรัฐ ซึ่งเป็นโครงการที่มีมูลค่าสูงสุด 3 อันดับแรกในหมวดนี้ สะท้อน

ให้เห็นว่า การใช้จ่ายงบประมาณของภาครัฐในปัจจุบันอาจยังสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้อย่างจำกัด ทำให้การแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำซึ่งฝังรากลึกในระดับโครงสร้างยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ภาพที่ 3.1 การเบิกจ่ายงบประมาณของภาครัฐ จำแนกตามยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2567

ที่มา : ระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ (New GFMS) ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : (1) การเบิกจ่ายงบประมาณของภาครัฐในที่นี้รวมทั้งงบประมาณรายจ่ายประจำปีและงบประมาณรายจ่ายเหลื่อมปี (หน่วย: ล้านล้านบาท)

(2) ตัวเลขที่แสดงในแผนภูมิแท่ง หมายถึง สัดส่วนร้อยละของงบประมาณรายจ่ายภายใต้แต่ละยุทธศาสตร์หลักของรัฐบาล เมื่อเทียบกับวงเงินงบประมาณรายจ่ายรวมทั้งหมดในแต่ละปีงบประมาณ โดยมุ่งสะท้อนแนวโน้มการจัดสรรทรัพยากรของภาครัฐในแต่ละช่วงเวลา

ขณะที่ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีมูลค่าการเบิกจ่ายรวมทั้งสิ้น 580,166 ล้านบาท ซึ่งถือเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างในระยะกลางถึงระยะยาว ผ่านการลงทุนทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข ทั้งนี้ เป้าหมายหลักของยุทธศาสตร์ดังกล่าว คือ การยกระดับศักยภาพของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการสร้างรายได้ให้สูงขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในภาพรวม โครงการส่วนใหญ่ภายใต้ยุทธศาสตร์นี้จึงให้ความสำคัญกับประเด็นด้านการศึกษา การวิจัย และการพัฒนาทักษะแรงงาน อาทิ ค่าใช้จ่ายบุคลากรภาครัฐยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ค่าใช้จ่ายบุคลากรภาครัฐพัฒนาด้านสาธารณสุขและสร้างเสริมสุขภาพเชิงรุก โครงการพัฒนาภาคีเครือข่ายให้มีศักยภาพในการดำเนินการจัดการสุขภาพและพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมในชุมชน โครงการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาที่ยั่งยืน

ตารางที่ 3.1 การเบิกจ่ายงบประมาณของภาครัฐ จำแนกตามยุทธศาสตร์การจัดสรรงบประมาณ
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 - 2567

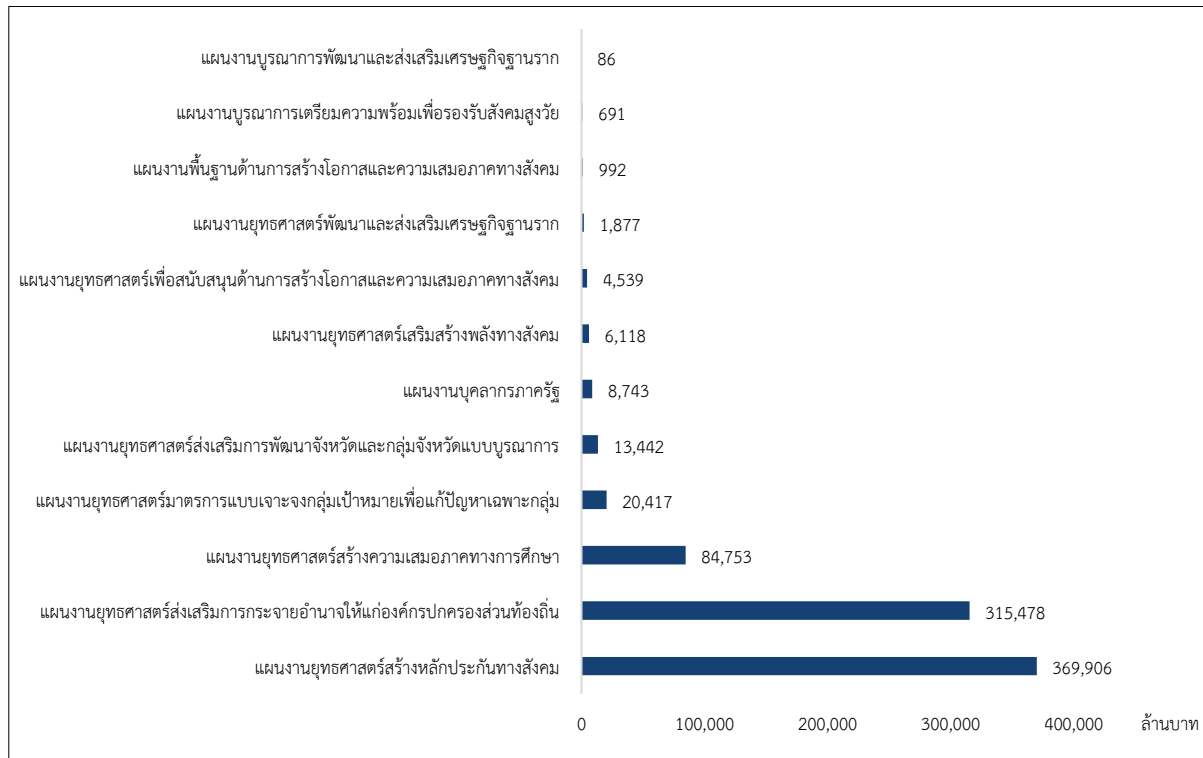
ยุทธศาสตร์	จำนวน โครงการ ²⁵	งบประมาณ (ล้านบาท)	เบิกจ่ายรวม (ล้านบาท)
ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง	185	385,720	374,009
ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม	345	835,824	827,041
ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ	312	598,944	629,900
ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์	391	569,330	580,166
ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน	644	394,004	359,048
ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	220	131,136	112,284
รายการค่าดำเนินการภาครัฐ	27	687,041	659,940
รวมทั้ง	2,124	3,602,000	3,542,388

ที่มา : ระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ (New GFMS) ประมวลผลโดย สศช.

การจำแนกโครงการภายใต้ทั้งสองยุทธศาสตร์ที่ได้กล่าวมาแล้ว สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางของภาครัฐในการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำในเชิงระบบ โดยเน้นการสร้าง “โครงข่ายความคุ้มครองทางสังคม” (Social Safety Net) เพื่อบรรเทาผลกระทบทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างหลักประกันขั้นพื้นฐานให้แก่กลุ่มเปราะบาง งบประมาณส่วนใหญ่ภายใต้ยุทธศาสตร์นี้ถูกจัดสรรให้กับแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการ ได้แก่ แผนงานยุทธศาสตร์สร้างหลักประกันทางสังคม (ร้อยละ 44.73) แผนงานยุทธศาสตร์ส่งเสริมการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ 38.15) และแผนงานยุทธศาสตร์สร้างความเสมอภาคทางการศึกษา (ร้อยละ 10.25) โดยมีโครงการสำคัญ อาทิ โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเบี้ยความพิการ ซึ่งล้วนเป็นกลไกในการป้องกันไม่ให้ประชาชนตกอยู่ใต้เส้นความยากจน

²⁵ ระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ (New GFMS) บันทึกโครงการ/มาตรการที่มีชื่อเหมือนกันแต่ดำเนินการโดยคนละหน่วยงานเป็นคนละรายการ ส่งผลให้มีจำนวนโครงการ/มาตรการรวมทั้งสิ้น 4,790 รายการ อย่างไรก็ตามในการวิเคราะห์ได้มีการยุบรวมรายการที่มีชื่อเหมือนกันแต่ดำเนินการโดยหน่วยงานต่างกันเป็นรายการเดียวกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการนับซ้ำและสะท้อนภาพรวมของการดำเนินงานได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น ส่งผลให้จำนวนโครงการ/มาตรการหลังการยุบรวมเหลือ 2,124 รายการ

ภาพที่ 3.2 การเบิกจ่ายงบประมาณยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม
จำแนกตามแผนงาน ปีงบประมาณ พ.ศ. 2567

ที่มา : ระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐแบบอิเล็กทรอนิกส์ใหม่ (New GFMS) ประมวลผลโดย สศช.

อย่างไรก็ตาม โครงการและมาตรการที่มุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระยะยาวยังมีจำนวนและงบประมาณจำกัด แม้จะมีมาตรการสำคัญ เช่น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ซึ่งมุ่งลดความยากจนข้ามรุ่นผ่านการสนับสนุนโอกาสทางการศึกษา รวมถึงโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ช่วยส่งเสริมโอกาสในระดับพื้นที่ แต่เมื่อเทียบกับงบประมาณสวัสดิการโดยรวม ยังมีข้อจำกัดในการสร้างสมดุลระหว่างการแก้ไขปัญหาระยะสั้นกับการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว เนื่องจากงบประมาณส่วนใหญ่ไม่ได้มุ่งเน้นที่การลงทุนเพื่อพัฒนา “ระบบความคุ้มครองทางสังคม” ที่มั่นคงและเท่าเทียม แต่กลับเน้นไปที่มาตรการเชิง “สงเคราะห์” หรือการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุและก่อให้เกิดภาระทางการคลังระยะยาว

ดังนั้น ความท้าทายจึงมิใช่เพียงการคงไว้ซึ่งกลไกคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ แต่ยังรวมถึงการออกแบบนโยบายและการจัดสรรงบประมาณที่ให้ความสำคัญกับ “การสร้างภูมิคุ้มกัน” ให้แก่ประชาชนมากขึ้น ผ่านการยกระดับคุณภาพการศึกษา การพัฒนาทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การพัฒนาระบบหลักประกันทางสังคมให้เป็นเอกภาพ และการปฏิรูปโครงสร้างที่ส่งเสริมการเข้าถึงที่ดินและแหล่งทุนอย่างเป็นธรรม

3.2 นโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่สำคัญ ปี 2567

ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเป็นความท้าทายเชิงโครงสร้าง (Structural Challenge) ที่มีความซับซ้อนและเกิดขึ้นมาอย่างยาวนานในสังคมไทยและทั่วโลก ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับมิติทางด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาส ตลอดจนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยเฉพาะในกลุ่มเปราะบางหรือกลุ่มที่มีสถานะทางสังคมที่ต่ำกว่า โดยความซับซ้อนทับและต่อเนื่องของปัญหาเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพทางสังคมและลดทอนศักยภาพการพัฒนาประเทศในระยะยาว แม้จะมีความพยายามในการดำเนินนโยบายและมาตรการเพื่อบรรเทาปัญหาอย่างต่อเนื่อง แต่ประสิทธิผลในหลายโครงการอาจยังมีข้อจำกัดและไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน เนื้อหาในส่วนนี้จะรวบรวมและสังเคราะห์ให้เห็นการดำเนินนโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาที่สำคัญในช่วงปีที่ผ่านมา รวมทั้งสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของนโยบายการพัฒนาและแก้ไข้ปัญหา

ในปีงบประมาณ 2567 หน่วยงานภาครัฐได้ดำเนินนโยบายและมาตรการเพื่อแก้ไข้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างครอบคลุมหลายมิติ โดยอาจจำแนกออกเป็น 6 ประเด็นหลัก คือ (1) การส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้ (2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและหลักประกันทางสังคม (3) การพัฒนาทุนมนุษย์ (4) การเข้าถึงทรัพยากรและการกระจายทรัพยากร (5) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ และ (6) กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

ตารางที่ 3.2 ผลการดำเนินงานนโยบายการแก้ไข้ปัญหาที่สำคัญ ปี 2567

นโยบาย	จำนวนโครงการ	กลุ่มเป้าหมายหลัก	การใช้จ่ายงบประมาณ (ล้านบาท)
1. การส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้	8	ผู้สูงอายุ เกษตรกร ผู้ประกอบการ OTOP ชุมชน	793.60
2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและหลักประกันทางสังคม	29	ผู้มีรายได้น้อย เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ ครีวเรือนเปราะบาง	519,913.64
3. การพัฒนาทุนมนุษย์	10	นักเรียน นักศึกษา เยาวชนด้อยโอกาส ครู	141,018.23
4. การเข้าถึงทรัพยากรและการกระจายทรัพยากร	3	เกษตรกร ผู้ด้อยโอกาส ประชาชนทั่วไป	424.47
5. การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ	2	ชุมชน หมู่บ้าน โรงเรียน โรงพยาบาล	466.91
6. กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม	3	ผู้ประสบปัญหาทางกฎหมาย ลูกหนี้ ผู้มีรายได้น้อย ประชาชนทั่วไป	140.53

ที่มา : รวบรวมโดย สศช.

ทิศทางนโยบายและมาตรการสำคัญของรัฐบาลในปี 2567 สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับมาตรการเยียวยาและช่วยเหลือเฉพาะหน้าเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่เน้นไปที่การสร้างหลักประกันทางสังคม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตผ่านการโอนเงินและสวัสดิการสังคม ซึ่งมีสัดส่วนถึงร้อยละ 78.45 ของงบประมาณโครงการและมาตรการที่สำคัญทั้งหมด (มูลค่ารวมทั้งสิ้น 519,913.64 ล้านบาท) ตัวอย่างเช่น บัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ช่วยเหลือกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เบี้ยความพิการ เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิดในทางกลับกัน มาตรการที่มุ่งแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับศักยภาพการพัฒนา และสร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว กลับมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 21.28 ของงบประมาณ เช่น การลงทุนในทุนมนุษย์ การปรับโครงสร้างหนี้ และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

นอกจากนี้ ความท้าทายสำคัญไม่ได้จำกัดอยู่เพียงประเด็นการจัดสรรงบประมาณ แต่ยังรวมถึงการปรับเปลี่ยนวิธีการติดตามและประเมินผล จากการมุ่งวัด “ผลผลิต” ไปสู่ “ผลลัพธ์” และ “ผลกระทบ” ที่ยั่งยืน การปรับทิศทางดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน ทั้งการยกระดับรายได้ของประชาชนอย่างมั่นคง การแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูง การลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ และโอกาส ตลอดจนการสร้างกลไกการบูรณาการนโยบายและมาตรการที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกันอย่างแท้จริง

ตารางที่ 3.3 นโยบายแก้ไขปัญหาคาความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่สำคัญ ปี 2567

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
การส่งเสริมอาชีพ และการสร้างรายได้	โครงการขยายโอกาส การมีงานทำให้ผู้สูงอายุ	กรมการจัดหางาน	- ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ 1,446 คน - ผู้สูงอายุได้รับการส่งเสริมการมีงานทำ 8,356 คน	6,494,667
	โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต ตามหลักทฤษฎีใหม่ ประยุกต์สู่ “โคก หนอง นา”	กรมการพัฒนาชุมชน	มีศูนย์เรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตฯ 373 แห่ง	6,000,000
	โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน	มีชุมชนท่องเที่ยว 100 ชุมชน	42,340,967
	โครงการส่งเสริมช่องทางการตลาด ผลิตภัณฑ์ชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน	ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP สัมมาชีพชุมชน และ เกษตรกรทั่วประเทศ มีช่องทางการตลาดเพิ่มขึ้น 70,268 ครั้ง	428,459,684
	โครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน	ผลิตภัณฑ์ OTOP ได้รับการพัฒนาระดับ 3,820 ผลิตภัณฑ์	201,981,582
	โครงการพัฒนาผู้ประกอบการชุมชน	กรมการพัฒนาชุมชน	- ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ได้รับการพัฒนาศักยภาพ 3,800 ราย/กลุ่ม - ผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ได้รับการพัฒนาเข้าสู่ตลาด ออนไลน์ 1,018 ราย	21,241,737
	โครงการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ด้วยภาคีเครือข่าย	กรมการพัฒนาชุมชน	- กลุ่มเป้าหมายมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าชุมชน เพิ่มขึ้น ร้อยละ 4 - การขับเคลื่อนงานของภาคีในพื้นที่ 76 จังหวัด	17,734,872
	โครงการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน ของเกษตรกร	กระทรวงเกษตรและสหกรณ์	เกษตรกร สมาชิกสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ 15,073 ราย	69,345,439

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
การพัฒนา คุณภาพชีวิตและ หลักประกันทางสังคม	การจัดสรรสวัสดิการให้แก่ ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	กองทุนประชารัฐสวัสดิการ เพื่อเศรษฐกิจฐานรากและสังคม	ผู้มีสิทธิสวัสดิการแห่งรัฐ 13,516,434 คน ได้รับสวัสดิการ ดังนี้ (1) วงเงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น (2) วงเงินส่วนลดค่าซื้อก๊าซหุงต้ม (3) วงเงินค่าเดินทางผ่านระบบขนส่งสาธารณะ (4) วงเงินค่าไฟฟ้า (5) วงเงินค่าน้ำประปา และ (6) เบี้ยความพิการ	55,813,593,084
	โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ ปี 2567 ผ่าน ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและคนพิการ	กระทรวงการคลัง	กลุ่มเป้าหมาย 14,555,240 คน ได้รับเงินช่วยเหลือ เพื่อบรรเทาค่าครองชีพ และเพิ่มศักยภาพ โดยแบ่งเป็น ผู้มีบัตรฯ 12,405,954 ราย และคนพิการ 2,149,286 ราย	123,979,650,000
	เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด	กรมกิจการเด็กและเยาวชน	เด็กอายุ 0-6 ปี ได้รับเงินอุดหนุน เพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด 2,269,535 คน	17,599,910,600
	โครงการเงินอุดหนุนสำหรับสนับสนุน อาหารกลางวัน	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงาน คณะกรรมการ ส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร และพัทยา	เด็กเล็ก เด็กอนุบาล และเด็กนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาทั่วประเทศ 4,900,508 คน ²⁶	27,878,632,643
	โครงการเงินอุดหนุนสำหรับสนับสนุน อาหารเสริม (นม)	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงาน คณะกรรมการ ส่งเสริมการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร และพัทยา	เด็กเล็ก เด็กอนุบาล และเด็กนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาทั่วประเทศ 5,812,867 คน ²⁷	12,508,478,279

²⁶ ข้อมูลจำนวนนักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนอาหารกลางวันรวบรวมมาจากหน่วยงานที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา แม้ว่างบประมาณสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ได้ถูกจัดรวมไว้แล้วก็ตาม

²⁷ ข้อมูลจำนวนนักเรียนที่ได้รับการสนับสนุนอาหารเสริม (นม) รวบรวมมาจากหน่วยงานที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณ อย่างไรก็ตาม ตัวเลขดังกล่าวยังไม่ครอบคลุมนักเรียนในโรงเรียนสังกัดเมืองพัทยา แม้ว่างบประมาณสำหรับนักเรียนกลุ่มนี้ได้ถูกจัดรวมไว้แล้วก็ตาม

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการสร้างหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุ (เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ)	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และพัทยา	ผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ 11,502,221 คน	91,038,072,100*
	โครงการสนับสนุนการเสริมสร้างสวัสดิการทางสังคมให้แก่คนพิการหรือทุพพลภาพ (เบี้ยความพิการ)	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และพัทยา	คนพิการหรือทุพพลภาพได้รับเบี้ยความพิการ 1,975,814 คน	19,195,562,600*
	โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการทางสังคมแก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม (เบี้ยยังชีพผู้ป่วยเอดส์)	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และพัทยา	ผู้ป่วยเอดส์ได้รับเบี้ยยังชีพ 80,704 คน	486,114,000*
	โครงการผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบทมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย : การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยบ้านมั่นคง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	ผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมืองและชนบทมีที่อยู่อาศัยและสิทธิในที่ดินตนเอง 4,087 ครัวเรือน	350,220,000
	โครงการผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบทมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย : บ้านพอเพียง	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	ซ่อมแซม ปรับปรุง ที่อยู่อาศัยให้มีความมั่นคงและปลอดภัยให้แก่ผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบท 26,572 ครัวเรือน	592,832,000
	โครงการบ้านเช่าสำหรับผู้มีรายได้น้อย “บ้านเคหะสุขประชา”	การเคหะแห่งชาติ	ผลการทบทวนพื้นที่ที่มีศักยภาพสำหรับดำเนินโครงการบ้านเช่าสำหรับผู้มีรายได้น้อย จำนวน 37 พื้นที่ เพื่อเตรียมสำหรับการก่อสร้างบ้านเช่า	-
	โครงการที่อยู่อาศัยบ้านผู้สูงอายุ “บ้านเคหะสุขเกษม”	การเคหะแห่งชาติ	เสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา เพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย 876 หน่วย โดยระยะที่ 1 เริ่มก่อสร้าง 216 หน่วย และ ระยะที่ 2 จำนวน 660 หน่วย	50,099 ²⁸
	กองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง)	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	ประชากรผู้มีสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สิทธิบัตรทอง/สิทธิ UC) 47,092,850 คน ได้รับการบริการทางด้านสุขภาพ	165,180,120,000

²⁸ มูลค่าการเบิกจ่ายครอบคลุมเฉพาะค่าดำเนินการสำรวจและหาพื้นที่ก่อสร้างเท่านั้น ไม่รวมค่าก่อสร้าง

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการพัฒนาระบบการแพทย์ปฐมภูมิ	สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (สำนักสนับสนุน ระบบสุขภาพปฐมภูมิ)	- หน่วยบริการยื่นคำขอลงทะเบียนใช้งาน 3,944 แห่ง - ขึ้นทะเบียนหน่วยบริการปฐมภูมิ 1,390 หน่วย - ขึ้นทะเบียนเครือข่ายหน่วยบริการปฐมภูมิ 2,324 หน่วย	104,757,800*
	โครงการพัฒนาศักยภาพ อสม. และภาคีเครือข่ายในการจัดการ สุขภาพตนเองและชุมชน โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ	พัฒนาศักยภาพของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการจัดการสุขภาพตนเองและชุมชน ดังนี้ - อสม. ประเมินสุขภาพตนเอง 1,004,486 คน - อสม. ติดตามหญิงตั้งครรภ์ที่ได้รับยาเม็ดเสริมไอโอดีน 77,080 คน - อสม. คัดกรองภาวะถดถอยสุขภาพในผู้สูงอายุ 7,684,045 คน - แขนงนำสุขภาพที่มีศักยภาพในการจัดการสุขภาพตนเองและชุมชน	2,201,981
	โครงการพัฒนา อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน	กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ยกระดับ ไปสู่ อสม. วิทยาศาสตร์การแพทย์ชุมชน 8,057 คน และ กระจายครอบคลุมพื้นที่ของอำเภอทั่วประเทศ 755 อำเภอ	3,026,638
	โครงการพัฒนาระบบ/รูปแบบ เชิงนวัตกรรมการบริหารรักษาพยาบาล ผู้สูงอายุที่บ้าน/ชุมชน รวมถึงระบบ บริการรักษาพยาบาลทางไกล โดยใช้ Telemedicine, Telepharmacy, Telenursing, Video Call และระบบ บริการของทีมแพทย์ประจำครอบครัว	กรมการแพทย์	- พัฒนาทีมสุขภาพในการจัดบริการสุขภาพด้านสมอง ในคลินิกผู้สูงอายุ (โรงพยาบาล คลินิกผู้สูงอายุสังขจระ) 1,463 คน - พัฒนาศถานบริการสุขภาพ (ทีมบุคลากรสุขภาพ) ในระดับพื้นที่ 41 แห่ง ใน 12 เขตบริการ เพื่อยกระดับ ระบบการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในระดับพื้นที่	3,941,217

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการพัฒนาบริการโรคหลอดเลือดสมอง เพื่อลดอัตราการตายของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง	สถาบันประสาทวิทยา กรมการแพทย์	- อบรมพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับความรู้และการดูแลผู้ป่วยโรคหลอดเลือด ได้แก่ (1) แพทย์ 15 คน (2) พยาบาล 203 คน และ (3) เจ้าหน้าที่ผู้ร่วม 342 คน - สัมมนาวิชาการเกี่ยวกับโรคหลอดเลือดสมอง โดยมีผู้เข้าร่วม 508 คน - พัฒนาระบบข้อมูลโรคหลอดเลือดสมอง	2,159,003
	โรคมะเร็งไปรับบริการที่ไหนก็ได้ที่พร้อม (Cancer Anywhere)	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	ผู้ป่วยนอกโรคมะเร็งรับบริการที่ไหนก็ได้ จำนวนทั้งสิ้น 324,679 คน 2,439,185 ครั้ง โดยได้รับเคมีบำบัดหรือรังสีรักษา 106,485 คน 853,521 ครั้ง	²⁹
	โครงการพัฒนารูปแบบบริการเพื่อเพิ่มศักยภาพการจัดบริการทางการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกในสถานบริการสาธารณสุขของรัฐ	กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก	- ต้นแบบการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ร่วมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน โดยการถอดบทเรียนการจัดบริการดูแลผู้ป่วยในระบบปฐมภูมิและสถานชีวาภิบาล³⁰ - จัดอบรมหลักสูตรให้แพทย์แผนไทย แพทย์แผนจีน และสหวิชาชีพ	2,000,000*
	โครงการพัฒนาระบบบริการสุขภาพจิต เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะแก่ประชากรกลุ่มเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตาย	กรมสุขภาพจิต	- อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จ 8.01 ต่อประชากรแสนคน (5,215 ราย) ซึ่งไม่บรรลุเป้าหมายที่อัตราการฆ่าตัวตายไม่เกิน 8.0 - ผู้พยายามฆ่าตัวตายเข้าถึงบริการสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ 15,720 ราย จาก 25,340 ราย - ผู้พยายามฆ่าตัวตายได้รับการช่วยเหลือป้องกันไม่กระทำซ้ำ ในระยะเวลา 1 ปี 15,464 ราย จาก 15,720 ราย	5,100,000

²⁹ การเบิกจ่ายงบประมาณรวมอยู่ในโครงการกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (บัตรทอง)

³⁰ (1) ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองที่ได้รับการดูแลด้วยการแพทย์แผนไทยฯ 131,410 คน (2) ผู้ป่วยนอกที่มารับบริการในระดับปฐมภูมิได้รับการรักษาด้วยการแพทย์แผนไทยฯ 14,525,492 ครั้ง และ (3) ผู้ป่วยนอกได้รับบริการแผนไทยฯ 12,515,492 ครั้ง

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการพัฒนาเพิ่มประสิทธิภาพ การขับเคลื่อนนโยบายรัฐบาล “เจ็บป่วยฉุกเฉินวิกฤต มีสิทธิทุกที่” UCEP	สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ	- จัดให้มีเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรทางการแพทย์ให้คำแนะนำ คำปรึกษา บริการได้ 24 ชั่วโมง โดยมีเรื่องร้องเรียนที่รับ เข้าสู่กระบวนการพิจารณา 91 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 71.77 ของเรื่องร้องเรียนทั้งหมด - จัดประชุมคณะกรรมการตรวจสอบและรับเรื่องร้องเรียนตาม นโยบาย จำนวน 11 ครั้ง - มีระบบการปฏิบัติการเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติการฉุกเฉิน ทางอากาศยาน 188 เที่ยวบิน	6,736,949
	โครงการลดความเหลื่อมล้ำของ 3 กองทุน	กองเศรษฐกิจสุขภาพและ หลักประกันสุขภาพ	- จัดบริการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณสุขให้แก่บุคคลที่มีปัญหา สถานะและสิทธิ 795,828 คน - จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อสร้างความเพียงพอและยั่งยืน ของงบประมาณ 2 เรื่อง - พัฒนาระบบสารสนเทศด้านการเงินการคลังและหลักประกัน สุขภาพ โดยจัดทำบัญชีบริหารด้านสุขภาพ 1 บัญชี	1,516,270,200*
	โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อน นโยบาย 30 บาท รักษาทุกที่ ด้วยบัตรประชาชนใบเดียว	สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ	- ประชาชนเข้าถึงบริการ 9,102,117 ครั้ง 3,889,555 คน ในหน่วยบริการ 9,179 แห่ง - หน่วยนวัตกรรมการบริการสาธารณสุข ร่วมให้บริการหลังจากมี นโยบาย 7,699 แห่ง เพิ่มขึ้นจากก่อนมีนโยบาย 5,925 แห่ง	2,985,320,000
	โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน	กองทุนที่มีการจัดสวัสดิการพื้นฐานให้กับสมาชิกในชุมชน ได้รับการสนับสนุนทางการเงิน 1,377 กองทุน	233,822,800
	ศูนย์เร่งรัดจัดการสวัสดิภาพประชาชน (ศรส.) ภายใต้โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต กลุ่มเปราะบางรายครัวเรือน	สำนักงานปลัด กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	ผู้ประสบปัญหาทางสังคมได้รับการช่วยเหลือผ่าน ศูนย์เร่งรัดจัดการสวัสดิภาพประชาชน เป็นกรณีวิกฤตพิเศษ กรณีวิกฤต และกรณีเร่งด่วน 50,359 กรณี	125,440,700

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการช่วยเหลือคุ้มครอง ผู้ประสบปัญหาทางสังคม	สำนักงานปลัด กระทรวงการพัฒนาสังคม และความมั่นคงของมนุษย์	ประชาชนกลุ่มเปราะบางและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ได้รับการสวัสดิการสังคม 1,038,501 ราย และได้รับ การช่วยเหลือตามระเบียบกระทรวง พม. กรณีฉุกเฉินที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์วิกฤต 36,813 ราย	242,515,400
	โครงการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ขจัดความยากจนและพัฒนาคน ทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงระดับพื้นที่	กรมการพัฒนาชุมชน	ครัวเรือนยากจนในระบบ TPMAP ได้รับความช่วยเหลือ 197,298 ครัวเรือน	47,020,300
	โครงการแก้ไขปัญหาหนี้สิน และพัฒนาคุณภาพชีวิตสมาชิกสหกรณ์/ กลุ่มเกษตรกร ด้วยระบบสหกรณ์	กรมส่งเสริมสหกรณ์	- สมาชิกสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรที่มีหนี้ค้าง (NPL) ได้รับ คำแนะนำการบริหารจัดการสินเชื่อ 710 แห่ง - เจ้าหน้าที่ สหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์กลุ่มเกษตรกรได้รับความรู้ผ่านโครงการบริหารจัดการหนี้และส่งเสริมอาชีพ ให้สมาชิกมีรายได้อย่างยั่งยืน 717 แห่ง จำนวน 3,694 ราย - สหกรณ์ได้รับการสนับสนุนเงินกู้ผ่านโครงการกองทุนพัฒนา สหกรณ์ (กพส.) และโครงการส่งเสริมอาชีพสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 100 สหกรณ์ (104 สัญญา) เพื่อให้สินเชื่อแก่สมาชิก ที่มีภาระหนี้สินและขาดแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพ	10,094,045
การพัฒนาทุนมนุษย์	โครงการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา	กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา	นักเรียนได้รับการสนับสนุนเงินกู้ยืมเพื่อการศึกษา 820,381 ราย	49,633,220,000
	โครงการจัดสรรเงินอุดหนุน นักเรียนยากจนพิเศษแบบมีเงื่อนไข (ทุนเสมอภาค)	กองทุนเพื่อความเสมอภาค ทางการศึกษา	เด็กปฐมวัยและเด็กในช่วงชั้นการศึกษาภาคบังคับ อายุ 3-14 ปี ที่ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ได้รับความช่วยเหลือ 2,548,878 คน	4,375,260,000*
	โครงการทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง	กองทุนเพื่อความเสมอภาค ทางการศึกษา	เยาวชนในระดับสูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ อายุ 15-24 ปี ที่มีศักยภาพ ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ได้รับความช่วยเหลือ 8,639 คน	887,060,000*

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการสร้างโอกาสทางการศึกษาสำหรับนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลเป็นครูรุ่นใหม่เพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนของชุมชน (ทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น)	กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา	เยาวชนในระดับสูงกว่าการศึกษามัธยมศึกษาอายุ 18-24 ปี ที่มีศักยภาพ ขาดแคลนทุนทรัพย์หรือด้อยโอกาส ได้รับความช่วยเหลือ 1,500 คน	265,080,000*
	โครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เรียนฟรี 15 ปี)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มหาวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กรมส่งเสริมการเรียนรู้ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร และพัทยา	นักเรียนตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 หรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.3) ในทุกสังกัด ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 11,009,087 คน	83,137,477,176*
	โครงการการป้องกันและลดปัญหาการออกกลางคันของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พาน้องกลับมาเรียน)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	- ดำเนินการติดตามแล้ว 716 คน โดย (1) ติดตามพบตัว 657 คน ซึ่งสามารถพากลับเข้าสู่ระบบการศึกษาได้ 316 คน ไม่กลับเข้าสู่ระบบการศึกษา 325 คน และอยู่ระหว่างการพาเข้าสู่ระบบการศึกษา 16 คน และ (2) ติดตามไม่พบตัว 59 คน - อยู่ระหว่างการติดตาม 400 คน	3,678,200*
	โครงการโรงเรียนคุณภาพประจำตำบล (1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	- โรงเรียนคุณภาพ ระดับประถมศึกษา 901 โรงเรียน - โรงเรียนคุณภาพ ระดับมัธยมศึกษา 907 โรงเรียน	2,580,990,000
	โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาด้วยเทคโนโลยีการศึกษาทางไกล (DLTV/DLIT)	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	- โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วย DLTV 12,489 โรงเรียน - โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนด้วย DLIT 6,080 โรงเรียน	24,467,000*

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการอาชีวะสร้างโอกาสทางการศึกษา ให้เยาวชนเพื่อผลิตกำลังคนของประเทศ (อาชีวะอยู่ประจำ เรียนฟรี มีอาชีพ)	สำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา	ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ในสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ 87 แห่ง ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่าย 2,388 ราย	74,992,914
	มาตรการขับเคลื่อนประเทศไทย เพื่อแก้ปัญหาเด็กและเยาวชน นอกระบบการศึกษาให้กลายเป็นศูนย์ (Thailand Zero Dropout)	กองทุนเพื่อความเสมอภาค ทางการศึกษา	- เด็กและเยาวชน อายุ 3-18 ปีที่ไม่มีชื่อในระบบการศึกษา ลดลงเหลือ 982,315 คนในภาคเรียนที่ 1/2567 จาก การเชื่อมโยงข้อมูลประชากรจากกรมการปกครอง กระทรวง มหาดไทย กับข้อมูลนักเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ - เด็กนอกระบบการศึกษาลดลง 28,967 คน และมีเด็ก 72,874 คนกลับเข้าสู่ระบบในภาคเรียนที่ 2/2567 จาก การปรับข้อมูลช่วงอายุให้สอดคล้องกับเกณฑ์การรับ เข้าเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ - ติดตามเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาได้แล้ว 980,865 คน โดยยืนยันตัวตนแล้ว 793,924 คน ผ่าน แอปพลิเคชัน Thailand Zero Dropout	36,000,000
การเข้าถึงทรัพยากร และการกระจาย ทรัพยากร	โครงการบริหารจัดการที่ดินทำกิน แก่เกษตรกรรายย่อยและผู้ด้อยโอกาส	สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกร	- เกษตรกรรายย่อยได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน 34,176 ราย - เกษตรกร/ประชาชน ได้รับการบริการข้อมูล ณ ศูนย์บริการ ประชาชนและออกศูนย์ฯ เคลื่อนที่ 236,986 ราย - มีบริการออกศูนย์ประชาชนเคลื่อนที่ในเขตปฏิรูปที่ดิน 443 ตำบล - มีที่ดินจากการทำแผนที่แปลงที่ดินตามมาตรฐาน 297,561.83 ไร่ - ที่ดินของประชาชนได้รับการตรวจสอบ 1,077,491 ไร่	132,877,947

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
	โครงการจัดที่ดินเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม	กรมที่ดิน	- การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล ประชาชนเข้าทำประโยชน์/และอยู่อาศัยในที่ดิน 9,562 แปลง - จัดทำข้อมูลที่ดินเพื่อการจัดที่ดินตามนโยบายรัฐบาล จัดเก็บลงฐานข้อมูลระบบภูมิศาสตร์สารสนเทศ แผนที่ 18,238 ไร่ และผู้ครอบครองทำประโยชน์ 10,570 ราย - จัดที่ดินและจัดทำสาธารณูปโภคในหมู่บ้านอาสาพัฒนาตนเอง (อพพ.) ประชาชนได้รับการจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย 2,723 แปลง - จัดที่ดินและปรับปรุงสิ่งสาธารณูปโภคและพัฒนาแหล่งน้ำในที่สาธารณประโยชน์เพื่อจัดความยากจนและพัฒนาชนบท ประชาชนได้รับการจัดที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย 2,048 แปลง - การดำเนินงานของคณะกรรมการจัดที่ดิน และคณะอนุกรรมการฯ มีเรื่องเข้าสู่การพิจารณา 15 เรื่อง	144,747,300
	โครงการเดินสำรวจออกโฉนดที่ดินเพื่อกระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรม	กรมที่ดิน	- ที่ดินได้รับการสำรวจออกโฉนดที่ดินและรังวัดรูปแปลงที่ดิน 42,680 แปลง - ประชาชนได้รับการตรวจสอบข้อมูลตำแหน่งที่ดินก่อนการออกโฉนด 100,000 แปลง	146,848,600
การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ	โครงการเน็ตประชารัฐและโครงการขยายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (โครงการงบ Big Rock)	สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม	- มีบริการอินเทอร์เน็ตสาธารณะประจำหมู่บ้าน 24,700 หมู่บ้าน³¹ - ขยายโครงข่าย Fiber Optic ไปยังโรงเรียนและโรงพยาบาลของรัฐ ที่ยังไม่มีโครงข่ายอินเทอร์เน็ต 1,671 แห่ง	285,377,400
	โครงการยกระดับศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนสู่ศูนย์ดิจิทัลชุมชน	สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ	เข้าอุปกรณ์เพื่อสนับสนุนศูนย์ดิจิทัลชุมชนให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้ 500 แห่ง	181,537,500

³¹ ตามข้อมูลของกรมการปกครอง ณ วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2567 ประเทศไทยมีจำนวนหมู่บ้านทั้งสิ้น 74,765 หมู่บ้าน

นโยบาย	โครงการ/มาตรการ	หน่วยงานรับผิดชอบ	ผลการดำเนินงาน	ผลการเบิกจ่าย (บาท)
กฎหมายและ กระบวนการยุติธรรม	กองทุนยุติธรรม	สำนักงานกองทุนยุติธรรม	ผู้เข้ารับบริการ 4,735 ราย โดยดำเนินการแล้วเสร็จ 4,312 ราย ซึ่งเป็นการดำเนินการแล้วเสร็จภายใน 21 วัน 4,244 ราย	125,013,583
	โครงการยุติธรรมเคลื่อนที่	สำนักงานยุติธรรมจังหวัด	ประชาชนในพื้นที่รับรู้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย และสามารถ ร้องเรียน/ร้องทุกข์ได้ โดย - การดำเนินการเอง 3,025 ครั้ง - กิจกรรมที่ร่วมออกหน่วย 2,642 ครั้ง - การบูรณาการกับหน่วยงานอื่น ๆ 20,400 ครั้ง	1,687,180
	โครงการมหรธรมไกล้เกลี่ย แก้ปัญหานี้สินครวเรือน และยุติธรรมพบประชาชน	กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ	ประชาชนยื่นคำร้องขอไกล้เกลี่ยปัญหานี้สิน ที่เข้าสู่กระบวนการ 67,159 ราย	13,829,553

ที่มา : * หมายถึง วงเงินงบประมาณที่จัดสรรให้โครงการ/มาตรการนั้น ๆ ไม่ใช่มูลค่าการเบิกจ่ายจริง

จากตารางข้างต้นสามารถวิเคราะห์ผลการดำเนินงานของภาครัฐผ่านโครงการและมาตรการที่สำคัญ ได้ตามประเด็นในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ ดังนี้

3.2.1 การส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้

โครงการและมาตรการส่วนใหญ่มุ่งเน้นการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้กับประชาชน เพื่อลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและเกษตรกร ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางและมีความไม่มั่นคงด้านอาชีพและรายได้สูง ตัวอย่างโครงการสำคัญ อาทิ โครงการขยายโอกาสการมีงานทำให้ผู้สูงอายุ ที่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำและมีรายได้ ทั้งผ่านการจัดหางาน การสนับสนุนการประกอบอาชีพอิสระ และการอบรมพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อเพิ่มโอกาสในการทำงาน โครงการส่งเสริมช่องทางการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชน และโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่มุ่งยกระดับผู้ประกอบการเศรษฐกิจฐานรากให้สามารถเพิ่มมูลค่าสินค้าและสร้างรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน โดยดำเนินการผ่านการอบรมความรู้ด้านการตลาดทั้งออนไลน์และออฟไลน์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการขาย การให้คำแนะนำด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ และบรรจุภัณฑ์ ตลอดจนการส่งเสริมการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในกระบวนการผลิต

แม้โครงการเหล่านี้จะถูกออกแบบมาเพื่อแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างและสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจในระยะยาว แต่ผลลัพธ์จากการฝึกอบรมทักษะยังไม่สะท้อนให้เห็นการเพิ่มรายได้หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ เกษตรกร และผู้ประกอบการ OTOP อย่างชัดเจน นอกจากนี้ จำนวนผู้ได้รับประโยชน์โดยตรงยังมีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมดของประเทศ

3.2.2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตและหลักประกันทางสังคม

ภาครัฐให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและหลักประกันทางสังคมของกลุ่มเปราะบางอย่างมาก สะท้อนจากงบประมาณที่จัดสรรไปยังโครงการต่าง ๆ เพื่อสร้างหลักประกันขั้นพื้นฐานและลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและสังคม กลุ่มเป้าหมายสำคัญได้แก่ ผู้มีรายได้น้อย เด็ก ผู้สูงอายุ คนพิการ และครัวเรือนเปราะบาง โครงการและมาตรการสำคัญส่วนใหญ่อยู่ในรูปเงินโอน หรือการให้เงินช่วยเหลือตรงไปยังกลุ่มเป้าหมาย เช่น การจัดสรรสวัสดิการให้แก่ผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด เงินอุดหนุนสำหรับสนับสนุนอาหารกลางวัน/อาหารเสริม (นม) เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และเบี้ยความพิการ รองลงมาเป็นโครงการเกี่ยวกับการสร้างหลักประกันสุขภาพผ่านกองทุนหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ที่ครอบคลุมผู้มีสิทธิถึง 47.09 ล้านคน และการส่งเสริม ยกระดับ และพัฒนาระบบบริการสุขภาพให้มีความครอบคลุมและคุณภาพที่ดีขึ้น อาทิ โครงการ 30 บาทรักษาทุกที่ โครงการพัฒนาระบบแพทย์ปฐมภูมิ การพัฒนา อสม. การแพทย์ทางไกลและบริการเฉพาะทางสำหรับโรคเมะเร็งและหลอดเลือดสมอง

นอกจากนี้ ภาครัฐยังส่งเสริมการจัดระบบสวัสดิการในระดับชุมชน เช่น โครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน ซึ่งในปัจจุบันมีกองทุนชุมชนได้รับการสนับสนุนแล้ว 1,377 กองทุนทั่วประเทศ และดำเนินโครงการเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงที่อยู่อาศัยอย่างเหมาะสม เช่น โครงการบ้านมั่นคง โครงการบ้านพอเพียง ซึ่งช่วยสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยให้ครัวเรือนเปราะบางทั้งในเมืองและชนบท

อย่างไรก็ตาม แม้มาตรการเหล่านี้จะมีบทบาทสำคัญในการบรรเทาความเดือดร้อนของกลุ่มเปราะบางโดยตรง แต่ภาครัฐยังต้องเผชิญความท้าทายด้านความยั่งยืนทางการคลัง โดยเฉพาะเมื่อประเทศกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด ซึ่งอาจทำให้การให้เงินช่วยเหลือเพียงอย่างเดียว และการปรับเพิ่มอัตราเงินช่วยเหลือ

นำไปสู่การสร้างภาระทางการคลังในระยะยาว ภาครัฐจึงจำเป็นต้องพัฒนากลไกที่เชื่อมโยงผู้รับสวัสดิการกับการเสริมศักยภาพเพื่อการพึ่งพาตนเองในระยะยาว

3.2.3 การพัฒนาทุนมนุษย์

การพัฒนาทุนมนุษย์เป็นกลไกสำคัญในการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน เนื่องจากการศึกษาและการพัฒนาทักษะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้ที่ดีขึ้นในอนาคต ตลอดจนตัดวงจรความยากจนข้ามรุ่น ภาครัฐจึงได้ดำเนินโครงการที่มุ่งสร้างโอกาสทางการศึกษา โดยมาตรการและโครงการในประเด็นนี้สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก คือ (1) กลุ่มนโยบายพื้นฐานเพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม เช่น โครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน (เรียนฟรี 15 ปี) โครงการพาน้องกลับมาเรียน เพื่อติดตามนักเรียนที่หลุดจากระบบการศึกษาและนำกลับเข้าสู่ระบบการศึกษา โครงการ 1 อำเภอ 1 โรงเรียนคุณภาพ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การพัฒนาการศึกษาทางไกล (DLTV/DLIT) โครงการอาชีวะอยู่ประจำ เรียนฟรี มีอาชีพ เป็นต้น และ (2) กลุ่มนโยบายเฉพาะที่มุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กจากครอบครัวยากจนหรือกลุ่มเปราะบางเข้าถึงการศึกษาได้อย่างเหมาะสม ตัวอย่างสำคัญ ได้แก่ กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) ที่สนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับกลุ่มเปราะบางในหลายรูปแบบ อาทิ “ทุนเสมอภาค” สำหรับเด็กปฐมวัยและนักเรียนในระดับการศึกษาภาคบังคับที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ “ทุนนวัตกรรมสายอาชีพชั้นสูง” เพื่อพัฒนากำลังแรงงานคุณภาพ และ “ทุนครูรัก(ษ์)ถิ่น” ที่มุ่งสร้างครูรุ่นใหม่ให้กลับไปพัฒนาท้องถิ่นของตน

3.2.4 การเข้าถึงทรัพยากรและการกระจายทรัพย์สิน

การเข้าถึงทรัพยากรและการกระจายทรัพย์สินเป็นประเด็นที่แม้จะมีโครงการ/มาตรการไม่มากนัก แต่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้าง เพราะการจัดสรรทรัพยากร โดยเฉพาะที่ดินทำกินและแหล่งทุน จะช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตให้กับเกษตรกรและประชาชนทั่วไป โครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการจัดการที่ดินทำกินแก่เกษตรกร โดยสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) และโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน ของกรมที่ดิน ที่มุ่งจัดสรรที่ดินเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่เกษตรกรและชุมชน การมีที่ดินพร้อมเอกสารสิทธิไม่เพียงแต่เป็นหลักประกันความมั่นคงของครัวเรือน แต่ยังเปิดโอกาสให้เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ อันนำไปสู่การลงทุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม การประเมินความสำเร็จของมาตรการเหล่านี้ไม่ควรพิจารณาเพียงจำนวนเอกสารสิทธิที่ออกไปเท่านั้น แต่ควรติดตามว่าผู้ได้รับสิทธิสามารถใช้ที่ดินในการสร้างรายได้ เพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจและลดความเปราะบางของครัวเรือนและชุมชนได้จริงหรือไม่ เพื่อให้มั่นใจว่ามาตรการเหล่านี้มีประสิทธิผลในการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง

3.2.5 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะมุ่งเน้นการลงทุนในสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในหมู่บ้าน โรงเรียน และโรงพยาบาล ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ลดภาระค่าใช้จ่าย และสร้างโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเท่าเทียม ตัวอย่างโครงการสำคัญ ได้แก่ โครงการ

เน็ตประชารัฐ และโครงการขยายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ที่ช่วยเพิ่มการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตอย่างทั่วถึง รวมถึงโครงการศูนย์ดิจิทัลชุมชน ที่สนับสนุนให้ชุมชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและบริการดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ไม่เพียงช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษา การทำงาน และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่ยังต่อยอดไปสู่การสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือน และชุมชนอย่างยั่งยืน

3.2.6 กฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการปกป้องสิทธิและลดความเปราะบางของประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางที่เสี่ยงต่อการตกอยู่ในสภาวะยากจนเรื้อรัง โครงการและมาตรการสำคัญที่มุ่งเน้นไปที่การให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายและการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น โครงการกองทุนยุติธรรม และโครงการยุติธรรมเคลื่อนที่ โดยสำนักงานยุติธรรมจังหวัด ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการทางกฎหมายได้สะดวก นอกจากนี้ โครงการมหกรรมไกล่เกลี่ยแก้ปัญหานี้สินครัวเรือนและยุติธรรมพบประชาชน ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ยังมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการไกล่เกลี่ยและแก้ไขปัญหานี้สินอย่างเหมาะสม ส่งผลให้ประชาชนสามารถรักษาสีติของตน ตลอดจนลดความเสี่ยงต่อการเผชิญกับความยากจนเรื้อรัง

3.3 กรณีศึกษาจากต่างประเทศ

การแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเป็นโจทย์เชิงนโยบายที่มีความซับซ้อน การเรียนรู้จากประสบการณ์ของต่างประเทศที่ประสบความสำเร็จในการจัดการกับปัญหาดังกล่าวจะช่วยให้การออกแบบและกำหนดนโยบายของประเทศไทยมีความครอบคลุมและยั่งยืนยิ่งขึ้น รายงานฉบับนี้จะนำเสนอกรณีศึกษาจาก 4 ประเทศ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลักที่สะท้อนแนวคิดที่แตกต่างกัน ได้แก่ (1) การให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ครัวเรือนลงทุนในทุนมนุษย์ของตนเอง และ (2) การบูรณาการการให้เงินอุดหนุนร่วมกับการจัดบริการทางสังคม (Social Services) ที่ครอบคลุม เพื่อสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

3.3.1 การให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข (Conditional Cash Transfer: CCT)

การให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไขเป็นมาตรการสนับสนุนทางการเงินให้แก่ประชาชนที่ประสบปัญหาความยากจนหรือกลุ่มเปราะบาง โดยกำหนดเงื่อนไขให้ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือต้องปฏิบัติตาม เพื่อต่อยอดไปสู่การลงทุนใน “ทุนมนุษย์” ของคนรุ่นต่อไป อันจะช่วยลดวงจรความยากจนข้ามรุ่นและเสริมสร้างโอกาสทางสังคมอย่างยั่งยืน มาตรการ CCT ได้รับการยอมรับว่าเป็นนวัตกรรมด้านนโยบายสังคมที่มีบทบาทสำคัญในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา โดยในรายงานนี้ได้ศึกษากรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จจาก 2 ประเทศ ได้แก่ โครงการ Bolsa Família ของบราซิล และ โครงการ Progresa-Oportunidades-Prospera ของเม็กซิโก

1) โครงการ Bolsa Família ประเทศบราซิล

Programa Bolsa Família (PBF) ของบราซิล ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่า เป็นหนึ่งในโครงการให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไขขนาดใหญ่และประสบความสำเร็จสูงสุดของโลก ครอบคลุมครัวเรือนมากกว่า 11 ล้านครัวเรือน หรือประชากรประมาณ 46 ล้านคน โดยมีเป้าหมาย 2 ประการ คือ (1) การบรรเทาความยากจนในปัจจุบัน ผ่านการให้เงินอุดหนุนโดยตรงแก่ครัวเรือนยากจน และ (2) การตัดวงจรความยากจน

ข้ามรุ่นในอนาคต โดยกำหนดเงื่อนไขให้ครัวเรือนที่ได้รับเงินอุดหนุนดังกล่าว ลงทุนในทุนมนุษย์ของบุตรหลาน โดยเฉพาะด้านสุขภาพและการศึกษา เช่น การรับวัคซีนให้ครบถ้วน และการเข้าเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด³²

โครงการ Bolsa Família มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำในบราซิล โดยผลการประเมินของธนาคารโลก พบว่า สัดส่วนประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนสากล (International Poverty Line) ลดลงจากร้อยละ 13 ในปี 2545 เหลือเพียงร้อยละ 3 ในปี 2558 หากไม่มีโครงการดังกล่าว ระดับความยากจนขั้นรุนแรง (Extreme Poverty) จะสูงขึ้นถึงร้อยละ 33 - 50 นอกจากนี้ โครงการยังมีส่วนช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ คิดเป็นร้อยละ 12 - 21 ของการลดลงในช่วงเวลาดังกล่าว

ปัจจัยที่ทำให้โครงการขนาดใหญ่เช่นนี้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ คือ ระบบฐานข้อมูลกลาง (Cadastro Único para Programas Sociais) ซึ่งรวบรวมข้อมูลครัวเรือนยากจนทั่วประเทศ และเป็นศูนย์รวมข้อมูลของโครงการสวัสดิการสังคมของรัฐบาลกว่า 20 โครงการ ระบบฐานข้อมูลกลางช่วยให้การคัดกรองกลุ่มเป้าหมายมีความแม่นยำสูง ลดความซ้ำซ้อนในการบริหารจัดการ รวมทั้งทำให้ต้นทุนการดำเนินงานของโครงการอยู่ในระดับต่ำ เพียงประมาณร้อยละ 0.5 ของ GDP³³

นอกจากบทเรียนด้านความสำเร็จในการเพิ่มการเข้าถึงบริการสาธารณะแล้ว โครงการ Bolsa Família ยังสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงคุณภาพของบริการสาธารณะ แม้ว่าการเข้าถึงการศึกษาและบริการสุขภาพจะเพิ่มขึ้น แต่คุณภาพการเรียนการสอนในโรงเรียนและคุณภาพของสถานบริการสุขภาพในหลายพื้นที่ยังอยู่ในระดับต่ำ บทเรียนนี้ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินนโยบายในฝั่งอุปสงค์ (Demand) เช่น โครงการเงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข (CCT) เพียงอย่างเดียว ไม่เพียงพอที่จะสร้างผลลัพธ์เชิงโครงสร้างที่ยั่งยืน หากไม่ดำเนินการควบคู่ไปกับการลงทุนยกระดับคุณภาพบริการในฝั่งอุปทาน (Supply) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2) โครงการ Progres-Oportunidades-Prospera ประเทศเม็กซิโก

โครงการ Progres ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น Oportunidades และ Prospera (P-O-P) ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2540 เพื่อตอบสนองต่อวิกฤตการณ์เมืองและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในเม็กซิโกเมื่อปี 2537 โดยมีเป้าหมายคู่ขนาน คือ (1) การบรรเทาความยากจนในปัจจุบัน ผ่านการให้เงินช่วยเหลือโดยตรงให้กับครัวเรือนยากจน เพื่อเพิ่มกำลังการบริโภค และ (2) การลดความยากจนในอนาคต ด้วยการกระตุ้นการลงทุนในทุนมนุษย์ของเด็กและเยาวชน ภายใต้เงื่อนไขให้เด็กต้องเข้าเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 (โดยครัวเรือนที่มีเด็กผู้หญิงจะได้รับเงินช่วยเหลือสูงกว่า) และให้สมาชิกในครัวเรือนเข้ารับบริการดูแลสุขภาพเชิงป้องกัน (Preventive Care)³⁴

³² Centre for Public Impact. (2019, 2 September). *Bolsa Familia in Brazil*. <https://centreforpublicimpact.org/public-impact-fundamentals/bolsa-familia-in-brazil/>

³³ Munk School of Global Affairs, University of Toronto. (2021). *Reaching the hard to reach: A case study of Brazil's Bolsa Familia Program*. <https://reachalliance.org/wp-content/uploads/2021/04/BolsaFamilia-Case-Study-FINAL-pages.pdf>

³⁴ Alfred, D. (2020, 3 May). *From Progres to Prospera: A case study on Mexico's conditional cash transfer program*. <https://ministerialleadership.harvard.edu/wp-content/uploads/2025/02/2020-Mexico-From-Progres-to-Prospera-Case-Study-final-draft.pdf>

ความโดดเด่นของโครงการนี้อยู่ที่การประเมินผลกระทบโดยจากการทดลองสุ่มแบบมีกลุ่มควบคุม (Randomized Controlled Trial: RCT) ตั้งแต่เริ่มดำเนินการ ทำให้สามารถยืนยันประสิทธิผลของโครงการด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีความน่าเชื่อถือสูง ครอบคลุมทั้งการลดความยากจน การยกระดับสุขภาพและโภชนาการ และการเพิ่มอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญ โดยในช่วง 2 ปีแรก พบว่าสัดส่วนคนจนลดลงร้อยละ 10 ในขณะที่ช่องว่างความยากจน (Poverty Gap Ratio) และความรุนแรงของความยากจน (Poverty Severity Ratio) ลดลงร้อยละ 30 และร้อยละ 45 ตามลำดับ³⁵ การเปรียบเทียบผลลัพธ์ระหว่างกลุ่มที่ได้รับสิทธิ (Treatment Group) และกลุ่มควบคุม (Control Group)^{36, 37} พบว่า ในเดือนที่ผ่านมารทารกแรกเกิดและเด็กอายุ 0-3 ปี ในกลุ่มที่ได้รับสิทธิมีแนวโน้มป่วยน้อยกว่ากลุ่มควบคุมร้อยละ 25.3 และร้อยละ 22.3 ตามลำดับ อีกทั้งมีสัดส่วนเด็กเล็กที่มีภาวะโลหิตจางลดลงถึงร้อยละ 10 ด้านการศึกษาพบว่าผลกระทบที่ชัดเจนที่สุดเกิดขึ้นในช่วงเปลี่ยนผ่านจากระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปสู่มัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยอัตราการเข้าเรียนของเด็กผู้หญิงเพิ่มขึ้นร้อยละ 8 - 10 ขณะที่เด็กผู้ชายเพิ่มขึ้นร้อยละ 4 - 5

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จที่ดำเนินมากกว่าสองทศวรรษของโครงการ (P-O-P) ต้องหยุดชะงักลงในปี 2562 เมื่อรัฐบาลชุดใหม่ตัดสินใจยกเลิกโครงการอย่างกะทันหัน และแทนที่ด้วยโครงการ Becas Benito Juárez (BBJ) โดยปรับแนวทางจากการให้เงินอุดหนุนแบบ “กำหนดเป้าหมายและมีเงื่อนไข” ไปเป็นแบบ “ถ้วนหน้าและไม่มีเงื่อนไข” แก่เด็กเรียนทุกคนในโรงเรียนของรัฐ การเปลี่ยนแปลงนี้ได้อ่อนทอนกลไกสำคัญที่เคยเป็นปัจจัยของความสำเร็จ ทั้งการคัดกรองกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือมากที่สุด การสร้างแรงจูงใจผ่านเงื่อนไขด้านการศึกษาและสุขภาพ รวมถึงการติดตามและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ผลที่ตามมาคือ ภายในไม่กี่เดือนหลังการยกเลิก P-O-P อัตราการลงทะเบียนเรียนในระดับมัธยมปลายลดลงอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกลุ่มเด็กผู้ชาย³⁸ การตัดสินใจนี้ไม่เพียงลบล้างความสำเร็จด้านการศึกษาที่สั่งสมมาหลายปี แต่ยังสะท้อนว่าโครงการใหม่ซึ่งใช้งบประมาณมากกว่า กลับให้ผลลัพธ์ที่ถดถอยลง

บทเรียนจากเม็กซิโกสะท้อนให้เห็นว่า แม้จะมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่ชัดเจนเพียงใด ก็ไม่อาจรับประกันความต่อเนื่องของโครงการจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ ความยั่งยืนของนโยบายจึงต้องอาศัยทั้งการออกแบบเชิงเทคนิคและการประเมินผล ควบคู่ไปกับการสนับสนุนจากทั้งภาคการเมืองและประชาชนในวงกว้าง

³⁵ Niño-Zarazúa, M. (2020). Mexico's Progresa-Oportunidades-Prospera programme and the rise of social assistance in Latin America. In P. Anand, S. Fennell, & F. Comim (Eds.), *Handbook of BRICS and emerging economies* (pp. 547-572). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198827535.003.0020>

³⁶ Parker, S. W. & Todd, P. E. (2017). Conditional cash transfers: The case of Progresa/Oportunidades. *Journal of Economic Literature*, 55(3), 866-915. <https://doi.org/10.1257/jel.20151233>

³⁷ กลุ่มควบคุม (Control Group) ไม่ได้ได้รับสิทธิประโยชน์ในช่วง 18 เดือนแรกของโครงการ จึงสามารถเปรียบเทียบผลกระทบระหว่างกลุ่มในช่วงเวลาดังกล่าวได้อย่างชัดเจน และใช้วัดประสิทธิผลของโครงการด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์

³⁸ Marquez-Padilla, F., Parker, S. W., & Vogl, T. (2025, April 29). *Rolling back Progresa: What happened when Mexico's landmark cash transfer programme ended?* VoxDev. <https://voxdev.org/topic/education/rolling-back-progresa-what-happened-when-mexicos-landmark-cash-transfer-programme>

3.3.2 การบูรณาการการให้เงินอุดหนุนร่วมกับการจัดบริการทางสังคม

นอกเหนือจากรูปแบบการให้เงินอุดหนุนแบบมีเงื่อนไข รายงานนี้จะนำเสนอแนวทางการผสมผสานการให้เงินอุดหนุนร่วมกับการจัดบริการทางสังคม โดยมี 2 กรณีศึกษาที่น่าสนใจ คือ โครงการ Chile Solidario ของชิลี และโครงการ Basic Livelihood Security ของเกาหลีใต้

1) โครงการ Chile Solidario ประเทศชิลี

การเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการดำเนินนโยบายสังคมเชิงรุก ทำให้ประเทศชิลีสามารถลดสัดส่วนคนจนจากร้อยละ 33.1 ในปี 2533 เหลือเพียงร้อยละ 15.7 ในปี 2543 อย่างไรก็ตาม อัตราการลดลงของประชากรที่อยู่ในภาวะยากจนขั้นรุนแรงกลับชะลอตัวอย่างมีนัยสำคัญหลังปี 2535 โดยอยู่ที่ร้อยละ 4.2 ในปี 2543 ผลการศึกษาของกระทรวงการวางแผน (MIDEPLAN) พบว่า ครีวเรือนยากจนที่สุดมีอัตราการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐต่ำ อันเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านข้อมูลข่าวสาร การขาดทักษะในการติดต่อหน่วยงานราชการ และการตีตราทางสังคม ปัญหาเหล่านี้เป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดโครงการ Chile Solidario³⁹ ในปี 2545 โดยมีเป้าหมายเพื่อดึงครีวเรือนยากจนที่สุดเข้าสู่เครือข่ายบริการทางสังคมภาครัฐ ซึ่งทำหน้าที่เป็น “สะพาน” เชื่อมโยงครีวเรือนกับโครงการ/มาตรการการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่เดิม สะท้อนถึงแนวคิดการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมที่เป็นเอกภาพและทำงานสอดประสานกัน

โครงการ Chile Solidario มี 2 กลไกหลัก คือ (1) กลไกด้านอุปสงค์ ครีวเรือนยากจนที่สุดจะได้รับบริการสนับสนุนจากนักสังคมสงเคราะห์เป็นระยะเวลา 2 ปี แต่ละครีวเรือนจะมีนักสังคมสงเคราะห์เข้าเยี่ยมบ้าน ร่วมประเมินความต้องการและจัดทำแผนพัฒนารายครีวเรือน เพื่อก้าวพ้นความยากจนขั้นรุนแรง พร้อมทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง คอยให้คำแนะนำและเชื่อมโยงครีวเรือนเข้ากับบริการและสวัสดิการต่าง ๆ ของรัฐ ในช่วงนี้ ครีวเรือนยังได้รับเงินช่วยเหลือแบบมีเงื่อนไข เพื่อเป็นแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทั้งนี้ จำนวนเงินจะลดลงตามเวลา และเมื่อครบ 2 ปี ครีวเรือนจะได้รับเงินช่วยเหลือต่ออีก 3 ปี ในจำนวนที่ลดลง พร้อมสิทธิพิเศษในการเข้าถึงโครงการช่วยเหลือของรัฐก่อนใคร และ (2) กลไกด้านอุปทาน ซึ่งมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างการให้บริการสาธารณะให้มีความสอดคล้องกันและตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ดียิ่งขึ้น โดยจัดตั้งหน่วยงานประสานงานในระดับท้องถิ่นเพื่อดูแลการดำเนินงานของโครงการ

โครงการนี้ประสบความสำเร็จอย่างสูงในการนำครีวเรือนที่ตกหล่นเข้าสู่ระบบการคุ้มครองทางสังคมของรัฐ และเพิ่มอัตราการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ความสำเร็จดังกล่าวสะท้อนว่า การรอให้ประชาชนเข้ามาขอรับความช่วยเหลือเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับกลุ่มคนที่เปราะบางที่สุดในสังคม ซึ่งมักเผชิญกับอุปสรรคที่ซับซ้อนในการเข้าถึงบริการของรัฐ ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีแนวทางเชิงรุกที่ช่วยนำทางให้คนกลุ่มนี้สามารถก้าวข้ามข้อจำกัดต่าง ๆ และเข้าถึงความช่วยเหลือที่จำเป็นได้ อย่างไรก็ตาม แม้โครงการจะประสบความสำเร็จในการสร้างกลไกด้านอุปสงค์ ซึ่งช่วยให้ประชาชนเข้าถึงบริการสาธารณะได้ แต่ก็ยังมีความท้าทายในการสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืน เช่น การจ้างงานและรายได้ที่มั่นคง สาเหตุหลักมาจากข้อจำกัดด้านอุปทาน เช่น การขาดแคลนตำแหน่งงานที่เหมาะสมในตลาดแรงงาน ส่งผลให้แม้ครีวเรือนที่ยากจนที่สุดจะเข้าถึงบริการของสำนักงานจัดหางานแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถหางานหรือสร้างรายได้ที่มั่นคงได้

³⁹ Schulte, H. (2007). *Chile Solidario: Toward an integrated approach to the delivery of social protection*. Better Care Network. <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/attachments/Chile%20Solidario%20-%20Toward%20An%20Integrative%20Approach%20to%20the%20Delivery%20of%20Social%20Protection.pdf>

2) โครงการ Basic Livelihood Security ประเทศเกาหลีใต้

หลังวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย ปี 2540 เกาหลีใต้ต้องเผชิญกับความยากจนจากการว่างงานอย่างฉับพลัน ทำให้ระบบสวัสดิการแบบเดิมที่มุ่งเน้นการสงเคราะห์คนจน ไม่สามารถรองรับความเปราะบางของประชาชนได้อย่างทั่วถึง ภายใต้แรงกดดันจากภาคประชาสังคม รัฐบาลเกาหลีใต้จึงตราพระราชบัญญัติ National Basic Livelihood Security (NBLS) ในปี 2542 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักประกันมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำให้พลเมืองทุกคนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้รับสิทธิประโยชน์สามารถพึ่งพาตนเองในระยะยาว ผ่านมาตรการส่งเสริมการจ้างงาน เช่น กิจกรรมการหางาน การฝึกอบรมอาชีพ และโครงการจ้างงานสาธารณะ^{40, 41}

การดำเนินงานของโครงการ Basic Livelihood Security (BLS) ใช้เกณฑ์การคัดกรองที่เข้มงวด โดยพิจารณาทั้งรายได้และทรัพย์สินของครัวเรือน รวมถึงความสามารถในการพึ่งพาครอบครัว เพื่อให้มั่นใจว่าผู้ที่ได้รับสิทธิเป็นกลุ่มเปราะบางที่สุด อีกทั้งมีการติดตามและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ก่อนการปฏิรูปในปี 2558 โครงการ BLS ใช้หลักการแบบ All-or-Nothing ซึ่งหมายความว่าผู้ที่ผ่านเกณฑ์จะได้รับสิทธิประโยชน์ทั้งหมดพร้อมกัน แต่หากไม่ผ่านเกณฑ์แม้เพียงข้อเดียวก็จะถูกตัดสิทธิทั้งหมด ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากตกหล่นจากโครงการ การปฏิรูปปี 2558 จึงปรับเกณฑ์คุณสมบัติของผู้สิทธิให้มีความยืดหยุ่นมากขึ้น และจัดสรรสิทธิประโยชน์ตามความจำเป็นของแต่ละบุคคล เช่น เงินช่วยเหลือค่าครองชีพ ที่อยู่อาศัย และค่ารักษาพยาบาล ทำให้ผู้รับสิทธิสามารถเข้าถึงความช่วยเหลือที่เหมาะสมกับบริบทของตนเอง

บทเรียนจาก BLS ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับผู้มีรายได้น้อยในประเทศไทย ควรเน้นความยืดหยุ่นในการจัดสรรสิทธิประโยชน์ ให้สอดคล้องกับบริบทและความจำเป็นเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถทำได้โดยการปรับปรุงเกณฑ์คัดกรองให้มีความละเอียดและรัดกุม โดยพิจารณาทั้งรายได้ ทรัพย์สิน และความสามารถในการพึ่งพาครอบครัว พร้อมทั้งจัดตั้งกลไกติดตามและปรับสิทธิประโยชน์อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรพัฒนาเครื่องมือสนับสนุนให้ผู้รับสิทธิสามารถสร้างรายได้และพึ่งพาตนเองได้ อาทิ การฝึกอาชีพ การเข้าถึงตลาดแรงงาน

3.4 ช่องว่างการดำเนินนโยบายในการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

แม้การดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำมีความต่อเนื่องและครอบคลุมหลายมิติ แต่ยังคงปรากฏช่องว่างในการดำเนินนโยบาย (Policy Gaps) ที่ควรได้รับการพิจารณาเพิ่มเติม ดังนี้

⁴⁰ Jung, In-Young. (2009). Explaining the development and adoption of social policy in Korea: The case of the National Basic Livelihood Security Act. *Health and Social Welfare Review*, 29(1), 52-81. <https://www.kihasa.re.kr/hswr/assets/pdf/524/journal-29-1-52.pdf>

⁴¹ Bharali, I., & Gill, I. S. (2021). *South Korea's poverty reduction strategy during its middle-income stage of development* (Duke Global Working Paper Series No. 31). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3782828>

3.4.1 ภาพรวม

1) **มาตรการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและสังคมหลายโครงการยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือนยากจนที่มีภาระพึ่งพิงสูง**

ครัวเรือนยากจนมักมีอัตราการพึ่งพิงสูงกว่าครัวเรือนไม่ยากจนเกือบหนึ่งเท่าตัว ส่งผลให้สมาชิกวัยแรงงานต้องแบ่งเวลาไปดูแลเด็กและผู้สูงอายุ ทำให้ไม่สามารถทำงานเต็มเวลาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนค่าเสียโอกาสอย่างมีนัยสำคัญ และจำกัดความสามารถในการเข้าถึงงานที่มั่นคงและมีรายได้เพียงพอ นอกจากนี้ รายได้ที่สมาชิกวัยแรงงานหาได้ยังต้องนำไปใช้เลี้ยงดูสมาชิกที่ไม่มีรายได้ ครัวเรือนจึงมักไม่ค่อยมีเงินเหลือสำหรับการออม การลงทุน หรือการพัฒนาทักษะอาชีพ ส่งผลให้ไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้ง่าย และแม้จะมีโครงการช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและสังคมหลายโครงการ แต่ครัวเรือนที่มีภาระพึ่งพิงสูงยังเผชิญกับข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการสนับสนุนที่จำเป็น

2) **การออกแบบและดำเนินนโยบายยังไม่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่**

แม้ความยากจนระดับประเทศจะลดลงอย่างต่อเนื่องตลอดช่วง 30 ปีที่ผ่านมา แต่ความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ยังปรากฏชัด เนื่องจากการวางแผนและการนำนโยบายไปปฏิบัติยังไม่ได้คำนึงถึงบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่มาพิจารณาอย่างเพียงพอ ทั้งด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ประชากร และความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ ส่งผลให้นโยบายไม่สามารถแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างได้อย่างยั่งยืน และเป็นข้อจำกัดต่อการกระจายความเจริญอย่างเป็นธรรม ตัวอย่างหนึ่งที่เห็นได้ชัดคือจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่พึ่งพาภาคเกษตรเป็นหลัก รายได้เฉลี่ยของประชากรต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ ประสบปัญหาความยากจนเรื้อรัง อีกทั้งกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด แต่การดำเนินโครงการและการจัดสรรงบประมาณส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายเงินอุดหนุนทั่วไปจากส่วนกลาง ซึ่งมักถูกกำหนดให้จัดสรรและใช้จ่ายตามวัตถุประสงค์เฉพาะ ส่งผลให้ขาดความยืดหยุ่นและไม่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่

3) **ภาครัฐยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบโครงการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง**

แม้ภาครัฐได้ทุ่มเทงบประมาณและทรัพยากรจำนวนมากให้กับมาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ แต่ยังมีจุดอ่อนสำคัญ คือ การขาดการประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง การวัดผลโดยส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่เพียงการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณและจำนวนผู้รับบริการ มากกว่าการประเมินว่ามาตรการเหล่านั้นสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตและแก้ปัญหาของประชาชนได้จริงหรือไม่และยั่งยืนเพียงใด การขาดข้อมูลเชิงลึกจากการประเมินผลกระทบที่ครอบคลุม ส่งผลให้ภาครัฐไม่สามารถปรับปรุงนโยบายให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ ส่งผลให้การใช้งบประมาณไม่เกิดความคุ้มค่า และการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคมยังคงเป็นเรื่องที่ยากลำบาก

3.4.2 กลุ่มเป้าหมายที่เป็นคนจนส่วนใหญ่ของประเทศ

- 1) มาตรการช่วยเหลือครัวเรือนเกษตรกรยากจนโดยส่วนใหญ่เป็นการบรรเทาความเดือดร้อนเฉพาะหน้า แต่ยังขาดการสร้างควมมั่นคงทางรายได้

ครัวเรือนยากจนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม ซึ่งเปราะบางต่อทั้งความผันผวนทางเศรษฐกิจและความไม่แน่นอนของสภาพภูมิอากาศ ทำให้ยากต่อการยกระดับประสิทธิภาพการผลิตและสร้างรายได้ที่มั่นคง แม้ภาครัฐได้ดำเนินมาตรการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรมาอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่เป็นเพียงการบรรเทาปัญหาเฉพาะหน้าในระยะสั้น ขณะที่การสนับสนุนเชิงโครงสร้างที่ครอบคลุมทั้งระบบยังมีไม่เพียงพอ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ที่ยั่งยืน การส่งเสริมการเข้าถึงตลาดและการกำหนดราคาได้อย่างเหมาะสมและเป็นธรรม ตลอดจนการบริหารจัดการภาระหนี้สินและการเข้าถึงแหล่งทุนที่เป็นปัจจัยการผลิตสำคัญสำหรับการพัฒนาและยกระดับการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

3.4.3 รายมิติ

- 1) ด้านการพัฒนาทุนมนุษย์ : การขาดกลไกติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ระดับชาติเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพและความเสมอภาคทางการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงสถานะการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินี้ขั้นพื้นฐาน (O-NET) จากภาคบังคับเป็นภาคสมัครใจ ส่งผลให้กระบวนการติดตามและประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนขาดข้อมูลที่ครอบคลุมนักเรียนทุกคน ขณะที่โครงการประเมินสมรรถนะผู้เรียนตามมาตรฐานสากล (PISA) แม้จะอ้างอิงจากมาตรฐานระดับนานาชาติ แต่ก็ไม่ครอบคลุมนักเรียนทั้งหมด ทำให้ไม่สามารถใช้ทดแทนข้อมูลในระดับชาติได้ สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดภาวะสูญญากาศของข้อมูล (Data Vacuum) ในการประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา และการสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาอย่างมีทิศทาง

- 2) ด้านบริการสาธารณสุข : การจัดสรรทรัพยากรทางสาธารณสุขไม่สอดคล้องกับความจำเป็นของพื้นที่ห่างไกล

การกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์และเครื่องมือทางการแพทย์ในเขตเมือง ขณะที่พื้นที่ห่างไกลยังคงประสบปัญหาการขาดแคลน ถือเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการสร้างความเสมอภาคด้านคุณภาพบริการสาธารณสุข แม้ภาครัฐได้พยายามส่งเสริมการกระจายตัวของบุคลากรทางการแพทย์ด้วยมาตรการทางการเงิน เพื่อดึงดูดบุคลากรไปปฏิบัติงานในพื้นที่ห่างไกล แต่ก็ยังไม่อาจสร้างแรงจูงใจได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยเชิงโครงสร้างและมิติทางสังคมที่ซับซ้อน รวมถึงโอกาสความก้าวหน้าในสายอาชีพซึ่งมีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจในระยะยาวของบุคลากร

3) **ด้านการเข้าถึงสวัสดิการ : การขาดการบูรณาการฐานข้อมูลประชาชนแบบครบวงจรเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการจัดสวัสดิการแบบมุ่งเป้า เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง**

การจัดสวัสดิการสังคมและการสนับสนุนการพัฒนาทุนมนุษย์จำเป็นต้องมีระบบฐานข้อมูลกลางที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลส่วนบุคคลของประชาชนได้อย่างครบถ้วน อย่างไรก็ตาม ข้อมูลดังกล่าวยังคงถูกจัดเก็บแยกตามภารกิจของแต่ละหน่วยงานรัฐ ทำให้เกิดความซ้ำซ้อน ประชาชนต้องลงทะเบียนหลายครั้งเพื่อเข้าถึงสิทธิจากหลายโครงการ แม้จะมีการเชื่อมโยงข้อมูลในบางกรณีก็ทำได้เพียงบางส่วนเพื่อภารกิจเฉพาะ ส่งผลให้ภาครัฐไม่สามารถประเมินภาพรวมของกลุ่มเปราะบางได้อย่างแม่นยำ นำไปสู่การจัดสวัสดิการที่ไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและการใช้จ่ายงบประมาณที่ซ้ำซ้อนเกินจำเป็น

4) **ด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม : การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมีต้นทุนที่สูง**

การสร้างหลักประกันให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมควรมีต้นทุน ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้น้อยที่สุด เนื่องจากต้นทุนที่สูงเป็นอุปสรรคต่อประชาชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้มีรายได้น้อยและกลุ่มเปราะบางทางสังคม ตัวอย่างเช่น แม้จะมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมออนไลน์ (AOC) เพื่อช่วยเหลือผู้เสียหาย แต่ก็ยังไม่อาจลดต้นทุนแฝงที่ผู้เสียหายต้องแบกรับได้อย่างแท้จริง ทั้งในด้านความซับซ้อนของการติดต่อราชการ การพิสูจน์ความเสียหาย รวมถึงการชดเชยที่ไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายและความเสียหายทั้งหมด ส่งผลให้ผู้มีรายได้น้อยบางรายเลือกที่จะละเว้นการดำเนินคดีและยอมรับความสูญเสียด้วยตนเอง

บทที่ 04 | บทสรุปและข้อเสนอแนะ เชิงนโยบาย

4.1	บทสรุป	78
4.2	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	79

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

4.1 บทสรุป

ในภาพรวมระยะยาว สถานการณ์ความยากจนของประเทศไทยมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ในปี 2567 พบว่า จำนวนคนจนเพิ่มขึ้นเป็น 3.43 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.89 ของประชากรทั้งประเทศ เพิ่มขึ้นจากปี 2566 ที่มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 3.41 และเส้นความยากจนปรับตัวสูงขึ้นมาอยู่ที่ 3,078 บาทต่อคนต่อเดือน โดยคนจนที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เป็นแรงงานในภาคเกษตร คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 45.49 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของภาคเกษตรต่อภาวะเศรษฐกิจที่ชะลอตัว สถานการณ์นี้ชี้ให้เห็นถึงลักษณะพลวัตของความยากจนที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงผลกระทบจากภัยธรรมชาติ แม้การเพิ่มขึ้นของคนจนในปีนี้อาจเป็นเพียงภาวะชั่วคราวแต่ก็เป็นสัญญาณที่ควรเฝ้าระวังอย่างใกล้ชิด หากพิจารณาในกลุ่มคนเปราะบางต่อความยากจน พบว่า จำนวนคนจนเพิ่มสูงขึ้นในทุกระดับความรุนแรง โดยกลุ่มคนจนมากเพิ่มขึ้นเป็น 8.79 แสนคน และกลุ่มคนจนน้อยเพิ่มขึ้นเป็น 2.55 ล้านคน ประชากรที่อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลยังคงมีสัดส่วนความยากจนสูงกว่าประชากรในเขตเทศบาลอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ภาคใต้ยังคงเป็นภูมิภาคที่มีสัดส่วนคนจนสูงที่สุดของประเทศ โดยเฉพาะพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ซึ่งเผชิญกับปัญหาความยากจนยืดเยื้อมายาวนาน

ในด้านการศึกษา พบว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษาต่ำเป็นกลุ่มที่เผชิญกับปัญหาความยากจนมากที่สุด โดยเฉพาะกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือมีสัดส่วนคนจนสูงถึงร้อยละ 14.21 สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงตามระดับการศึกษาที่สูงขึ้น สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของการศึกษาในการลดความยากจน ในด้านการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐ พบว่า คนจนร้อยละ 97.49 สามารถเข้าถึงสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลอย่างน้อยหนึ่งรูปแบบ โดยสิทธิที่ได้รับมากที่สุดคือสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า คิดเป็นร้อยละ 89.00 นอกจากนี้ สัดส่วนผู้สูงอายุยากจนที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มสูงขึ้น จากร้อยละ 94.19 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 97.01 ในปี 2567 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนากระบวนการค้นหาและขึ้นทะเบียนผู้สูงอายุที่ยังตกหล่น ขณะเดียวกัน สัดส่วนคนพิการยากจนที่ได้รับเบี้ยความพิการก็เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จากร้อยละ 73.85 ในปี 2566 เป็นร้อยละ 87.45 ในปี 2567 ในด้านการเข้าถึงบริการพื้นฐานโดยรวมมีทิศทางที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับปีก่อนหน้า โดยครัวเรือนยากจนที่ยังไม่สามารถเข้าถึงน้ำประปา โทรศัพท์เคลื่อนที่แบบสมาร์ทโฟน และสัญญาณอินเทอร์เน็ต มีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ 18.98 ร้อยละ 20.46 และร้อยละ 25.18 ตามลำดับ

ประเทศไทยยังคงเผชิญกับสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ โดยความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายยังคงอยู่ในระดับทรงตัว แม้ค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคด้านรายจ่ายจะปรับลดลงเล็กน้อยจาก 0.335 ในปี 2566 มาอยู่ที่ 0.333 ในปี 2567 ทั้งนี้ ประชากรกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำเริ่มมีส่วนแบ่งการใช้จ่ายรวมเพิ่มขึ้น แต่โครงสร้างการใช้จ่ายยังคงเน้นไปที่สินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ โดยกลุ่มที่มีรายจ่ายต่ำสุดร้อยละ 20 (Decile 1 และ 2) ใช้จ่ายมากกว่าครึ่งหนึ่งของค่าใช้จ่ายทั้งหมดไปกับอาหารและเครื่องดื่ม ในขณะที่กลุ่มที่มีรายจ่ายสูงสุดร้อยละ 10 (Decile 10) มีแนวโน้มใช้จ่ายไปกับสินค้าและบริการที่ไม่ใช่ปัจจัยพื้นฐานมากกว่า

นอกจากความเหลื่อมล้ำด้านรายจ่ายแล้ว ประเทศไทยยังคงเผชิญกับความเหลื่อมล้ำในมิติการศึกษา แม้อัตราการเข้าเรียนสุทธิในภาพรวมปรับตัวดีขึ้น และช่องว่างระหว่างกลุ่มเศรษฐฐานะสูงสุดกับต่ำสุด

ลดลง แต่เด็กจากครัวเรือนที่มีเศรษฐานะต่ำสุดยังคงมีอัตราการเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษาต่ำกว่ากลุ่มเศรษฐานะสูงสุดอย่างมีนัยสำคัญ โดยครัวเรือนที่มีเศรษฐานะสูงสุดมีค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาเฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนที่มีเศรษฐานะต่ำสุดถึง 8.16 เท่า ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำที่เชื่อมโยงกับสังกัดโรงเรียน ขนาดโรงเรียน และเศรษฐานะของครัวเรือน โดยนักเรียนในโรงเรียนที่เน้นการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และขนาดใหญ่พิเศษ รวมทั้งนักเรียนในครัวเรือนที่มีเศรษฐานะสูงกว่า มักมีผลการทดสอบ O-NET สูงกว่าอย่างชัดเจน

ในมิติสาธารณสุข แม้ประชากรไทยเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 99.73) สามารถเข้าถึงสิทธิหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่ยังคงพบความเหลื่อมล้ำในการกระจายตัวของบุคลากรทางการแพทย์และเครื่องมือที่ทันสมัย โดยกรุงเทพมหานครและเมืองใหญ่มีส่วนบุคลากรทางการแพทย์ต่อประชากรสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศอย่างชัดเจน

ในมิติการเข้าถึงสวัสดิการและบริการภาครัฐ พบว่า กลุ่มเปราะบางหลายกลุ่มมีอัตราการเข้าถึงสิทธิปรับตัวดีขึ้น เด็กแรกเกิดในครัวเรือนที่มีเศรษฐานะต่ำสุดร้อยละ 40 (Bottom 40) ได้รับเงินอุดหนุนเพิ่มขึ้น อยู่ที่สัดส่วนร้อยละ 65.65 สูงกว่ากลุ่มที่มีเศรษฐานะปานกลาง (Middle 50) และเศรษฐานะสูง (Top 10) สัดส่วนผู้สูงอายุที่ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีเศรษฐานะต่ำสุด (Decile 1) มีสัดส่วนการเข้าถึงสิทธิสูงถึงร้อยละ 97.21 และสัดส่วนคนพิการที่ได้รับเบี้ยความพิการโดยเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่ร้อยละ 81.38 อย่างไรก็ดี ในกรณีความช่วยเหลือทางกฎหมายจากกองทุนยุติธรรม พบว่า ประชาชนที่มีรายได้น้อยได้รับความช่วยเหลือลดลง แม้จำนวนผู้ยื่นคำขอจะเพิ่มขึ้น สะท้อนถึงข้อจำกัดของกระบวนการพิจารณาที่ควรได้รับการปรับปรุง

4.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยสะท้อนถึงความเปราะบางเชิงโครงสร้างในหลายมิติ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาและการแก้ไขปัญหาในระยะยาว โดยเฉพาะความเปราะบางทางเศรษฐกิจของครัวเรือนยากจน นโยบายการพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ ทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาและการขับเคลื่อนนโยบายในระดับพื้นที่บรรลุผล ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาในแต่ละมิติอย่างรอบด้าน รวมถึงการเสริมสร้างความมั่นคงทางรายได้ หลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเพียงพอ การกระจายความเจริญอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม และการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตในระยะยาว โดยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำคัญ ดังนี้

4.2.1 การประเมินผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการที่มีการใช้งบประมาณสูงอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงานภาครัฐควรให้ความสำคัญกับการติดตามประเมินผลโครงการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยครอบคลุมทั้งระยะสั้น (เช่น การเข้าถึงบริการและความพึงพอใจของประชาชน) ระยะกลาง (เช่น ผลลัพธ์ต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือสถานะทางเศรษฐกิจของกลุ่มเป้าหมาย) และระยะยาว (เช่น การยกระดับคุณภาพชีวิต การลดความเหลื่อมล้ำ และความยั่งยืนของมาตรการ) ผลจากการประเมินดังกล่าวจะทำให้ภาครัฐมี “หลักฐานเชิงประจักษ์” ในการกำหนดทิศทางนโยบายที่เหมาะสม สามารถปรับปรุงหรือยุติโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า และโยกย้ายทรัพยากรไปยังโครงการที่มีความจำเป็นเร่งด่วนหรือให้ผลตอบแทนทางสังคมสูงกว่า อีกทั้งช่วยสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นจากสาธารณชนต่อการใช้งบประมาณภาครัฐ และทำให้การใช้ทรัพยากรของรัฐมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4.2.2 การเร่งพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางประชาชนให้สามารถเชื่อมโยงฐานข้อมูลประชาชนของแต่ละหน่วยงานเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ระบบฐานข้อมูลกลางประชาชนที่ครบวงจรและมีเอกภาพจะช่วยแก้ปัญหาการจัดเก็บข้อมูลแยกตามหน้าที่ของแต่ละหน่วยงาน โดยต้องมีการกำหนดมาตรฐานการจัดเก็บและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน และสร้างกลไกกำกับดูแลที่ชัดเจนเพื่อคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลอย่างรัดกุม การดำเนินงานดังกล่าวจะช่วยให้ภาครัฐประเมินความต้องการของประชาชนได้ตรงจุด สนับสนุนการจัดสวัสดิการและพัฒนาทุนมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความซ้ำซ้อนของงบประมาณ และการลงทะเบียนหลายรอบเพื่อเข้าถึงโครงการที่หลากหลาย ตลอดจนสามารถติดตามความเปลี่ยนแปลงของประชาชนในแต่ละช่วงชีวิต เพื่อให้บริการภาครัฐสอดคล้องกับความต้องการของทุกกลุ่มอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม

4.2.3 การลงทุนในโครงสร้างที่จำเป็นต่อการยกระดับศักยภาพเกษตรกรอย่างยั่งยืน

มาตรการช่วยเหลือครัวเรือนยากจนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรควรเน้นการพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยดำเนินมาตรการหลายด้านร่วมกัน อาทิ (1) การให้เงินช่วยเหลือเกษตรกรโดยกำหนดเงื่อนไข ให้เข้าร่วมอบรมเสริมทักษะหรือปรับโครงสร้างการผลิต (2) การส่งเสริมช่องทางการตลาดที่เหมาะสมเพื่อสร้างอำนาจต่อรอง โดยสนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรสามารถเข้าถึงความรู้ด้านการบริหารจัดการตลาด และส่งเสริมแพลตฟอร์มสำหรับการซื้อขายสินค้าเกษตรโดยตรงจากเกษตรกรสู่ผู้บริโภค (3) การส่งเสริมการเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการเกษตร เพื่อช่วยยกระดับศักยภาพของเกษตรกร โดยอาจสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำหรือการอุดหนุนแบบร่วมจ่ายให้กับเกษตรกรรายย่อย และ (4) การปฏิรูปที่ดินและลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านการจัดการน้ำอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความมั่นคงในการผลิตและลดความเสี่ยงจากภัยธรรมชาติ

4.2.4 การพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์

การยกระดับเครื่องมือพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาว ควรให้ความสำคัญกับ (1) การพัฒนาเครื่องมือประเมินผลทางการศึกษาที่สะท้อนศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งความรู้ตามหลักสูตร การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และ (2) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงผลการประเมินกับข้อมูลนักเรียนและสถานศึกษาในระดับบุคคล เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้รายบุคคลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนนำข้อมูลดังกล่าวไปสนับสนุนการวางแผนและปรับปรุงการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การขยายผลการจัดการศึกษาในรูปแบบเรียนรู้ควบคู่สร้างรายได้ (Learn to Earn) เป็นแนวทางสำคัญในการสนับสนุนเด็กและเยาวชนที่มีเศรษฐฐานะต่ำให้สามารถเข้าถึงการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ช่วยลดความเสี่ยงต่อการหลุดออกจากระบบการศึกษา โดยควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาคลังธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) ที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นระบบเดียวกันทั่วประเทศและมีเอกภาพ เพื่อรองรับการเทียบโอนผลการเรียนรู้จากหลายแหล่ง ทั้งจากการศึกษาในระบบ การถ่ายโอนระหว่างสถานศึกษา และจากประสบการณ์ทำงานจริง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมโครงการฝึกอาชีพเชิงวิชาชีพ (Apprenticeship) ซึ่งเป็นการเรียนรู้ควบคู่กับการทำงานระยะยาวภายใต้การดูแลของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะทางที่มุ่งสร้างบุคลากรที่มีฝีมือและเชี่ยวชาญ ในสายงานใดสายงานหนึ่งจนสามารถประกอบอาชีพได้จริง ซึ่งแตกต่างจากการฝึกงาน (Internship) ที่ส่วนใหญ่มีระยะสั้น และเน้นเพียงการเปิดโลกทัศน์และเพิ่มประสบการณ์มากกว่าการสร้างเส้นทางวิชาชีพที่มั่นคง

4.2.5 การพัฒนาศักยภาพของสถานพยาบาลตามแนวทางการจัดระบบบริการสุขภาพแบบใหม่ ที่เป็นลักษณะ S-A-P (Standard, Academy, Premium)

การจัดสรรงบประมาณด้านสาธารณสุขควรดำเนินการตามแนวทางการจัดระบบบริการสุขภาพแบบ S-A-P ที่เน้นบทบาทและศักยภาพของหน่วยบริการ โดย S (Standard) หมายถึง หน่วยบริการมาตรฐาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหน่วยบริการระดับชุมชนและโรงพยาบาลทั่วไป A (Academy) หมายถึง หน่วยบริการด้านการผลิตบุคลากรทางการแพทย์ การเรียนการสอน และงานวิชาการทางการแพทย์ และ P (Premium) หมายถึง หน่วยบริการระดับสูง ที่เทียบเท่ากับโรงเรียนแพทย์และมีศักยภาพในการรักษาโรคขั้นสูง แนวทางนี้จะช่วยให้การกระจายทรัพยากรสอดคล้องกับศักยภาพของหน่วยบริการแต่ละประเภทและครอบคลุมทุกพื้นที่อย่างทั่วถึง

นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการลงทุนในรูปแบบรัฐร่วมเอกชน (Public-Private Partnership: PPP) อย่างจริงจัง อาทิ การจัดจ้างให้เอกชนเข้ามาลงทุนและได้รับค่าตอบแทนจากการดำเนินงานจากโรงพยาบาลหรือหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะโครงการพัฒนายาและอุปกรณ์ทางการแพทย์ อีกทั้งควรเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการจัดบริการสุขภาพ เช่น การสนับสนุนสถานที่รองรับส่งผู้ป่วย บุคลากร หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรค ซึ่งจะช่วยยกระดับคุณภาพระบบสาธารณสุข และลดความเหลื่อมล้ำด้านการกระจายทรัพยากรทางการแพทย์

4.2.6 การพัฒนากลไกเชิงระบบที่มุ่งลดต้นทุนแฝงในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

ภาครัฐควรพัฒนากลไกและมาตรการเชิงระบบที่ช่วยลดต้นทุนแฝงหรืออุปสรรคที่ประชาชนต้องเผชิญในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น ค่าใช้จ่าย ระยะเวลาในการดำเนินการ และความซับซ้อนของขั้นตอน โดยสามารถดำเนินการมาตรการหลายด้านควบคู่กันไป อาทิ (1) การพัฒนาช่องทางการสื่อสารและการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิและกระบวนการยุติธรรมขึ้นพื้นฐานแก่ประชาชนอย่างต่อเนื่อง ผ่านสื่อที่หลากหลาย อาทิ วิดีโอ โททอล์ค และสื่อดิจิทัล ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างพลัง (Empower) ให้ประชาชนสามารถปกป้องสิทธิของตนเอง และ (2) การยกระดับระบบการช่วยเหลือทางกฎหมาย ทั้งด้านการพัฒนาคุณภาพของทนายความช่วยเหลือ และการปรับปรุงกลไกการจัดสรรทนายความ ให้สอดคล้องกับประเภทคดีที่ทนายมีความเชี่ยวชาญ ซึ่งจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินคดีและลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงความยุติธรรม

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมการจัดหางาน. (2567). รายงานประจำปี 2567 กรมการจัดหางาน.

กรมการพัฒนาชุมชน. (2568). รายงานประจำปี 2567 กรมการพัฒนาชุมชน. <https://drive.google.com/file/d/1JTtOlFwk8JdBO1Dq1ZaNc1ZF8Q7p6-P/view>

กรมการพัฒนาชุมชน. (2568). รายงานผลการดำเนินงาน ประจำปี พ.ศ. 2567 กรมการพัฒนาชุมชน. <https://plan.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/97/2025/04/รายงานผลการดำเนินงานประจำปี-พ.ศ-2567-O7.pdf>

กรมการแพทย์. (2567). รายงานผลการดำเนินงานโครงการ ประจำปีงบประมาณ 2567 กรมการแพทย์. https://www.dms.go.th/backend//Content/Content_File/Project_plan/Attach/25680326161213PM_ผลการดำเนินงานโครงการ%20ประจำปีงบประมาณ%202567.pdf

กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2568). รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 กรมกิจการเด็กและเยาวชน. https://www.dcy.go.th/public/mainWeb/file_download/1754636446183-818236137.pdf

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. (2567). รายงานประจำปี 2567 กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ. <https://www2-api.rlpd.go.th/File/Documentcontent/957bac61-afdd-468a-7f70-08dd8dfae9e/20250508033257.pdf>

กรมที่ดิน. (2567). รายงานประเมินผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการกรมที่ดิน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (1 ตุลาคม 2566 – 30 กันยายน 2567). <https://www.dol.go.th/plan/DocLib3/report2567-4.pdf>

กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม. (2567). รายงานประจำปี 2566 กรมบังคับคดี กระทรวงยุติธรรม.

กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2567, 15 พฤศจิกายน). ดีอี โชว์ผลงานปราบโจรออนไลน์ 1 ปี เปิดศูนย์ AOC 1441 ระบุบัญชีต้องสงสัย 340,000 เคส - ความเสียหาย 1.9 หมื่นล้านบาท ปราบปรามจริงจัง จนสถิติลดลง. <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/340072>

กรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2568, 10 กุมภาพันธ์). ดีอี เผยตัวเลขอาชญากรรมออนไลน์ปี 67 ลดลง 21.74% รัฐสั่งคุมเข้มแพลตฟอร์มดิจิทัล ภายใต้กฎหมาย DPS คาดปีนี้ต้องลดให้ได้ 70%. <https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/39/iid/363275>

กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์. (2568). ผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ปี 2567 (รอบ 12 เดือน). <https://www.dmsc.moph.go.th/th/download/2915/pln/1736>

กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ. (2567). รายงานผลการดำเนินงาน กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ ประจำปีงบประมาณ 2567. https://dcd.hss.moph.go.th/web/attachments/article/649/301024_035222.pdf

- กรมสุขภาพจิต. (2568). รายงานประจำปี กรมสุขภาพจิต ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. <https://dmh.go.th/ebook/files/รายงานประจำปีกรมสุขภาพจิต%20ปีงบประมาณ%202567.pdf>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2567). รายงานผลการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล ปีงบประมาณ 2567 (1 ตุลาคม 2566 – 30 กันยายน 2567). <https://www.moac.go.th/performance-files-462891791799>
- กระทรวงสาธารณสุข. (2563). ยุทธศาสตร์การจัดตั้งเครือข่ายศูนย์ความเป็นเลิศทางการแพทย์ สถาบันทางการแพทย์และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในภาพรวมของประเทศ ระยะยาว (5–10 ปี). <https://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2022/09/1.-medical-excellence-centers.pdf>
- กระทรวงสาธารณสุข. (2567). ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกำลังคนและภารกิจบริการด้านสาธารณสุข ในภาพรวมทั้งระบบ ระยะ 10 ปี. <https://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2024/11/เล่มยุทธศาสตร์การปฏิรูปกำลังคนและภารกิจ.pdf>
- กระทรวงสาธารณสุข. (2568). รายงานข้อมูลทรัพยากรสาธารณสุข ประจำปี 2567. <https://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2025/07/Report-Health-Resource-2024.pdf>
- กองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา. (2567). สรุปผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2567 สิ้นสุด ไตรมาสที่ 4/2567. <https://www.studentloan.or.th/th/system/files/files/aboutus/รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการITA.pdf>
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2568). รายงานประจำปี 2567 กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2025/06/EEF-AnnualReport-2567.pdf>
- กองประสานราชการยุติธรรมจังหวัด กระทรวงยุติธรรม. (2567). รายงานประจำปี 2567 กองประสานราชการยุติธรรมจังหวัดและสำนักงานยุติธรรมจังหวัด. https://www.moj.go.th/attachments/20241112140744_11022.pdf
- การเคหะแห่งชาติ. (2567). รายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ 2567 ของการเคหะแห่งชาติ.
- พงศธร พอกเพิ่มดี. (2563). ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศทางการแพทย์ของโรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ และสถาบันการศึกษา ในภาพของประเทศในระยะ 5–10 ปี. วารสารวิชาการสาธารณสุข, 29(6), 1133–1146. <https://thaidj.org/index.php/JHS/article/download/9620/8593/13978>
- รัฐสภา. (2567). ข้อมูลผลการดำเนินงานของศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมออนไลน์ (Anti Online Scam Operation Center: AOC 1441) ระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน 2566 ถึงวันที่ 13 ธันวาคม 2567.
- สถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ. (2567). รายงานผลการดำเนินงานตามแผนโครงการของสถาบันการแพทย์ฉุกเฉินแห่งชาติ ประจำปีงบประมาณ 2567. https://www.niems.go.th/1/UploadAttachFile/2025/EBook/421268_20250429212940.pdf

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2567). รายงานผลการดำเนินงานโครงการตามแผนปฏิบัติราชการรายปี (พ.ศ. 2567) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (1 ตุลาคม 2566 – 30 กันยายน 2567).
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. (2565, 3 พฤศจิกายน). จากการแข่งขัน PISA 2022 เตรียมพร้อมก้าวสู่การแข่งขัน PISA 2025. <https://pisathailand.ipst.ac.th/news-20/>
- สำนักข่าวอิศรา. (2568, 12 เมษายน). เผย 9 ปีกองทุนยุติธรรมอนุมัติเพียง 55% จากคำขอทั้งหมด กสม.ทาง 4 ข้อแก้ปัญห. <https://www.isranews.org/article/isranews-short-news/137205-crime-20.html>
- สำนักงานกองทุนยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม. (2568). รายงานประจำปี 2567.
- สำนักงานกองทุนยุติธรรม, กระทรวงยุติธรรม. (2568). รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 กองทุนยุติธรรม. https://jfo.moj.go.th/files/files_download/20250328159945934.pdf
- สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน. (2568). รายงานของผู้สอบบัญชีและรายงานการเงิน กองทุนประชารัฐสวัสดิการเพื่อเศรษฐกิจฐานรากและสังคม สำหรับปีสิ้นสุดวันที่ 30 กันยายน 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (ฉบับปรับปรุง) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. <https://www.bopp.go.th/wp-content/uploads/2024/05/แผนปฏิบัติการ-ปี-67-ณ-7-พ.ค.-67.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). รายงานประจำปี 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2567). รายงานผลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามนโยบายกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวข้องกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). รายงานประจำปี 2567. <https://bme.vec.go.th/Portals/30/Ln231067/%202567%20%28e-book%29.pdf>
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). รายงานผลการเบิกจ่ายและการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โครงการภายใต้ผลผลิต/โครงการภายใต้โครงการเทียบเท่าผลผลิต ไตรมาสที่ 3 ประจำเดือนมิถุนายน 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). รายงานผลการเบิกจ่ายและการใช้จ่ายงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 โครงการภายใต้ผลผลิต/โครงการภายใต้โครงการเทียบเท่าผลผลิต ไตรมาสที่ 4 ประจำเดือนกันยายน 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). รายงานประจำปี พ.ศ. 2567. https://www.onde.go.th/assets/portals/1/files/2567_ยศ_รายงานประจำปี2567.pdf
- สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2567). รายงานผลการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติราชการรายปี (พ.ศ. 2567) สำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

- สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2568). รายงานผลการดำเนินงานของสำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. https://www.mdes.go.th/uploads/tinymce/source/ยศ/รายงานผลการดำเนินงาน/01-สพดศ/2568-05-13%20-%201_ผลการดำเนินงาน%20สพ-ดศ-_67_ITA.pdf
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2567). ผลการดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข รอบ 6 เดือน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567. <https://spd.moph.go.th/wp-content/uploads/2024/05/ผลการดำเนินงานของกระทรวงสาธารณสุข-รอบ-6-เด. pdf>
- สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (2567). รายงานผลการปฏิบัติงานและการใช้จ่ายงบประมาณ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 (ไตรมาส 4) ตามแบบ สงป. 301. https://drive.google.com/file/d/19vOLWLJwLxjBXCjOKA8_FrwXGoBfTQO8/view
- สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2568, 6 กุมภาพันธ์). ETDA โฉวสถิติร้องเรียนปัญหาออนไลน์ ปี 67 กว่า 3.5 หมื่นเคส ชี้ “หลอกซื้อขายออนไลน์ – เว็บผิดกฎหมาย” ยังครองแชมป์ เร่งกลไก ‘กฎหมาย DPS-สร้างเกราะคุ้มกัน’ ดันคนไทย หันภัยออนไลน์. https://www.etda.or.th/th/pr-news/etda_stat_online_fraud.aspx
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2567, ธันวาคม). ภาวะเศรษฐกิจการเกษตรปี 2567 และแนวโน้มปี 2568. <https://oae.go.th/uploads/files/2025/05/20/ec881e31cfee4501.pdf>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). รายงานประจำปี 2567. https://www.nesdc.go.th/ebook/NESDCReport67/NESDC_2567.html
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568, 17 กุมภาพันธ์). ภาวะเศรษฐกิจไทย ไตรมาสที่สี่ ทั้งปี 2567 และแนวโน้มปี 2568. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=16140
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (23 กันยายน 2567). การปิดงบประมาณรายจ่ายปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 และการใช้งบกลางคงเหลือ. <https://www.nhso.go.th/th/aboutus-th/board-resolution/y2567-1/10-2567-23-67/52078-d34-1853/file>
- สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2568). ผลการดำเนินงานการสร้างระบบหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ 12 เดือน (1 ตุลาคม 2566 – 30 กันยายน 2567) ปีงบประมาณ 2567. <https://www.nhso.go.th/th/report-quarter/55086-12-1/file>
- The Active. (2566, 9 มกราคม). สภาการศึกษาฯ เผย 10 ปีที่ผ่านมา พบ ‘บ้านเรียน’ เพิ่มขึ้นกว่า 20 %. <http://theactive.thaipbs.or.th/news/learning-education-20230109>

ภาษาอังกฤษ

- Alfred, D. (2020, 3 May). *From Progres a to Prospera: A case study on Mexico's conditional cash transfer program*. <https://ministerialleadership.harvard.edu/wp-content/uploads/2025/02/2020-Mexico-From-Progres-a-to-Prospera-Case-Study-final-draft.pdf>
- Barber, S. L., Gertler, P. J., & Gertler, P. J. (2010). The impact of Mexico's conditional cash transfer programme, Oportunidades, on birthweight. *The Lancet*, 374(9706), 2034–2041. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)62002-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(09)62002-2)
(Full text available at: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC2846434/>)
- Bharali, I., & Gill, I. S. (2021). *South Korea's poverty reduction strategy during its middle-income stage of development* (Duke Global Working Paper Series No. 31). Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/ssrn.3782828>
- Bourdieu, P. (1991). *Language and symbolic power*. Cambridge: Polity Press.
- Centre for Public Impact. (2019, 2 September). *Bolsa Família in Brazil*. <https://centreforpublicimpact.org/public-impact-fundamentals/bolsa-familia-in-brazil/>
- Jung, In-Young. (2009). Explaining the development and adoption of social policy in Korea: The case of the National Basic Livelihood Security Act. *Health and Social Welfare Review*, 29(1), 52-81. <https://www.kihasa.re.kr/hswr/assets/pdf/524/journal-29-1-52.pdf>
- Marquez-Padilla, F., Parker, S. W., & Vogl, T. (2025, April 29). *Rolling back Progres a: What happened when Mexico's landmark cash transfer programme ended?* VoxDev. <https://voxdev.org/topic/education/rolling-back-progres-a-what-happened-when-mexicos-landmark-cash-transfer-programme>
- Munk School of Global Affairs, University of Toronto. (2021). *Reaching the hard to reach: A case study of Brazil's Bolsa Família Program*. <https://reachalliance.org/wp-content/uploads/2021/04/BolsaFamilia-CaseStudy-FINAL-pages.pdf>
- Niño-Zarazúa, M. (2020). Mexico's Progres a-Oportunidades-Prospera programme and the rise of social assistance in Latin America. In P. Anand, S. Fennell, & F. Comim (Eds.), *Handbook of BRICS and emerging economies* (pp. 547-572). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198827535.003.0020>
- OECD. (2023). *Pensions at a glance 2023: Retirement income systems in OECD and G20 countries*. <https://www.oecd.org/en/publications/2023/12/pensions-at-a-glance-20234757bf20.html>
- Parker, S. W. & Todd, P. E. (2017). Conditional cash transfers: The case of Progres a/Oportunidades. *Journal of Economic Literature*, 55(3), 866-915. <https://doi.org/10.1257/jel.20151233>

- Schulte, H. (2007). *Chile Solidario: Toward an integrated approach to the delivery of social protection*. Better Care Network. <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/attachments/Chile%20Solidario%20-%20Toward%20An%20Integrative%20Approach%20to%20the%20Delivery%20of%20Social%20Protection.pdf>
- World Bank. (2022, 14 September). *Fact sheet: An adjustment to global poverty lines*. <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines#13>

| ภาคผนวก

ภาคผนวก ก ตารางสถิติ (Statistical Tables)

ตารางข้อมูลความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

ตารางที่ 1 เส้นความยากจน สัดส่วน และจำนวนคนจนและเกือบจน (ด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค)
ปี 2533 - 2567

ปี พ.ศ.	เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	สูงกว่า เส้นความยากจน ไม่เกินร้อยละ 20 (บาท/คน/เดือน)	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	สัดส่วน คนเกือบจน/ กลุ่มเสี่ยง (ร้อยละ)	จำนวนคนจน (พันคน)	จำนวน คนเกือบจน/ กลุ่มเสี่ยง (พันคน)	จำนวนประชากร (พันคน)
2533	960	1,153	57.97	11.11	31,623	6,060	54,549
2535	1,086	1,304	50.04	11.98	27,796	6,655	55,550
2537	1,157	1,388	42.54	12.35	24,070	6,990	56,581
2539	1,306	1,567	35.25	13.04	20,286	7,508	57,557
2541	1,533	1,840	38.63	12.81	22,668	7,518	58,673
2543	1,555	1,866	42.33	13.14	25,788	8,003	60,916
2545	1,606	1,927	32.44	13.41	19,859	8,210	61,214
2547	1,719	2,063	26.76	13.25	16,549	8,196	61,840
2549	1,934	2,321	21.94	11.70	13,780	7,353	62,820
2550	2,006	2,408	20.04	12.09	12,718	7,670	63,452
2551	2,172	2,606	20.43	11.62	13,116	7,456	64,186
2552	2,174	2,609	17.88	11.31	11,624	7,353	65,027
2553	2,285	2,742	16.37	11.43	10,801	7,545	65,982
2554	2,415	2,898	13.22	11.52	8,752	7,630	66,214
2555	2,492	2,990	12.65	10.81	8,441	7,213	66,745
2556	2,572	3,087	10.96	10.03	7,360	6,737	67,156
2557	2,648	3,178	10.52	9.06	7,109	6,120	67,568
2558	2,645	3,174	7.19	8.36	4,889	5,682	67,980
2559	2,668	3,201	8.60	8.53	5,869	5,824	68,243
2560	2,689	3,227	7.83	7.89	5,397	5,435	68,885
2561	2,714	3,257	8.30	8.12	5,738	5,611	69,107
2562	2,763	3,315	6.26	7.77	4,336	5,382	69,315
2563	2,762	3,315	6.83	7.39	4,748	5,138	69,509
2564	2,803	3,363	6.32	6.91	4,405	4,817	69,688
2565	2,997	3,596	5.43	6.64	3,793	4,640	69,851
2566	3,043	3,652	3.41	5.67	2,391	3,972	70,041
2567	3,078	3,694	4.89	6.10	3,433	4,285	70,213

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : จน คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน

เกือบจน คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

ตารางที่ 2 สัดส่วนและจำนวนคนจน จนมาก จนน้อย และเกือบจน (วัดจากรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค)

ปี พ.ศ.	สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)				จำนวนคนจน (พันคน)				ร้อยละต่อจำนวนคนจนทั้งหมด	
	จน	จนมาก	จนน้อย	เกือบจน	จน	จนมาก	จนน้อย	เกือบจน	จนมาก	จนน้อย
2537	42.54	25.63	17.03	12.37	24,070	14,500	9,635	6,997	60.08	39.92
2539	35.25	19.58	15.72	13.03	20,286	11,271	9,050	7,501	55.46	44.54
2541	38.63	22.32	16.41	12.91	22,668	13,093	9,626	7,574	57.63	42.37
2543	42.33	26.53	16.10	13.10	25,788	15,880	9,637	7,842	62.23	37.77
2545	32.44	17.98	14.55	13.43	19,859	10,845	8,776	8,101	55.27	44.73
2547	26.76	13.89	12.98	13.24	16,549	8,491	7,934	8,094	51.70	48.30
2549	21.94	10.68	11.33	11.69	13,780	6,658	7,063	7,288	48.52	51.48
2550	20.04	9.20	10.89	12.09	12,718	5,803	6,873	7,627	45.78	54.22
2551	20.43	8.91	11.55	11.65	13,116	5,696	7,385	7,451	43.54	56.46
2552	17.88	7.69	10.24	11.32	11,624	4,991	6,643	7,343	42.90	57.10
2553	16.37	6.95	9.44	11.41	10,801	4,583	6,229	7,531	42.39	57.61
2554	13.22	5.15	8.07	11.52	8,752	3,411	5,340	7,630	38.98	61.02
2555	12.65	5.07	7.58	10.81	8,441	3,384	5,057	7,213	40.09	59.91
2556	10.96	4.07	6.88	10.03	7,360	2,736	4,623	6,737	37.18	62.82
2557	10.52	3.78	6.74	9.06	7,109	2,552	4,557	6,120	35.90	64.10
2558	7.19	2.23	4.96	8.36	4,889	1,517	3,372	5,682	31.03	68.97
2559	8.60	2.88	5.72	8.53	5,869	1,963	3,906	5,824	33.44	66.56
2560	7.83	2.69	5.15	7.89	5,397	1,851	3,545	5,435	34.31	65.69
2561	8.30	2.76	5.54	8.12	5,738	1,907	3,831	5,611	33.24	66.76
2562	6.26	1.83	4.43	7.77	4,336	1,268	3,068	5,382	29.24	70.76
2563	6.83	2.30	4.53	7.39	4,748	1,597	3,152	5,138	33.62	66.38
2564	6.32	1.95	4.37	6.91	4,405	1,358	3,047	4,817	30.82	69.18
2565	5.43	1.49	3.94	6.64	3,793	1,038	2,755	4,640	27.36	72.64
2566	3.41	0.90	2.52	5.67	2,391	628	1,763	3,972	26.25	73.75
2567	4.89	1.25	3.64	6.10	3,433	879	2,554	4,285	25.60	74.40

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : จน คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน

จนมาก คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนเกินกว่าร้อยละ 20

จนน้อย คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

เกือบจน คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

ตารางที่ 3 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน จำนวนคนจน และโครงสร้างของคนจน จำแนกตามเขตพื้นที่ ปี 2537 - 2567

ปี พ.ศ.	เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)			สัดส่วนคนจน (ร้อยละของประชากร)			จำนวนคนจน (พันคน)			โครงสร้างของคนจน (ร้อยละของคนจน)		
	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	รวม
2537	1,457	1,028	1,157	23.93	50.51	42.54	4,060	20,010	24,070	16.87	83.13	100
2539	1,638	1,162	1,306	19.09	42.25	35.25	3,321	16,965	20,286	16.37	83.63	100
2541	1,882	1,380	1,533	20.34	46.68	38.63	3,646	19,022	22,668	16.08	83.92	100
2543	1,911	1,394	1,555	22.21	51.43	42.33	4,214	21,574	25,788	16.34	83.66	100
2545	1,953	1,430	1,606	17.03	40.22	32.44	3,498	16,361	19,859	17.62	82.38	100
2547	2,061	1,526	1,719	14.60	33.62	26.76	3,256	13,293	16,549	19.67	80.33	100
2549	2,258	1,731	1,934	11.83	28.31	21.94	2,873	10,906	13,780	20.85	79.15	100
2550	2,314	1,801	2,006	11.34	25.85	20.04	2,880	9,839	12,718	22.64	77.36	100
2551	2,459	1,970	2,172	10.69	27.31	20.43	2,839	10,278	13,116	21.64	78.36	100
2552	2,452	1,967	2,174	10.23	23.59	17.88	2,844	8,780	11,624	24.46	75.54	100
2553	2,546	2,078	2,285	8.69	22.44	16.37	2,532	8,269	10,801	23.44	76.56	100
2554	2,677	2,198	2,415	9.00	16.71	13.22	2,701	6,051	8,752	30.86	69.14	100
2555	2,754	2,264	2,492	8.79	15.99	12.65	2,726	5,715	8,441	32.30	67.70	100
2556	2,826	2,342	2,572	7.70	13.92	10.96	2,463	4,897	7,360	33.46	66.54	100
2557	2,896	2,413	2,648	7.12	13.75	10.52	2,343	4,766	7,109	32.96	67.04	100
2558	2,891	2,400	2,645	5.48	8.89	7.19	1,855	3,034	4,889	37.94	62.06	100
2559	2,901	2,426	2,668	6.57	10.71	8.60	2,282	3,587	5,869	38.88	61.12	100
2560	2,920	2,439	2,689	5.92	9.92	7.83	2,126	3,271	5,397	39.39	60.61	100
2561	2,944	2,453	2,714	6.46	10.40	8.30	2,375	3,363	5,738	41.39	58.61	100
2562	2,986	2,498	2,763	4.69	8.11	6.26	1,763	2,573	4,336	40.67	59.33	100
2563	2,974	2,501	2,762	5.35	8.66	6.83	2,051	2,697	4,748	43.20	56.80	100
2564	3,004	2,545	2,803	5.19	7.77	6.32	2,029	2,375	4,405	46.07	53.93	100
2565	3,204	2,720	2,997	4.19	7.07	5.43	1,672	2,120	3,793	44.09	55.91	100
2566	3,247	2,761	3,043	2.55	4.61	3.41	1,034	1,357	2,391	43.26	56.74	100
2567	3,273	2,800	3,078	3.85	6.37	4.89	1,592	1,841	3,433	46.38	53.62	100

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : เส้นความยากจน (Poverty Line) เป็นเครื่องมือสำหรับใช้วัดภาวะความยากจน โดยคำนวณจากต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของปัจเจกบุคคลในการได้มาซึ่งอาหารและสินค้าบริการที่จำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ตารางที่ 4 ตัวชี้วัดความยากจนและการกระจายรายได้ ทัวราชอาณาจักร ปี 2551 - 2567

ตัวชี้วัด	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
ช่องว่างความยากจน	4.04	3.51	3.24	2.42	2.38	1.93	1.85	1.14	1.42	1.27	1.37	0.96	1.09	0.97	0.79	0.39	0.68
ความรุนแรงปัญหาความยากจน	1.22	1.06	0.97	0.70	0.70	0.54	0.51	0.30	0.38	0.33	0.37	0.26	0.28	0.24	0.19	0.08	0.15
เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	2,172	2,174	2,285	2,415	2,492	2,572	2,648	2,645	2,668	2,689	2,714	2,763	2,762	2,803	2,997	3,043	3,078
สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	20.43	17.88	16.37	13.22	12.65	10.96	10.52	7.19	8.60	7.83	8.30	6.26	6.83	6.32	5.43	3.41	4.89
จำนวนคนจน (ล้านคน)	13.12	11.62	10.80	8.75	8.44	7.36	7.11	4.89	5.87	5.40	5.74	4.34	4.75	4.40	3.79	2.39	3.43
สัดส่วนครัวเรือนยากจน (ร้อยละ)	18.54	15.81	14.50	11.64	10.75	9.26	9.09	6.05	7.31	6.31	7.10	5.05	5.51	4.79	4.14	2.56	3.68
จำนวนครัวเรือนยากจน (พันครัวเรือน)	3,620	3,170	3,010	2,486	2,354	2,107	2,080	1,446	1,747	1,546	1,753	1,307	1,401	1,238	1,118	686	1,027
สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายได้	n.a.	0.490	n.a.	0.484	n.a.	0.465	n.a.	0.445	n.a.	0.453	n.a.	0.429	n.a.	0.430	n.a.	0.417	n.a.
สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค	0.405	0.398	0.396	0.375	0.392	0.378	0.371	0.359	0.367	0.364	0.363	0.348	0.350	0.350	0.343	0.335	0.333
ความเหลื่อมล้ำในรายได้กลุ่มรายสุดร้อยละ 20 สุดท้าย ต่อกลุ่มจนสุดร้อยละ 20 แรก (เท่า)	n.a.	12.30	n.a.	11.81	n.a.	12.61	n.a.	10.32	n.a.	10.18	n.a.	8.88	n.a.	8.95	n.a.	8.13	n.a.
ความเหลื่อมล้ำในรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคกลุ่มรายจ่ายมากที่สุดร้อยละ 20 สุดท้าย ต่อกลุ่มรายจ่ายน้อยสุดร้อยละ 20 แรก (เท่า)	7.41	7.18	7.09	6.26	6.97	6.51	6.30	5.84	6.13	6.09	6.08	5.59	5.72	5.70	5.52	5.26	5.27
ประชากรทั่วประเทศ (ล้านคน)	64.19	65.03	65.98	66.21	66.74	67.16	67.57	67.98	68.24	68.89	69.11	69.31	69.51	69.69	69.85	70.04	70.21
จำนวนครัวเรือนทั้งหมด (พันครัวเรือน)	19,526	20,058	20,764	21,346	21,906	22,744	22,891	23,910	23,897	24,503	24,707	25,889	25,440	25,818	27,004	26,863	27,878

ที่มา: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

: ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นไป ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน มีการบันทึกข้อมูลรายได้ติดลบหรือขาดทุน

: n.a. ไม่มีข้อมูล

หมายเหตุ : **ช่องว่างความยากจน (Poverty Gap Ratio)** หมายถึง ช่องว่างระหว่างรายจ่ายของคนที่ยังตกอยู่ใต้เส้นความยากจนกับเส้นความยากจน เพื่อป้องกันคนจนเหล่านี้ มีระดับรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนมากนักน้อยเพียงใดโดยเป็นการหาค่าเฉลี่ยร้อยละของช่องว่างระหว่างเส้นความยากจนกับรายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนของครัวเรือนยากจน คนจนที่มีรายจ่ายต่ำกว่าเส้นความยากจนมากก็จะมีค่าความยากลำบากมากกว่าผู้ที่มีการจ่ายใกล้เคียงเส้นความยากจน

เส้นความยากจน (Poverty Line) เป็นเครื่องมือสำหรับใช้วัดภาวะความยากจน โดยคำนวณจากต้นทุนหรือมูลค่าในการได้มาซึ่งอาหาร (Food) และสินค้าบริการในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food) ที่เป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตขั้นต่ำของปัจเจกบุคคลเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

จำนวนคนจน หมายถึง จำนวนประชากรที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำกว่าเส้นความยากจน

ค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (Gini Coefficient) เป็นเครื่องมือในการวัดความไม่เท่าเทียมในรูปของสัดส่วน (Gini Ratio) ซึ่งค่าอยู่ระหว่าง 0 กับ 1 ยิ่งค่าเข้าใกล้ 1 มากเท่าไร แสดงว่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ยิ่งมีมากขึ้น โดยคำนวณจากการใช้ค่าของพื้นที่ระหว่าง Lorenz Curve ของการกระจายรายได้กับเส้นการกระจายรายได้สมบูรณ์เป็นตัวยึด และค่าของพื้นที่ใต้เส้นการกระจายรายได้สมบูรณ์ทั้งหมดเป็นตัวหาร

ตารางที่ 5 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน จำแนกตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ทั่วประเทศ (Decile by Income) ปี 2537 - 2566

กลุ่มประชากรตามระดับรายได้	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550	2552	2554	2556	2558	2560	2562	2564	2566
รายได้เฉลี่ยของประชากร (บาท/คน/เดือน)																
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 1 (รายได้น้อยที่สุด)	352	483	563	510	635	787	763	939	1,123	1,246	959	1,483	1,760	2,050	2,102	2,635
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 2	549	762	881	826	1,015	1,230	1,403	1,610	1,945	2,442	2,813	3,130	3,091	3,361	3,574	4,047
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 3	720	994	1,154	1,089	1,340	1,603	1,911	2,126	2,543	3,105	3,656	3,960	3,970	4,263	4,519	5,119
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 4	909	1,256	1,446	1,373	1,691	2,011	2,446	2,697	3,186	3,815	4,511	4,865	4,878	5,203	5,486	6,189
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 5	1,145	1,565	1,788	1,724	2,109	2,503	3,082	3,376	3,917	4,620	5,507	5,903	5,975	6,308	6,624	7,472
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 6	1,443	1,959	2,237	2,169	2,644	3,108	3,869	4,224	4,862	5,624	6,715	7,171	7,303	7,727	8,002	9,030
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 7	1,859	2,525	2,847	2,831	3,387	3,931	4,951	5,371	6,135	6,930	8,295	8,748	8,985	9,477	9,825	10,908
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 8	2,503	3,406	3,802	3,884	4,544	5,228	6,561	6,968	7,934	8,748	10,565	10,944	11,334	11,792	12,229	13,494
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 9	3,660	4,935	5,580	5,775	6,495	7,397	9,284	9,741	11,068	12,098	14,284	14,780	15,292	15,556	16,302	17,614
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 10 (รายได้มากที่สุด)	9,021	11,890	13,250	13,646	15,564	17,247	22,835	23,564	26,673	31,449	33,284	32,818	34,126	32,497	34,463	36,706
รวม	2,217	2,978	3,356	3,383	3,942	4,505	5,710	6,061	6,939	8,007	9,059	9,380	9,671	9,823	10,313	11,321

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : รายได้ หมายถึง รายได้ประจำที่ไม่รวมรายรับอื่น ๆ (เช่น เงินทุนการศึกษา มรดก พินัยกรรม ของขวัญ ประกันสุขภาพ ประกันภัยและประกันชีวิต/ประกันสังคม เงินถูกสลาก
เงินรางวัล ค่านายหน้าและเงินได้จากการพนัน เป็นต้น)

ตารางที่ 6 สัดส่วนคนจน เมื่อวัดรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค จำแนกตามจังหวัด ปี 2551 - 2567

ภาค	จังหวัด	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
กรุงเทพมหานคร	กรุงเทพมหานคร	2.33	2.36	2.25	7.74	1.91	1.13	1.64	2.01	1.36	1.12	0.99	0.58	0.49	0.57	1.37	0.42	0.77
	รวม	2.33	2.36	2.25	7.74	1.91	1.13	1.64	2.01	1.36	1.12	0.99	0.58	0.49	0.57	1.37	0.42	0.77
ภาคกลาง	นครปฐม	6.22	3.93	7.05	6.69	5.28	0.81	0.31	1.47	1.57	1.60	2.65	0.63	0.82	2.68	1.49	0.49	0.70
	นนทบุรี	0.99	2.15	1.33	1.20	0.77	0.83	0.19	0.62	0.70	0.75	0.21	0.24	0.54	0.00	0.00	0.00	0.00
	ปทุมธานี	1.54	4.72	0.94	3.64	0.16	0.11	0.11	0.26	0.11	0.00	0.12	0.24	0.47	0.98	0.32	0.39	0.88
	สมุทรปราการ	4.52	4.19	1.52	1.86	0.88	1.04	1.02	0.37	0.29	0.04	0.05	0.56	0.19	1.08	0.18	0.54	1.15
	สมุทรสาคร	14.85	7.31	8.98	3.43	5.99	5.08	3.06	1.04	2.07	0.57	3.98	0.81	1.23	5.16	2.36	2.16	2.46
	ชัยนาท	27.21	18.29	16.69	9.98	21.80	12.91	22.78	19.64	28.34	26.21	26.12	17.89	15.05	15.37	15.26	6.71	9.60
	พระนครศรีอยุธยา	9.67	7.08	5.57	6.87	3.97	1.60	2.74	2.04	3.36	2.49	7.57	2.19	4.62	1.56	3.35	1.51	3.07
	ลพบุรี	21.41	20.46	25.38	21.70	12.49	8.81	12.32	7.83	10.52	10.37	14.06	10.13	6.29	2.95	4.83	4.71	6.58
	สระบุรี	12.25	12.85	13.64	8.27	4.54	6.10	6.03	4.97	3.57	1.56	3.78	0.90	2.34	3.30	1.84	1.06	2.03
	สิงห์บุรี	22.15	14.72	22.42	9.46	8.80	2.87	6.02	6.08	9.92	10.05	14.71	9.08	7.55	5.21	6.33	4.31	5.40
	อ่างทอง	28.01	13.34	16.74	14.33	9.84	8.78	13.76	14.52	14.54	16.48	17.22	17.32	15.03	15.10	11.10	7.60	10.62
	จันทบุรี	13.36	10.35	10.36	11.85	13.54	13.00	8.66	3.69	3.69	6.12	2.80	8.85	6.54	4.43	4.65	2.39	0.95
	ฉะเชิงเทรา	12.51	9.56	12.58	7.95	3.10	1.84	3.77	2.44	4.53	0.97	2.21	5.38	1.40	0.54	0.69	0.44	0.84
	ชลบุรี	2.10	1.54	2.07	2.43	0.08	0.08	0.39	0.61	0.03	2.12	0.45	1.17	0.04	0.00	0.00	0.34	1.87
	ตราด	30.16	24.97	26.57	19.98	20.60	18.38	11.05	11.37	14.01	8.12	8.50	9.73	11.21	6.19	4.26	4.91	2.92
	นครนายก	23.98	20.25	22.22	12.24	11.96	12.38	9.18	7.55	8.25	4.49	7.60	8.36	2.51	3.26	2.03	0.67	1.42
	ปราจีนบุรี	11.70	10.41	7.87	14.78	10.03	8.25	5.77	1.68	10.91	6.20	1.88	3.52	3.52	2.97	4.17	1.63	2.62
	ระยอง	4.54	6.13	3.58	3.62	2.12	2.81	0.32	0.54	2.17	1.88	1.60	0.76	0.47	0.12	0.00	0.00	0.00
	สระแก้ว	46.25	41.73	40.70	26.91	15.25	13.42	12.52	11.04	15.62	19.00	16.79	18.74	9.83	12.02	12.92	7.07	16.00
	ราชบุรี	15.99	21.08	18.84	30.10	16.79	14.83	9.40	13.70	8.90	8.46	8.56	10.83	4.61	4.80	4.24	1.26	4.39
	กาญจนบุรี	19.84	16.37	15.27	32.19	17.82	12.38	17.48	17.79	14.04	11.33	13.37	8.28	9.52	5.92	6.81	6.77	6.25
	สุพรรณบุรี	28.58	30.48	24.77	26.76	24.31	13.66	12.72	8.89	12.71	10.68	14.44	11.56	11.00	10.48	5.08	7.12	4.49
	สมุทรสงคราม	12.77	1.64	11.55	6.74	3.02	4.13	2.24	2.56	3.60	3.24	4.37	6.09	6.45	4.63	3.55	3.67	4.36

ภาค	จังหวัด	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
	เพชรบุรี	24.76	16.92	12.19	8.35	7.97	7.81	2.44	3.04	5.12	4.23	6.07	6.23	3.43	4.42	4.87	4.76	3.25
	ประจวบคีรีขันธ์	17.65	15.85	25.82	12.84	7.02	8.53	4.21	6.38	10.72	6.22	6.46	3.17	3.73	1.93	4.56	9.49	5.91
	รวม	12.83	11.18	10.77	10.36	6.96	5.31	4.85	4.22	5.04	4.35	4.97	4.22	3.24	3.08	2.64	2.09	2.76
ภาคเหนือ	เชียงใหม่	15.50	10.91	9.27	7.85	17.51	21.58	6.87	5.24	6.85	6.82	9.15	5.31	2.94	5.43	3.09	2.11	3.41
	ลำพูน	15.27	11.25	12.53	9.58	6.92	4.85	7.85	5.48	4.44	2.85	4.90	3.00	1.68	2.12	6.56	0.02	0.10
	ลำปาง	30.73	32.80	28.17	12.42	17.13	15.97	10.73	9.83	13.22	8.68	18.43	5.18	5.88	7.43	7.49	4.55	6.35
	อุตรดิตถ์	32.84	34.67	30.69	18.33	23.94	18.06	10.88	8.45	12.35	10.49	13.82	6.34	11.32	10.08	8.07	7.21	6.95
	แพร่	27.18	25.43	19.44	13.13	19.52	15.85	13.17	9.06	10.35	16.02	11.34	7.10	9.64	9.79	9.26	3.49	6.22
	น่าน	31.42	25.32	29.16	18.89	20.84	23.89	29.29	21.71	23.53	18.82	17.83	10.53	10.19	5.15	7.90	2.93	7.41
	พะเยา	31.73	24.60	22.80	11.12	16.99	21.91	16.36	10.83	12.03	13.74	8.74	6.27	16.45	18.13	11.41	1.62	10.53
	เชียงราย	38.14	28.84	25.39	17.74	24.58	21.91	26.68	16.75	15.56	11.02	10.76	8.75	8.32	5.96	10.96	7.97	13.69
	แม่ฮ่องสอน	70.39	74.39	70.39	58.85	62.95	65.34	45.74	31.88	38.61	33.01	46.54	24.53	28.59	24.59	24.64	12.49	25.69
	นครสวรรค์	37.13	25.15	22.10	13.36	17.34	13.21	9.64	2.76	8.48	8.21	6.25	4.68	6.03	5.70	4.62	1.30	1.83
	อุทัยธานี	34.70	17.48	20.44	24.11	13.91	18.89	11.23	3.68	5.94	7.34	5.98	3.55	11.64	6.52	8.87	3.50	4.88
	กำแพงเพชร	15.55	15.02	14.72	13.96	14.38	8.44	5.98	4.45	2.23	5.03	4.87	3.63	1.17	2.13	0.61	2.42	0.82
	ตาก	39.70	37.61	45.87	43.50	35.93	34.06	36.59	24.60	27.45	27.16	29.60	21.25	18.65	13.04	21.73	9.60	13.37
	สุโขทัย	35.71	25.84	25.75	13.40	9.52	16.92	15.55	7.53	9.14	15.33	14.67	7.76	13.20	15.28	11.75	3.49	9.69
	พิษณุโลก	26.02	18.92	20.07	13.58	10.59	5.17	9.12	5.15	3.93	5.01	5.22	4.81	1.29	0.64	0.84	1.64	1.91
	พิจิตร	13.62	9.07	5.51	6.82	3.89	1.21	1.22	3.02	1.80	2.92	1.34	0.93	1.21	1.48	1.27	0.88	0.63
	เพชรบูรณ์	35.60	27.70	29.36	23.25	11.05	10.81	4.40	4.15	3.53	5.59	5.20	5.82	2.84	5.41	3.55	2.77	1.43
	รวม	29.05	23.38	22.33	16.09	17.49	16.83	13.31	8.84	9.98	9.90	10.74	6.78	6.84	6.77	6.80	3.64	5.75
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	นครราชสีมา	23.63	16.44	22.20	14.64	16.05	17.43	17.06	11.55	8.97	13.58	12.87	13.57	21.20	21.01	9.78	7.02	5.49
	บุรีรัมย์	42.84	47.18	32.82	33.67	31.61	25.45	39.13	23.34	24.32	20.99	21.03	14.06	15.85	8.61	6.64	2.74	3.39
	สุรินทร์	32.79	25.52	17.03	25.90	18.42	10.82	14.40	9.79	9.37	13.53	12.74	7.50	13.82	6.60	10.49	5.57	7.70
	ศรีสะเกษ	54.87	58.73	55.79	35.89	36.18	19.39	13.89	3.01	10.80	8.37	17.32	6.99	16.72	18.10	16.03	4.07	14.08
	อุบลราชธานี	26.83	20.04	21.47	7.39	10.58	24.25	13.26	11.54	13.69	10.60	7.28	11.92	11.98	15.15	9.59	7.89	20.34
	ยโสธร	27.07	35.70	26.21	32.45	22.35	21.07	14.64	17.32	16.73	15.29	14.18	10.41	6.96	2.57	1.79	1.19	1.06

ภาค	จังหวัด	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
	ชัยภูมิ	39.63	35.88	26.88	23.74	16.32	15.83	9.48	5.64	5.74	3.32	5.77	3.04	4.68	2.98	1.17	2.36	2.66
	อำนาจเจริญ	29.86	21.89	19.06	14.80	22.12	19.49	17.67	14.26	24.00	14.12	19.20	4.53	16.06	6.90	4.96	3.60	3.76
	บึงกาฬ					3.87	3.03	4.05	2.22	7.82	5.32	7.73	1.17	4.88	2.31	1.79	0.47	3.73
	หนองบัวลำภู	22.39	24.77	19.58	13.95	30.18	27.38	16.17	9.71	10.10	11.82	17.15	13.15	9.38	18.12	18.16	9.61	10.41
	ขอนแก่น	14.00	15.88	16.26	9.31	11.05	7.30	12.46	5.42	9.32	1.82	5.07	2.01	1.15	0.58	1.58	-	2.13
	อุดรธานี	23.32	19.72	8.12	11.00	10.29	7.22	9.36	4.59	12.13	8.36	9.11	3.97	11.00	9.45	6.26	4.65	3.59
	เลย	27.87	31.39	25.83	14.16	10.45	6.59	9.94	9.61	4.04	3.60	0.30	4.08	0.32	0.97	0.58	0.48	0.53
	หนองคาย	23.73	13.36	14.90	7.99	9.35	8.87	6.49	4.28	3.77	3.53	3.15	1.91	3.40	5.55	3.87	0.99	3.88
	มหาสารคาม	33.98	30.60	22.45	12.36	20.32	17.55	17.44	10.12	15.15	11.97	10.20	3.63	3.75	2.24	4.79	0.33	1.12
	ร้อยเอ็ด	31.86	22.34	20.55	9.42	11.65	12.63	8.64	2.80	5.36	7.77	8.41	2.57	8.83	6.62	5.42	1.44	2.42
	กาฬสินธุ์	57.00	51.18	51.64	28.55	39.97	30.84	42.80	17.66	31.68	32.87	28.60	19.86	23.14	25.20	18.26	6.61	7.06
	สกลนคร	28.18	22.29	28.90	24.41	34.25	22.38	23.47	17.07	14.42	8.60	12.14	8.48	8.63	6.82	10.32	6.10	10.18
	นครพนม	40.82	37.06	46.41	32.11	34.93	31.51	25.05	16.59	30.60	29.47	16.85	13.18	19.65	12.95	9.77	5.55	8.34
	มุกดาหาร	26.91	21.16	17.90	9.97	30.63	29.52	23.87	13.15	20.32	14.24	10.41	10.89	8.08	2.82	11.16	3.88	6.40
	รวม	31.19	27.71	25.26	18.11	19.80	17.42	17.08	10.32	13.00	11.54	11.65	8.36	11.50	10.20	7.81	4.16	6.56
ภาคใต้	นครศรีธรรมราช	14.86	10.36	10.67	11.24	10.87	10.32	11.54	11.85	8.08	14.05	12.49	12.70	9.70	13.16	10.27	8.18	9.07
	กระบี่	21.33	8.33	13.34	5.32	10.33	8.49	4.71	3.13	6.31	5.04	4.52	5.69	2.47	8.06	3.17	3.00	5.99
	พังงา	2.05	6.11	1.40	4.61	6.72	2.46	2.21	8.09	4.73	3.08	3.72	2.04	1.02	4.47	7.75	3.35	1.48
	ภูเก็ต	0.09	-	0.60	5.79	1.41	-	0.75	0.67	0.39	0.05	2.54	0.40	-	0.63	1.79	-	0.35
	สุราษฎร์ธานี	3.33	5.40	3.84	4.14	1.01	1.40	2.79	2.02	1.14	2.69	4.37	4.96	3.00	3.65	3.23	3.67	2.02
	ระนอง	16.55	12.32	14.48	9.20	19.66	15.54	16.24	12.35	16.55	17.42	20.75	16.88	21.94	19.90	14.57	6.83	11.24
	ชุมพร	17.07	7.54	3.64	2.96	3.80	2.96	4.91	5.87	5.36	3.96	4.05	3.03	6.38	4.40	3.15	1.30	3.11
	สงขลา	7.79	8.22	8.20	3.17	3.47	1.51	5.71	2.07	7.95	3.11	6.47	5.96	6.04	5.97	3.05	1.94	3.63
	สตูล	10.75	17.81	10.93	11.48	3.26	5.08	6.83	7.66	5.96	10.26	11.96	14.82	7.33	9.83	9.60	10.80	11.19
	ตรัง	10.66	13.31	15.67	8.23	11.77	9.28	11.09	7.96	17.10	12.03	15.06	9.93	14.26	11.55	13.34	8.70	10.07
	พัทลุง	19.63	19.38	10.73	8.42	17.96	15.52	18.00	13.24	14.50	20.30	26.98	18.96	15.03	12.12	13.09	12.06	15.74
	ปัตตานี	51.07	49.65	54.26	33.39	46.80	37.95	39.20	35.01	36.21	34.55	33.22	29.86	44.20	30.85	24.23	23.36	25.39

ภาค	จังหวัด	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
	ยะลา	29.45	38.66	22.63	13.38	21.87	22.37	32.39	20.91	21.05	12.99	21.52	14.04	17.39	19.25	17.16	9.01	25.41
	นราธิวาส	40.13	54.94	35.24	24.73	42.73	35.30	45.20	19.55	37.44	34.48	26.74	25.76	24.99	18.69	19.25	19.12	21.17
	รวม	16.77	17.03	14.24	10.12	13.28	11.06	13.75	9.88	12.33	11.82	12.92	11.30	11.65	10.94	9.30	7.48	9.43
ทั่วประเทศ		20.43	17.88	16.37	13.22	12.65	10.96	10.52	7.19	8.60	7.83	8.30	6.26	6.83	6.32	5.43	3.41	4.89

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ตารางที่ 7 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) ในระดับมัธยมศึกษา (รวม ปวช.) จำแนกกลุ่มประชากรตามระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (Decile by Expenditure) ปี 2552 - 2567

กลุ่มประชากรตามระดับรายจ่าย	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 1 (รายจ่ายน้อยที่สุด)	38.3	37.6	35.5	33.9	34.5	37.3	38.8	38.1	40.7	40.7	40.2	43.1	51.4	49.9	46.0	48.4
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 2	44.1	43.7	48.7	41.2	51.1	46.0	48.3	51.7	46.1	46.0	53.4	50.5	55.0	56.2	53.7	57.0
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 3	54.0	54.3	46.7	46.1	56.5	48.7	51.3	50.9	53.7	54.0	55.2	56.6	63.9	59.6	59.8	61.1
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 4	51.4	55.1	47.3	53.9	53.9	56.0	57.0	58.8	56.4	54.3	54.6	65.1	58.5	65.4	60.3	57.3
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 5	58.5	56.1	57.3	55.9	58.9	51.7	59.6	59.0	64.2	59.9	64.3	61.0	65.1	67.8	66.1	62.6
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 6	59.9	56.8	62.6	57.3	61.7	61.3	60.0	58.9	58.0	59.5	69.3	63.2	67.9	65.0	68.2	71.2
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 7	61.4	63.4	60.8	59.9	63.1	59.8	63.7	65.8	62.6	64.1	68.8	67.1	71.4	71.0	71.2	71.2
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 8	70.4	66.4	67.0	68.4	61.0	66.1	64.8	63.2	64.0	69.2	65.5	68.3	72.0	74.0	72.4	77.7
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 9	70.6	74.3	69.5	70.7	70.0	75.6	75.4	71.8	74.0	76.3	72.2	74.1	76.8	79.7	81.8	75.6
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 10 (รายจ่ายมากที่สุด)	72.7	72.6	76.2	70.2	75.2	84.5	69.5	79.0	75.3	80.4	76.3	76.4	80.9	85.5	83.2	76.5
รวม	57.5	57.6	56.0	55.2	57.7	57.1	57.6	58.3	57.7	58.4	60.3	60.7	64.1	64.8	63.8	63.6

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ตารางที่ 8 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) ในระดับปริญญาตรี (รวม ปวส.) จำแนกกลุ่มประชากรตามระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค (Decile by Expenditure) ปี 2552 - 2567

กลุ่มประชากรตามระดับรายจ่าย	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563	2564	2565	2566	2567
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 1 (รายจ่ายน้อยที่สุด)	1.4	2.6	2.4	3.9	3.5	3.5	3.5	4.1	4.0	4.2	5.0	7.4	11.1	9.1	6.2	7.61
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 2	5.4	9.1	7.1	6.2	7.4	7.3	6.8	11.2	10.1	11.6	10.7	11.0	16.0	12.0	12.4	11.93
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 3	6.3	10.2	8.2	8.5	9.1	6.0	10.6	13.5	15.9	7.9	10.9	13.6	18.0	18.9	11.9	13.25
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 4	12.4	12.5	15.4	14.2	12.0	9.2	11.7	16.3	15.5	18.3	19.6	18.6	21.5	22.0	17.3	22.12
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 5	15.1	17.7	15.0	15.2	16.4	16.0	17.6	18.0	19.3	18.8	20.2	20.2	25.8	28.1	21.4	27.16
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 6	21.0	16.6	21.4	21.8	21.6	19.8	23.8	22.1	27.6	23.8	22.8	24.6	30.0	29.2	26.4	26.92
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 7	26.2	25.4	25.0	31.0	31.0	30.7	27.8	30.1	28.3	22.4	30.8	32.1	33.6	29.7	36.7	32.56
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 8	29.6	27.9	32.3	44.5	43.8	38.2	36.3	37.5	39.2	40.7	39.5	38.7	37.8	45.3	46.8	53.65
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 9	43.8	45.1	42.8	53.6	53.1	53.2	45.7	51.1	53.0	47.0	54.6	54.7	51.5	59.2	67.1	62.27
กลุ่มร้อยละ 10 ที่ 10 (รายจ่ายมากที่สุด)	59.3	51.7	45.0	65.5	67.4	58.6	62.5	66.4	66.5	63.1	65.5	66.2	64.3	73.6	70.7	84.33
รวม	23.9	23.1	21.9	28.5	29.7	25.4	24.8	27.9	29.1	27.0	28.0	28.4	30.2	33.2	33.9	36.29

ที่มา : ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

ตารางที่ 9 คะแนนเฉลี่ยการสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปี 2567 จำแนกตามขนาดโรงเรียน ที่ตั้ง และภูมิภาค

รูปแบบการจำแนก	ภาษาไทย		ภาษาอังกฤษ		คณิตศาสตร์		วิทยาศาสตร์	
	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567
ขนาดโรงเรียน								
เล็ก	45.81	43.65	27.31	26.99	21.52	23.00	27.84	31.29
กลาง	47.02	45.20	28.42	27.89	22.43	23.74	28.34	31.94
ใหญ่	50.49	48.32	30.98	29.73	24.11	25.08	29.43	33.53
ใหญ่พิเศษ	57.30	54.77	38.14	36.01	31.32	31.38	33.26	37.87
ที่ตั้ง								
ในเมือง	54.63	41.86	36.57	28.04	29.50	23.34	32.21	31.20
นอกเมือง	48.84	35.46	29.44	26.40	23.38	21.25	28.93	28.33
ภูมิภาค								
กรุงเทพมหานคร	59.06	55.51	44.07	40.41	33.36	32.67	34.60	38.26
กลาง (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร)	51.27	49.28	32.09	31.02	25.37	26.20	30.04	33.97
ตะวันออก	53.14	51.19	33.98	32.37	26.20	26.89	30.73	35.12
เหนือ	53.68	50.90	32.86	31.35	26.98	27.60	30.96	35.35
ตะวันออกเฉียงเหนือ	49.39	46.68	29.78	29.11	23.99	25.43	29.22	33.33
ใต้	48.18	48.00	30.58	29.91	24.88	26.15	29.48	33.73
ตะวันตก	49.58	48.52	30.01	29.84	24.05	25.85	29.36	33.63
ระดับประเทศ	50.73	48.93	31.76	30.93	25.38	26.53	30.00	34.22

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ตารางที่ 10 คะแนนเฉลี่ยการสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปี 2567 จำแนกตามขนาดโรงเรียน ที่ตั้ง และภูมิภาค

รูปแบบการจำแนก	ภาษาไทย		สังคมศึกษา		ภาษาอังกฤษ		คณิตศาสตร์		วิทยาศาสตร์	
	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567	คะแนนเฉลี่ย ปี 2566	คะแนนเฉลี่ย ปี 2567
ขนาดโรงเรียน										
เล็ก	36.45	37.55	31.35	34.46	22.76	25.13	16.91	19.18	27.23	28.35
กลาง	38.21	39.44	31.77	34.44	24.21	27.25	18.16	20.28	28.05	28.17
ใหญ่	41.32	41.61	33.21	35.01	25.82	28.90	19.36	20.38	29.06	28.27
ใหญ่พิเศษ	46.08	46.09	35.92	37.87	31.50	36.22	24.81	24.75	31.69	30.36
ที่ตั้ง										
ในเมือง	43.40	34.80	34.70	31.04	29.84	25.73	23.60	17.88	30.82	25.31
นอกเมือง	39.92	30.46	32.58	28.71	25.03	23.31	18.77	16.26	28.54	24.91
ภูมิภาค										
กรุงเทพมหานคร	45.93	45.91	36.93	38.04	33.04	39.49	30.28	26.44	32.45	30.59
กลาง (ยกเว้น กรุงเทพมหานคร)	42.04	42.22	33.36	35.66	26.05	31.05	20.78	21.94	29.73	29.17
ตะวันออก	43.11	43.71	34.67	36.75	30.03	32.43	21.72	22.74	30.99	29.73
เหนือ	43.33	44.22	34.27	36.88	27.88	31.09	21.34	22.53	30.18	29.41
ตะวันออกเฉียงเหนือ	40.14	41.34	32.60	35.20	25.24	28.76	18.54	20.81	28.61	28.65
ใต้	38.59	41.17	32.20	35.38	25.23	30.41	19.17	21.20	28.09	28.33
ตะวันตก	40.85	42.31	33.28	35.49	26.01	29.69	19.81	21.82	28.98	28.91
ระดับประเทศ	40.78	42.21	33.09	35.77	26.19	30.61	19.96	21.76	29.09	28.95

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ตารางที่ 11 คะแนนเฉลี่ยการสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ปี 2567 จำแนกตามสังกัด

สังกัด	ภาษาไทย		ภาษาอังกฤษ		คณิตศาสตร์		วิทยาศาสตร์	
	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนนเฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนนเฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนนเฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนนเฉลี่ย
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	372,198	49.18	369,912	30.45	371,118	26.45	370,525	34.19
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.)	270,623	50.73	268,381	31.67	269,704	27.61	268,986	35.05
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.)	101,575	45.05	101,531	27.22	101,414	23.36	101,539	31.90
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน	70,116	47.98	69,590	32.96	69,963	26.36	69,716	34.13
สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา	4,052	64.01	4,043	55.62	4,054	49.16	4,045	47.12
สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ	3,083	41.76	3,085	26.61	3,081	22.19	3,085	30.78
สำนักการศึกษาเมืองพัทยา	1,077	51.61	1,077	31.99	1,074	25.14	1,077	35.19
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	29,360	47.10	29,201	28.89	29,277	24.58	29,207	33.10
สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	4,314	51.60	4,313	30.45	4,312	24.50	4,312	34.17
สถาบันพลศึกษา	477	38.80	474	26.10	477	21.77	474	29.85
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ (ปวช.)	289	47.47	290	28.57	287	22.12	290	31.44
สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	3,182	35.37	3,182	25.96	3,175	21.48	3,182	28.64
กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	114	40.78	114	30.10	113	29.93	114	35.64
กลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬาภรณราชวิทยาลัย	1,117	71.57	1,117	55.32	1,117	75.10	1,117	58.73
รวมทุกสังกัด	489,379	48.93	486,398	30.93	488,048	26.53	487,144	34.22

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ตารางที่ 12 คะแนนเฉลี่ยการสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปี 2567 จำแนกตามสังกัด

สังกัด	ภาษาไทย		สังคมศึกษา		ภาษาอังกฤษ		คณิตศาสตร์		วิทยาศาสตร์	
	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนน เฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนน เฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนน เฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนน เฉลี่ย	ผู้เข้าสอบ (N)	คะแนน เฉลี่ย
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	177,938	42.76	175,465	35.87	176,002	30.45	176,483	21.69	176,076	28.94
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา (สพม.)	177,893	42.76	175,420	35.87	175,957	30.45	176,438	21.69	176,031	28.94
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (สพป.)	45	41.18	45	38.33	45	31.93	45	22.11	45	29.30
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน	22,092	37.40	21,358	33.79	21,557	29.99	21,415	20.04	21,623	27.64
สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา	684	53.38	606	44.94	632	57.41	689	40.72	645	38.44
สำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ	2,482	38.70	2,482	36.06	2,482	25.94	2,478	19.84	2,482	29.35
สำนักการศึกษาเมืองพัทยา	96	47.21	87	40.11	90	36.28	98	27.45	93	34.52
กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	10,055	41.38	9,972	36.03	9,992	28.81	9,965	20.69	9,992	29.28
สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	545	44.65	543	39.30	543	35.35	545	23.40	545	31.27
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ กองบัญชาการกองทัพไทย	74	61.45	74	50.11	74	76.79	74	73.24	74	47.01
สถาบันพลศึกษา	355	34.76	337	30.11	338	23.33	355	16.90	339	25.20
สำนักงานการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	1,710	34.02	1,710	33.45	1,710	23.49	1,703	17.51	1,709	27.60
กลุ่มโรงเรียนเน้นวิทยาศาสตร์	1,727	61.01	1,720	45.77	1,727	66.21	1,728	52.76	1,726	40.87
- กลุ่มโรงเรียนวิทยาศาสตร์จุฬารณราชวิทยาลัย	1,721	61.00	1,714	45.73	1,721	66.14	1,722	52.62	1,720	40.81
- โรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์	6	64.63	6	58.29	6	85.16	6	91.04	6	59.23
รวมทุกสังกัด	217,758	42.21	214,354	35.77	215,147	30.61	215,533	21.76	215,304	28.95

ที่มา : สถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ

ข้อมูลการกระจายรายได้

ตารางที่ 13 ข้อมูลการกระจายรายได้หรือความเหลื่อมล้ำด้านรายได้

ปี พ.ศ.	เป้าหมายการกระจายรายได้	สัดส่วนรายได้ของประชากร ตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ (Quintile by Income) (หน่วย : ร้อยละ)						ความเหลื่อมล้ำ กลุ่ม 5 / กลุ่ม 1 (เท่า)
		กลุ่ม 1 จนสุด	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	กลุ่ม 5 รวยสุด	รวม	
	แผนฯ 1 ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2507-2509)							
	ไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้							
	แผนฯ 2 (พ.ศ. 2510-2514)							
	ไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้							
	แผนฯ 3 (พ.ศ. 2515-2519)							
	พยายามลดความเหลื่อมล้ำในระดับรายได้และความแตกต่าง ในระดับความเป็นอยู่ของประชากรในชนบท							
	แผนฯ 4 (พ.ศ. 2520-2524)							
	ไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้							
	แผนฯ 5 (พ.ศ. 2525-2529)							
	ไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้							
	แผนฯ 6 (พ.ศ. 2530-2534)							
2531	ไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้	4.58	8.05	12.38	20.62	54.37	100.00	11.88
2533		4.29	7.54	11.70	19.50	56.97	100.00	13.28
	แผนฯ 7 (พ.ศ. 2535-2539)							
2535	ลดความแตกต่างของรายได้ระหว่างกลุ่มคนในประเทศ	3.96	7.06	11.11	18.90	58.98	100.00	14.90
2537	โดยใช้นโยบายและมาตรการการกระจายรายได้ของ	4.07	7.35	11.67	19.68	57.23	100.00	14.07
2539	กลุ่มผู้มีรายได้น้อยโดยเฉพาะในชนบทเป็นกรณีพิเศษ	4.18	7.55	11.83	19.91	56.53	100.00	13.52
	แผนฯ 8 (พ.ศ. 2540-2544)							
2541	ลดช่องว่างการกระจายรายได้ระหว่างกลุ่มผู้มีรายได้	4.30	7.75	12.00	19.82	56.13	100.00	13.06
2543	สูงสุดและต่ำสุด โดยเน้นกลุ่มผู้มีรายได้ปานกลาง ลงมาถึงผู้มีรายได้น้อยให้มีสัดส่วนรายได้เพิ่มขึ้น อย่างน้อยเป็นร้อยละ 50 ของรายได้ประชาชาติ เมื่อสิ้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8	3.95	7.28	11.51	19.85	57.42	100.00	14.54
	แผนฯ 9 (พ.ศ. 2545-2549)							
2545	ไม่มีเป้าหมายการกระจายรายได้	4.18	7.69	12.06	20.11	55.95	100.00	13.06
2547		4.48	8.02	12.46	20.33	54.71	100.00	12.22
2549		3.79	7.63	12.17	20.16	56.25	100.00	14.83
	แผนฯ 10 (พ.ศ. 2550-2554)							
2550	รายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูงสุดร้อยละ 20 แรกมีสัดส่วน	4.21	7.96	12.53	20.35	54.95	100.00	13.06
2552	ไม่เกิน 10 เท่าของรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้ต่ำสุดร้อยละ 20	4.42	8.26	12.65	20.28	54.39	100.00	12.30
2554	ภายในปี 2554	4.61	8.64	12.79	19.58	54.38	100.00	11.81
	แผนฯ 11 (พ.ศ. 2555-2559)							
2556	ลดช่องว่างรายได้ระหว่างกลุ่มคนและพื้นที่ต่าง ๆ ตัวชี้วัด	4.16	9.00	13.51	20.79	52.58	100.00	12.64
2558	- สัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร	4.92	9.40	13.93	20.99	50.76	100.00	10.31
2560	- สัดส่วนรายได้ระหว่างพื้นที่ ลดสัดส่วนรายได้ระหว่างกลุ่มประชากร	5.02	9.14	13.70	21.00	51.12	100.00	10.15

ปี พ.ศ.	เป้าหมายการกระจายรายได้	สัดส่วนรายได้ของประชากร ตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ (Quintile by Income) (หน่วย : ร้อยละ)						ความเหลื่อมล้ำ กลุ่ม 5 / กลุ่ม 1 (เท่า)
		กลุ่ม 1 จนสุด	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4	กลุ่ม 5 รวยสุด	รวม	
	แผนฯ 12 (พ.ศ. 2560-2564)							
2562	ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความยากจนลดลง	5.51	9.64	14.29	21.65	48.92	100.00	8.88
2564		5.50	9.71	14.18	21.38	49.23	100.00	8.95
	แผนฯ 13 (พ.ศ. 2566-2570)							
2566	มุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเชิงรายได้	5.90	9.99	14.57	21.56	47.98	100.00	8.13

ที่มา : แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ถึง ฉบับที่ 13, สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

: ข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน สำนักงานสถิติแห่งชาติ ประมวลผลโดย สศช.

หมายเหตุ : ตั้งแต่ปี 2549 เป็นต้นไป มีการบันทึกข้อมูลรายได้ติดลบหรือขาดทุน

ภาคผนวก ข การจัดทำเส้นความยากจน (Poverty Line)

การศึกษาวិเคราะห์ในประเด็นเรื่องความยากจนในประเทศไทย เริ่มได้รับความสนใจในวงวิชาการ ตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา โดยงานศึกษาที่ได้รับการกล่าวถึงและเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือ งานศึกษาของ เอื้อย มีสุข ที่ทำร่วมกับธนาคารโลก โดยเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาตัวชี้วัดความยากจน และเป็นเครื่องมือในการหาขนาดของคนจนอย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าในระยะหลังวิธีการศึกษาดังกล่าวจะได้รับคำวิจารณ์ว่ายังมีข้อบกพร่องอยู่หลายจุด แต่การพัฒนาตัวชี้วัดในระยะต่อมาก็ยังคงยึดหลักการและแนวคิดของธนาคารโลกเป็นสำคัญ โดยเฉพาะประเด็นการมีรายได้ที่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายในการบริโภคอาหารที่จำเป็นต่อการมีชีวิตรอดต่อมาผู้เสนอแนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนใหม่ คือ ศ.ดร.เมธี ครองแก้ว และ Prof. Nanak Kakwani ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ชื่อเดิมในขณะนั้น) จึงได้พัฒนาการคำนวณเส้นความยากจนใหม่ ด้วยการเพิ่มเติมเทคนิคการคำนวณที่ละเอียดรอบคอบมากขึ้น จนกระทั่งในปี 2545 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ชื่อเดิม) ภายใต้การให้คำปรึกษาของ Prof. Nanak Kakwani จึงได้มีการปรับปรุงแนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนแนวใหม่ โดยเป็นการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดที่ไม่ใช่อาหารออกจากกันอย่างชัดเจน รวมทั้งให้ความสำคัญกับการประหยัดจากขนาดของภายในครัวเรือน ซึ่งวิธีการคำนวณเส้นความยากจนดังกล่าวจึงถูกนำมาใช้อย่างเป็นทางการจนถึงปัจจุบัน¹

1. แนวคิดและเทคนิควิธีการจัดทำเส้นความยากจนใหม่²

การจัดทำเส้นความยากจนเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาและจำแนกคนที่จนกับคนที่ไม่จนออกจากกันจะอาศัยแนวคิดพื้นฐานจากทฤษฎีอรรถประโยชน์สูงสุดของผู้บริโภค (Utility Theory) โดยเส้นความยากจนจะสะท้อนมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ (Minimum Standard of Living) ของสังคม สมมติให้มาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำเท่ากับระดับอรรถประโยชน์ขั้นต่ำ คือ u^* คนที่มีอรรถประโยชน์ต่ำกว่า u^* จึงเป็นคนจน และความต้องการแคลอรีของแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กัอายุและเพศเป็นหลัก ส่งผลให้ความต้องการอาหารของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน นอกจากนี้ ความต้องการบริโภคสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหารยังขึ้นอยู่กัพื้นที่ (ภาคและเขต) ที่อาศัยอยู่ ทำให้ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ (Utility Function) แตกต่างกััน

$$u = u \left[\frac{q_f}{r}, \frac{q_n}{n} \right] \quad (1)$$

โดยที่ q_f และ q_n หมายถึงปริมาณอาหารและสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหารที่บริโภค

r หมายถึง ความต้องการสารอาหาร (แคลอรี) ของแต่ละบุคคล

n หมายถึง ความต้องการสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร

สมมติว่า p_f และ p_n คือ ราคาของอาหารและสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร เราสามารถ Maximize Utility Function โดย

¹ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2556). *โครงการศึกษาประเด็นเชิงนโยบายด้านความยากจนและการกระจายรายได้*.

² เรื่องเดียวกัน.

$$u = u \left[\frac{q_f}{r}, \frac{q_n}{n} \right] \quad (2)$$

ในขณะที่จะงบประมาณจำกัด จะได้

$$p_f \cdot q_f + p_n \cdot q_n \leq x \quad (3)$$

เมื่อ x หมายถึงรายจ่ายหรือรายได้รวม ซึ่งผู้บริโภคสามารถใช้จับจ่ายใช้สอยได้

เมื่อ Maximization จะได้ Food and Non-Food Demand Functions

$$q_f = r \cdot g_f(x, rp_f, np_n) \quad (4)$$

และ

$$q_n = n \cdot g_n(x, rp_f, np_n) \quad (5)$$

สมการข้างต้น คือ Marshallian Demand Functions ถ้าแทนค่า (4) และ (5) ใน (3) จะได้ Cost Function

$$x = e(u, rp_f, np_n) \quad (6)$$

คือ ต้นทุนต่ำสุดที่บุคคลใช้เพื่อให้ได้รับอรรถประโยชน์ u

แทนสมการ (6) ใน สมการ (4) และ (5) จะได้ Hicksian Food and Non-Food Demand Equations (Hicks 1957):

$$q_f = r \cdot g_f(u, rp_f, np_n) \quad (7)$$

และ

$$q_n = n \cdot g_n(u, rp_f, np_n) \quad (8)$$

แทนค่า $u = u^*$ ในสมการ (7) และ (8) จะได้เส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

$$F = p_f q_f = r \cdot p_f g_f(u^*, rp_f, np_n) \quad (9)$$

และ

$$NF = p_n q_n = n \cdot p_n g_n(u^*, rp_f, np_n) \quad (10)$$

สมการ (9) และ (10) คือ เส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร ณ จุดที่แต่ละบุคคลได้รับอรรถประโยชน์ที่ระดับ u^* ซึ่งแต่ละบุคคลจะมีเส้นความยากจนที่แตกต่างกัน

ขึ้นอยู่กับความต้องการแคลอรีและความต้องการบริโภคสินค้าในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร เส้นความยากจนรวม คือ ผลรวมของเส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

จากสมการ (9) และ (10) ถ้าเรารู้ u^* เราสามารถหาเส้นความยากจนด้านอาหารและเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารได้ ซึ่งทั้งสองเส้นมีลักษณะ Consistent แต่ปัญหาคือเราจะกำหนด u^* ได้อย่างไร

สมมติว่า c คือ สูตรแปลงปริมาณอาหาร (q_f) เป็นปริมาณแคลอรี ดังนั้น $c \cdot q_f$ คือ แคลอรีที่ได้รับจากตะกร้าอาหาร q_f ซึ่งจะเท่ากับความต้องการแคลอรี (r) จากสมการ (9) จะได้

$$c \cdot g_f(u^*, rp_f, np_n) = 1 \quad (11)$$

กำหนดให้ r, p_f, n, p_n คงที่ ดังนั้น

$$F = p_f q_f = rp_f g_f(u^*) \quad (12)$$

เนื่องจากเส้นความยากจนด้านอาหารสามารถเขียนให้อยู่ในรูปของความต้องการแคลอรีและ Calorie Cost (ซึ่งก็คือค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหาร 1 แคลอรี) ดังนั้น สมการ (12) สามารถเขียนใหม่ได้ดังนี้

$$c \text{ cost} = p_f g_f(u^*) \quad (13)$$

หมายความว่า Calorie Cost ขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัย คือ ราคาอาหาร และอรรถประโยชน์ (u^*) หมายถึง ต้นทุนอาหารที่แท้จริง (Real Calorie Cost) หลังจากปรับราคาจะเท่ากับ

$$c \text{ cost}^* = g_f(u^*) \quad (14)$$

เนื่องจาก $g_f(u^*)$ เป็น Monotonically Increasing Function ของ u^* มีนัยว่าสมการ (14) เป็น Monotonically Increasing Function ของ u^* ซึ่งตรงกับ Lemma 1 (Lemma 1: ถ้าคนสองคน มีต้นทุนอาหารที่แท้จริงเท่ากัน ณ จุดที่ทั้งคู่ได้รับสารอาหารที่เหมาะสม หมายความว่าทั้งคู่ได้รับอรรถประโยชน์เท่ากัน) หมายความว่า เราสามารถกำหนดมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำ u^* โดยใช้ต้นทุนอาหารที่แท้จริง (Real Calorie Cost) ซึ่งต้นทุนอาหารที่แท้จริงคำนวณได้จากผู้ที่มีรายจ่ายต่ำสุดร้อยละ 20 (Bottom Quintile: Quintile 1)

1.1 เส้นความยากจนด้านอาหาร

การคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารควรมีการปรับปรุงทุก 10 ปี เพื่อให้สามารถสะท้อนแบบแผนการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการบริโภคจะมีผลต่อการคำนวณดัชนีราคาสินค้ารายพื้นที่ (Spatial Price Indices: SPI) และต้นทุนสารอาหาร โดยในส่วนของ การกำหนดความต้องการสารอาหารขั้นต่ำของคนไทยนั้น กองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อร่วมกันกำหนดความต้องการสารอาหารขั้นต่ำของคนไทย และพบว่า แนวโน้มคนไทยมีความต้องการแคลอรีน้อยลง แต่ต้องการโปรตีนมากขึ้น ซึ่งข้อมูลความต้องการสารอาหารขั้นต่ำดังกล่าวจะกลายเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร

ทั้งนี้ การคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารจะอาศัยทฤษฎีการบริโภคตามที่ได้พิสูจน์มาแล้วข้างต้นว่า ควรเป็นรูปแบบการบริโภคที่ทุกคนได้รับอรรถประโยชน์เท่ากัน ไม่ว่าจะอาศัยอยู่ในภูมิภาคใด หรืออยู่ในเขตเมืองหรือชนบท

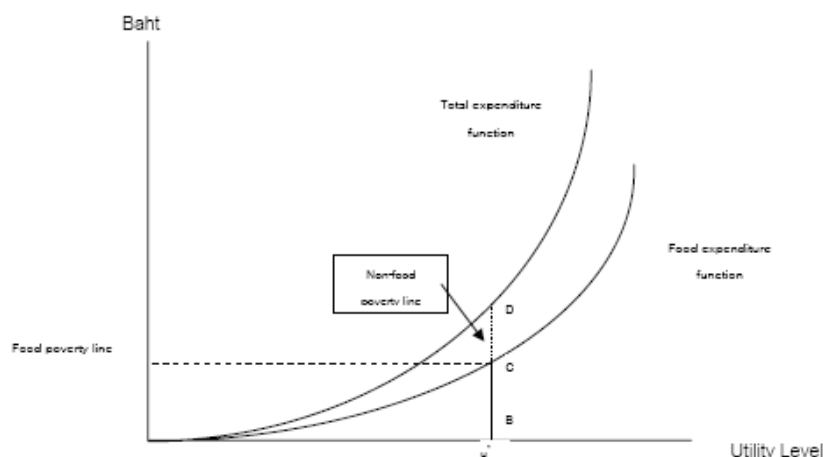
นอกจากนี้ ทฤษฎีอรรถประโยชน์นี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า อรรถประโยชน์ที่ผู้บริโภคได้รับเป็น Monotonic Increasing Function ของต้นทุนสารอาหาร ดังนั้นคนที่มรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันย่อมมีต้นทุนสารอาหารที่ต่างกัน (หมายถึงผู้ที่บริโภคอาหารราคาแพงย่อมต้องจ่ายเงินมากกว่า) ดังนั้น การกำหนดต้นทุนสารอาหารจะทำให้เราสามารถกำหนดระดับอรรถประโยชน์สำหรับรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันได้ โดยได้รับอรรถประโยชน์เท่ากันถึงแม้จะอยู่คนละพื้นที่และมีรูปแบบการบริโภคแตกต่างกัน

ด้วยเหตุนี้ เส้นความยากจนด้านอาหาร จึงถูกกำหนดโดยต้นทุนสารอาหารและต้นทุนโปรตีน (Calorie Cost and Protein Cost) ของประชากรร้อยละ 10 ที่จนที่สุด โดยที่ต้นทุนสารอาหารนี้คำนวณโดยใช้ราคาในแต่ละภูมิภาคและเขตการปกครองของอาหารแต่ละรายการ ก่อนที่จะถ่วงน้ำหนักด้วยสัดส่วนประชากรเพื่อคำนวณหาต้นทุนเฉลี่ยระดับประเทศและใช้ดัชนีราคาอาหารรายพื้นที่ (SPI) เป็นตัวปรับความแตกต่างของพื้นที่ (ภาค/เขตการปกครอง) อีกครั้ง

1.2 เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารตามแผนภาพด้านล่าง ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ระหว่างอรรถประโยชน์กับค่าใช้จ่ายด้านอาหาร และค่าใช้จ่ายรวม โดยเมื่อกำหนดเส้นความยากจนด้านอาหาร (จุด C บนเส้นค่าใช้จ่ายด้านอาหาร) บุคคลจะได้อรรถประโยชน์เท่ากับ u^* ที่จุด B อรรถประโยชน์ที่จุดนี้ เราสามารถคำนวณหาค่าใช้จ่ายรวมได้ (จุด D) ซึ่งสะท้อนถึงเส้นความยากจนรวม (BD) ที่มีความคงเส้นคงวาระหว่างเส้นความยากจนด้านอาหาร (BC) และเส้นความยากจนหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร (CD)

แผนภาพ ข.1 แนวคิดในการคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

ในการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ มีขั้นตอนในการคำนวณ ดังนี้ (1) คำนวณหา Food Welfare เท่ากับ ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนหารเส้นความยากจนด้านอาหารคูณ 100 ถ้า Food Welfare มีค่าเท่ากับ 100 หมายความว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร (2) เลือกครัวเรือนที่มีค่า Food Welfare อยู่ระหว่าง 90 - 110 และ (3) หาค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารของกลุ่มที่มี Food Welfare อยู่ระหว่าง 90 - 110 จะได้เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

โดยแบ่งกลุ่มหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารขั้นพื้นฐาน สามารถจำแนกออกเป็น 9 กลุ่ม ดังนี้ (1) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย (2) ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน (3) ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการครัวเรือน (4) ค่าเสื้อผ้า (5) ค่ารองเท้า (6) ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล (7) ค่ารักษาพยาบาล (8) ค่าเดินทางและการสื่อสาร และ (9) ค่าใช้จ่ายการศึกษา

1.3 การประหยัดจากขนาด (Economy of Scale)

การอาศัยอยู่ร่วมกันในครัวเรือนจะส่งผลให้เกิดการประหยัดจากขนาด โดยค่าใช้จ่ายบางรายการที่สามารถใช้ร่วมกันได้โดยไม่ทำให้เกิดภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมาก เช่น ค่าแสงสว่าง การอยู่คนเดียวหรืออยู่สองคนอาจมีค่าใช้จ่ายเท่า ๆ กันได้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม อาจมีค่าใช้จ่ายบางรายการที่ไม่สามารถใช้ร่วมกันได้ เช่น ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น หรือใช้ร่วมกันได้น้อย เช่น ค่าเสื้อผ้าและรองเท้า เป็นต้น แต่ถ้าเราสามารถยอมให้ค่าใช้จ่ายบางหมวดสามารถใช้ร่วมกันได้ จะทำให้เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารจะเป็นผลรวมของ

$$MNFPL = \sum_{n=1}^9 MNFPL_j$$

เมื่อ $MNFPL_j$ คือ ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของสินค้าที่ไม่ใช่อาหารหมวด j โดยที่ j หมายถึง สินค้าหมวด 1 - 9 (ตามที่กล่าวข้างต้น) กำหนดขนาดของการประหยัดจากขนาดให้แต่ละหมวดสินค้า (Economy of Scale Parameter)

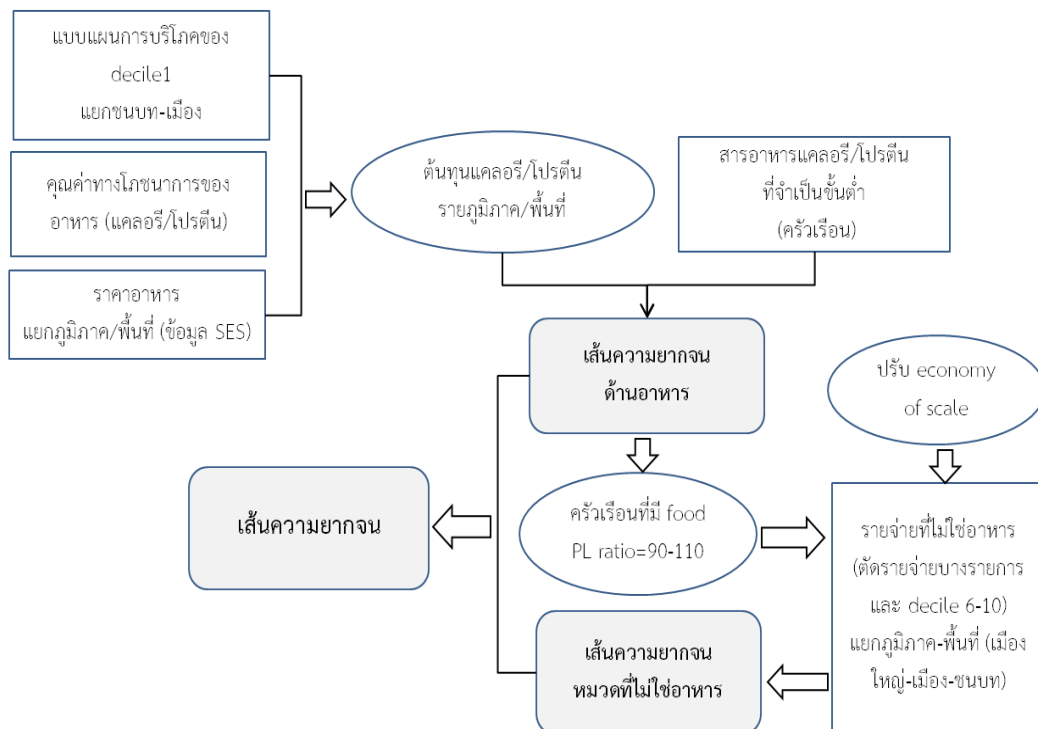
$$NFPL_{hm} = k * MNFPL_n * HS_h^{(\theta_n-1)}$$

ถ้า θ_n เท่ากับ 1 หมายความว่า สินค้าหมวด j เป็นสินค้าที่ไม่สามารถใช้ร่วมกันได้ แต่ถ้า θ_n เท่ากับ 0 หมายความว่าสินค้าหมวดดังกล่าวเป็นสินค้าที่ใช้ร่วมกันได้อย่างสมบูรณ์ โดยที่จำนวนผู้ใช้ไม่มีผลทำให้ต้นทุนเพิ่มขึ้น ค่า k เป็นค่าคงที่ ดังนั้น ค่าเฉลี่ยของ $NFPL_{hm}$ เท่ากับค่าเฉลี่ยของ $MNFPL_{jn}$ ซึ่งหมายความว่าความยอมให้มีการประหยัดจากขนาดในแต่ละครัวเรือน ไม่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงค่าเฉลี่ยของประชากร

2. วิธีการคำนวณเส้นความยากจนใหม่ (Poverty Line)

ขั้นตอนการคำนวณเส้นความยากจนใหม่จะเริ่มจากการคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหารจากนั้นจึงคำนวณเส้นความยากจนในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร และนำค่าทั้งสองส่วนมารวมกันเป็นเส้นความยากจนใหม่ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการคำนวณสามารถอธิบายได้ ดังนี้

แผนภาพ ข.2 ขั้นตอนและเทคนิคการคำนวณเส้นความยากจนใหม่

การคำนวณเส้นความยากจนด้านอาหาร

(1) ใช้แบบแผนการบริโภคอาหารของคนที่อยู่ใน Decile 1 หรือประชากรร้อยละ 10 ที่จนที่สุดจากการจัดลำดับด้วยรายจ่ายบริโภคต่อหัว (Per Capita Consumption Expenditure) โดยแยกเป็นแบบแผนการบริโภคของคนเมืองและคนชนบท (Q_{ai}) เพื่อใช้เป็นตะกร้าอาหารสำหรับคำนวณต้นทุนสารอาหาร โดยที่ a หมายถึง เขตเมืองและเขตชนบท i หมายถึง รายการอาหาร

(2) แบบแผนการบริโภคนี้นำไปคำนวณหาปริมาณพลังงาน (แคลอรี) และปริมาณโปรตีนที่ได้รับ ($CalD1_a$ และ $ProD1_a$)

$$CalD1_a = \sum_i (Q_{ai} * C_i)$$

$$ProD1_a = \sum_i (Q_{ai} * Pt_i)$$

หรือ

Calories/Protein Obtained = ผลรวมของ (ปริมาณการบริโภคอาหารแต่ละรายการ_a x ปริมาณแคลอรีโปรตีนที่ได้จากอาหารแต่ละรายการ)

- (3) คำนวณต้นทุนสารอาหารและโปรตีน (Cost of Calories/Protein) ในแต่ละพื้นที่ (9 พื้นที่: r)
(5 ภูมิภาค 2 เขต ยกเว้นกรุงเทพฯ ซึ่งไม่มีเขตชนบท) ดังนี้

$$CalCost_r = \frac{\sum_{i=1}^n (Q_{ai} * P_{ri}) * 1000}{CalD1_a}$$

$$ProCost_r = \frac{\sum_{i=1}^n (Q_{ai} * P_{ri}) * 100}{ProD1_a}$$

หรือ

Calories Cost = ผลรวมของรายจ่ายอาหารทุกรายการในแต่ละพื้นที่ x 1,000 / Calories Obtained_a

Protein Cost = ผลรวมรายจ่ายอาหารทุกรายการในแต่ละพื้นที่ x 100 / Protein Obtained_a

- (4) คำนวณปริมาณแคลอรีและโปรตีนขั้นต่ำที่จำเป็นสำหรับสมาชิกในครัวเรือน และหาค่าเฉลี่ยต่อหัว ($Pcal_h$ และ $Ppro_h$) โดยใช้ข้อมูลความต้องการพลังงานและโปรตีนสำหรับแต่ละช่วงอายุและเพศ ($cal_require$ และ $pro_require$) มาคำนวณหาปริมาณแคลอรีและโปรตีนที่แต่ละครัวเรือนควรจะได้รับในแต่ละวัน และเมื่อหารด้วยจำนวนสมาชิกในครัวเรือน (n) จะได้ปริมาณพลังงาน (แคลอรี) และโปรตีนเฉลี่ยต่อหัวของแต่ละครัวเรือน

$$Pcal_h = \frac{\sum_{i=1}^n age\&sex_i * cal_require}{household\ size_h}$$

$$Ppro_h = \frac{\sum_{i=1}^n age\&sex_i * pro_require}{household\ size_h}$$

- (5) คำนวณจำนวนเงินที่ครัวเรือนต้องใช้เพื่อให้ได้แคลอรีหรือโปรตีนใน 1 เดือน (30 วัน)

$$Ecal_h = \left[\left(\frac{30 * Pcal_h}{1000} \right) * CalCost_r \right] * HS_h^{(\theta_j-1)}$$

$$Epro_h = \left[\left(\frac{30 * Ppro_h}{100} \right) * ProCost_r \right] * HS_h^{(\theta_j-1)}$$

หรือ

ต้นทุนแคลอรี 1 เดือน = แคลอรีเฉลี่ยต่อหัว $\times 30/1000 \times \text{Calories Cost} \times (\text{ขนาดของครัวเรือน})^{(0.9-1)}$

ต้นทุนโปรตีน 1 เดือน = โปรตีนเฉลี่ยต่อหัว $\times 30/100 \times \text{Protein Cost} \times (\text{ขนาดของครัวเรือน})^{(0.9-1)}$

การคูณขนาดของครัวเรือน ($\theta - 1$) เป็นการปรับ Economy of Scale โดยให้ $\theta = 0.9$ หมายถึง การประหยัดจากขนาดของค่าใช้จ่ายด้านอาหาร ซึ่งสมมติว่าเท่ากับ 0.9 มินยว่าค่าใช้จ่ายด้านอาหารสามารถแบ่งกันได้ระหว่างสมาชิกในครอบครัว แต่ไม่มากนัก

(6) เปรียบเทียบเส้นความยากจนด้านอาหารของครัวเรือนที่คำนวณโดยใช้ความต้องการด้านแคลอรีและโปรตีน (Calorie-Based and Protein-Based) และเลือกค่าที่สูงกว่าสำหรับใช้เป็นเส้นความยากจนด้านอาหารของครัวเรือน เส้นความยากจนด้านอาหารของแต่ละครัวเรือนที่คำนวณได้นี้ แสดงว่าครัวเรือนสามารถได้รับทั้งแคลอรีและโปรตีนตามปริมาณขั้นต่ำที่ครัวเรือนควรจะได้รับ

$$Fline_h = \max (Ecal_h, Epro_h)$$

การคำนวณเส้นความยากจนในหมวดที่ไม่ใช่อาหาร (Non-Food Poverty Line)

การคำนวณเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารยังคงยึดทฤษฎีเรื่องอรรถประโยชน์ โดยมีขั้นตอน ดังนี้

(1) คำนวณหา Poverty Line Food Ratio (PL Food) ซึ่งเท่ากับ ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนหาร เส้นความยากจนด้านอาหารคูณ 100 ถ้า PL Food มีค่าเท่ากับ 100 หมายความว่า ค่าใช้จ่ายด้านอาหารต่อหัวของครัวเรือนเท่ากับเส้นความยากจนด้านอาหาร แต่เนื่องจากจำนวนครัวเรือนที่จะเป็นตัวแทนดังกล่าวอาจมีจำนวนน้อยเกินไป เพื่อให้ได้ตัวแทนที่ดีกว่าจึงใช้วิธีคำนวณหาเลือกครัวเรือนที่มีค่า PL Food อยู่ระหว่าง 90 - 110

$$PL\ food_h = \frac{FExp_h}{Fline_h} * 100$$

(2) เมื่อได้ครัวเรือนที่อยู่ช่วง PL Food แล้ว ให้ตัดรายจ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารบางรายการ ได้แก่ ค่ารักษาพยาบาลคนไข้นอก (รายการ 7.2) ค่าชื้อยานพาหนะ (รายการ 8.1) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยานพาหนะ (รายการ 8.2) ค่าเล่าเรียนในโรงเรียนเอกชน (รายการ 9.2) ค่าการศึกษาอื่น ๆ (รายการ 9.5) และตัดตัวอย่าครัวเรือนที่อยู่ใน Decile 6 - 10 เนื่องจากรายการใช้จ่ายดังกล่าว และรายจ่ายของครัวเรือนในกลุ่ม Decile 6 - 10 ไม่ควรจะถูกนับรวมเพื่อสะท้อนพฤติกรรมการใช้จ่ายในหมวดที่ไม่ใช่อาหารของคนจน

(3) หาค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารของกลุ่มที่เหลือ แยกเป็น 9 พื้นที่ โดยที่พื้นที่กรุงเทพฯ จะรวมเมืองใหญ่ ได้แก่ สมุทรปราการ เชียงใหม่ ภูเก็ต และตรัง เพื่อให้มีจำนวนตัวอย่างมากเพียงพอในการเป็นตัวแทนการคำนวณรายจ่ายที่ไม่ใช่อาหารของคนกรุงเทพฯ จะได้รายจ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารเฉลี่ยต่อหัว (Per Capita Non-Food Expenditure) ของครัวเรือนกลุ่มดังกล่าวจำแนกตามพื้นที่ โดยแบ่งกลุ่มสินค้าที่ไม่ใช่อาหารออกเป็น 9 กลุ่ม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการครัวเรือน ค่าเสื้อผ้า ค่ารองเท้า ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ค่ารักษาพยาบาล ค่าเดินทางและการสื่อสาร และค่าใช้จ่ายการศึกษา

$$NF_{rj} = \sum_{h \text{ in } r} NF_{hj} / I_r ,$$

โดยที่ NF_{rj} เป็นค่าเฉลี่ยเฉพาะครัวเรือนในพื้นที่ r NF_{hj} เป็นรายจ่ายต่อสินค้าหมวด j ของครัวเรือน h และ I_r แทนจำนวนประชากรในพื้นที่ r

(4) คำนวณค่าใช้จ่ายในหมวดที่ไม่ใช่อาหารของแต่ละครัวเรือน โดยใช้ค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารทั้ง 9 กลุ่ม และแยกตามพื้นที่ และปรับการประหยัดจากขนาด (Economy of Scale) ดังนี้

$$NFPL_{hj} = k * NF_{rj} * HS_h^{(\theta_j-1)},$$

(5) หาผลรวมของรายจ่ายหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารทั้ง 9 หมวด จะได้เส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหารของครัวเรือน (Non-Food Poverty)

$$NFline_h = \sum_{j=1}^9 NFPL_{hj}$$

เส้นความยากจนของครัวเรือน คือ ผลรวมของเส้นความยากจนด้านอาหาร และเส้นความยากจนในหมวดสินค้าที่ไม่ใช่อาหาร

$$PovLine_h = Fline_h + NFline_h$$

“ แนวโน้มความยากจนของประเทศยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง
แต่ความผันผวนในระยะสั้น . . .
สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเชิงพลวัตของความยากจน ”

กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม
สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

www.nesdc.co.th

962 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100

โทรศัพท์ 0 2282 8821